නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

දීඝනිකායෙ

පාථිකවග්ගට්ඨකථා

1. පාථිකසුත්තවණ්ණනා

සුනක්ඛත්තවත්ථුවණ්ණනා

1. **එවං මෙ සුතං…පෙ…. මල්ලෙසු විහරතීති** පාථිකසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **මල්ලෙසු විහරතීති** මල්ලා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හීසද්දෙන ‘‘මල්ලා’’ති වුච්චති, තස්මිං මල්ලෙසු ජනපදෙ. ‘‘අනුපියං නාම මල්ලානං නිගමො’’ති **අනුපියන්ති** එවංනාමකො මල්ලානං ජනපදස්ස එකො නිගමො, තං ගොචරගාමං කත්වා එකස්මිං ඡායූදකසම්පන්නෙ වනසණ්ඩෙ විහරතීති අත්ථො. අනොපියන්තිපි පාඨො. **පාවිසීති** පවිට්ඨො. භගවා පන න තාව පවිට්ඨො, පවිසිස්සාමීති නික්ඛන්තත්තා පන පාවිසීති වුත්තො. යථා කිං, යථා ‘‘ගාමං ගමිස්සාමී’’ති නික්ඛන්තො පුරිසො තං ගාමං අපත්තොපි ‘‘කුහිං ඉත්ථන්නාමො’’ති වුත්තෙ ‘‘ගාමං ගතො’’ති වුච්චති, එවං. **එතදහොසීති** ගාමසමීපෙ ඨත්වා සූරියං ඔලොකෙන්තස්ස එතදහොසි. **අතිප්පගො ඛොති** අතිවිය පගො ඛො, න තාව කුලෙසු යාගුභත්තං නිට්ඨිතන්ති. කිං පන භගවා කාලං අජානිත්වා නික්ඛන්තොති? න අජානිත්වා. පච්චූසකාලෙයෙව හි භගවා ඤාණජාලං පත්ථරිත්වා ලොකං වොලොකෙන්තො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං භග්ගවගොත්තං ඡන්නපරිබ්බාජකං දිස්වා ‘‘අජ්ජාහං ඉමස්ස පරිබ්බාජකස්ස මයා පුබ්බෙ කතකාරණං සමාහරිත්වා ධම්මං කථෙස්සාමි, සා ධම්මකථා අස්ස මයි පසාදප්පටිලාභවසෙන සඵලා භවිස්සතී’’ති ඤත්වාව පරිබ්බාජකාරාමං පවිසිතුකාමො අතිප්පගොව නික්ඛමි. තස්මා තත්ථ පවිසිතුකාමතාය එවං චිත්තං උප්පාදෙසි.

2. **එතදවොචාති** භගවන්තං දිස්වා මානථද්ධතං අකත්වා සත්ථාරං පච්චුග්ගන්ත්වා එතං **එතු ඛො, භන්තෙති**ආදිකං වචනං අවොච. **ඉමං පරියායන්ති** ඉමං වාරං, අජ්ජ ඉමං ආගමනවාරන්ති අත්ථො. කිං පන භගවා පුබ්බෙපි තත්ථ ගතපුබ්බොති? න ගතපුබ්බො, ලොකසමුදාචාරවසෙන පන එවමාහ. ලොකියා හි චිරස්සං ආගතම්පි අනාගතපුබ්බම්පි මනාපජාතිකං ආගතං දිස්වා ‘‘කුතො භවං ආගතො, චිරස්සං භවං ආගතො, කථං තෙ ඉධාගමනමග්ගො ඤාතො, කිං මග්ගමූළ්හොසී’’තිආදීනි වදන්ති. තස්මා අයම්පි ලොකසමුදාචාරවසෙන එවමාහාති වෙදිතබ්බො. **ඉදමාසනන්ති** අත්තනො නිසින්නාසනං පප්ඵොටෙත්වා සම්පාදෙත්වා දදමානො එවමාහ. **සුනක්ඛත්තො ලිච්ඡවිපුත්තොති** සුනක්ඛත්තො නාම ලිච්ඡවිරාජපුත්තො. සො කිර තස්ස ගිහිසහායො හොති, කාලෙන කාලං තස්ස සන්තිකං ගච්ඡති. **පච්චක්ඛාතොති** ‘‘පච්චක්ඛාමි දානාහං, භන්තෙ, භගවන්තං න දානාහං, භන්තෙ, භගවන්තං උද්දිස්ස විහරිස්සාමී’’ති එවං පටිඅක්ඛාතො නිස්සට්ඨො පරිච්චත්තො.

3. **භගවන්තං උද්දිස්සාති** භගවා මෙ සත්ථා ‘‘භගවතො අහං ඔවාදං පටිකරොමී’’ති එවං අපදිසිත්වා. **කො සන්තො කං පච්චාචික්ඛසීති** යාචකො වා යාචිතකං පච්චාචික්ඛෙය්‍ය, යාචිතකො වා යාචකං. ත්වං පන නෙව යාචකො න යාචිතකො, එවං සන්තෙ, මොඝපුරිස, කො සන්තො කො සමානො කං පච්චාචික්ඛසීති දස්සෙති. **පස්ස මොඝපුරිසාති** පස්ස තුච්ඡපුරිස. **යාවඤ්ච තෙ ඉදං අපරද්ධන්ති** යත්තකං ඉදං තව අපරද්ධං, යත්තකො තෙ අපරාධො තත්තකො දොසොති එවාහං භග්ගව තස්ස දොසං ආරොපෙසින්ති දස්සෙති.

4. **උත්තරිමනුස්සධම්මාති** පඤ්චසීලදසසීලසඞ්ඛාතා මනුස්සධම්මාඋත්තරි. **ඉද්ධිපාටිහාරියන්ති** ඉද්ධිභූතං පාටිහාරියං. **කතෙ වාති** කතම්හි වා. **යස්සත්ථායාති** යස්ස දුක්ඛක්ඛයස්ස අත්ථාය. **සො නිය්‍යාති තක්කරස්සාති** සො ධම්මො තක්කරස්ස යථා මයා ධම්මො දෙසිතො, තථා කාරකස්ස සම්මා පටිපන්නස්ස පුග්ගලස්ස සබ්බවට්ටදුක්ඛක්ඛයාය අමතනිබ්බානසච්ඡිකිරියාය ගච්ඡති, න ගච්ඡති, සංවත්තති, න සංවත්තතීති පුච්ඡති. **තත්‍ර සුනක්ඛත්තාති** තස්මිං සුනක්ඛත්ත මයා දෙසිතෙ ධම්මෙ තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයාය සංවත්තමානෙ කිං උත්තරිමනුස්සධම්මා ඉද්ධිපාටිහාරියං කතං කරිස්සති, කො තෙන කතෙන අත්ථො. තස්මිඤ්හි කතෙපි අකතෙපි මම සාසනස්ස පරිහානි නත්ථි, දෙවමනුස්සානඤ්හි අමතනිබ්බානසම්පාපනත්ථාය අහං පාරමියො පූරෙසිං, න පාටිහාරියකරණත්ථායාති පාටිහාරියස්ස නිරත්ථකතං දස්සෙත්වා ‘‘පස්ස, මොඝපුරිසා’’ති දුතියං දොසං ආරොපෙසි.

5. **අග්ගඤ්ඤන්ති** ලොකපඤ්ඤත්තිං. ‘‘ඉදං නාම ලොකස්ස අග්ග’’න්ති එවං ජානිතබ්බම්පි අග්ගං මරියාදං න තං පඤ්ඤපෙතීති වදති. සෙසමෙත්ථ අනන්තරවාදානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං.

6. **අනෙකපරියායෙන ඛොති** ඉදං කස්මා ආරද්ධං. සුනක්ඛත්තො කිර ‘‘භගවතො ගුණං මක්ඛෙස්සාමි, ‘‘දොසං පඤ්ඤපෙස්සාමී’’ති එත්තකං විප්පලපිත්වා භගවතො කථං සුණන්තො අප්පතිට්ඨො නිරවො අට්ඨාසි.

අථ භගවා – ‘‘සුනක්ඛත්ත, එවං ත්වං මක්ඛිභාවෙ ඨිතො සයමෙව ගරහං පාපුණිස්සසී’’ති මක්ඛිභාවෙ ආදීනවදස්සනත්ථං **අනෙකපරියායෙනා**තිආදිමාහ. තත්ථ **අනෙකපරියායෙනා**ති අනෙකකාරණෙන. **වජ්ජිගාමෙ**ති වජ්ජිරාජානං ගාමෙ, වෙසාලිනගරෙ **නො විසහී**ති නාසක්ඛි. **සො අවිසහන්තො**ති සො සුනක්ඛත්තො යස්ස පුබ්බෙ තිණ්ණං රතනානං වණ්ණං කථෙන්තස්ස මුඛං නප්පහොති, සො දානි තෙනෙව මුඛෙන අවණ්ණං කථෙති, අද්ධා අවිසහන්තො අසක්කොන්තො බ්‍රහ්මචරියං චරිතුං අත්තනො බාලතාය අවණ්ණං කථෙත්වා හීනායාවත්තො. බුද්ධො පන සුබුද්ධොව, ධම්මො ස්වාක්ඛාතොව, සඞ්ඝො සුප්පටිපන්නොව. එවං තීණි රතනානි ථොමෙන්තා මනුස්සා තුය්හෙව දොසං දස්සෙස්සන්තීති. **ඉති ඛො තෙ**ති එවං ඛො තෙ, සුනක්ඛත්ත, වත්තාරො භවිස්සන්ති. තතො එවං දොසෙ උප්පන්නෙ සත්ථා අතීතානාගතෙ අප්පටිහතඤාණො, මය්හං එවං දොසො උප්පජ්ජිස්සතීති ජානන්තොපි පුරෙතරං න කථෙසීති වත්තුං න ලච්ඡසීති දස්සෙති. **අපක්කමෙවා**ති අපක්කමියෙව, අපක්කන්තො වා වුතොති අත්ථො. **යථා තං ආපායිකො**ති යථා අපායෙ නිබ්බත්තනාරහො සත්තො අපක්කමෙය්‍ය, එවමෙව අපක්කමීති අත්ථො.

කොරක්ඛත්තියවත්ථුවණ්ණනා

7. **එකමිදාහ**න්ති ඉමිනා කිං දස්සෙති? ඉදං සුත්තං ද්වීහි පදෙහි ආබද්ධං ඉද්ධිපාටිහාරියං න කරොතීති ච අග්ගඤ්ඤං න පඤ්ඤපෙතීති ච. තත්ථ ‘‘අග්ගඤ්ඤං න පඤ්ඤපෙතී’’ති ඉදං පදං සුත්තපරියොසානෙ දස්සෙස්සති. ‘‘පාටිහාරියං න කරොතී’’ති ඉමස්ස පන පදස්ස අනුසන්ධිදස්සනවසෙන අයං දෙසනා ආරද්ධා.

තත්ථ **එකමිදාහ**න්ති එකස්මිං අහං. **සමය**න්ති සමයෙ, එකස්මිං කාලෙ අහන්ති අත්ථො. **ථූලූසූ**ති ථූලූ නාම ජනපදො, තත්ථ විහරාමි. **උත්තරකා නාමා**ති ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන උත්තරකාති එවංනාමකො ථූලූනං ජනපදස්ස නිගමො, තං නිගමං ගොචරගාමං කත්වාති අත්ථො. **අචෙලො**ති නග්ගො. **කොරක්ඛත්තියො**ති අන්තොවඞ්කපාදො ඛත්තියො. **කුක්කුරවතිකො**ති සමාදින්නකුක්කුරවතො සුනඛො විය සායිත්වා ඛාදති, උද්ධනන්තරෙ නිපජ්ජති, අඤ්ඤම්පි සුනඛකිරියමෙව කරොති. **චතුක්කුණ්ඩිකො**ති චතුසඞ්ඝට්ටිතො ද්වෙ ජාණූනි ද්වෙ ච කප්පරෙ භූමියං ඨපෙත්වා විචරති. **ඡමානිකිණ්ණ**න්ති භූමියං නිකිණ්ණං පක්ඛිත්තං ඨපිතං. **භක්ඛස**න්ති භක්ඛං යංකිඤ්චි ඛාදනීයං භොජනීයං. **මුඛෙනෙවා**ති හත්ථෙන අපරාමසිත්වා ඛාදනීයං මුඛෙනෙව ඛාදති, භොජනීයම්පි මුඛෙනෙව භුඤ්ජති. **සාධුරූපො**ති සුන්දරරූපො. **අයං සමණො**ති අයං අරහතං සමණො එකොති. තත්ථ **වතා**ති පත්ථනත්ථෙ නිපාතො. එවං කිරස්ස පත්ථනා අහොසි ‘‘ඉමිනා සමණෙන සදිසො අඤ්ඤො සමණො නාම නත්ථි, අයඤ්හි අප්පිච්ඡතාය වත්ථං න නිවාසෙති, ‘එස පපඤ්චො’ති මඤ්ඤමානො භික්ඛාභාජනම්පි න පරිහරති, ඡමානිකිණ්ණමෙව ඛාදති, අයං සමණො නාම. මයං පන කිං සමණා’’ති? එවං සබ්බඤ්ඤුබුද්ධස්ස පච්ඡතො චරන්තොව ඉමං පාපකං විතක්කං විතක්කෙසි.

එතදවොචාති භගවා කිර චින්තෙසි ‘‘අයං සුනක්ඛත්තො පාපජ්ඣාසයො, කිං නු ඉමං දිස්වා චින්තෙසී’’ති? අථෙවං චින්තෙන්තො තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා ‘‘අයං මොඝපුරිසො මාදිසස්ස සබ්බඤ්ඤුනො පච්ඡතො ආගච්ඡන්තො අචෙලං අරහාති මඤ්ඤති, ඉධෙව දානායං බාලො නිග්ගහං අරහතී’’ති අනිවත්තිත්වාව එතං **ත්වම්පි නාමා**තිආදිවචනමවොච. තත්ථ **ත්වම්පි නාමා**ති ගරහත්ථෙ පිකාරො. ගරහන්තො හි නං භගවා ‘‘ත්වම්පි නාමා’’ති ආහ. ‘‘ත්වම්පි නාම එවං හීනජ්ඣාසයො, අහං සමණො සක්‍යපුත්තියොති එවං පටිජානිස්සසී’’ති අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො. **කිං පන මං, භන්තෙ**ති මය්හං, භන්තෙ, කිං ගාරය්හං දිස්වා භගවා ‘‘එවමාහා’’ති පුච්ඡති. අථස්ස භගවා ආචික්ඛන්තො ‘‘නනු තෙ’’තිආදිමාහ. **මච්ඡරායතී**ති ‘‘මා අඤ්ඤස්ස අරහත්තං හොතූ’’ති කිං භගවා එවං අරහත්තස්ස මච්ඡරායතීති පුච්ඡති. **න ඛො අහ**න්ති අහං, මොඝපුරිස, සදෙවකස්ස ලොකස්ස අරහත්තප්පටිලාභමෙව පච්චාසීසාමි, එතදත්ථමෙව මෙ බහූනි දුක්කරානි කරොන්තෙන පාරමියො පූරිතා, න ඛො අහං, මොඝපුරිස, අරහත්තස්ස මච්ඡරායාමි. **පාපකං දිට්ඨිගත**න්ති න අරහන්තං අරහාති, අරහන්තෙ ච අනරහන්තොති එවං තස්ස දිට්ඨි උප්පන්නා. තං සන්ධාය ‘‘පාපකං දිට්ඨිගත’’න්ති ආහ. **යං ඛො පනා**ති යං එතං අචෙලං එවං මඤ්ඤසි. **සත්තමං දිවස**න්ති සත්තමෙ දිවසෙ. **අලසකෙනා**ති අලසකබ්‍යාධිනා. **කාලඞ්කරිස්සතී**ති උද්ධුමාතඋදරො මරිස්සති.

කාලකඤ්චිකාති තෙසං අසුරානං නාමං. තෙසං කිර තිගාවුතො අත්තභාවො අප්පමංසලොහිතො පුරාණපණ්ණසදිසො කක්කටකානං විය අක්ඛීනි නික්ඛමිත්වා මත්ථකෙ තිට්ඨන්ති, මුඛං සූචිපාසකසදිසං මත්ථකස්මිංයෙව හොති, තෙන ඔණමිත්වා ගොචරං ගණ්හන්ති. **බීරණත්ථම්බකෙ**ති බීරණතිණත්ථම්බො තස්මිං සුසානෙ අත්ථි, තස්මා තං බීරණත්ථම්බකන්ති වුච්චති.

තෙනුපසඞ්කමීති භගවති එත්තකං වත්වා තස්මිං ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා විහාරං ගතෙ විහාරා නික්ඛමිත්වා උපසඞ්කමි. **යෙන ත්ව**න්ති යෙන කාරණෙන ත්වං. යස්මාපි භගවතා බ්‍යාකතො, තස්මාති අත්ථො. **මත්තං මත්ත**න්ති පමාණයුත්තං පමාණයුත්තං. ‘‘මන්තා මන්තා’’තිපි පාඨො, පඤ්ඤාය උපපරික්ඛිත්වා උපපරික්ඛිත්වාති අත්ථො. **යථා සමණස්ස ගොතමස්සා**ති යථා සමණස්ස ගොතමස්ස මිච්ඡා වචනං අස්ස, තථා කරෙය්‍යාසීති ආහ. එවං වුත්තෙ අචෙලො සුනඛො විය උද්ධනට්ඨානෙ නිපන්නො සීසං උක්ඛිපිත්වා අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙන්තො කිං කථෙසි ‘‘සමණො නාම ගොතමො අම්හාකං වෙරී විසභාගො, සමණස්ස ගොතමස්ස උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය මයං සූරියෙ උග්ගතෙ ඛජ්ජොපනකා විය ජාතා. සමණො ගොතමො අම්හෙ, එවං වාචං වදෙය්‍ය අඤ්ඤථා වා. වෙරිනො පන කථා නාම තච්ඡා න හොති, ගච්ඡ ත්වං අහමෙත්ථ කත්තබ්බං ජානිස්සාමී’’ති වත්වා පුනදෙව නිපජ්ජි.

8. **එකද්වීහිකායාති** එකං ද්වෙති වත්වා ගණෙසි. **යථා තන්ති** යථා අසද්දහමානො කොචි ගණෙය්‍ය, එවං ගණෙසි. එකදිවසඤ්ච තික්ඛත්තුං උපසඞ්කමිත්වා එකො දිවසො අතීතො, ද්වෙ දිවසා අතීතාති ආරොචෙසි. **සත්තමං දිවසන්ති** සො කිර සුනක්ඛත්තස්ස වචනං සුත්වා සත්තාහං නිරාහාරොව අහොසි. අථස්ස සත්තමෙ දිවසෙ එකො උපට්ඨාකො ''අම්හාකං කුලූපකසමණස්ස අජ්ජ සත්තමො දිවසො ගෙහං අනාගච්ඡන්තස්ස අඵාසු නු ඛො ජාත''න්ති සූකරමංසං පචාපෙත්වා භත්තමාදාය ගන්ත්වා පුරතො භූමියං නික්ඛිපි. අචෙලො දිස්වා චින්තෙසි ''සමණස්ස ගොතමස්ස කථා තච්ඡා වා අතච්ඡා වා හොතු, ආහාරං පන ඛාදිත්වා සුහිතස්ස මෙ මරණම්පි සුමරණ''න්ති ද්වෙ හත්ථෙ ජණ්ණුකානි ච භූමියං ඨපෙත්වා කුච්ඡිපූරං භුඤ්ජි. සො රත්තිභාගෙ ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො අලසකෙන කාලමකාසි. සචෙපි හි සො ''න භුඤ්ජෙය්‍ය''න්ති චින්තෙය්‍ය, තථාපි තං දිවසං භුඤ්ජිත්වා අලසකෙන කාලං කරෙය්‍ය. අද්වෙජ්ඣවචනා හි තථාගතාති.

බීරණත්ථම්බකෙති තිත්ථියා කිර ''කාලඞ්කතො කොරක්ඛත්තියො''ති සුත්වා දිවසානි ගණෙත්වා ඉදං තාව සච්චං ජාතං, ඉදානි නං අඤ්ඤත්ථ ඡඩ්ඩෙත්වා ''මුසාවාදෙන සමණං ගොතමං නිග්ගණ්හිස්සාමා''ති ගන්ත්වා තස්ස සරීරං වල්ලියා බන්ධිත්වා ආකඩ්ඪන්තා ''එත්ථ ඡඩ්ඩෙස්සාම, එත්ථ ඡඩ්ඩෙස්සාමා''ති ගච්ඡන්ති. ගතගතට්ඨානං අඞ්ගණමෙව හොති. තෙ කඩ්ඪමානා බීරණත්ථම්බකසුසානංයෙව ගන්ත්වා සුසානභාවං ඤත්වා ''අඤ්ඤත්ථ ඡඩ්ඩෙස්සාමා''ති ආකඩ්ඪිංසු. අථ නෙසං වල්ලි ඡිජ්ජිත්ථ, පච්ඡා චාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. තෙ තතොව පක්කන්තා. තෙන වුත්තං – ''බීරණත්ථම්බකෙ සුසානෙ ඡඩ්ඩෙසු''න්ති.

9. **තෙනුපසඞ්කමීති** කස්මා උපසඞ්කමි? සො කිර චින්තෙසි ''අවසෙසං තාව සමණස්ස ගොතමස්ස වචනං සමෙති, මතස්ස පන උට්ඨාය අඤ්ඤෙන සද්ධිං කථනං නාම නත්ථි, හන්දාහං ගන්ත්වා පුච්ඡාමි. සචෙ කථෙති, සුන්දරං. නො චෙ කථෙති, සමණං ගොතමං මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හිස්සාමී''ති ඉමිනා කාරණෙන උපසඞ්කමි. **ආකොටෙසීති** පහරි. **ජානාමි ආවුසොති** මතසරීරං උට්ඨහිත්වා කථෙතුං සමත්ථං නාම නත්ථි, ඉදං කථං කථෙසීති? බුද්ධානුභාවෙන. භගවා කිර කොරක්ඛත්තියං අසුරයොනිතො ආනෙත්වා සරීරෙ අධිමොචෙත්වා කථාපෙසි. තමෙව වා සරීරං කථාපෙසි, අචින්තෙය්‍යො හි බුද්ධවිසයො.

10. **තථෙව තං විපාකන්ති** තස්ස වචනස්ස විපාකං තථෙව, උදාහු නොති ලිඞ්ගවිපල්ලාසො කතො, තථෙව සො විපාකොති අත්ථො. කෙචි පන ''විපක්ක''න්තිපි පඨන්ති, නිබ්බත්තන්ති අත්ථො.

එත්ථ ඨත්වා පාටිහාරියානි සමානෙතබ්බානි. සබ්බානෙව හෙතානි පඤ්ච පාටිහාරියානි හොන්ති. ''සත්තමෙ දිවසෙ මරිස්සතී''ති වුත්තං, සො තථෙව මතො, ඉදං පඨමං පාටිහාරියං. ''අලසකෙනා''ති වුත්තං, අලසකෙනෙව මතො, ඉදං දුතියං. ''කාලකඤ්චිකෙසු නිබ්බත්තිස්සතී''ති වුත්තං, තත්ථෙව නිබ්බත්තො, ඉදං තතියං. ''බීරණත්ථම්බකෙ සුසානෙ ඡඩ්ඩෙස්සන්තී''ති වුත්තං, තත්ථෙව ඡඩ්ඩිතො , ඉදං චතුත්ථං. ''නිබ්බත්තට්ඨානතො ආගන්ත්වා සුනක්ඛත්තෙන සද්ධිං කථෙස්සතී''ති වුත්තො, සො කථෙසියෙව, ඉදං පඤ්චමං පාටිහාරියං.

අචෙලකළාරමට්ටකවත්ථුවණ්ණනා

11. **කළාරමට්ටකොති** නික්ඛන්තදන්තමත්තකො. නාමමෙව වා තස්සෙතං. **ලාභග්ගප්පත්තොති** ලාභග්ගං පත්තො, අග්ගලාභං පත්තොති වුත්තං හොති. **යසග්ගප්පත්තොති** යසග්ගං අග්ගපරිවාරං පත්තො. **වතපදානීති** වතානියෙව, වතකොට්ඨාසා වා. **සමත්තානීති** ගහිතානි. **සමාදින්නානීති** තස්සෙව වෙවචනං. **පුරත්ථිමෙන වෙසාලින්ති** වෙසාලිතො අවිදූරෙ පුරත්ථිමාය දිසාය. **චෙතියන්ති** යක්ඛචෙතියට්ඨානං. එස නයො සබ්බත්ථ.

12. **යෙන අචෙලකොති** භගවතො වත්තං කත්වා යෙන අචෙලො කළාරමට්ටකො තෙනුපසඞ්කමි. **පඤ්හං අපුච්ඡීති** ගම්භීරං තිලක්ඛණාහතං පඤ්හං පුච්ඡි. **න සම්පායාසීති** න සම්මා ඤාණගතියා පායාසි, අන්ධො විය විසමට්ඨානෙ තත්ථ තත්ථෙව පක්ඛලි. නෙව ආදිං, න පරියොසානමද්දස. අථ වා ''න සම්පායාසී''ති න සම්පාදෙසි, සම්පාදෙත්වා කථෙතුං නාසක්ඛි. **අසම්පායන්තොති** කබරක්ඛීනි පරිවත්තෙත්වා ඔලොකෙන්තො ''අසික්ඛිතකස්ස සන්තිකෙ වුට්ඨොසි, අනොකාසෙපි පබ්බජිතො පඤ්හං පුච්ඡන්තො විචරසි, අපෙහි මා එතස්මිං ඨානෙ අට්ඨාසී''ති වදන්තො. **කොපඤ්ච දොසඤ්ච අප්පච්චයඤ්ච පාත්වාකාසීති** කුප්පනාකාරං කොපං, දුස්සනාකාරං දොසං, අතුට්ඨාකාරභූතං දොමනස්සසඞ්ඛාතං අප්පච්චයඤ්ච පාකටමකාසි. **ආසාදිම්හසෙති** ආසාදියිම්හ සඞ්ඝට්ටයිම්හ. **මා වත නො අහොසීති** අහො වත මෙ න භවෙය්‍ය. මං වත නො අහොසීතිපි පාඨො. තත්ථ **මන්ති** සාමිවචනත්ථෙ උපයොගවචනං, අහොසි වත නු මමාති අත්ථො. එවඤ්ච පන චින්තෙත්වා උක්කුටිකං නිසීදිත්වා ''ඛමථ මෙ, භන්තෙ''ති තං ඛමාපෙසි. සොපි ඉතො පට්ඨාය අඤ්ඤං කිඤ්චි පඤ්හං නාම න පුච්ඡිස්සසීති. ආම න පුච්ඡිස්සාමීති. යදි එවං ගච්ඡ, ඛමාමි තෙති තං උය්‍යොජෙසි.

14. **පරිහිතොති** පරිදහිතො නිවත්ථවත්ථො. **සානුචාරිකොති** අනුචාරිකා වුච්චති භරියා, සහ අනුචාරිකාය සානුචාරිකො, තං තං බ්‍රහ්මචරියං පහාය සභරියොති අත්ථො. **ඔදනකුම්මාසන්ති** සුරාමංසතො අතිරෙකං ඔදනම්පි කුම්මාසම්පි භුඤ්ජමානො. **යසා නිහීනොති** යං ලාභග්ගයසග්ගං පත්තො, තතො පරිහීනො හුත්වා. ''කතමං හොති උත්තරිමනුස්සධම්මා ඉද්ධිපාටිහාරිය''න්ති ඉධ සත්තවතපදාතික්කමවසෙන සත්ත පාටිහාරියානි වෙදිතබ්බානි.

අචෙලපාථිකපුත්තවත්ථුවණ්ණනා

15. **පාථිකපුත්තොති** පාථිකස්ස පුත්තො. **ඤාණවාදෙනාති** ඤාණවාදෙන සද්ධිං. **උපඩ්ඪපථන්ති** යොජනං වෙ, නො අන්තරෙ භවෙය්‍ය, ගොතමො අඩ්ඪයොජනං, අහං අඩ්ඪයොජනං. එස නයො අඩ්ඪයොජනාදීසු. එකපදවාරම්පි අතික්කම්ම ගච්ඡතො ජයො භවිස්සති, අනාගච්ඡතො පරාජයොති. **තෙ තත්ථාති** තෙ මයං තත්ථ සමාගතට්ඨානෙ. **තද්දිගුණං තද්දිගුණාහන්ති** තතො තතො දිගුණං දිගුණං අහං කරිස්සාමි, භගවතා සද්ධිං පාටිහාරියං කාතුං අසමත්ථභාවං ජානන්තොපි ''උත්තමපුරිසෙන සද්ධිං පටිඤපෙත්වා අසක්කුණන්තස්සාපි පාසංසො හොති''ති ඤත්වා එවමාහ. නගරවාසිනොපි තං සුත්වා ''අසමත්ථො නාම එවං න ගජ්ජති, අද්ධා අයම්පි අරහා භවිස්සතී''ති තස්ස මහන්තං සක්කාරමකංසු.

16. **යෙනාහං තෙනුපසඞ්කමීති** ''සුනක්ඛත්තො කිර පාථිකපුත්තො එවං වදතී''ති අස්සොසි. අථස්ස හීනජ්ඣාසයත්තා හීනදස්සනාය චිත්තං උදපාදි.

සො භගවතො වත්තං කත්වා භගවති ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙ පාථිකපුත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡි ''තුම්හෙ කිර එවරූපිං කථං කථෙථා''ති? ''ආම, කථෙමා''ති. යදි එවං ''මා භායිත්ථ විස්සත්ථා පුනප්පුනං එවං වදථ, අහං සමණස්ස ගොතමස්ස උපට්ඨාකො, තස්ස විසයං විජානාමි, තුම්හෙහි සද්ධිං පාටිහාරියං කාතුං න සක්ඛිස්සති, අහං සමණස්ස ගොතමස්ස කථෙත්වා භයං උප්පාදෙත්වා තං අඤ්ඤතො ගහෙත්වා ගමිස්සාමි, තුම්හෙ මා භායිත්ථා''ති තං අස්සාසෙත්වා භගවතො සන්තිකං ගතො. තෙන වුත්තං ''යෙනාහං තෙනුපසඞ්කමී''ති. **තං වාචන්තිආදීසු** ''අහං අබුද්ධොව සමානො බුද්ධොම්හීති විචරිං, අභූතං මෙ කථිතං නාහං බුද්ධො''ති වදන්තො තං වාචං පජහති නාම. රහො නිසීදිත්වා චින්තයමානො ''අහං 'එත්තකං කාලං අබුද්ධොව සමානො බුද්ධොම්හී'ති විචරිං, ඉතො දානි පට්ඨාය නාහං බුද්ධො''ති චින්තයන්තො තං චිත්තං පජහති නාම. ''අහං 'එත්තකං කාලං අබුද්ධොව සමානො බුද්ධොම්හී'ති පාපකං දිට්ඨිං ගහෙත්වා විචරිං, ඉතො දානි පට්ඨාය ඉමං දිට්ඨිං පජහාමී''ති පජහන්තො තං දිට්ඨිං පටිනිස්සජ්ජති නාම. එවං අකරොන්තො පන තං වාචං අප්පහාය තං චිත්තං අප්පහාය තං දිට්ඨිං අප්පටිනිස්සජ්ජිත්වාති වුච්චති. **විපතෙය්‍යාති** බන්ධනා මුත්තතාලපක්කං විය ගීවතො පතෙය්‍ය, සත්තධා වා පන ඵලෙය්‍ය.

17. **රක්ඛතෙතන්ති** රක්ඛතු එතං. **එකංසෙනාති** නිප්පරියායෙන. **ඔධාරිතාති** භාසිතා. **අචෙලො ච, භන්තෙ, පාථිකපුත්තොති** එවං එකංසෙන භගවතො වාචාය ඔධාරිතාය සචෙ අචෙලො පාථිකපුත්තො. **විරූපරූපෙනාති** විගතරූපෙන විගච්ඡිතසභාවෙන රූපෙන අත්තනො රූපං පහාය අදිස්සමානෙන කායෙන. සීහබ්‍යග්ඝාදිවසෙන වා විවිධරූපෙන සම්මුඛීභාවං ආගච්ඡෙය්‍ය. **තදස්ස භගවතො මුසාති** එවං සන්තෙ භගවතො තං වචනං මුසා භවෙය්‍යාති මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හාති. ඨපෙත්වා කිර එතං න අඤ්ඤෙන භගවා මුසාවාදෙන නිග්ගහිතපුබ්බොති.

18. **ද්වයගාමිනීති** සරූපෙන අත්ථිභාවං, අත්ථෙන නත්ථිභාවන්ති එවං ද්වයගාමිනී. අලිකතුච්ඡනිප්ඵලවාචාය එතං අධිවචනං.

19. **අජිතොපි නාම ලිච්ඡවීනං සෙනාපතීති** සො කිර භගවතො උපට්ඨාකො අහොසි, සො කාලමකාසි. අථස්ස සරීරකිච්චං කත්වා මනුස්සා පාථිකපුත්තං පුච්ඡිංසු ''කුහිං නිබ්බත්තො සෙනාපතී''ති? සො ආහ – ''මහානිරයෙ නිබ්බත්තො''ති. ඉදඤ්ච පන වත්වා පුන ආහ ''තුම්හාකං සෙනාපති මම සන්තිකං ආගම්ම අහං තුම්හාකං වචනමකත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස වාදං පතිට්ඨපෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තොම්හී''ති පරොදිත්ථාති. **තෙනුපසඞ්කමි දිවාවිහාරායාති** එත්ථ ''පාටිහාරියකරණත්ථායා''ති කස්මා න වදති? අභාවා. සම්මුඛීභාවොපි හිස්ස තෙන සද්ධිං නත්ථි, කුතො පාටිහාරියකරණං, තස්මා තථා අවත්වා ''දිවාවිහාරායා''ති ආහ.

ඉද්ධිපාටිහාරියකථාවණ්ණනා

20. **ගහපතිනෙචයිකාති** ගහපති මහාසාලා. තෙසඤ්හි මහාධනධඤ්ඤනිචයො, තස්මා ''නෙචයිකා''ති වුච්චන්ති. **අනෙකසහස්සාති** සහස්සෙහිපි අපරිමාණගණනා. එවං මහතිං කිර පරිසං ඨපෙත්වා සුනක්ඛත්තං අඤ්ඤො සන්නිපාතෙතුං සමත්ථො නත්ථි. තෙනෙව භගවා එත්තකං කාලං සුනක්ඛත්තං ගහෙත්වා විචරි.

21. **භයන්ති** චිත්තුත්‍රාසභයං. **ඡම්භිතත්තන්ති** සකලසරීරචලනං. **ලොමහංසොති** ලොමානං උද්ධග්ගභාවො. සො කිර චින්තෙසි – ''අහං අතිමහන්තං කථං කථෙත්වා සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලෙන සද්ධිං පටිවිරුද්ධො, මය්හං ඛො පනබ්භන්තරෙ අරහත්තං වා පාටිහාරියකරණහෙතු වා නත්ථි, සමණො පන ගොතමො පාටිහාරියං කරිස්සති, අථස්ස පාටිහාරියං දිස්වා මහාජනො 'ත්වං දානි පාටිහාරියං කාතුං අසක්කොන්තො කස්මා අත්තනො පමාණමජානිත්වා ලොකෙ අග්ගපුග්ගලෙන සද්ධිං පටිමල්ලො හුත්වා ගජ්ජසී'ති කට්ඨලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි විහෙඨෙස්සතී''ති. තෙනස්ස මහාජනසන්නිපාතඤ්චෙව තෙන භගවතො ච ආගමනං සුත්වා භයං වා ඡම්භිතත්තං වා ලොමහංසො වා උදපාදි. සො තතො දුක්ඛා මුච්චිතුකාමො තින්දුකඛාණුකපරිබ්බාජකාරාමං අගමාසි. තමත්ථං දස්සෙතුං **අථ ඛො භගවාතිආදිමාහ** . තත්ථ **උපසඞ්කමීති** න කෙවලං උපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා පන දූරං අඩ්ඪයොජනන්තරං පරිබ්බාජකාරාමං පවිට්ඨො. තත්ථපි චිත්තස්සාදං අලභමානො අන්තන්තෙන ආවිජ්ඣිත්වා

ආරාමපච්චන්තෙ එකං ගහනට්ඨානං උපධාරෙත්වා පාසාණඵලකෙ නිසීදි. අථ භගවා චින්තෙසි – ‘‘සචෙ අයං බාලො කස්සචිදෙව කථං ගහෙත්වා ඉධාගච්ඡෙය්‍ය, මා නස්සතු බාලො’’ති ‘‘නිසින්නපාසාණඵලකං තස්ස සරීරෙ අල්ලීනං හොතූ’’ති අධිට්ඨාසි. සහ අධිට්ඨානචිත්තෙන තං තස්ස සරීරෙ අල්ලීයි. සො මහාඅද්දුබන්ධනබද්ධො විය ඡින්නපාදො විය ච අහොසි.

අස්සොසීති ඉතො චිතො ච පාථිකපුත්තං පරියෙසමානා පරිසා තස්ස අනුපදං ගන්ත්වා නිසින්නට්ඨානං ඤත්වා ආගතෙන අඤ්ඤතරෙන පුරිසෙන ‘‘තුම්හෙ කං පරියෙසථා’’ති වුත්තෙ පාථිකපුත්තන්ති. සො ‘‘තින්දුකඛාණුකපරිබ්බාජකාරාමෙ නිසින්නො’’ති වුත්තවචනෙන අස්සොසි.

22. **සංසප්පතී**ති ඔසීදති. තත්ථෙව සඤ්චරති. **පාවළා** වුච්චති ආනිසදට්ඨිකා.

23. **පරාභූතරූපො**ති පරාජිතරූපො, විනට්ඨරූපො වා.

25. **ගොයුගෙහී**ති ගොයුත්තෙහි සතමත්තෙහි වා සහස්සමත්තෙහි වා යුගෙහි. **ආවිඤ්ඡෙය්‍යාමා**ති ආකඩ්ඪෙය්‍යාම. **ඡිජ්ජෙය්‍යු**න්ති ඡින්දෙය්‍යුං. පාථිකපුත්තො වා බන්ධට්ඨානෙ ඡිජ්ජෙය්‍ය.

26. **දාරුපත්තිකන්තෙවාසී**ති දාරුපත්තිකස්ස අන්තෙවාසී. තස්ස කිර එතදහොසි ‘‘තිට්ඨතු තාව පාටිහාරියං, සමණො ගොතමො ‘අචෙලො පාථිකපුත්තො ආසනාපි න වුට්ඨහිස්සතී’ති ආහ. හන්දාහං ගන්ත්වා යෙන කෙනචි උපායෙන තං ආසනා වුට්ඨාපෙමි. එත්තාවතා ච සමණස්ස ගොතමස්ස පරාජයො භවිස්සතී’’ති. තස්මා එවමාහ.

27. **සීහස්සා**ති චත්තාරො සීහා තිණසීහො ච කාළසීහො ච පණ්ඩුසීහො ච කෙසරසීහො ච. තෙසං චතුන්නං සීහානං කෙසරසීහො අග්ගතං ගතො, සො ඉධාධිප්පෙතො. **මිගරඤ්ඤො**ති සබ්බචතුප්පදානං රඤ්ඤො. **ආසය**න්ති නිවාසං. **සීහනාද**න්ති අභීතනාදං. **ගොචරාය පක්කමෙය්‍ය**න්ති ආහාරත්ථාය පක්කමෙය්‍යං. **වරං වර**න්ති උත්තමුත්තමං, ථූලං ථූලන්ති අත්ථො. **මුදුමංසානී**ති මුදූනි මංසානි . ‘‘මධුමංසානී’’තිපි පාඨො, මධුරමංසානීති අත්ථො. **අජ්ඣුපෙය්‍ය**න්ති උපගච්ඡෙය්‍යං. **සීහනාදං නදිත්වා**ති යෙ දුබ්බලා පාණා, තෙ පලායන්තූති අත්තනො සූරභාවසන්නිස්සිතෙන කාරුඤ්ඤෙන නදිත්වා.

28. **විඝාසසංවඩ්ඪො**ති විඝාසෙන සංවඩ්ඪො, විඝාසං භක්ඛිතා තිරිත්තමංසං ඛාදිත්වා වඩ්ඪිතො. **දිත්තො**ති දප්පිතො ථූලසරීරො. **බලවා**ති බලසම්පන්නො. **එතදහොසී**ති කස්මා අහොසි? අස්මිමානදොසෙන.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – එකදිවසං කිර සො සීහො ගොචරතො නිවත්තමානො තං සිඞ්ගාලං භයෙන පලායමානං දිස්වා කාරුඤ්ඤජාතො හුත්වා ‘‘වයස, මා භායි, තිට්ඨ කො නාම ත්ව’’න්ති ආහ. ජම්බුකො නාමාහං සාමීති. වයස, ජම්බුක, ඉතො පට්ඨාය මං උපට්ඨාතුං සක්ඛිස්සසීති. උපට්ඨහිස්සාමීති. සො තතො පට්ඨාය උපට්ඨාති. සීහො ගොචරතො ආගච්ඡන්තො මහන්තං මහන්තං මංසඛණ්ඩං ආහරති. සො තං ඛාදිත්වා අවිදූරෙ පාසාණපිට්ඨෙ වසති. සො කතිපාහච්චයෙනෙව ථූලසරීරො මහාඛන්ධො ජාතො. අථ නං සීහො අවොච – ‘‘වයස, ජම්බුක, මම විජම්භනකාලෙ අවිදූරෙ ඨත්වා ‘විරොච සාමී’ති වත්තුං සක්ඛිස්සසී’’ති. සක්කොමි සාමීති. සො තස්ස විජම්භනකාලෙ තථා කරොති . තෙන සීහස්ස අතිරෙකො අස්මිමානො හොති.

අථෙකදිවසං ජරසිඞ්ගාලො උදකසොණ්ඩියං පානීයං පිවන්තො අත්තනො ඡායං ඔලොකෙන්තො අද්දස අත්තනො ථූලසරීරතඤ්චෙව මහාඛන්ධතඤ්ච. දිස්වා ‘ජරසිඞ්ගාලොස්මී’ති මනං අකත්වා ‘‘අහම්පි සීහො ජාතො’’ති මඤ්ඤි. තතො අත්තනාව අත්තානං එතදවොච – ‘‘වයස, ජම්බුක, යුත්තං නාම තව ඉමිනා අත්තභාවෙන පරස්ස උච්ඡිට්ඨමංසං ඛාදිතුං, කිං ත්වං පුරිසො න හොසි, සීහස්සාපි චත්තාරො පාදා ද්වෙ දාඨා ද්වෙ කණ්ණා එකං නඞ්ගුට්ඨං, තවපි සබ්බං තථෙව, කෙවලං තව කෙසරභාරමත්තමෙව නත්ථී’’ති. තස්සෙවං චින්තයතො අස්මිමානො වඩ්ඪි. අථස්ස තෙන අස්මිමානදොසෙන එතං ‘‘කො චාහ’’න්තිආදි මඤ්ඤිතමහොසි. තත්ථ **කො චාහ**න්ති අහං කො, සීහො මිගරාජා කො, න මෙ ඤාති, න සාමිකො, කිමහං තස්ස නිපච්චකාරං කරොමීති අධිප්පායො. **සිඞ්ගාලකංයෙවා**ති සිඞ්ගාලරවමෙව. **භෙරණ්ඩකංයෙවා**ති අප්පියඅමනාපසද්දමෙව. **කෙ ච ඡවෙ සිඞ්ගාලෙ**ති කො ච ලාමකො සිඞ්ගාලො. **කෙ පන සීහනාදෙ**ති කො පන සීහනාදො සිඞ්ගාලස්ස ච සීහනාදස්ස ච කො සම්බන්ධොති අධිප්පායො. **සුගතාපදානෙසූ**ති සුගතලක්ඛණෙසු. සුගතස්ස සාසනසම්භූතාසු තීසු සික්ඛාසු. කථං පනෙස තත්ථ ජීවති? එතස්ස හි චත්තාරො පච්චයෙ දදමානා සීලාදිගුණසම්පන්නානං සම්බුද්ධානං දෙමාති දෙන්ති, තෙන එස අබුද්ධො සමානො බුද්ධානං නියාමිතපච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්තො සුගතාපදානෙසු ජීවති නාම. **සුගතාතිරිත්තානී**ති තෙසං කිර භොජනානි දදමානා බුද්ධානඤ්ච බුද්ධසාවකානඤ්ච දත්වා පච්ඡා අවසෙසං ඛායන්හසමයෙ දෙන්ති. එවමෙස සුගතාතිරිත්තානි භුඤ්ජති නාම. **තථාගතෙ**ති තථාගතං අරහන්තං සම්මාසම්බුද්ධං ආසාදෙතබ්බං ඝට්ටයිතබ්බං. අථ වා ‘‘තථාගතෙ’’තිආදීනි උපයොගබහුවචනානෙව. **ආසාදෙතබ්බ**න්ති ඉදම්පි බහුවචනමෙව එකවචනං විය වුත්තං. **ආසාදනා**ති අහං බුද්ධෙන සද්ධිං පාටිහාරියං කරිස්සාමීති ඝට්ටනා.

29. **සමෙක්ඛියානා**ති සමෙක්ඛිත්වා, මඤ්ඤිත්වාති අත්ථො. **අමඤ්ඤී**ති පුන අමඤ්ඤිත්ථ **කොත්ථූ**ති සිඞ්ගාලො.

30. **අත්තානං විසාසෙ සමෙක්ඛියා**ති සොණ්ඩියං උදකපිට්ඨියොදකෙ ථූලං අත්තභාවං දිස්වා. **යාව අත්තානං න පස්සතී**ති යාව අහං සීහවිසාසසංවඩ්ඪිතකො ජරසිඞ්ගාලොති එවං යථාභූතං අත්තානං න පස්සති. **බ්‍යග්ඝොති මඤ්ඤතී**ති සීහොහමස්මීති මඤ්ඤති, සීහෙන වා සමානබලො බ්‍යග්ඝොයෙව අහන්ති මඤ්ඤති.

31. **භුත්වාන භෙකෙ**ති ආවාටමණ්ඩූකෙ ඛාදිත්වා. **ඛලමූසිකායො**ති ඛලෙසු මූසිකායො ච ඛාදිත්වා. **කටසීසු ඛිත්තානි ච කොණපානී**ති සුසානෙසු ඡඩ්ඩිතකුණපානි ච ඛාදිත්වා. **මහාවනෙ**ති මහන්තෙ වනස්මිං. **සුඤ්ඤවනෙ**ති තුච්ඡවනෙ. **විවඩ්ඪො**ති වඩ්ඪිතො. **තථෙව සො සිඞ්ගාලකං අනදී**ති එවං සංවඩ්ඪොපි මිගරාජාහමස්මීති මඤ්ඤිත්වාපි යථා පුබ්බෙ දුබ්බලසිඞ්ගාලකාලෙ, තථෙව සො සිඞ්ගාලරවංයෙව අරවීති . ඉමායපි ගාථාය භෙකාදීනි භුත්වා වඩ්ඪිතසිඞ්ගාලො විය ලාභසක්කාරගිද්ධො ත්වන්ති පාථිකපුත්තමෙව සට්ටෙසි.

නාගෙහීති හත්ථීහි. **මහාබන්ධනා**ති මහතා කිලෙසබන්ධනා මොචෙත්වා. **මහාවිදුග්ගා**ති මහාවිදුග්ගං නාම චත්තාරො ඔඝා. තතො උද්ධරිත්වා නිබ්බානථලෙ පතිට්ඨපෙත්වා.

අග්ගඤ්ඤපඤ්ඤත්තිකථාවණ්ණනා

36. ඉති ''භගවා එත්තකෙන කථාමග්ගෙන පාටිහාරියං න කරොතී''ති පදස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙත්වා ඉදානි ''න අග්ගඤ්ඤං පඤ්ඤාපෙතී''ති ඉමස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙන්තො **අග්ගඤ්ඤඤ්චාහ**න්ති දෙසනං ආරභි. තත්ථ **අග්ගඤ්ඤඤ්චාහ**න්ති අහං, භග්ගව, අග්ගඤ්ඤඤ්ච පජානාමි ලොකුප්පත්තිචරියවංසඤ්ච. **තඤ්ච පජානාමී**ති න කෙවලං අග්ගඤ්ඤමෙව, තඤ්ච අග්ගඤ්ඤං පජානාමි. තතො ච උත්තරිතරං සීලසමාධිතො පට්ඨාය යාව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණා පජානාමි. **තඤ්ච පජානං න පරාමසාමී**ති තඤ්ච පජානන්තොපි අහං ඉදං නාම පජානාමීති තණ්හාදිට්ඨිමානවසෙන න පරාමසාමි. නත්ථි තථාගතස්ස පරාමාසොති දීපෙති. **පච්චත්තඤ්ඤෙව නිබ්බුති විදිතා**ති අත්තනායෙව අත්තනි කිලෙසනිබ්බානං විදිතං. **යදභිජානං තථාගතො**ති යං කිලෙසනිබ්බානං ජානන්තො තථාගතො. **නො අනයං ආපජ්ජතී**ති අවිදිතනිබ්බානා තිත්ථියා විය අනයං දුක්ඛං බ්‍යසනං නාපජ්ජති.

37. ඉදානි යං තං තිත්ථියා අග්ගඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්ති, තං දස්සෙන්තො **සන්ති භග්ගවා**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉස්සරකුත්තං බ්‍රහ්මකුත්ත**න්ති ඉස්සරකතං බ්‍රහ්මකතං, ඉස්සරනිම්මිතං බ්‍රහ්මනිම්මිතන්ති අත්ථො. බ්‍රහ්මා එව හි එත්ථ ආධිපච්චභාවෙන ඉස්සරොති වෙදිතබ්බො. **ආචරියක**න්ති ආචරියභාවං ආචරියවාදං. තත්ථ ආචරියවාදො අග්ගඤ්ඤං. අග්ගඤ්ඤං පන එත්ථ දෙසිතන්ති කත්වා සො අග්ගඤ්ඤං ත්වෙව වුත්තො. **කථං විහිතක**න්ති කෙන විහිතං කින්ති විහිතං. සෙසං බ්‍රහ්මජාලෙ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

41. **ඛිඩ්ඩාපදොසික**න්ති ඛිඩ්ඩාපදොසිකමූලං.

47. **අසතා**ති අවිජ්ජමානෙන, අසංවිජ්ජමානට්ඨෙනාති අත්ථො. **තුච්ඡා**ති තුච්ඡෙන අන්තොසාරවිරහිතෙන. **මුසා**ති මුසාවාදෙන. **අභූතෙනා**ති භූතත්ථවිරහිතෙන. **අබ්භාචික්ඛන්තී**ති අභිආචික්ඛන්ති. **විපරීතො**ති විපරීතසඤ්ඤො විපරීතචිත්තො. **භික්ඛවො චා**ති න කෙවලං සමණො ගොතමොයෙව, යෙ ච අස්ස අනුසිට්ඨිං කරොන්ති, තෙ භික්ඛූ ච විපරීතා. අථ යං සන්ධාය විපරීතොති වදන්ති, තං දස්සෙතුං **සමණො ගොතමො**තිආදි වුත්තං. **සුභං විමොක්ඛ**න්ති වණ්ණකසිණං. **අසුභන්ත්වෙවා**ති සුභඤ්ච අසුභඤ්ච සබ්බං අසුභන්ති එවං පජානාති. **සුභන්ත්වෙව තස්මිං සමයෙ**ති සුභන්ති එව ච තස්මිං සමයෙ පජානාති, න අසුභං. **භික්ඛවො චා**ති යෙ තෙ එවං වදන්ති, තෙසං භික්ඛවො ච අන්තෙවාසිකසමණා විපරීතා. **පහොතී**ති සමත්ථො පටිබලො.

48. **දුක්කරං ඛො**ති අයං පරිබ්බාජකො යදිදං ''එවංපසන්නො අහං, භන්තෙ''තිආදිමාහ, තං සාඨෙය්‍යෙන කොහඤ්ඤෙන ආහ. එවං කිරස්ස අහොසි – ''සමණො ගොතමො මය්හං එත්තකං ධම්මකථං කථෙසි, තමහං සුත්වාපි පබ්බජිතුං න සක්කොමි, මයා එතස්ස සාසනං පටිපන්නසදිසෙන භවිතුං වට්ටතී''ති. තතො සො සාඨෙය්‍යෙන කොහඤ්ඤෙන එවමාහ. තෙනස්ස භගවා මම්මං ඝට්ටෙන්තො විය ''දුක්කරං ඛො එතං, භග්ගව තයා අඤ්ඤදිට්ඨිකෙනා''තිආදිමාහ. තං පොට්ඨපාදසුත්තෙ වුත්තත්ථමෙව. **සාධුකමනුරක්ඛා**ති සුට්ඨු අනුරක්ඛ.

ඉති භගවා පසාදමත්තානුරක්ඛණෙ පරිබ්බාජකං නියොජෙසි. සොපි එවං මහන්තං සුත්තන්තං සුත්වාපි නාසක්ඛි කිලෙසක්ඛයං කාතුං. දෙසනා පනස්ස ආයතිං වාසනාය පච්චයො අහොසි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

පාථිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උදුම්බරිකසුත්තවණ්ණනා

නිග්‍රොධපරිබ්බාජකවත්ථුවණ්ණනා

49. **එවං මෙ සුතන්ති** උදුම්බරිකසුත්තං. තත්‍රායමපුබ්බපදවණ්ණනා – **පරිබ්බාජකොති** ඡන්නපරිබ්බාජකො. **උදුම්බරිකාය පරිබ්බාජකාරාමෙති** උදුම්බරිකාය දෙවියා සන්තකෙ පරිබ්බාජකාරාමෙ. **සන්ධානොති** තස්ස නාමං. අයං පන මහානුභාවො පරිවාරෙත්වා විචරන්තානං පඤ්චන්නං උපාසකසතානං අග්ගපුරිසො අනාගාමී භගවතා මහාපරිසමජ්ඣෙ එවං සංවණ්ණිතො –

> ‘‘ඡහි, භික්ඛවෙ, අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො සන්ධානො ගහපති තථාගතෙ නිට්ඨඞ්ගතො සද්ධම්මෙ ඉරියති. කතමෙහි ඡහි? බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙන ධම්මෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සඞ්ඝෙ අවෙච්චප්පසාදෙන අරියෙන සීලෙන අරියෙන ඤාණෙන අරියාය විමුත්තියා. ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, ඡහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො සන්ධානො ගහපති තථාගතෙ නිට්ඨඞ්ගතො සද්ධම්මෙ ඉරියතී’’ති (අ. නි. 6.120-139).

සො පාතොයෙව උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය පුබ්බණ්හසමයෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස දානං දත්වා භික්ඛූසු විහාරං ගතෙසු ඝරෙ ඛුද්දකමහල්ලකානං දාරකානං සද්දෙන උබ්බාළ්හො සත්ථු සන්තිකෙ ‘‘ධම්මං සොස්සාමී’’ති නික්ඛන්තො. තෙන වුත්තං **දිවා දිවස්ස රාජගහා නික්ඛමීති**. තත්ථ **දිවා දිවස්සාති** දිවසස්ස දිවා නාම මජ්ඣන්හාතික්කමො, තස්මිං දිවසස්සාපි දිවාභූතෙ අතික්කන්තමත්තෙ මජ්ඣන්හිකෙ නික්ඛමීති අත්ථො. **පටිසල්ලීනොති** තතො තතො රූපාදිගොචරතො චිත්තං පටිසංහරිත්වා නිලීනො ඣානරතිසෙවනාවසෙන එකීභාවං ගතො. **මනොභාවනීයානන්ති** මනවඩ්ඪකානං. යෙ ච ආවජ්ජතො මනසිකරොතො චිත්තං විනීවරණං හොති උන්නමති වඩ්ඪති.

50. **උන්නාදිනියාති**ආදීනි පොට්ඨපාදසුත්තෙ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

51. **යාවතාති** යත්තකා. **අයං තෙසං අඤ්ඤතරොති** අයං තෙසං අබ්භන්තරො එකො සාවකො, භගවතො කිර සාවකා ගිහිඅනාගාමිනොයෙව පඤ්චසතා රාජගහෙ පටිවසන්ති. යෙසං එකෙකස්ස පඤ්ච පඤ්ච උපාසකසතානි පරිවාරා, තෙ සන්ධාය ‘‘අයං තෙසං අඤ්ඤතරො’’ති ආහ. **අප්පෙව නාමාති** තස්ස උපසඞ්කමනං පත්ථයමානො ආහ. පත්ථනාකාරණං පන පොට්ඨපාදසුත්තෙ වුත්තමෙව.

52. **එතදවොචාති** ආගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙයෙව තෙසං කථාය සුතත්තා එතං **අඤ්ඤථා ඛො ඉමෙති**ආදිවචනං අවොච. තත්ථ **අඤ්ඤතිත්ථියාති** දස්සනෙනපි ආකප්පෙනපි කුත්තෙනපි ආචාරෙනපි විහාරෙනපි ඉරියාපථෙනපි අඤ්ඤෙ තිත්ථියාති අඤ්ඤතිත්ථියා. **සඞ්ගම්ම සමාගම්මාති** සඞ්ගන්ත්වා සමාගන්ත්වා රාසි හුත්වා නිසින්නට්ඨානෙ. **අරඤ්ඤවනපත්ථානීති** අරඤ්ඤවනපත්ථානි ගාමූපචාරතො මුත්තානි දූරසෙනාසනානි. **පන්තානීති** දූරතරානි මනුස්සූපචාරවිරහිතානි. **අප්පසද්දානීති** විහාරූපචාරෙන ගච්ඡතො අද්ධිකජනස්සපි සද්දෙන මන්දසද්දානි. **අප්පනිග්ඝොසානීති** අවිභාවිතත්ථෙන නිග්ඝොසෙන මන්දනිග්ඝොසානි. **විජනවාතානීති** අන්තොසඤ්චාරිනො ජනස්ස වාතෙන විගතවාතානි. **මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකානීති** මනුස්සානං රහස්සකරණස්ස යුත්තානි අනුච්ඡවිකානි. **පටිසල්ලානසාරුප්පානීති** එකීභාවස්ස අනුරූපානි. ඉති සන්ධානො ගහපති ‘‘අහො මම සත්ථා යො එවරූපානි සෙනාසනානි පටිසෙවතී’’ති අඤ්ජලිං පග්ගය්හ උත්තමඞ්ගෙ සිරස්මිං පතිට්ඨපෙත්වා ඉමං උදානං උදානෙන්තො නිසීදි.

53. **එවං වුත්තෙති** එවං සන්ධානෙන ගහපතිනා උදානං උදානෙන්තෙන වුත්තෙ. නිග්‍රොධො පරිබ්බාජකො අයං ගහපති මම සන්තිකෙ නිසින්නොපි අත්තනො සත්ථාරංයෙව ථොමෙති උක්කංසති, අම්හෙ පන අත්ථීතිපි න මඤ්ඤති, එතස්මිං උප්පන්නකොපං සමණස්ස ගොතමස්ස උපරි පාතෙස්සාමීති සන්ධානං ගහපතිං එතදවොච.

යග්ඝෙති චොදනත්ථෙ නිපාතො. **ජානෙය්‍යාසීති** බුජ්ඣෙය්‍යාසි පස්සෙය්‍යාසි. **කෙන සමණො ගොතමො සද්ධිං සල්ලපතීති** කෙන කාරණෙන කෙන පුග්ගලෙන සද්ධිං සමණො ගොතමො සල්ලපති වදති භාසති. කිං වුත්තං හොති – ‘‘යදි කිඤ්චි සල්ලාපකාරණං භවෙය්‍ය, යදි වා කොචි සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං සල්ලාපත්ථිකො ගච්ඡෙය්‍ය, සල්ලපෙය්‍ය, න පන කාරණං අත්ථි, න තස්ස සන්තිකං කොචි ගච්ඡති, ස්වායං කෙන සමණො ගොතමො සද්ධිං සල්ලපති, අසල්ලපන්තො කථං උන්නාදී භවිස්සතී’’ති.

සාකච්ඡන්ති සංසන්දනං. **පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියන්ති** උත්තරපච්චුත්තරනයෙන ඤාණබ්‍යත්තභාවං. **සුඤ්ඤාගාරහතාති** සුඤ්ඤාගාරෙසු නට්ඨා, සමණෙන හි ගොතමෙන බොධිමූලෙ අප්පමත්තිකා පඤ්ඤා අධිගතා, සාපිස්ස සුඤ්ඤාගාරෙසු එකකස්ස නිසීදතො නට්ඨා. යදි පන මයං විය ගණසඞ්ගණිකං කත්වා නිසීදෙය්‍ය, නාස්ස පඤ්ඤා නස්සෙය්‍යාති දස්සෙති. **අපරිසාවචරොති** අවිසාරදත්තා පරිසං ඔතරිතුං න සක්කොති. **නාලං සල්ලාපායාති** න සමත්ථො සල්ලාපං කාතුං. **අන්තමන්තානෙවාති** කොචි මං පඤ්හං පුච්ඡෙය්‍යාති පඤ්හාභීතො අන්තමන්තානෙව

පන්තසෙනාසනානි සෙවති. **ගොකාණාති** එකක්ඛිහතා කාණගාවී. සා කිර පරියන්තචාරිනී හොති, අන්තමන්තානෙව සෙවති. සා කිර කාණක්ඛිභාවෙන වනන්තාභිමුඛීපි න සක්කොති භවිතුං. කස්මා? යස්මා පත්තෙන වා සාඛාය වා කණ්ටකෙන වා පහාරස්ස භායති. ගුන්නං අභිමුඛීපි න සක්කොති භවිතුං. කස්මා? යස්මා සිඞ්ගෙන වා කණ්ණෙන වා වාලෙන වා පහාරස්ස භායති. **ඉඞ්ඝාති** චොදනත්ථෙ නිපාතො. **සංසාදෙය්‍යාමාති** එකපඤ්හපුච්ඡනෙනෙව සංසාදනං විසාදමාපන්නං කරෙය්‍යාම. **තුච්ඡකුම්භීව නන්ති** රිත්තඝටං විය නං. **ඔරොධෙය්‍යාමාති** විනන්ධෙය්‍යාම. පූරිතඝටො හි ඉතො චිතො ච පරිවත්තෙත්වා න සුවිනන්ධනීයො හොති. රිත්තකො යථාරුචි පරිවත්තෙත්වා සක්කා හොති විනන්ධිතුං, එවමෙව හතපඤ්ඤතාය රිත්තකුම්භිසදිසං සමණං ගොතමං වාදවිනන්ධනෙන සමන්තා විනන්ධිස්සාමාති වදති.

ඉති පරිබ්බාජකො සත්ථු සුවණ්ණවණ්ණං නලාටමණ්ඩලං අපස්සන්තො දසබලස්ස පරම්මුඛා අත්තනො බලං දීපෙන්තො අසම්භින්නං ඛත්තියකුමාරං ජාතියා ඝට්ටයන්තො චණ්ඩාලපුත්තො විය අසම්භින්නකෙසරසීහං මිගරාජානං ථාමෙන ඝට්ටෙන්තො ජරසිඞ්ගාලො විය ච නානප්පකාරං තුච්ඡගජ්ජිතං ගජ්ජි. උපාසකොපි චින්තෙසි ''අයං පරිබ්බාජකො අති විය ගජ්ජති, අවීචිඵුසනත්ථාය පාදං, භවග්ගග්ගහණත්ථාය හත්ථං පසාරයන්තො විය නිරත්ථකං වායමති. සචෙ මෙ සත්ථා ඉමං ඨානමාගච්ඡෙය්‍ය, ඉමස්ස පරිබ්බාජකස්ස යාව භවග්ගා උස්සිතං මානද්ධජං ඨානසොව ඔපාතෙය්‍යා''ති.

54. භගවාපි තෙසං තං කථාසල්ලාපං අස්සොසියෙව. තෙන වුත්තං ''අස්සොසි ඛො ඉමං කථාසල්ලාප''න්ති.

සුමාගධායාති සුමාගධා නාම පොක්ඛරණී, යස්සා තීරෙ නිසින්නො අඤ්ඤතරො පුරිසො පදුමනාළන්තරෙහි අසුරභවනං පවිසන්තං අසුරසෙනං අද්දස. **මොරනිවාපොති** නිවාපො වුච්චති හත්ථං, යත්ථ මොරානං අභයෙන සද්ධිං නිවාපො දින්නො, තං ඨානන්ති අත්ථො. **අබ්භොකාසෙති** අඞ්ගණට්ඨානෙ. **අස්සාසපත්තාති** තුට්ඨිපත්තා සොමනස්සපත්තා. **අජ්ඣාසයන්ති** උත්තමනිස්සයභූතං. **ආදිබ්‍රහ්මචරියන්ති** පුරාණබ්‍රහ්මචරියසඞ්ඛාතං අරියමග්ගං. ඉදං වුත්තං හොති – ''කො නාම සො, භන්තෙ, ධම්මො යෙන භගවතා සාවකා විනීතා අජ්ඣාසයාදිබ්‍රහ්මචරියභූතං අරියමග්ගං පූරෙත්වා අරහත්තාධිගමවසෙන අස්සාසපත්තා පටිජානන්තී''ති.

තපොජිගුච්ඡාවාදවණ්ණනා

55. **විප්පකතාති** මමාගමනපච්චයා අනිට්ඨිතා, ච හුත්වා ඨිතා, කථෙහි, අහමෙතං නිට්ඨපෙත්වා මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සෙමීති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි.

56. **දුජ්ජානං ඛොති** භගවා පරිබ්බාජකස්ස වචනං සුත්වා ''අයං පරිබ්බාජකො මයා සාවකානං දෙසෙතබ්බං ධම්මං තෙහි පූරෙතබ්බං පටිපත්තිං පුච්ඡති, සචස්සාහං ආදිතොව තං කථෙස්සාමි, කථිතම්පි නං න ජානිස්සති, අයං පන වීරියෙන පාපජිගුච්ඡනවාදො, හන්දාහං එතස්සෙව විසයෙ පඤ්හං පුච්ඡාපෙත්වා පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං ලද්ධියා නිරත්ථකභාවං දස්සෙමි. අථ පච්ඡා ඉමං පඤ්හං බ්‍යාකරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා **දුජ්ජානං ඛො** එතන්තිආදිමාහ. තත්ථ **සකෙ ආචරියකෙති** අත්තනො ආචරියවාදෙ. **අධිජෙගුච්ඡෙති** වීරියෙන පාපජිගුච්ඡනභාවෙ. **කථං සන්තාති** කථං භූතා. **තපොජිගුච්ඡාති** වීරියෙන පාපජිගුච්ඡා පාපවිවජ්ජනා. **පරිපුණ්ණාති** පරිසුද්ධා. **කථං අපරිපුණ්ණාති** කථං අපරිසුද්ධා හොතීති එවං පුච්ඡාති. **යත්‍ර හි නාමාති** යො නාම.

57. **අප්පසද්දෙ කත්වාති** නිරවෙ අප්පසද්දෙ කත්වා. සො කිර චින්තෙසි – ''සමණො ගොතමො එකං පඤ්හම්පි න කථෙති, සල්ලාපකථාපිස්ස අතිබහුකා නත්ථි, ඉමෙ පන ආදිතො පට්ඨාය සමණං ගොතමං අනුවත්තන්ති චෙව පසංසන්ති ච, හන්දාහං ඉමෙ නිස්සද්දෙ කත්වා සයං කථෙමී''ති. සො තථා අකාසි. තෙන වුත්තං ''අප්පසද්දෙ කත්වා''ති. ''තපොජිගුච්ඡවාදා''තිආදීසු තපොජිගුච්ඡං වදාම, මනසාපි තමෙව සාරතො ගහෙත්වා විචරාම, කායෙනපිම්හා තමෙව අල්ලීනා, නානප්පකාරකං අත්තකිලමථානුයොගමනුයුත්තා විහරාමාති අත්ථො.

උපක්කිලෙසවණ්ණනා

58. **තපස්සීති** තපනිස්සිතකො. ''අචෙලකො''තිආදීනි සීහනාදෙ (දී. නි. අට්ඨ. 1.393) විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. **තපං සමාදියතීති** අචෙලකභාවාදිකං තපං සම්මා ආදියති, දළ්හං ගණ්හාති. **අත්තමනො හොතීති** කො අඤ්ඤො මයා සදිසො ඉමස්මිං තපෙ අත්ථීති තුට්ඨමනො හොති. **පරිපුණ්ණසඞ්කප්පොති** අලමෙත්තාවතාති එවං පරියොසිතසඞ්කප්පො, ඉදඤ්ච තිත්ථියානං වසෙන ආගතං. සාසනාවචරෙනාපි පන දීපෙතබ්බං. එකච්චො හි ධුතඞ්ගං සමාදියති, සො තෙනෙව ධුතඞ්ගෙන කො අඤ්ඤො මයා සදිසො ධුතඞ්ගධරොති අත්තමනො හොති පරිපුණ්ණසඞ්කප්පො. **තපස්සිනො උපක්කිලෙසො හොතීති** දුවිධස්සාපෙතස්ස තපස්සිනො අයං උපක්කිලෙසො හොති. එත්තාවතායං තපො උපක්කිලෙසො හොතීති වදාමි.

අත්තානුක්කංසෙතීති ''කො මයා සදිසො අත්ථී''ති අත්තානං උක්කංසති උක්ඛිපති. **පරං වම්භෙතීති** ''අයං න මාදිසො''ති පරං සංහාරෙති අවක්ඛිපති.

මජ්ජතීති මානමදකරණෙන මජ්ජති. **මුච්ඡතීති** මුච්ඡිතො හොති ගධිතො අජ්ඣාපන්නො. **පමාදමාපජ්ජතීති** එතදෙව සාරන්ති පමාදමාපජ්ජති. සාසනෙ පබ්බජිතොපි ධුතඞ්ගසුද්ධිකො හොති, න කම්මට්ඨානසුද්ධිකො. ධුතඞ්ගමෙව අරහත්තං විය සාරතො පච්චෙති.

59. ලාභසක්කාරසිලොකන්ති එත්ථ චත්තාරො පච්චයා ලබ්භන්තීති ලාභා, තෙයෙව සුට්ඨු කත්වා පටිසඞ්ඛරිත්වා ලද්ධා සක්කාරො, වණ්ණභණනං සිලොකො. **අභිනිබ්බත්තෙතීති** අවෙලකාදිභාවං තෙරසධුතඞ්ගසමාදානං වා නිස්සාය මහාලාභො උප්පජ්ජති, තස්මා ‘‘අභිනිබ්බත්තෙතී’’ති වුත්තො. සෙසමෙත්ථ පුරිමවාරනයෙනෙව දුවිධස්සාපි තපස්සිනො වසෙන වෙදිතබ්බං.

60. වොදාසං ආපජ්ජතීති ද්වෙභාගං ආපජ්ජති, ද්වෙ භාගෙ කරොති. **ඛමතීති** රුච්චති. **නක්ඛමතීති** න රුච්චති. **සාපෙක්ඛො පජහතීති** සතණ්හො පජහති. කථං? පාතොව ඛීරභත්තං භුත්තො හොති. අථස්ස මංසභොජනං උපනෙන්ති. තස්ස එවං හොති ‘‘ඉදානි එවරූපං කදා ලභිස්සාම, සචෙ ජානෙය්‍යාම, පාතොව ඛීරභත්තං න භුඤ්ජෙය්‍යාම, කිං මයා සක්කා කාතුං, ගච්ඡ භො, ත්වමෙව භුඤ්ජා’’ති ජීවිතං පරිච්චජන්තො විය සාපෙක්ඛො පජහති. **ගධිතොති** ගෙධජාතො. **මුච්ඡිතොති** බලවතණ්හාය මුච්ඡිතො සංමුට්ඨස්සතී හුත්වා. **අජ්ඣාපන්නොති** ආමිසෙ අතිලග්ගො, ‘‘භුඤ්ජිස්සථ, ආවුසො’’ති ධම්මනිමන්තනමත්තම්පි අකත්වා මහන්තෙ මහන්තෙ කබළෙ කරොති. **අනාදීනවදස්සාවීති**ආදීනවමත්තම්පි න පස්සති. **අනිස්සරණපඤ්ඤොති** ඉධ මත්තඤ්ඤුතානිස්සරණපච්චවෙක්ඛණපරිභොගමත්තම්පි න කරොති. **ලාභසක්කාරසිලොකනිකන්තිහෙතූති** ලාභාදීසු තණ්හාහෙතු.

61. සංභක්ඛෙතීති සංඛාදති. **අසනිවිචක්කන්ති** විචක්කසණ්ඨානා අසනියෙව. ඉදං වුත්තං හොති ‘‘අසනිවිචක්කං ඉමස්ස දන්තකූටං මූලබීජාදීසු න කිඤ්චි න සංභුඤ්ජති. අථ ච පන නං සමණප්පවාදෙන සමණොති සඤ්ජානන්තී’’ති. එවං අපසාදෙති අවක්ඛිපති. ඉදං තිත්ථියවසෙන ආගතං. භික්ඛුවසෙන පනෙත්ථ අයං යොජනා, අත්තනා ධුතඞ්ගධරො හොති, සො අඤ්ඤං එවං අපසාදෙති ‘‘කිං සමණා නාම ඉමෙ සමණම්හාති වදන්ති, ධුතඞ්ගමත්තම්පි නත්ථි, උද්දෙසභත්තාදීනි පරියෙසන්තා පච්චයබාහුල්ලිකා විචරන්තී’’ති. **ලූඛාජීවින්ති** අවෙලකාදිවසෙන වා ධුතඞ්ගවසෙන වා ලූඛාජීවිං. **ඉස්සාමච්ඡරියන්ති** පරස්ස සක්කාරාදිසම්පත්තිඛීයනලක්ඛණං ඉස්සං, සක්කාරාදිකරණඅක්ඛමනලක්ඛණං මච්ඡරියඤ්ච.

62. ආපාථකනිසාදී හොතීති මනුස්සානං ආපාථෙ දස්සනට්ඨානෙ නිසීදති. යත්ථ තෙ පස්සන්ති, තත්ථ ඨිතො වග්ගුලිවතං චරති, පඤ්චාතපං තප්පති, එකපාදෙන තිට්ඨති, සූරියං නමස්සති. සාසනෙ පබ්බජිතොපි සමාදින්නධුතඞ්ගො සබ්බරත්තිං සයිත්වා මනුස්සානං චක්ඛුපථෙ තපං කරොති, මහාසායන්හෙයෙව චීවරකුටිං කරොති, සූරියෙ උග්ගතෙ පටිසංහරති, මනුස්සානං ආගතභාවං ඤත්වා ඝණ්ඩිං පහරිත්වා චීවරං මත්ථකෙ ඨපෙත්වා චඞ්කමං ඔතරති, සම්මුඤ්ජනිං ගහෙත්වා විහාරඞ්ගණං සම්මජ්ජති.

අත්තානන්ති අත්තනො ගුණං **අදස්සයමානොති** එත්ථ අ-කාරො නිපාතමත්තං, දස්සයමානොති අත්ථො. **ඉදම්පි මෙ තපස්මින්ති** ඉදම්පි කම්මං මමෙව තපස්මිං, පච්චත්තෙ වා භුම්මං, ඉදම්පි මම තපොති අත්ථො. සො හි අසුකස්මිං ඨානෙ අවෙලකො අත්ථි මුත්තාචාරොතිආදීනි සුත්වා අම්හාකං එස තපො, අම්හාකං සො අන්තෙවාසිකොතිආදීනි භණති. අසුකස්මිං වා පන ඨානෙ පංසුකූලිකො භික්ඛු අත්ථීතිආදීනි සුත්වා අම්හාකං එස තපො, අම්හාකං සො අන්තෙවාසිකොතිආදීනි භණති.

කිඤ්චිදෙවාති කිඤ්චි වජ්ජං දිට්ඨිගතං වා. **පටිච්ඡන්නං සෙවතීති** යථා අඤ්ඤෙ න ජානන්ති, එවං සෙවති. **අක්ඛමමානං ආහ ඛමතීති** අරුච්චමානංයෙව රුච්චති මෙති වදති. අත්තනා කතං අතිමහන්තම්පි වජ්ජං අප්පමත්තකං කත්වා පඤ්ඤපෙති, පරෙන කතං දුක්කටමත්තං වීතික්කමම්පි පාරාජිකසදිසං කත්වා දස්සෙති. **අනුඤ්ඤෙය්‍යන්ති** අනුජානිතබ්බං අනුමොදිතබ්බං.

63. කොධනො හොති උපනාහීති කුජ්ඣනලක්ඛණෙන කොධෙන, වෙරඅප්පටිනිස්සග්ගලක්ඛණෙන උපනාහෙන ච සමන්නාගතො. **මක්ඛී හොති පළාසීති** පරගුණමක්ඛනලක්ඛණෙන මක්ඛෙන, යුගග්ගාහලක්ඛණෙන පළාසෙන ච සමන්නාගතො.

ඉස්සුකී හොති මච්ඡරීති පරසක්කාරාදීසු උසූයනලක්ඛණාය ඉස්සාය, ආවාසකුලලාභවණ්ණධම්මෙසු මච්ඡරායනලක්ඛණෙන පඤ්චවිධමච්ඡෙරෙන ච සමන්නාගතො හොති. **සඨො හොති මායාවීති** කෙරාටිකලක්ඛණෙන සාඨෙය්‍යෙන, කතපටිච්ඡාදනලක්ඛණාය මායාය ච සමන්නාගතො හොති. **ථද්ධො හොති අතිමානීති** නිස්සිනෙහනික්කරුණථද්ධලක්ඛණෙන ථම්භෙන, අතික්කමිත්වා මඤ්ඤනලක්ඛණෙන අතිමානෙන ච සමන්නාගතො හොති. **පාපිච්ඡො හොතීති** අසන්තසම්භාවනපත්ථනලක්ඛණාය පාපිච්ඡතාය සමන්නාගතො හොති. **පාපිකානන්ති** තාසංයෙව ලාමකානං ඉච්ඡානං වසං ගතො. **මිච්ඡාදිට්ඨිකොති** නත්ථි දින්නන්තිආදිනයප්පවත්තාය අයාථාවදිට්ඨියා උපෙතො. **අන්තග්ගාහිකායාති** සායෙව දිට්ඨි උච්ඡෙදන්තස්ස ගහිතත්තා ‘‘අන්තග්ගාහිකා’’ති වුච්චති, තාය සමන්නාගතොති අත්ථො. **සන්දිට්ඨිපරාමාසීති**ආදීසු සයං දිට්ඨි සන්දිට්ඨි, සන්දිට්ඨිමෙව පරාමසති ගහෙත්වා

වදතීති **සන්දිට්ඨිපරාමාසී.** ආධානං වුච්චති දළ්හං සුට්ඨු ඨපිතං, තථා කත්වා ගණ්හාතීති **ආධානග්ගාහී.** අරිට්ඨො විය න සක්කා හොති පටිනිස්සජ්ජාපෙතුන්ති **දුප්පටිනිස්සග්ගී. යදිමෙති** යදි ඉමෙ.

පරිසුද්ධපපටිකප්පත්තකථාවණ්ණනා

64. ඉධ, නිග්‍රොධ, තපස්සීති එවං භගවා අඤ්ඤතිත්ථියෙහි ගහිතලද්ධිං තෙසං රක්ඛිතං තපං සබ්බමෙව සංකිලිට්ඨන්ති උපක්කිලෙසපාළිං දස්සෙත්වා ඉදානි පරිසුද්ධපාළිදස්සනත්ථං දෙසනමාරභන්තො **ඉධ, නිග්‍රොධාති**ආදිමාහ. තත්ථ ‘‘න අත්තමනො’’තිආදීනි වුත්තවිපක්ඛවසෙනෙව වෙදිතබ්බානි. සබ්බවාරෙසු ච ලූඛතපස්සිනො චෙව ධුතඞ්ගධරස්ස ච වසෙන යොජනා වෙදිතබ්බා. **එවං සො තස්මිං ඨානෙ පරිසුද්ධො හොතීති** එවං සො තෙන න අත්තමනතා න පරිපුණ්ණසඞ්කප්පභාවසඞ්ඛාතෙන කාරණෙන පරිසුද්ධො නිරුපක්කිලෙසො හොති, උත්තරි වායමමානො කම්මට්ඨානසුද්ධිකො හුත්වා අරහත්තං පාපුණාති. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

69. අද්ධා ඛො, භන්තෙති භන්තෙ එවං සන්තෙ එකංසෙනෙව වීරියෙන පාපජිගුච්ඡනවාදො පරිසුද්ධො හොතීති අනුජානාති. ඉතො පරඤ්ච අග්ගභාවං වා සාරභාවං වා අජානන්තො **අග්ගප්පත්තා සාරප්පත්තා චාති** ආහ. අථස්ස භගවා සාරප්පත්තභාවං පටිසෙධෙන්තො **න ඛො නිග්‍රොධාති**ආදිමාහ . **පපටිකප්පත්තා හොතීති** සාරවතො රුක්ඛස්ස සාරං ඵෙග්ගුං තචඤ්ච අතික්කම්ම බහිපපටිකසදිසා හොතීති දස්සෙති.

පරිසුද්ධතචප්පත්තාදිකථාවණ්ණනා

70. අග්ගං පාපෙතූති දෙසනාවසෙන අග්ගං පාපෙත්වා දෙසෙතු, සාරං පාපෙත්වා දෙසෙතූති දසබලං යාචති. **චාතුයාමසංවරසංවුතොති** චතුබ්බිධෙන සංවරෙන පිහිතො. **න පාණං අතිපාතෙතීති** පාණං න හනති. **න භාවිතමාසීසතීති** භාවිතං නාම තෙසං සඤ්ඤාය පඤ්ච කාමගුණා, තෙ න ආසීසති න සෙවතීති අත්ථො.

අදුං චස්ස හොතීති එතඤ්චස්ස ඉදානි වුච්චමානං ‘‘සො අභිහරතී’’තිආදිලක්ඛණං. **තපස්සිතායාති** තපස්සිභාවෙන හොති. තත්ථ **සො අභිහරතීති** සො තං සීලං අභිහරති, උපරූපරි වඩ්ඪෙති. සීලං මෙ පරිපුණ්ණං, තපො ආරද්ධො, අලමෙත්තාවතාති න වීරියං විස්සජ්ජෙති. **නො හීනායාවත්තතීති** හීනාය ගිහිභාවත්ථාය න ආවත්තති. සීලතො උත්තරි විසෙසාධිගමත්ථාය වීරියං කරොතියෙව, එවං කරොන්තො සො විවිත්තං සෙනාසනං භජති. ‘‘අරඤ්ඤ’’න්තිආදීනි සාමඤ්ඤඵලෙ (දී. නි. අට්ඨ. 1.216) විත්ථාරිතානෙව. ‘‘මෙත්තාසහගතෙනා’’තිආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ වණ්ණිතානි. **තචප්පත්තාති** පපටිකතො අබ්භන්තරං තචං පත්තා. **ඵෙග්ගුප්පත්තාති** තචතො අබ්භන්තරං ඵෙග්ගුං පත්තා, ඵෙග්ගුසදිසා හොතීති අත්ථො.

74. ‘‘එත්තාවතා, ඛො නිග්‍රොධ, තපොජිගුච්ඡා අග්ගප්පත්තා ච හොති සාරප්පත්තා චා’’ති ඉදං භගවා තිත්ථියානං වසෙනාහ. තිත්ථියානඤ්හි ලාභසක්කාරො රුක්ඛස්ස සාඛාපලාසසදිසො. පඤ්චසීලමත්තකං පපටිකසදිසං. අට්ඨසමාපත්තිමත්තං තචසදිසං. පුබ්බෙනිවාසඤාණාවසානා අභිඤ්ඤා ඵෙග්ගුසදිසා. දිබ්බචක්ඛුං පනෙතෙ අරහත්තන්ති ගහෙත්වා විචරන්ති. තෙන නෙසං තං රුක්ඛස්ස සාරසදිසං. සාසනෙ පන ලාභසක්කාරො සාඛාපලාසසදිසො. සීලසම්පදා පපටිකසදිසා. ඣානසමාපත්තියො තචසදිසා. ලොකියාභිඤ්ඤා ඵෙග්ගුසදිසා. මග්ගඵලං සාරො. ඉති භගවතා අත්තනො සාසනං ඔනතවිනතඵලභාරභරිතරුක්ඛූපමාය උපමිතං. සො දෙසනාකුසලතාය තතො තචසාරසම්පත්තිතො මම සාසනං උත්තරිතරඤ්චෙව පණීතතරඤ්ච, තං තුවං කදා ජානිස්සසීති අත්තනොදෙසනාය විසෙසභාවං දස්සෙතුං ‘‘ඉති ඛො නිග්‍රොධා’’ති දෙසනං ආරභි . **තෙ පරිබ්බාජකාති** තෙ තස්ස පරිවාරා තිංසසතසඞ්ඛ්‍යා පරිබ්බාජකා. **එත්ථ මයං අනස්සාමාති** එත්ථ අචෙලකපාළිආදීසු, ඉදං වුත්තං හොති ‘‘අම්හාකං අචෙලකපාළිමත්තම්පි නත්ථි , කුතො පරිසුද්ධපාළි. අම්හාකං පරිසුද්ධපාළිමත්තම්පි නත්ථි, කුතො චාතුයාමසංවරාදීනි. චාතුයාමසංවරොපි නත්ථි, කුතො අරඤ්ඤවාසාදීනි. අරඤ්ඤවාසොපි නත්ථි, කුතො නීවරණප්පහානාදීනි. නීවරණප්පහානම්පි නත්ථි, කුතො බ්‍රහ්මවිහාරාදීනි. බ්‍රහ්මවිහාරමත්තම්පි නත්ථි, කුතො පුබ්බෙනිවාසාදීනි. පුබ්බෙනිවාසඤාණමත්තම්පි නත්ථි, කුතො අම්හාකං දිබ්බචක්ඛු. එත්ථ මයං සආචරියකා නට්ඨා’’ති. **ඉතො භියොයා උත්තරිතරන්ති** ඉතො දිබ්බචක්ඛුඤාණාධිගමතො භියොයා අඤ්ඤං උත්තරිතරං විසෙසාධිගමං මයං සුතිවසෙනාපි න ජානාමාති වදන්ති.

නිග්‍රොධස්සපජ්ඣායනවණ්ණනා

75. අථ නිග්‍රොධං පරිබ්බාජකන්ති එවං කිරස්ස අහොසි ‘‘ඉමෙ පරිබ්බාජකා ඉදානි භගවතො භාසිතං සුස්සූසන්ති, ඉමිනා ච නිග්‍රොධෙන භගවතො පරම්මුඛා කක්ඛළං දූරාසදවචනං වුත්තං, ඉදානි අයම්පි සොතුකාමො ජාතො, කාලො දානි මෙ ඉමස්ස මානද්ධජං නිපාතෙත්වා භගවතො සාසනං උක්ඛිපිතු’’න්ති. අථ නිග්‍රොධං පරිබ්බාජකං එතදවොච. අපරම්පිස්ස අහොසි ‘‘අයං මයි අකථෙන්තෙ සත්ථාරං න ඛමාපෙස්සති, තදස්ස අනාගතෙ අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තිස්සති, මයා පන කථිතෙ ඛමාපෙස්සති, තදස්ස භවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා’’ති. අථ නිග්‍රොධං

පරිබ්බාජකං එතදවොච. **අපරිසාවචරං පන නං කරොථාති** එත්ථ **පනාති** නිපාතො, අථ නං අපරිසාවචරං කරොථාති අත්ථො. ‘‘අපරිසාවචරෙත’’න්තිපි පාඨො, අපරිසාවචරං වා එතං කරොථ, ගොකාණාදීනං වා අඤ්ඤතරන්ති අත්ථො.

ගොකාණන්ති එත්ථාපි ගොකාණං පරියන්තචාරිනිං විය කරොථාති අත්ථො. **තුණ්හීභූතොති** තුණ්හීභාවං උපගතො. **මඞ්කුභූතොති** නිත්තෙජතං ආපන්නො. **පත්තක්ඛන්ධොති** ඔනතගීවො. **අධොමුඛොති** හෙට්ඨාමුඛො.

76. බුද්ධො සො භගවා බොධායාති සයං බුද්ධො සත්තානම්පි චතුසච්චබොධත්ථාය ධම්මං දෙසෙති. **දන්තොති** චක්ඛුතොපි දන්තො…පෙ.… මනතොපි දන්තො. **දමථායාති** අඤ්ඤෙසම්පි දමනත්ථාය එව, න වාදත්ථාය. **සන්තොති** රාගසන්තතාය සන්තො, දොසමොහසන්තතාය සබ්බ අකුසලසබ්බාභිසඞ්ඛාරසන්තතාය සන්තො. **සමථායාති** මහාජනස්ස රාගාදිසමනත්ථාය ධම්මං දෙසෙති. **තිණ්ණොති** චත්තාරො ඔඝෙ තිණ්ණො. **තරණායාති** මහාජනස්ස ඔඝනිත්ථරණත්ථාය. **පරිනිබ්බුතොති** කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. **පරිනිබ්බානායාති** මහාජනස්සාපි සබ්බකිලෙසපරිනිබ්බානත්ථාය ධම්මං දෙසෙති.

බ්‍රහ්මචරියපරියොසානාදිවණ්ණනා

77. අච්චයොතිආදීනි සාමඤ්ඤඵලෙ (දී. නි. අට්ඨ. 1.250) වුත්තානි. **උජුජාතිකොති** කායවඞ්කාදිවිරහිතො උජුසභාවො. **අහමනුසාසාමීති** අහං තාදිසං පුග්ගලං අනුසාසාමි, ධම්මං අස්ස දෙසෙමි. **සත්තාහන්ති** සත්තදිවසානි, ඉදං සබ්බම්පි භගවා දන්ධපඤ්ඤං පුග්ගලං සන්ධායාහ අසඨො පන අමායාවී උජුජාතිකො තංමුහුත්තෙනෙව අරහත්තං පත්තුං සක්ඛිස්සති. ඉති භගවා ‘‘අසඨ’’න්තිආදිවචනෙන සඨො හි වඞ්කවඞ්කො, මයාපි න සක්කා අනුසාසිතුන්ති දීපෙන්තො පරිබ්බාජකං පාදෙසු ගහෙත්වා මහාමෙරුපාදතලෙ විය ඛිපිත්ථ. කස්මා? අයඤ්හි අතිසඨො, කුටිලචිත්තො සත්ථරි එවං කථෙන්තෙපි බුද්ධධම්මසඞ්ඝෙසු නාධිමුච්චති, අධිමුච්චනත්ථාය සොතං න ඔදහති, කොහඤ්ඤෙ ඨිතො සත්ථාරං ඛමාපෙති. තස්මා භගවා තස්සජ්ඣාසයං විදිත්වා ‘‘එතු විඤ්ඤූ පුරිසො අසඨො’’තිආදිමාහ. සඨං පනාහං අනුසාසිතුං න සක්කොමීති.

78. අන්තෙවාසිකම්යතාති අන්තෙවාසිකම්යතාය, අම්හෙ අන්තෙවාසිකෙ ඉච්ඡන්තො. **එවමාහාති** ‘‘එතු විඤ්ඤූපුරිසො’’තිආදිමාහ. **යො එව වො ආචරියොති** යො එව තුම්හාකං පකතියා ආචරියො. **උද්දෙසා නො චාවෙතුකාමොති** අත්තනො අනුසාසනිං ගාහාපෙත්වා අම්හෙ අම්හාකං උද්දෙසතො චාවෙතුකාමො. **සො එව වො උද්දෙසො හොතූති** යො තුම්හාකං පකතියා උද්දෙසො, සො තුම්හාකංයෙව හොතු , න මයං තුම්හාකං උද්දෙසෙන අත්ථිකා. **ආජීවාති** ආජීවතො. **අකුසලසඞ්ඛාතාති** අකුසලාති කොට්ඨාසං පත්තා. **අකුසලා ධම්මාති** ද්වාදස අකුසලචිත්තුප්පාදධම්මා තණ්හායෙව වා විසෙසෙන. සා හි පුනබ්භවකරණතො ‘‘පොනොබ්භවිකා’’ති වුත්තා. **සදරථාති** කිලෙසදරථසම්පයුත්තා. **ජාතිජරාමරණියාති** ජාතිජරාමරණානං පච්චයභූතා. **සංකිලෙසිකා ධම්මාති** ද්වාදස අකුසලචිත්තුප්පාදා. **වොදානියාති**, සමථවිපස්සනා ධම්මා. තෙ හි සත්තෙ වොදාපෙන්ති, තස්මා ‘‘වොදානියා’’ති වුච්චන්ති. **පඤ්ඤාපාරිපූරින්ති** මග්ගපඤ්ඤාපාරිපූරිං. **වෙපුල්ලත්තඤ්චාති** ඵලපඤ්ඤාවෙපුල්ලතං, උභොපි වා එතානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානෙව. ඉදං වුත්තං හොති ‘‘තතො තුම්හෙ මග්ගපඤ්ඤඤ්චෙව ඵලපඤ්ඤඤ්ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරිස්සථා’’ති. එවං භගවා පරිබ්බාජකෙ ආරබ්භ අත්තනො ඔවාදානුසාසනියා ඵලං දස්සෙන්තො අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි.

79. යථා තං මාරෙනාති යථා මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තා නිසීදන්ති එවමෙව තුණ්හීභූතා…පෙ.… අප්පටිභානා නිසින්නා.

මාරො කිර සත්ථා අතිවිය ගජ්ජන්තො බුද්ධබලං දීපෙත්වා ඉමෙසං පරිබ්බාජකානං ධම්මං දෙසෙති, කදාචි ධම්මාභිසමයො භවෙය්‍ය, හන්දාහං පරියුට්ඨාමීති සො තෙසං චිත්තානි පරියුට්ඨාසි. අප්පහීනවිපල්ලාසානඤ්හි චිත්තං මාරස්ස යථාකාමකරණීයං හොති. තෙපි මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තා ථද්ධඞ්ගපච්චඞ්ගා විය තුණ්හී අප්පටිභානා නිසීදිංසු. අථ සත්ථා ඉමෙ පරිබ්බාජකා අතිවිය නිරවා හුත්වා නිසින්නා, කිං නු ඛොති ආවජ්ජන්තො මාරෙන පරියුට්ඨිතභාවං අඤ්ඤාසි. සචෙ පන තෙසං මග්ගඵලුප්පත්තිහෙතු භවෙය්‍ය, මාරං පටිබාහිත්වාපි භගවා ධම්මං දෙසෙය්‍ය, සො පන තෙසං නත්ථි. ‘‘සබ්බෙපි මෙ තුච්ඡපුරිසා’’ති අඤ්ඤාසි. තෙන වුත්තං ‘‘අථ ඛො භගවතො එතදහොසි සබ්බෙපි මෙ මොඝපුරිසා’’තිආදි.

තත්ථ **ඵුට්ඨා පාපිමතාති** පාපිමතා මාරෙන ඵුට්ඨා. **යත්‍ර හි නාමාති** යෙසු නාම. **අඤ්ඤාණත්ථම්පීති** ජානනත්ථම්පි. **කිං කරිස්සති සත්තාහොති** සමණෙන ගොතමෙන පරිච්ඡින්නසත්තාහො අම්හාකං කිං කරිස්සති. ඉදං වුත්තං හොති ‘‘සමණෙන ගොතමෙන ‘සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරිස්සති සත්තාහ’න්ති වුත්තං, සො සත්තාහො අම්හාකං කිං අප්ඵාසුකං කරිස්සති. හන්ද මයං සත්තාහබ්භන්තරෙ එතං ධම්මං සච්ඡිකාතුං සක්කා, න සක්කාති අඤ්ඤාණත්ථම්පි බ්‍රහ්මචරියං චරිස්සාමා’’ති. අථ වා ජානාම තාවස්ස ධම්මන්ති එකදිවසෙ එකවාරං අඤ්ඤාණත්ථම්පි එතෙසං චිත්තං නුප්පන්නං, සත්තාහො පන එතෙසං කුසීතානං කිං කරිස්සති, කිං සක්ඛිස්සන්ති තෙ සත්තාහං පූරෙතුන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. **සීහනාදන්ති** පරවාදභින්දනං සකවාදසමුස්සාපනඤ්ච අභීතනාදං නදිත්වා. **පච්චුපට්ඨාසීති** පතිට්ඨිතො. **තාවදෙවාති** තස්මිඤ්ඤෙව ඛණෙ. **රාජගහං පාවිසීති** රාජගහමෙව පවිට්ඨො. තෙසං පන

පරිබ්බාජකානං කිඤ්චාපි ඉදං සුත්තන්තං සුත්වා විසෙසො න නිබ්බත්තො, ආයතිං පන නෙසං වාසනාය පච්චයො භවිස්සතීති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

උදුම්බරිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. චක්කවත්තිසුත්තවණ්ණනා

අත්තදීපසරණතාවණ්ණනා

80. **එවං මෙ සුතන්ති** චක්කවත්තිසුත්තං. තත්‍රායමනුත්තානපදවණ්ණනා – **මාතුලායන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තං නගරං ගොචරගාමං කත්වා අවිදූරෙ වනසණ්ඩෙ විහරති. ‘‘තත්‍ර ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසී’’ති එත්ථ අයමනුපුබ්බිකථා –

භගවා කිර ඉමස්ස සුත්තස්ස සමුට්ඨානසමයෙ පච්චූසකාලෙ මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්තො ඉමාය අනාගතවංසදීපිකාය සුත්තන්තකථාය මාතුලනගරවාසීනං චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයං දිස්වා පාතොව වීසතිභික්ඛුසහස්සපරිවාරො මාතුලනගරං සම්පත්තො. මාතුලනගරවාසිනො ඛත්තියා ‘‘භගවා ආගතො’’ති සුත්වා පච්චුග්ගම්ම දසබලං නිමන්තෙත්වා මහාසක්කාරෙන නගරං පවෙසෙත්වා නිසජ්ජට්ඨානං සංවිධාය භගවන්තං මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං අදංසු. භගවා භත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘සචාහං ඉමස්මිං ඨානෙ ඉමෙසං මනුස්සානං ධම්මං දෙසෙස්සාමි, අයං පදෙසො සම්බාධො, මනුස්සානං ඨාතුං වා නිසීදිතුං වා ඔකාසො න භවිස්සති, මහතා ඛො පන සමාගමෙන භවිතබ්බ’’න්ති.

අථ රාජකුලානං භත්තානුමොදනං අකත්වාව පත්තං ගහෙත්වා නගරතො නික්ඛමි. මනුස්සා චින්තයිංසු – ‘‘සත්ථා අම්හාකං අනුමොදනම්පි අකත්වා ගච්ඡති, අද්ධා භත්තග්ගං අමනාපං අහොසි, බුද්ධානං නාම න සක්කා චිත්තං ගහෙතුං, බුද්ධෙහි සද්ධිං විස්සාසකරණං නාම සමුස්සිතඵණං ආසීවිසං ගීවාය ගහණසදිසං හොති; එථ භො, තථාගතං ඛමාපෙස්සාමා’’ති. සකලනගරවාසිනො භගවතා සහෙව නික්ඛන්තා. භගවා ගච්ඡන්තොව මගධක්ඛෙත්තෙ ඨිතං සාඛාවිටපසම්පන්නං සන්දච්ඡායං කරීසමත්තභූමිපත්ථටං එකං මාතුලරුක්ඛං දිස්වා ඉමස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදිත්වා ධම්මෙ දෙසියමානෙ ‘‘මහාජනස්ස ඨානනිසජ්ජනොකාසො භවිස්සතී’’ති. නිවත්තිත්වා මග්ගා ඔක්කම්ම රුක්ඛමූලං උපසඞ්කමිත්වා ධම්මභණ්ඩාගාරිකං ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙසි. ථෙරො ඔලොකිතසඤ්ඤාය එව ‘‘සත්ථා නිසීදිතුකාමො’’ති ඤත්වා සුගතමහාචීවරං පඤ්ඤපෙත්වා අදාසි. නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ. අථස්ස පුරතො මනුස්සා නිසීදිංසු. උභොසු පස්සෙසු පච්ඡතො ච භික්ඛුසඞ්ඝො, ආකාසෙ දෙවතා අට්ඨංසු, එවං මහාපරිසමජ්ඣගතො තත්‍ර ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසි.

තෙ භික්ඛූති තත්‍ර උපවිට්ඨා ධම්මප්පටිග්ගාහකා භික්ඛූ. **අත්තදීපාති** අත්තානං දීපං තාණං ලෙණං ගතිං පරායණං පතිට්ඨං කත්වා විහරථාති අත්ථො. **අත්තසරණාති** ඉදං තස්සෙව වෙවචනං. **අනඤ්ඤසරණාති** ඉදං අඤ්ඤසරණපටික්ඛෙපවචනං. න හි අඤ්ඤො අඤ්ඤස්ස සරණං හොති, අඤ්ඤස්ස වායාමෙන අඤ්ඤස්ස අසුජ්ඣනතො. වුත්තම්පි චෙතං ‘‘අත්තා හි අත්තනො නාථො, කො හි නාථො පරො සියා’’ති (ධ. ප. 160). තෙනාහ ‘‘අනඤ්ඤසරණා’’ති. කො පනෙත්ථ අත්තා නාම, ලොකියලොකුත්තරො ධම්මො. තෙනාහ – ‘‘ධම්මදීපා ධම්මසරණා අනඤ්ඤසරණා’’ති. ‘‘කායෙ කායානුපස්සී’’තිආදීනි මහාසතිපට්ඨානෙ විත්ථාරිතානි.

ගොචරෙති චරිතුං යුත්තට්ඨානෙ. **සකෙති** අත්තනො සන්තකෙ. **පෙත්තිකෙ විසයෙති** පිතිතො ආගතවිසයෙ. **චරතන්ති** චරන්තානං. ‘‘චරන්ත’’න්තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. **න ලච්ඡතීති** න ලභිස්සති න පස්සිස්සති. **මාරොති** දෙවපුත්තමාරොපි, මච්චුමාරොපි, කිලෙසමාරොපි. **ඔතාරන්ති** රන්ධං ඡිද්දං විවරං. අයං පනත්ථො ලෙඩ්ඩුට්ඨානතො නික්ඛම්ම තොරණෙ නිසීදිත්වා බාලාතපං තපන්තං ලාපං සකුණං ගහෙත්වා. පක්ඛන්දසෙනසකුණවත්ථුනා දීපෙතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ, සකුණග්ඝි ලාපං සකුණං සහසා අජ්ඣප්පත්තා අග්ගහෙසි. අථ ඛො, භික්ඛවෙ, ලාපො සකුණො සකුණග්ඝියා හරියමානො එවං පරිදෙවසි ‘මයමෙවම්හ අලක්ඛිකා, මයං අප්පපුඤ්ඤා, යෙ මයං අගොචරෙ චරිම්හ පරවිසයෙ, සචෙජ්ජ මයං ගොචරෙ චරෙය්‍යාම සකෙ පෙත්තිකෙ විසයෙ, න මායං සකුණග්ඝි අලං අභවිස්ස යදිදං යුද්ධායා’ති. කො පන තෙ ලාප ගොචරො සකො පෙත්තිකො විසයොති? යදිදං නඞ්ගලකට්ඨකරණං ලෙඩ්ඩුට්ඨානන්ති. අථ ඛො, භික්ඛවෙ, සකුණග්ඝි සකෙ බලෙ අපත්ථද්ධා සකෙ බලෙ අසංවදමානා ලාපං සකුණං පමුඤ්චි ගච්ඡ ඛො ත්වං ලාප, තත්‍රපි ගන්ත්වා න මොක්ඛසීති.
>
> අථ ඛො , භික්ඛවෙ, ලාපො සකුණො නඞ්ගලකට්ඨකරණං ලෙඩ්ඩුට්ඨානං ගන්ත්වා මහන්තං ලෙඩ්ඩුං අභිරුහිත්වා සකුණග්ඝිං වදමානො අට්ඨාසි ‘‘එහි ඛො දානි මෙ සකුණග්ඝි, එහි ඛො දානි මෙ සකුණග්ඝී’’ති. අථ ඛො සා, භික්ඛවෙ, සකුණග්ඝි සකෙ බලෙ අපත්ථද්ධා සකෙ බලෙ අසංවදමානා උභො පක්ඛෙ සන්නය්හ ලාපං සකුණං සහසා අජ්ඣප්පත්තා. යදා ඛො, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤාසි ලාපො සකුණො බහුආගතා ඛො මායං සකුණග්ඝීති, අථ ඛො තස්සෙව ලෙඩ්ඩුස්ස අන්තරං පච්චුපාදි. අථ ඛො, භික්ඛවෙ, සකුණග්ඝි තත්ථෙව උරං පච්චතාළෙසි. එවඤ්හි තං, භික්ඛවෙ, හොති යො අගොචරෙ චරති පරවිසයෙ.

තස්මාතිහ, භික්ඛවෙ, මා අගොචරෙ චරිත්ථ පරවිසයෙ, අගොචරෙ, භික්ඛවෙ, චරතං පරවිසයෙ ලච්ඡති මාරො ඔතාරං, ලච්ඡති මාරො ආරම්මණං. කො ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො අගොචරො පරවිසයො, යදිදං පඤ්ච කාමගුණා. කතමෙ පඤ්ච? චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා, සොතවිඤ්ඤෙය්‍යා සද්දා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා, ඝානවිඤ්ඤෙය්‍යා ගන්ධා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා, ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යා රසා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා, කායවිඤ්ඤෙය්‍යා ඵොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා. අයං, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො අගොචරො පරවිසයො.

ගොචරෙ, භික්ඛවෙ, චරථ…පෙ.… න ලච්ඡති මාරො ආරම්මණං. කො ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ගොචරො සකො පෙත්තිකො විසයො, යදිදං චත්තාරො සතිපට්ඨානා. කතමෙ චත්තාරො? ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං; වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං; චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං; ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං – අයං, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ගොචරො සකො පෙත්තිකො විසයොති (සං. නි. 5.371).

කුසලානන්ති අනවජ්ජලක්ඛණානං. **සමාදානහෙතූති** සමාදාය වත්තනහෙතු. **එවමිදං පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතීති** එවං ඉදං ලොකියලොකුත්තරං පුඤ්ඤඵලං වඩ්ඪති, පුඤ්ඤඵලන්ති ච උපරූපරි පුඤ්ඤම්පි පුඤ්ඤවිපාකොපි වෙදිතබ්බො.

දළ්හනෙමිචක්කවත්තිරාජකථාවණ්ණනා

81. තත්ථ **දුවිධං කුසලං** වට්ටගාමී ච විවට්ටගාමී ච. තත්ථ වට්ටගාමිකුසලං නාම මාතාපිතූනං පුත්තධීතාසු පුත්තධීතානඤ්ච මාතාපිතූසු සිනෙහවසෙන මුදුමද්දවචිත්තං. විවට්ටගාමිකුසලං නාම ‘‘චත්තාරො සතිපට්ඨානා’’තිආදිභෙදා සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මා. තෙසු වට්ටගාමිපුඤ්ඤස්ස පරියොසානං මනුස්සලොකෙ චක්කවත්තිසිරිවිභවො. විවට්ටගාමිකුසලස්ස මග්ගඵලනිබ්බානසම්පත්ති. තත්ථ විවට්ටගාමිකුසලස්ස විපාකං සුත්තපරියොසානෙ දස්සෙස්සති.

ඉධ පන වට්ටගාමිකුසලස්ස විපාකදස්සනත්ථං, භික්ඛවෙ, යදා පුත්තධීතරො මාතාපිතූනං ඔවාදෙ න අට්ඨංසු, තදා ආයුනාපි වණ්ණෙනාපි ඉස්සරියෙනාපි පරිහායිංසු. යදා පන අට්ඨංසු, තදා වඩ්ඩිංසූති වත්වා වට්ටගාමිකුසලානුසන්ධිවසෙන ‘‘භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ’’ති දෙසනං ආරභි. තත්ථ චක්කවත්තීතිආදීනි මහාපදානෙ (දී. නි. අට්ඨ. 2.33) විත්ථාරිතානෙව.

82. **ඔසක්කිතන්ති** ඊසකම්පි අවසක්කිතං. **ඨානා චුතන්ති** සබ්බසො ඨානා අපගතං. තං කිර චක්කරතනං අන්තෙපුරද්වාරෙ අක්ඛාහතං විය වෙහාසං අට්ඨාසි. අථස්ස උභොසු පස්සෙසු ද්වෙ ඛදිරත්ථම්භෙ නිඛණිත්වා චක්කරතනමත්ථකෙ නෙමිඅභිමුඛං එකං සුත්තකං බන්ධිංසු. අධොභාගෙපි නෙමිඅභිමුඛං එකං බන්ධිංසු. තෙසු උපරිමසුත්තතො අප්පමත්තකම්පි ඔගතං චක්කරතනං ඔසක්කිතං නාම හොති, හෙට්ඨා සුත්තස්ස ඨානං උපරිමකොටියා අතික්කන්තගතං ඨානා චුතං නාම හොති, තදෙතං අතිබලවදොසෙ සති එවං හොති. සුත්තමත්තම්පි එකඞ්ගුලද්වඞ්ගුලමත්තං වා හට්ඨං ඨානා චුතමෙව හොති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං ‘‘ඔසක්කිතං ඨානා චුත’’න්ති.

අථ මෙ ආරොචෙය්‍යාසීති තාත, ත්වං අජ්ජ ආදිං කත්වා දිවසස්ස තික්ඛත්තුං චක්කරතනස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡ, එවං ගච්ඡන්තො යදා චක්කරතනං ඊසකම්පි ඔසක්කිතං ඨානා චුතං පස්සසි, අථ මය්හං ආචික්ඛෙය්‍යාසි. ජීවිතඤ්හි මෙ තව හත්ථෙ නික්ඛිත්තන්ති. **අද්දසාති** අප්පමත්තො දිවසස්ස තික්ඛත්තුං ගන්ත්වා ඔලොකෙන්තො එකදිවසං අද්දස.

83. **අථ ඛො, භික්ඛවෙති** භික්ඛවෙ, අථ රාජා දළ්හනෙමි ‘‘චක්කරතනං ඔසක්කිත’’න්ති සුත්වා උප්පන්නබලවදොමනස්සො ‘‘න දානි මයා චිරං ජීවිතබ්බං භවිස්සති, අප්පාවසෙසං මෙ ආයු, න මෙ දානි කාමෙ පරිභුඤ්ජනකාලො, පබ්බජ්ජාකාලො මෙ ඉදානී’’ති රොදිත්වා පරිදෙවිත්වා ජෙට්ඨපුත්තං කුමාරං ආමන්තාපෙත්වා එතදවොච. **සමුද්දපරියන්තන්ති** පරික්ඛිත්තඑකසමුද්දපරියන්තමෙව. ඉදං හිස්ස කුලසන්තකං. චක්කවාළපරියන්තං පන පුඤ්ඤිද්ධිවසෙන නිබ්බත්තං, න තං සක්කා දාතුං. කුලසන්තකං පන නිය්‍යාතෙන්තො ‘‘සමුද්දපරියන්ත’’න්ති ආහ. **කෙසමස්සුන්ති** තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජන්තාපි හි පඨමං කෙසමස්සුං ඔහාරෙන්ති. තතො පට්ඨාය පරූළ්හකෙසෙ බන්ධිත්වා විචරන්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා’’ති.

කාසායානීති කසායරසපීතානි. ආදිතො එවං කත්වා පච්ඡා වක්කලානිපි ධාරෙන්ති. **පබ්බජීති** පබ්බජිතො. පබ්බජිත්වා ච අත්තනො මඞ්ගලඋය්‍යානෙයෙව වසි. **රාජිසිම්හීති** රාජඉසිම්හි. බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතා හි ‘‘බ්‍රාහ්මණිසයො’’ති වුච්චන්ති. සෙතච්ඡත්තං පන පහාය රාජපබ්බජිතා රාජිසයොති. **අන්තරධායීති** අන්තරහිතං නිබ්බුතදීපසිඛා විය අභාවං උපගතං. **පටිසංවෙදෙසීති** කන්දන්තො පරිදෙවන්තො ජානාපෙසි. **පෙත්තිකන්ති** පිතිතො ආගතං දායජ්ජං න හොති, න සක්කා කුසීතෙන හීනවීරියෙන දස අකුසලකම්මපථෙ සමාදාය වත්තන්තෙන පාපුණිතුං.

අත්තනො පන සුකතං කම්මං නිස්සාය දසවිධං ද්වාදසවිධං වා චක්කවත්තිවත්තං පූරෙන්තෙනෙවෙතං පත්තබ්බන්ති දීපෙති. අථ නං වත්තපටිපත්තියං චොදෙන්තො ‘‘ඉඞ්ඝ ත්ව’’න්තිආදිමාහ. තත්ථ **අරියෙ**ති නිද්දොසෙ. **චක්කවත්තිවත්තෙ**ති චක්කවත්තීනං වත්තෙ.

චක්කවත්තිඅරියවත්තවණ්ණනා

84. **ධම්ම**න්ති දසකුසලකම්මපථධම්මං. **නිස්සායා**ති තදධිට්ඨානෙන චෙතසා තමෙව නිස්සයං කත්වා. **ධම්මං සක්කරොන්තො**ති යථා කතො සො ධම්මො සුට්ඨු කතො හොති, එවමෙතං කරොන්තො. **ධම්මං ගරුං කරොන්තො**ති තස්මිං ගාරවුප්පත්තියා තං ගරුං කරොන්තො. **ධම්මං මානෙන්තො**ති තමෙව ධම්මං පියඤ්ච භාවනීයඤ්ච කත්වා විහරන්තො. **ධම්මං පූජෙන්තො**ති තං අපදිසිත්වා ගන්ධමාලාදිපූජනෙනස්ස පූජං කරොන්තො. **ධම්මං අපචායමානො**ති තස්සෙව ධම්මස්ස අඤ්ජලිකරණාදීහි නීචවුත්තිතං කරොන්තො. **ධම්මද්ධජො ධම්මකෙතූ**ති තං ධම්මං ධජමිව පුරක්ඛත්වා කෙතුමිව ච උක්ඛිපිත්වා පවත්තියා ධම්මද්ධජො ධම්මකෙතු ච හුත්වාති අත්ථො. **ධම්මාධිපතෙය්‍යො**ති ධම්මාධිපතිභූතො ආගතභාවෙන ධම්මවසෙනෙව සබ්බකිරියානං කරණෙන ධම්මාධිපතෙය්‍යො හුත්වා. **ධම්මිකං රක්ඛාවරණගුත්තිං සංවිදහස්සූ**ති ධම්මො අස්සා අත්ථීති ධම්මිකා, රක්ඛා ච ආවරණඤ්ච ගුත්ති ච රක්ඛාවරණගුත්ති . තත්ථ ‘‘පරං රක්ඛන්තො අත්තානං රක්ඛතී’’ති (සං. නි. 5.385) වචනතො ඛන්තිආදයො රක්ඛා. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, පරං රක්ඛන්තො අත්තානං රක්ඛති. ඛන්තියා අවිහිංසාය මෙත්තචිත්තතා අනුද්දයතා’’ති (සං. නි. 5.385). නිවාසනපාරුපනගෙහාදීනං නිවාරණා ආවරණං, චොරාදිඋපද්දවනිවාරණත්ථං ගොපායනා ගුත්ති, තං සබ්බම්පි සුට්ඨු සංවිදහස්සු පවත්තය ඨපෙහීති අත්ථො. ඉදානි යත්ථ සා සංවිදහිතබ්බා, තං දස්සෙන්තො **අන්තොජනස්මි**න්තිආදිමාහ.

තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – අන්තොජනසඞ්ඛාතං තව පුත්තදාරං සීලසංවරෙ පතිට්ඨාපෙහි, වත්ථගන්ධමාලාදීනි චස්ස දෙහි, සබ්බොපද්දවෙ චස්ස නිවාරෙහි. **බලකායාදීසු**පි එසෙව නයො. අයං පන විසෙසො – බලකායො කාලං අනතික්කමිත්වා භත්තවෙතනසම්පදානෙනපි අනුග්ගහෙතබ්බො. අභිසිත්තඛත්තියා භද්‍රස්සාජානෙය්‍යාදිරතනසම්පදානෙනපි උපසඞ්ගණ්හිතබ්බා. අනුයන්තඛත්තියා තෙසං අනුරූපයානවාහනසම්පදානෙනපි පරිතොසෙතබ්බා. බ්‍රාහ්මණා අන්නපානවත්ථාදිනා දෙය්‍යධම්මෙන. ගහපතිකා භත්තබීජනඞ්ගලඵාලබලිබද්දාදිසම්පදානෙන. තථා නිගමවාසිනො නෙගමා, ජනපදවාසිනො ච ජානපදා. සමිතපාපබාහිතපාපා සමණබ්‍රාහ්මණා සමණපරික්ඛාරසම්පදානෙන සක්කාතබ්බා. මිගපක්ඛිනො අභයදානෙන සමස්සාසෙතබ්බා.

විජිතෙති අත්තනො ආණාපවත්තිට්ඨානෙ. **අධම්මකාරො**ති අධම්මකිරියා. **මා පවත්තිත්ථා**ති යථා නප්පවත්තති, තථා නං පටිපාදෙහීති අත්ථො. **සමණබ්‍රාහ්මණා**ති සමිතපාපබාහිතපාපා. **මදප්පමාදා පටිවිරතා**ති නවවිධා මානමදා, පඤ්චසු කාමගුණෙසු චිත්තවොස්සජ්ජනසඞ්ඛාතා පමාදා ච පටිවිරතා. **ඛන්තිසොරච්චෙ නිවිට්ඨා**ති අධිවාසනඛන්තියඤ්ච සුරතභාවෙ ච පතිට්ඨිතා. **එකමත්තාන**න්ති අත්තනො රාගාදීනං දමනාදීහි එකමත්තානං දමෙන්ති සමෙන්ති පරිනිබ්බාපෙන්තීති වුච්චන්ති. **කාලෙන කාල**න්ති කාලෙ කාලෙ . **අභිනිවජ්ජෙය්‍යාසී**ති ගූථං විය විසං විය අග්ගිං විය ච සුට්ඨු වජ්ජෙය්‍යාසි. **සමාදායා**ති සුරභිකුසුමදාමං විය අමතං විය ච සම්මා ආදාය පවත්තෙය්‍යාසි.

ඉධ ඨත්වා වත්තං සමානෙතබ්බං. අන්තොජනස්මිං බලකායෙපි එකං, ඛත්තියෙසු එකං, අනුයන්තෙසු එකං, බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙසු එකං, නෙගමජානපදෙසු එකං, සමණබ්‍රාහ්මණෙසු එකං, මිගපක්ඛීසු එකං, අධම්මකාරප්පටික්ඛෙපො එකං, අධනානං ධනානුප්පදානං එකං සමණබ්‍රාහ්මණෙ උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හපුච්ඡනං එකන්ති එවමෙතං දසවිධං හොති. ගහපතිකෙ පන පක්ඛිජාතෙ ච විසුං කත්වා ගණෙන්තස්ස ද්වාදසවිධං හොති. පුබ්බෙ අවුත්තං වා ගණෙන්තෙන අධම්මරාගස්ස ච විසමලොභස්ස ච පහානවසෙන ද්වාදසවිධං වෙදිතබ්බං. **ඉදං ඛො තාත ත**න්ති ඉදං දසවිධං ද්වාදසවිධඤ්ච අරියචක්කවත්තිවත්තං නාම. **වත්තමානස්සා**ති පූරෙත්වා වත්තමානස්ස. **තදහුපොසථෙ**තිආදි මහාසුදස්සනෙ වුත්තං.

90. **සමතෙනා**ති අත්තනො මතියා. **සුද**න්ති නිපාතමත්තං. **පසාසතී**ති අනුසාසති. ඉදං වුත්තං හොති – පොරාණකං රාජවංසං රාජපවෙණිං රාජධම්මං පහාය අත්තනො මතිමත්තෙ ඨත්වා ජනපදං අනුසාසතීති. එවමයං මඝදෙවවංසස්ස කළාරජනකො විය දළ්හනෙමිවංසස්ස උපච්ඡෙදකො අන්තිමපුරිසො හුත්වා උප්පන්නො. **පුබ්බෙනාපර**න්ති පුබ්බකාලෙන සදිසා හුත්වා අපරකාලං. **ජනපදා න පබ්බන්තී**ති න වඩ්ඪන්ති. **යථා තං පුබ්බකාන**න්ති යථා පුබ්බකානං රාජූනං පුබ්බෙ ච පච්ඡා ච සදිසායෙව හුත්වා පබ්බිංසු, තථා න පබ්බන්ති. කත්ථචි සුඤ්ඤා හොන්ති හතවිලුත්තා, තෙලමධුඵාණිතාදීසු චෙව යාගුභත්තාදීසු ච ඔජාපි පරිහායිත්ථාති අත්ථො.

අමච්චා පාරිසජ්ජාති අමච්චා චෙව පරිසාවචරා ච. **ගණකමහාමත්තා**ති අච්ඡිද්දකාදිපාඨගණකා චෙව මහාඅමච්චා ච. **අනීකට්ඨා**ති හත්ථිආචරියාදයො. **දොවාරිකා**ති ද්වාරරක්ඛිනො. **මන්තස්සාජීවිනො**ති මන්තා වුච්චති පඤ්ඤා, තං නිස්සයං කත්වා යෙ ජීවන්ති පණ්ඩිතා මහාමත්තා, තෙසං එතං නාමං.

ආයුවණ්ණාදිපරිහානිකථාවණ්ණනා

91. **නො ච ඛො අධනානන්ති** බලවලොභත්තා පන අධනානං දලිද්දමනුස්සානං ධනං නානුප්පදාසි. **නානුප්පදියමානෙති** අනනුප්පදියමානෙ, අයමෙව වා පාඨො. **දාලිද්දියන්ති** දලිද්දභාවො. **අත්තනා ච ජීවාහීති** සයඤ්ච ජීවං යාපෙහීති අත්ථො. **උද්ධග්ගිකන්ති**ආදීසු උපරූපරිභූමීසු ඵලදානවසෙන උද්ධමග්ගමස්සාති උද්ධග්ගිකා. සග්ගස්ස හිතා තත්‍රුපපත්තිජනනතොති සොවග්ගිකා. නිබ්බත්තට්ඨානෙ සුඛො විපාකො අස්සාති සුඛවිපාකා. සුට්ඨු අග්ගානං දිබ්බවණ්ණාදීනං දසන්නං විසෙසානං නිබ්බත්තනතො සග්ගසංවත්තනිකා. එවරූපං දක්ඛිණං දානං පතිට්ඨපෙතීති අත්ථො.

92. **පවඩ්ඪිස්සතීති** වඩ්ඪිස්සති බහුං භවිස්සති. **සුනිසෙධං නිසෙධෙය්‍යාන්ති** සුට්ඨු නිසිද්ධං නිසෙධෙය්‍යාං. **මූලඝච්චන්ති** මූලහතං. **ඛරස්සරෙනාති** ඵරුසසද්දෙන. **පණවෙනාති** වජ්ඣභෙරියා.

93. **සීසානි නෙසං ඡින්දිස්සාමාති** යෙසං අන්තමසො මූලකමුට්ඨිම්පි හරිස්සාම, තෙසං තථෙව සීසානි ඡින්දිස්සාම, යථා කොචි හටභාවම්පි න ජානිස්සති, අම්හාකං දානි කිමෙත්ථ රාජාපි එවං උට්ඨාය පරං මාරෙතීති අයං නෙසං අධිප්පායො. **උපක්කමිංසූති** ආරභිංසු. **පන්ථදූහනන්ති** පන්ථඝාතං, පන්ථෙ ඨත්වා චොරකම්මං.

94. **න හි, දෙවාති** සො කිර චින්තෙසි – ‘‘අයං රාජා සච්චං දෙවාති මුඛපටිඤ්ඤාය දින්නාය මාරාපෙති, හන්දාහං මුසාවාදං කරොමී’’ති, මරණභයා ‘‘න හි දෙවා’’ති අවොච.

96. **එකිදන්ති** එත්ථ **ඉදන්ති** නිපාතමත්තං, එකෙ සත්තාති අත්ථො. **චාරිත්තන්ති** මිච්ඡාචාරං. **අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදාති** අභිජ්ඣා ච බ්‍යාපාදො ච. **මිච්ඡාදිට්ඨීති** නත්ථි දින්නන්තිආදිකා අන්තග්ගාහිකා පච්චනීකදිට්ඨි.

101. **අධම්මරාගොති** මාතා මාතුච්ඡා පිතුච්ඡා මාතුලානීතිආදිකෙ අයුත්තට්ඨානෙ රාගො. **විසමලොභොති** පරිභොගයුත්තෙසුපි ඨානෙසු අතිබලවලොභො. **මිච්ඡාධම්මොති** පුරිසානං පුරිසෙසු ඉත්ථීනඤ්ච ඉත්ථීසු ඡන්දරාගො.

අමත්තෙය්‍යතාතිආදීසු මාතු හිතො මත්තෙය්‍යො, තස්ස භාවො මත්තෙය්‍යතා, මාතරි සම්මා පටිපත්තියා එතං නාමං. තස්සා අභාවො චෙව තප්පටිපක්ඛතා ච අමත්තෙය්‍යතා. **අපෙත්තෙය්‍යතාදීසුපි** එසෙව නයො. **න කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිතාති** කුලෙ ජෙට්ඨානං අපචිතියා නීචවුත්තියා අකරණභාවො.

දසවස්සායුකසමයවණ්ණනා

103. **යං ඉමෙසන්ති** යස්මිං සමයෙ ඉමෙසං. **අලංපතෙය්‍යාති** පතිනො දාතුං යුත්තා. **ඉමානි රසානීති** ඉමානි ලොකෙ අග්ගරසානි. **අතිබ්‍යාදිප්පිස්සන්තීති** අතිවිය දිප්පිස්සන්ති, අයමෙව වා පාඨො. **කුසලන්තිපි න භවිස්සතීති** කුසලන්ති නාමම්පි න භවිස්සති, පඤ්ඤත්තිමත්තම්පි න පඤ්ඤායිස්සතීති අත්ථො. **පූජ්ජා ච භවිස්සන්ති පාසංසා චාති** පූජාරහා ච භවිස්සන්ති පසංසාරහා ච. තදා කිර මනුස්සා ‘‘අසුකෙන නාම මාතා පහතා, පිතා පහතො, සමණබ්‍රාහ්මණා ජීවිතා වොරොපිතා, කුලෙ ජෙට්ඨානං අත්ථිභාවම්පි න ජානාති, අහො පුරිසො’’ති තමෙව පූජෙස්සන්ති චෙව පසංසිස්සන්ති ච.

න භවිස්සති මාතාති වාති අයං මය්හං මාතාති ගරුචිත්තං න භවිස්සති. ගෙහෙ මාතුගාමං විය නානාවිධං අසබ්භිකථං කථයමානා අගාරවුපචාරෙන උපසඞ්කමිස්සන්ති. **මාතුච්ඡාදීසුපි** එසෙව නයො. එත්ථ ච **මාතුච්ඡාති** මාතුභගිනී. **මාතුලානීති** මාතුලභරියා. **ආචරියභරියාති** සිප්පායතනානි සික්ඛාපකස්ස ආචරියස්ස භරියා. **ගරූනං දාරාති** චූළපිතුමහාපිතුආදීනං භරියා. **සම්භෙදන්ති** මිස්සීභාවං, මරියාදභෙදං වා.

තිබ්බො ආඝාතො පච්චුපට්ඨිතො භවිස්සතීති බලවකොපො පුනප්පුනං උප්පත්තිවසෙන පච්චුපට්ඨිතො භවිස්සති. අපරානි ද්වෙ එතස්සෙව වෙවචනානි. කොපො හි චිත්තං ආඝාතෙතීති **ආඝාතො.** අත්තනො ච පරස්ස ච හිතසුඛං බ්‍යාපාදෙතීති **බ්‍යාපාදො.** මනොපදූසනතො **මනොපදොසොති** වුච්චති. **තිබ්බං වධකචිත්තන්ති** පියමානස්සාපි පරං මාරණත්ථාය වධකචිත්තං. තස්ස වත්ථුං දස්සෙතුං **මාතුපි පුත්තම්හීති**ආදි වුත්තං. **මාගවිකස්සාති** මිගලුද්දකස්ස.

104. **සත්ථන්තරකප්පොති** සත්ථෙන අන්තරකප්පො. සංවට්ටකප්පං අප්පත්වා අන්තරාව ලොකවිනාසො. අන්තරකප්පො ච නාමෙස දුබ්භික්ඛන්තරකප්පො රොගන්තරකප්පො සත්ථන්තරකප්පොති තිවිධො. තත්ථ ලොභුස්සදාය පජාය දුබ්භික්ඛන්තරකප්පො හොති. මොහුස්සදාය රොගන්තරකප්පො. දොසුස්සදාය සත්ථන්තරකප්පො. තත්ථ දුබ්භික්ඛන්තරකප්පෙන නට්ඨා යෙභුය්‍යෙන පෙත්තිවිසයෙ උපපජ්ජන්ති. කස්මා? ආහාරනිකන්තියා බලවත්තා. රොගන්තරකප්පෙන නට්ඨා යෙභුය්‍යෙන සග්ගෙ නිබ්බත්තන්ති කස්මා? තෙසඤ්හි ‘‘අහො වතඤ්ඤෙසං සත්තානං එවරූපො රොගො න භවෙය්‍යා’’ති මෙත්තචිත්තං උප්පජ්ජතීති. සත්ථන්තරකප්පෙන නට්ඨා යෙභුය්‍යෙන නිරයෙ උපපජ්ජන්ති. කස්මා? අඤ්ඤමඤ්ඤං බලවාඝාතතාය.

මිගසඤ්ඤන්ති ‘‘අයං මිගො, අයං මිගො’’ති සඤ්ඤං. **තිණ්හානි සත්ථානි හත්ථෙසු පාතුභවිස්සන්තීති** තෙසං කිර හත්ථෙන ඵුට්ඨමත්තං යංකිඤ්චි අන්තමසො තිණපණ්ණං උපාදාය ආවුධමෙව භවිස්සති. **මා ච මයං කඤ්චීති** මයං කඤ්චි එකපුරිසම්පි ජීවිතා මා වොරොපයිම්හ. **මා ච අම්හෙ කොචීති** අම්හෙපි කොචි එකපුරිසො ජීවිතා මා වොරොපයිත්ථ. **යංනූන මයන්ති** අයං ලොකවිනාසො පච්චුපට්ඨිතො, න සක්කා ද්වීහි එකට්ඨානෙ ඨිතෙහි ජීවිතං ලද්ධුන්ති මඤ්ඤමානා එවං චින්තයිංසු. **වනගහනන්ති** වනසඞ්ඛාතෙහි තිණගුම්බලතාදීහි ගහනං දුප්පවෙසට්ඨානං. **රුක්ඛගහනන්ති** රුක්ඛෙහි ගහනං දුප්පවෙසට්ඨානං. **නදීවිදුග්ගන්ති** නදීනං අන්තරදීපාදීසු දුග්ගමනට්ඨානං. **පබ්බතවිසමන්ති** පබ්බතෙහි විසමං, පබ්බතෙසුපි වා විසමට්ඨානං. **සභාගායිස්සන්තීති** යථා අහං ජීවාමි දිට්ඨා භො සත්තා, ත්වම්පි තථා ජීවසීති එවං සම්මොදනකථාය අත්තනා සභාගෙ කරිස්සන්ති.

ආයුවණ්ණාදිවඩ්ඪනකථාවණ්ණනා

105. **ආයතන්ති** මහන්තං. **පාණාතිපාතා විරමෙය්‍යාමාති** පාණාතිපාතතො ඔසක්කෙය්‍යාම. පාණාතිපාතං විරමෙය්‍යාමාතිපි සජ්ඣායන්ති, තත්ථ පාණාතිපාතං පජහෙය්‍යාමාති අත්ථො. **වීසතිවස්සායුකාති** මාතාපිතරො පාණාතිපාතා පටිවිරතා, පුත්තා කස්මා වීසතිවස්සායුකා අහෙසුන්ති ඛෙත්තවිසුද්ධියා. තෙසඤ්හි මාතාපිතරො සීලවන්තො ජාතා. ඉති සීලගබ්භෙ වඩ්ඪිතත්තා ඉමාය ඛෙත්තවිසුද්ධියා දීඝායුකා අහෙසුං. යෙ පනෙත්ථ කාලං කත්වා තත්ථෙව නිබ්බත්තා, තෙ අත්තනොව සීලසම්පත්තියා දීඝායුකා අහෙසුං.

අස්සාමාති භවෙය්‍යාම. **චත්තාරීසවස්සායුකාති**ආදයො කොට්ඨාසා අදින්නාදානාදීහි පටිවිරතානං වසෙන වෙදිතබ්බා.

සඞ්ඛරාජඋප්පත්තිවණ්ණනා

106. **ඉච්ඡාති** මය්හං භත්තං දෙථාති එවං උප්පජ්ජනකතණ්හා. **අනසනන්ති** න අසනං අවිප්ඵාරිකභාවො කායාලසියං, භත්තං භුත්තානං භත්තසම්මදපච්චයා නිපජ්ජිතුකාමතාජනකො කායදුබ්බලභාවොති අත්ථො. **ජරාති** පාකටජරා. **කුක්කුටසම්පාතිකාති** එකගාමස්ස ඡදනපිට්ඨතො උප්පතිත්වා ඉතරගාමස්ස ඡදනපිට්ඨෙ පතනසඞ්ඛාතො කුක්කුටසම්පාතො. එතාසු අත්ථීති කුක්කුටසම්පාතිකා. ‘‘කුක්කුටසම්පාදිකා’’තිපි පාඨො, ගාමන්තරතො ගාමන්තරං කුක්කුටානං පදසා ගමනසඞ්ඛාතො කුක්කුටසම්පාදො එතාසු අත්ථීති අත්ථො. උභයම්පෙතං ඝනනිවාසතංයෙව දීපෙති. **අවීචි මඤ්ඤෙ ඵුටො භවිස්සතීති** අවීචිමහානිරයො විය නිරන්තරපූරිතො භවිස්සති.

107. ‘‘අසීතිවස්සසහස්සායුකෙසු, භික්ඛවෙ, මනුස්සෙසු **මෙත්තෙය්‍යො** නාම භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සතී’’ති න වඩ්ඪමානකවසෙන වුත්තං. න හි බුද්ධා වඩ්ඪමානෙ ආයුම්හි නිබ්බත්තන්ති, හායමානෙ පන නිබ්බත්තන්ති. තස්මා යදා තං ආයු වඩ්ඪිත්වා අසඞ්ඛෙය්‍යතං පත්වා පුන හායමානං අසීතිවස්සසහස්සකාලෙ ඨස්සති, තදා උප්පජ්ජිස්සතීති අත්ථො. **පරිහරිස්සතීති** ඉදං පන පරිවාරෙත්වා විචරන්තානං වසෙන වුත්තං. **යූපොති** පාසාදො. **රඤ්ඤා මහාපනාදෙන කාරාපිතොති** රඤ්ඤා හෙතුභූතෙන තස්සත්ථාය සක්කෙන දෙවරාජෙන විස්සකම්මදෙවපුත්තං පෙසෙත්වා කාරාපිතො. පුබ්බෙ කිර ද්වෙ පිතාපුත්තා නළකාරා පච්චෙකබුද්ධස්ස නළෙහි ච උදුම්බරෙහි ච පණ්ණසාලං කාරාපෙත්වා තං තත්ථ වාසාපෙත්වා චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිංසු. තෙ කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා. තෙසු පිතා දෙවලොකෙයෙව අට්ඨාසි. පුත්තො දෙවලොකා චවිත්වා සුරුචිස්ස රඤ්ඤො දෙවියා සුමෙධාය කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තො. මහාපනාදො නාම කුමාරො අහොසි. සො අපරභාගෙ ඡත්තං උස්සාපෙත්වා මහාපනාදො නාම රාජා ජාතො. අථස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන සක්කො දෙවරාජා විස්සකම්මදෙවපුත්තං රඤ්ඤො පාසාදං කරොහීති පහිණි සො තස්ස පාසාදං නිම්මිනි පඤ්චවීසතියොජනුබ්බෙධං සත්තරතනමයං සතභූමකං. යං සන්ධාය ජාතකෙ වුත්තං –

> ‘‘පනාදො නාම සො රාජා, යස්ස යූපො සුවණ්ණයො;
> තිරියං සොළසුබ්බෙධො, උද්ධමාහු සහස්සධා.
>
> සහස්සකණ්ඩො සතගෙණ්ඩු, ධජාලු හරිතාමයො;
> අනච්චුං තත්ථ ගන්ධබ්බා, ඡ සහස්සානි සත්තධා.
>
> එවමෙතං තදා ආසි, යථා භාසසි භද්දජි;
> සක්කො අහං තදා ආසිං, වෙය්‍යාවච්චකරො තවා’’ති. (ජා. 5.3.42);

සො රාජා තත්ථ යාවතායුකං වසිත්වා කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. තස්මිං දෙවලොකෙ නිබ්බත්තෙ සො පාසාදො මහාගඞ්ගාය අනුසොතං පති. තස්ස ධුරසොපානසම්මුඛට්ඨානෙ පයාගපතිට්ඨානං නාම නගරං මාපිතං. ථූපිකාසම්මුඛට්ඨානෙ කොටිගාමො නාම. අපරභාගෙ අම්හාකං භගවතො කාලෙ සො නළකාරදෙවපුත්තො දෙවලොකතො චවිත්වා මනුස්සපථෙ භද්දජිසෙට්ඨි නාම හුත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. සො නාවාය ගඞ්ගාතරණදිවසෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස තං පාසාදං දස්සෙතීති වත්ථු විත්ථාරෙතබ්බං. කස්මා පනෙස පාසාදො න

අන්තරහිතොති? ඉතරස්ස ආනුභාවා. තෙන සද්ධිං පුඤ්ඤං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තකුලපුත්තො අනාගතෙ සඞ්ඛො නාම රාජා භවිස්සති. තස්ස පරිභොගත්ථාය සො පාසාදො උට්ඨහිස්සති, තස්මා න අන්තරහිතොති.

108. **උස්සාපෙත්වා**ති තං පාසාදං උට්ඨාපෙත්වා. **අජ්ඣාවසිත්වා**ති තත්ථ වසිත්වා. **තං දත්වා විස්සජ්ජිත්වා**ති තං පාසාදං දානවසෙන දත්වා නිරපෙක්ඛො පරිච්චාගවසෙන ච විස්සජ්ජිත්වා. කස්ස ච එවං දත්වාති? සමණාදීනං. තෙනාහ – ‘‘සමණබ්‍රාහ්මණකපණද්ධිකවනිබ්බකයාචකානං දානං දත්වා’’ති. කථං පන සො එකං පාසාදං බහූනං දස්සතීති? එවං කිරස්ස චිත්තං උප්පජ්ජිස්සති ‘‘අයං පාසාදො විප්පකිරියතූ’’ති. සො ඛණ්ඩාඛණ්ඩසො විප්පකිරිස්සති. සො තං අලග්ගමානොව හුත්වා ‘‘යො යත්තකං ඉච්ඡති, සො තත්තකං ගණ්හතූ’’ති දානවසෙන විස්සජ්ජිස්සති. තෙන වුත්තං – ‘‘දානං දත්වා මෙත්තෙය්‍යස්ස භගවතො…පෙ…. විහරිස්සතී’’ති. එත්තකෙන භගවා වට්ටගාමිකුසලස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙති.

109. ඉදානි විවට්ටගාමිකුසලස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙන්තො පුන **අත්තදීපා, භික්ඛවෙ, විහරථා**තිආදිමාහ.

භික්ඛුනො ආයුවණ්ණාදිවඩ්ඪනකථාවණ්ණනා

110. **ඉදං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ආයුස්මි**න්ති භික්ඛවෙ යං වො අහං ආයුනාපි වඩ්ඪිස්සථාති අවොචං, තත්ථ ඉදං භික්ඛුනො ආයුස්මිං ඉදං ආයුකාරණන්ති අත්ථො. තස්මා තුම්හෙහි ආයුනා වඩ්ඪිතුකාමෙහි ඉමෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවෙතබ්බාති දස්සෙති.

වණ්ණස්මින්ති යං වො අහං වණ්ණෙනපි වඩ්ඪිස්සථාති අවොචං, ඉදං තත්ථ වණ්ණකාරණං. සීලවතො හි අවිප්පටිසාරාදීනං වසෙන සරීරවණ්ණොපි කිත්තිවසෙන ගුණවණ්ණොපි වඩ්ඪති. තස්මා තුම්හෙහි වණ්ණෙන වඩ්ඪිතුකාමෙහි සීලසම්පන්නෙහි භවිතබ්බන්ති දස්සෙති.

සුඛස්මින්ති යං වො අහං සුඛෙනපි වඩ්ඪිස්සථාති අවොචං, ඉදං තත්ථ විවෙකජං පීතිසුඛාදිනානප්පකාරකං ඣානසුඛං. තස්මා තුම්හෙහි සුඛෙන වඩ්ඪිතුකාමෙහි ඉමානි චත්තාරි ඣානානි භාවෙතබ්බානි.

භොගස්මින්ති යං වො අහං භොගෙනපි වඩ්ඪිස්සථාති අවොචං, අයං සො අප්පමාණානං සත්තානං අප්පටිකූලතාවහො සුඛසයනාදි එකාදසානිසංසො සබ්බදිසාවිප්ඵාරිතබ්‍රහ්මවිහාරභොගො. තස්මා තුම්හෙහි භොගෙන වඩ්ඪිතුකාමෙහි ඉමෙ බ්‍රහ්මවිහාරා භාවෙතබ්බා.

බලස්මින්ති යං වො අහං බලෙනපි වඩ්ඪිස්සථාති අවොචං, ඉදං ආසවක්ඛයපරියොසානෙ උප්පන්නං අරහත්තඵලසඞ්ඛාතං බලං. තස්මා තුම්හෙහි බලෙන වඩ්ඪිතුකාමෙහි අරහත්තප්පත්තියා යොගො කරණීයො.

යථයිදං, භික්ඛවෙ, මාරබලන්ති යථා ඉදං දෙවපුත්තමාරමච්චුමාරකිලෙසමාරානං බලං දුප්පසහං දුරභිසම්භවං, එවං අඤ්ඤං ලොකෙ එකබලම්පි න සමනුපස්සාමි. තම්පි බලං ඉදමෙව අරහත්තඵලං පසහති අභිභවති අජ්ඣොත්ථරති. තස්මා එත්ථෙව යොගො කරණීයොති දස්සෙති.

එවමිදං පුඤ්ඤන්ති එවං ඉදං ලොකුත්තරපුඤ්ඤම්පි යාව ආසවක්ඛයා පවඩ්ඪතීති විවට්ටගාමිකුසලානුසන්ධිං නිට්ඨපෙන්තො අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි. සුත්තපරියොසානෙ වීසති භික්ඛුසහස්සානි අරහත්තං පාපුණිංසු. චතුරාසීති පාණසහස්සානි අමතපානං පිවිංසූති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

චක්කවත්තිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අග්ගඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

වාසෙට්ඨභාරද්වාජවණ්ණනා

111. **එවං මෙ සුතන්ති** අග්ගඤ්ඤසුත්තං. තත්‍රායමනුත්තානපදවණ්ණනා – **පුබ්බාරාමෙ මිගාරමාතුපාසාදෙති** එත්ථ අයං අනුපුබ්බිකථා. අතීතෙ සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ එකා උපාසිකා පදුමුත්තරං භගවන්තං නිමන්තෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසතසහස්සස්ස දානං දත්වා භගවතො පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ‘‘අනාගතෙ තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස අග්ගුපට්ඨායිකා හොමී’’ති පත්ථනං අකාසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවෙසු චෙව මනුස්සෙසු ච සංසරිත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ භද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තස්ස ධනඤ්ජයසෙට්ඨිනො ගෙහෙ සුමනදෙවියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. ජාතකාලෙ තස්සා විසාඛාති නාමං අකංසු. සා යදා භගවා භද්දියනගරං ආගමාසි, තදා පඤ්චදාසිසතෙහි සද්ධිං භගවතො පච්චුග්ගමනං කත්වා පඨමදස්සනම්හියෙව සොතාපන්නා අහොසි.

අපරභාගෙ සාවත්ථියං මිගාරසෙට්ඨිපුත්තස්ස පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරස්ස ගෙහං ගතා. තත්ථ නං මිගාරසෙට්ඨි මාතුට්ඨානෙ ඨපෙසි. තස්මා මිගාරමාතාති වුච්චති. පතිකුලං ගච්ඡන්තියා චස්සා පිතා මහාලතාපිළන්ධනං නාම කාරාපෙසි. තස්මිං පිළන්ධනෙ චතස්සො වජිරනාළියො උපයොගං අගමංසු, මුත්තානං එකාදස නාළියො, පවාළස්ස ද්වාවීසති නාළියො, මණීනං තෙත්තිංස නාළියො. ඉති එතෙහි ච අඤ්ඤෙහි ච සත්තහි රතනෙහි නිට්ඨානං අගමාසි. තං සීසෙ පටිමුක්කං යාව පාදපිට්ඨියා භස්සති. පඤ්චන්නං හත්ථීනං බලං ධාරයමානාව නං ඉත්ථී ධාරෙතුං සක්කොති. සා අපරභාගෙ දසබලස්ස අග්ගුපට්ඨායිකා හුත්වා තං පසාධනං විස්සජ්ජෙත්වා නවහි කොටීහි භගවතො විහාරං කාරයමානා කරීසමත්තෙ භූමිභාගෙ පාසාදං කාරෙසි . තස්ස උපරිභූමියං පඤ්ච ගබ්භසතානි හොන්ති, හෙට්ඨිමභූමියං පඤ්චාති ගබ්භසහස්සප්පටිමණ්ඩිතො අහොසි. සා ‘‘සුද්ධපාසාදොව න සොභතී’’ති තං පරිවාරෙත්වා පඤ්ච දුවඩ්ඪගෙහසතානි, පඤ්ච චූළපාසාදසතානි , පඤ්ච දීඝසාලසතානි ච කාරාපෙසි. විහාරමහො චතූහි මාසෙහි නිට්ඨානං අගමාසි.

මාතුගාමත්තභාවෙ ඨිතාය විසාඛාය විය අඤ්ඤිස්සා බුද්ධසාසනෙ ධනපරිච්චාගො නාම නත්ථි, පුරිසත්තභාවෙ ඨිතස්ස අනාථපිණ්ඩිකස්ස විය අඤ්ඤස්සාති. සො හි චතුපණ්ණාසකොටියො විස්සජ්ජෙත්වා සාවත්ථියා දක්ඛිණභාගෙ අනුරාධපුරස්ස මහාවිහාරසදිසෙ ඨානෙ ජෙතවනමහාවිහාරං නාම කාරෙසි. විසාඛා සාවත්ථියා පාචීනභාගෙ උත්තරදෙවියා විහාරසදිසෙ ඨානෙ පුබ්බාරාමං නාම කාරෙසි. භගවා ඉමෙසං ද්වින්නං කුලානං අනුකම්පාය සාවත්ථිං නිස්සාය විහරන්තො ඉමෙසු ද්වීසු විහාරෙසු නිබද්ධවාසං වසි. එකං අන්තොවස්සං ජෙතවනෙ වසති, එකං පුබ්බාරාමෙ. තස්මිං සමයෙ පන භගවා පුබ්බාරාමෙ විහරති. තෙන වුත්තං ‘‘පුබ්බාරාමෙ මිගාරමාතුපාසාදෙ’’ති.

වාසෙට්ඨභාරද්වාජාති වාසෙට්ඨො ච සාමණෙරො භාරද්වාජො ච. **භික්ඛූසු පරිවසන්තීති** තෙ නෙව තිත්ථියපරිවාසං වසන්ති, න ආපත්තිපරිවාසං. අපරිපුණ්ණවස්සත්තා පන භික්ඛුභාවං පත්ථයමානා වසන්ති. තෙනෙවාහ ‘‘භික්ඛුභාවං ආකඞ්ඛමානා’’ති. උභොපි හෙතෙ උදිච්චබ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තා, චත්තාලීස චත්තාලීස කොටිවිභවා තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ මජ්ඣිමනිකායෙ **වාසෙට්ඨසුත්තං** සුත්වා සරණං ගතා, **තෙවිජ්ජසුත්තං** සුත්වා පබ්බජිත්වා ඉමස්මිං කාලෙ භික්ඛුභාවං ආකඞ්ඛමානා පරිවසන්ති. **අබ්භොකාසෙ චඞ්කමතීති** උත්තරදක්ඛිණෙන ආයතස්ස පාසාදස්ස පුරත්ථිමදිසාභාගෙ පාසාදච්ඡායායං යන්තරජ්ජුහි ආකඩ්ඪියමානං රතනසතුබ්බෙධං සුවණ්ණඅග්ඝිකං විය අනිලපථෙ විධාවන්තීහි ඡබ්බණ්ණාහි බුද්ධරස්මීහි සොභමානො අපරාපරං චඞ්කමති.

113. **අනුචඞ්කමිංසූති** අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ඔනතසරීරා හුත්වා අනුවත්තමානා චඞ්කමිංසු. **වාසෙට්ඨං ආමන්තෙසීති** සො තෙසං පණ්ඩිතතරො ගහෙතබ්බං විස්සජ්ජෙතබ්බඤ්ච ජානාති, තස්මා තං ආමන්තෙසි. **තුම්හෙ ඛ්වත්ථාති** තුම්හෙ ඛො අත්ථ. **බ්‍රාහ්මණජච්චාති**, බ්‍රාහ්මණජාතිකා. **බ්‍රාහ්මණකුලීනාති** බ්‍රාහ්මණෙසු කුලීනා කුලසම්පන්නා. **බ්‍රාහ්මණකුලාති** බ්‍රාහ්මණකුලතො, භොගාදිසම්පන්නං බ්‍රාහ්මණකුලං පහායාති අත්ථො. **න අක්කොසන්තීති** දසවිධෙන අක්කොසවත්ථුනා න අක්කොසන්ති. **න පරිභාසන්තීති** නානාවිධාය පරිභවකථාය න පරිභාසන්තීති අත්ථො. ඉති භගවා ‘‘බ්‍රාහ්මණා ඉමෙ සාමණෙරෙ අක්කොසන්ති පරිභාසන්තී’’ති ජානමානොව පුච්ඡති. කස්මා? ඉමෙ මයා අපුච්ඡිතා පඨමතරං න කථෙස්සන්ති, අකථිතෙ කථා න සමුට්ඨාතීති කථාසමුට්ඨාපනත්ථාය. **තග්ඝාති** එකංසවචනෙ නිපාතො, එකංසෙනෙව නො, භන්තෙ, බ්‍රාහ්මණා අක්කොසන්ති පරිභාසන්තීති වුත්තං හොති. **අත්තරූපායාති** අත්තනො අනුරූපාය. **පරිපුණ්ණායාති** යථාරුචි පදබ්‍යඤ්ජනානි ආරොපෙත්වා ආරොපෙත්වා පරිපූරිතාය. **නො අපරිපුණ්ණායාති** අන්තරා අට්ඨපිතාය නිරන්තරං පවත්තාය.

කස්මා පන බ්‍රාහ්මණා ඉමෙ සාමණෙරෙ අක්කොසන්තීති? අප්පතිට්ඨතාය. ඉමෙ හි සාමණෙරා අග්ගබ්‍රාහ්මණානං පුත්තා තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ ජම්බුදීපෙ බ්‍රාහ්මණානං අන්තරෙ පාකටා සම්භාවිතා තෙසං පබ්බජිතත්තා අඤ්ඤෙ බ්‍රාහ්මණපුත්තා පබ්බජිංසු. අථ ඛො බ්‍රාහ්මණා ‘‘අපතිට්ඨා මයං ජාතා’’ති ඉමාය අප්පතිට්ඨතාය ගාමද්වාරෙපි අන්තොගාමෙපි තෙ දිස්වා ‘‘තුම්හෙහි බ්‍රාහ්මණසමයො භින්නො, මුණ්ඩසමණකස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො රසගිද්ධා හුත්වා විචරථා’’තිආදීනි චෙව පාළියං ආගතානි ‘‘බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො’’තිආදීනි ච වත්වා අක්කොසන්ති. සාමණෙරා තෙසු අක්කොසන්තෙසුපි කොපං වා ආඝාතං වා අකත්වා කෙවලං භගවතා පුට්ඨා ‘‘තග්ඝ නො, භන්තෙ,

බ්‍රාහ්මණා අක්කොසන්ති පරිභාසන්තී''ති ආරොචෙසුං. අථ නෙ භගවා අක්කොසනාකාරං පුච්ඡන්තො **යථා කථං පන වොති** පුච්ඡති. තෙ ආචික්ඛන්තා **බ්‍රාහ්මණා හන්තෙ**තිආදිමාහංසු.

තත්ථ **සෙට්ඨො වණ්ණොති** ජාතිගොත්තාදීනං පඤ්ඤාපනට්ඨානෙ බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨොති දස්සෙන්ති. **හීනා අඤ්ඤෙ වණ්ණාති** ඉතරෙ තයො වණ්ණා හීනා ලාමකාති වදන්ති. **සුක්කොති** පණ්ඩරො. **කණ්හොති** කාළකො. **සුජ්ඣන්තීති** ජාතිගොත්තාදීනං පඤ්ඤාපනට්ඨානෙ සුජ්ඣන්ති. **බ්‍රහ්මුනො පුත්තාති** මහාබ්‍රහ්මුනො පුත්තා. **ඔරසා මුඛතො ජාතාති** උරෙ වසිත්වා මුඛතො නික්ඛන්තා, උරෙ කත්වා සංවඩ්ඪිතාති වා ඔරසා. **බ්‍රහ්මජාති** බ්‍රහ්මතො නිබ්බත්තා. **බ්‍රහ්මනිම්මිතාති** බ්‍රහ්මුනා නිම්මිතා. **බ්‍රහ්මදායාදාති** බ්‍රහ්මුනො දායාදා. **හීනමත්ථ වණ්ණං අජ්ඣුපගතාති** හීනං වණ්ණං අජ්ඣුපගතා අත්ථ. **මුණ්ඩකෙ සමණකෙති** නින්දන්තා ජිගුච්ඡන්තා වදන්ති, න මුණ්ඩකමත්තඤ්චෙව සමණමත්තඤ්ච සන්ධාය. **ඉබ්භෙති** ගහපතිකෙ. **කණ්හෙති** කාළකෙ. **බන්ධූති** මාරස්ස බන්ධුභූතෙ මාරපක්ඛිකෙ. **පාදාපච්චෙති** මහාබ්‍රහ්මුනො පාදානං අපච්චභූතෙ පාදතො ජාතෙති අධිප්පායො.

114. ''තග්ඝ වො, වාසෙට්ඨ, බ්‍රාහ්මණා පොරාණං අස්සරන්තා එවමාහංසූ''ති එත්ථ **වොති** නිපාතමත්තං, සාමිවචනං වා, තුම්හාකං බ්‍රාහ්මණාති අත්ථො. **පොරාණන්ති** පොරාණකං අග්ගඤ්ඤං ලොකුප්පත්තිචරියවංසං. **අස්සරන්තාති** අස්සරමානා. ඉදං වුත්තං හොති, එකංසෙන වො, වාසෙට්ඨ, බ්‍රාහ්මණා පොරාණං ලොකුප්පත්තිං අනනුස්සරන්තා අජානන්තා එවං වදන්තීති. ''දිස්සන්ති ඛො පනා''ති එවමාදි තෙසං ලද්ධිභින්දනත්ථාය වුත්තං. තත්ථ **බ්‍රාහ්මණියොති** බ්‍රාහ්මණානං පුත්තප්පටිලාභත්ථාය ආවාහවිවාහවසෙන කුලං ආනීතා බ්‍රාහ්මණියො දිස්සන්ති. තා ඛො පනෙතා අපරෙන සමයෙන උතුනියොපි හොන්ති, සඤ්ජාතපුප්ඵාති අත්ථො. **ගබ්භිනියොති** සඤ්ජාතගබ්භා. **විජායමානාති** පුත්තධීතරො ජනයමානා. **පායමානාති** දාරකෙ ථඤ්ඤං පායන්තියො. **යොනිජාව සමානාති** බ්‍රාහ්මණීනං පස්සාවමග්ගෙන ජාතා සමානා. **එවමාහංසූති** එවං වදන්ති. කථං? ''බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො…පෙ…. බ්‍රහ්මදායාදා''ති. යදි පන නෙසං තං සච්චවචනං සියා, බ්‍රාහ්මණීනං කුච්ඡි මහාබ්‍රහ්මස්ස උරො භවෙය්‍ය, බ්‍රාහ්මණීනං පස්සාවමග්ගො මහාබ්‍රහ්මුනො මුඛං භවෙය්‍ය, න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං. තෙනාහ ''තෙ ච බ්‍රහ්මුනඤ්චෙව අබ්භාචික්ඛන්ති''තිආදි.

චතුවණ්ණසුද්ධිවණ්ණනා

එත්තාවතා ''මයං මහාබ්‍රහ්මුනො උරෙ වසිත්වා මුඛතො නික්ඛන්තාති වත්තුං මා ලභන්තු''ති ඉමං මුඛච්ඡෙදකවාදං වත්වා පුන චත්තාරොපි වණ්ණා කුසලෙ ධම්මෙ සමාදාය වත්තන්තාව සුජ්ඣන්තීති දස්සනත්ථං **චත්තාරොමෙ, වාසෙට්ඨ, වණ්ණා**තිආදිමාහ. **අකුසලසඞ්ඛාතාති** අකුසලාති සඞ්ඛාතා අකුසලකොට්ඨාසභූතා වා. එස නයො සබ්බත්ථ. **න අලමරියාති** අරියභාවෙ අසමත්ථා. **කණ්හාති** පකතිකාළකා. **කණ්හවිපාකාති** විපාකොපි නෙසං කණ්හො දුක්ඛොති අත්ථො. **ඛත්තියෙපි තෙති** ඛත්තියම්හිපි තෙ. **එකච්චෙති** එකස්මිං. එස නයො සබ්බත්ථ.

සුක්කාති නික්කිලෙසභාවෙන පණ්ඩරා. **සුක්කවිපාකාති** විපාකොපි නෙසං සුක්කො සුඛොති අත්ථො.

116. **උභයවොකිණ්ණෙසු වත්තමානෙසූති** උභයෙසු වොකිණ්ණෙසු මිස්සීභූතෙසු හුත්වා වත්තමානෙසු. කතමෙසු උභයෙසූති? කණ්හසුක්කෙසු ධම්මෙසු විඤ්ඤුගරහිතෙසු චෙව විඤ්ඤුප්පසත්ථෙසු ච. **යදෙත්ථ බ්‍රාහ්මණා එවමාහංසූති** එත්ථ එතෙසු කණ්හසුක්කධම්මෙසු වත්තමානාපි බ්‍රාහ්මණා යදෙතං එවං වදන්ති ''බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො''තිආදි. **තං නෙසං විඤ්ඤූ නානුජානන්තීති** යෙ ලොකෙ පණ්ඩිතා, තෙ නානුමොදන්ති, න පසංසන්තීති අත්ථො. **තං කිස්ස හෙතු? ඉමෙසඤ්හි වාසෙට්ඨා**තිආදිම්හි අයං සඞ්ඛෙපත්ථො. යං වුත්තං නානුජානන්තීති, තං කස්මාති චෙ? යස්මා ඉමෙසං චතුන්නං වණ්ණානං යො භික්ඛු අරහං…පෙ…. සම්මදඤ්ඤා විමුත්තො, සො තෙසං අග්ගමක්ඛායති, තෙ ච න එවරූපා. තස්මා නෙසං විඤ්ඤූ නානුජානන්ති.

අරහන්තිආදිපදෙසු චෙත්ථ කිලෙසානං ආරකත්තාදීහි කාරණෙහි **අරහං.** ආසවානං ඛීණත්තා **ඛීණාසවො** . සත්ත සෙක්ඛා පුථුජ්ජනකල්‍යාණකා ච බ්‍රහ්මචරියවාසං වසන්ති නාම. අයං පන වුත්ථවාසොති **වුසිතවා.** චතූහි මග්ගෙහි චතූසු සච්චෙසු පරිජානනාදිකරණීයං කතං අස්සාති **කතකරණීයො.** කිලෙසභාරො ච ඛන්ධභාරො ච ඔහිතො අස්සාති **ඔහිතභාරො.** ඔහිතොති ඔහාරිතො. සුන්දරො අත්ථො, සකො වා අත්ථො සදත්ථො, අනුප්පත්තො සදත්ථො එතෙනාති **අනුප්පත්තසදත්ථො.** භවසංයොජනං වුච්චති තණ්හා, සා පරික්ඛීණා අස්සාති **පරික්ඛීණභවසංයොජනො. සම්මදඤ්ඤා විමුත්තොති** සම්මා හෙතුනා කාරණෙන ජානිත්වා විමුත්තො. **ජනෙතස්මින්ති** ජනෙ එතස්මිං, ඉමස්මිං ලොකෙති අත්ථො. **දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අභිසම්පරායඤ්චාති** ඉධත්තභාවෙ ච පරත්තභාවෙ.

117. **අනන්තරාති** අන්තරවිරහිතා, අත්තනො කුලෙන සදිසාති අත්ථො. **අනුයුත්තාති** වසවත්තිනො. **නිපච්චකාරන්ති** මහල්ලකතරා නිපච්චකාරං දස්සෙන්ති. දහරතරා අභිවාදනාදීනි කරොන්ති. තත්ථ **සාමීචිකම්මන්ති** තංතංවත්තකරණාදි අනුච්ඡවිකකම්මං.

118. **නිවිට්ඨාති** අභිනිවිට්ඨා අචලට්ඨිතා. කස්ස පන එවරූපා සද්ධා හොතීති? සොතාපන්නස්ස. සො හි නිවිට්ඨසද්ධො අසිනා සීසෙ ඡෙජ්ජමානෙපි බුද්ධො අබුද්ධොති වා, ධම්මො අධම්මොති වා, සඞ්ඝො අසඞ්ඝොති වා න වදති. පතිට්ඨිතසද්ධො හොති සූරම්බට්ඨො විය.

සො කිර සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සොතාපන්නො හුත්වා ගෙහං අගමාසි. අථ මාරො ද්වත්තිංසවරලක්ඛණප්පටිමණ්ඩිතං බුද්ධරූපං මාපෙත්වා තස්ස ඝරද්වාරෙ ඨත්වා ''සත්ථා ආගතො''ති සාසනං පහිණි. සූරම්බට්ඨො චින්තෙසි ''අහං ඉදානෙව සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා ආගතො, කිං නු ඛො භවිස්සතී''ති උපසඞ්කමිත්වා සත්ථුසඤ්ඤාය වන්දිත්වා අට්ඨාසි. මාරො ආහ – ''අම්බට්ඨ, යං තෙ මයා 'රූපං අනිච්චං…පෙ…. විඤ්ඤාණං අනිච්චන්ති කථිතං, තං දුක්කථිතං. අනුපධාරෙත්වාව හි මයා එවං වුත්තං. තස්මා ත්වං 'රූපං නිච්චං…පෙ. … විඤ්ඤාණං නිච්ච'න්ති ගණ්හාහී''ති. සො චින්තෙසි – ''අට්ඨානමෙතං යං බුද්ධා අනුපධාරෙත්වා අපච්චක්ඛං කත්වා කිඤ්චි කථෙය්‍යුං, අද්ධා අයං මය්හං විච්ඡින්දජනනත්ථං මාරො ආගතො''ති. තතො නං ''ත්වං මාරොසී''ති ආහ. සො මුසාවාදං කාතුං නාසක්ඛි. ''ආම මාරොස්මී''ති පටිජානාති. ''කස්මා ආගතොසී''ති? තව සද්ධාචාලනත්ථන්ති ආහ. ''කණ්හ පාපිම, ත්වං තාව එකො තිට්ඨ, තාදිසානං මාරානං සතම්පි සහස්සම්පි සතසහස්සම්පි මම සද්ධං චාලෙතුං අසමත්ථං, මග්ගෙන ආගතසද්ධා නාම ථිරා සිලාපථවියං පතිට්ඨිතසිනෙරු විය අචලා හොති, කිං ත්වං එත්ථා''ති අච්ඡරං පහරි. සො ඨාතුං අසක්කොන්තො තත්ථෙව අන්තරධායි. එවරූපං සද්ධං සන්ධායෙතං වුත්තං ''නිවිට්ඨා''ති.

මූලජාතා පතිට්ඨිතාති මග්ගමූලස්ස සඤ්ජාතත්තා තෙන මග්ගමූලෙන පතිට්ඨිතා. **දළ්හාති** ථිරා. **අසංහාරියාති** සුනිඛාතඉන්දඛීලො විය කෙනචි චාලෙතුං අසක්කුණෙය්‍යා. **තස්සෙතං කල්ලං වචනායාති** තස්ස අරියසාවකස්ස යුත්තමෙතං වත්තුං. කින්ති? ''භගවතොම්හි පුත්තො ඔරසො''ති එවමාදි. සො හි භගවන්තං නිස්සාය අරියභූමියං ජාතොති **භගවතො පුත්තො.** උරෙ වසිත්වා මුඛතො නික්ඛන්තධම්මඝොසවසෙන මග්ගඵලෙසු පතිට්ඨිතත්තා **ඔරසො මුඛතො ජාතො.** අරියධම්මතො ජාතත්තා අරියධම්මෙන ච නිම්මිතත්තා **ධම්මජො ධම්මනිම්මිතො.** නවලොකුත්තරධම්මදායජ්ජං අරහතීති **ධම්මදායාදො. තං කිස්ස හෙතූති** යදෙතං ''භගවතොම්හි පුත්තො''ති වත්වා ''ධම්මජො ධම්මනිම්මිතො''ති වුත්තං, තං කස්මාති චෙ? ඉදානිස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො **තථාගතස්ස හෙතන්තිආදිමාහ.** තත්ථ ''ධම්මකායො ඉතිපී''ති කස්මා තථාගතො ''ධම්මකායො''ති වුත්තො? තථාගතො හි තෙපිටකං බුද්ධවචනං හදයෙන චින්තෙත්වා වාචාය අභිනීහරි. තෙනස්ස කායො ධම්මමයත්තා ධම්මොව. ඉති ධම්මො කායො අස්සාති **ධම්මකායො.** ධම්මකායත්තා එව **බ්‍රහ්මකායො.** ධම්මො හි සෙට්ඨත්ථෙන බ්‍රහ්මාති වුච්චති. **ධම්මභූතොති** ධම්මසභාවො. ධම්මභූතත්තා එව **බ්‍රහ්මභූතො.**

119. එත්තාවතා භගවා සෙට්ඨච්ඡෙදකවාදං දස්සෙත්වා ඉදානි අපරෙනපි නයෙන සෙට්ඨච්ඡෙදකවාදමෙව දස්සෙතුං **හොති ඛො සො, වාසෙට්ඨ, සමයොතිආදිමාහ.** තත්ථ සංවට්ටවිවට්ටකථා **බ්‍රහ්මජාලෙ** විත්ථාරිතාව. **ඉත්ථත්තං ආගච්ඡන්තීති** ඉත්ථභාවං මනුස්සත්තං ආගච්ඡන්ති. **තෙධ හොන්ති මනොමයාති** තෙ ඉධ මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තමානාපි ඔපපාතිකා හුත්වා මනෙනෙව නිබ්බත්තාති මනොමයා. බ්‍රහ්මලොකෙ විය ඉධාපි නෙසං පීතියෙව ආහාරකිච්චං සාධෙතීති **පීතිභක්ඛා.** එතෙනෙව නයෙන **සයංපභාදීනිපි** වෙදිතබ්බානීති.

රසපථවිපාතුභාවවණ්ණනා

120. **එකොදකීභූතන්ති** සබ්බං චක්කවාළං එකොදකමෙව භූතං. **අන්ධකාරොති** තමො. **අන්ධකාරතිමිසාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිනිවාරණෙන අන්ධභාවකරණං බහලතමං. **සමතනීති** පතිට්ඨහි සමන්තතො පත්ථරි. **පයසො තත්තස්සාති** තත්තස්ස ඛීරස්ස. **වණ්ණසම්පන්නාති** වණ්ණෙන සම්පන්නා. කණිකාරපුප්ඵසදිසො හිස්සා වණ්ණො අහොසි. **ගන්ධසම්පන්නාති** ගන්ධෙන සම්පන්නා දිබ්බගන්ධං වායති. **රසසම්පන්නාති** රසෙන සම්පන්නා පක්ඛිත්තදිබ්බොජා විය හොති. **ඛුද්දමධුන්ති** ඛුද්දකමක්ඛිකාහි කතමධුං. **අනෙළකන්ති** නිද්දොසං මක්ඛිකණ්ඩකවිරහිතං. **ලොලජාතිකොති** ලොලසභාවො. අතීතානන්තරෙපි කප්පෙ ලොලොයෙව. **අම්භොති** අච්ඡරියජාතො ආහ. **කිමෙවිදං භවිස්සතීති** වණ්ණොපිස්සා මනාපො ගන්ධොපි, රසො පනස්සා කීදිසො භවිස්සතීති අත්ථො. යො තත්ථ උප්පන්නලොභො, සො රසපථවිං අඞ්ගුලියා සායි, අඞ්ගුලියා ගහෙත්වා ජිව්හග්ගෙ ඨපෙසි.

අච්ඡාදෙසීති ජිව්හග්ගෙ ඨපිතමත්තා සත්ත රසහරණිසහස්සානි ඵරිත්වා මනාපා හුත්වා තිට්ඨති. **තණ්හා චස්ස ඔක්කමීති** තත්ථ චස්ස තණ්හා උප්පජ්ජි.

චන්දිමසූරියාදිපාතුභාවවණ්ණනා

121. **ආලුප්පකාරකං උපක්කමිංසු පරිභුඤ්ජිතුන්ති** ආලොපං කත්වා පිණ්ඩෙ පිණ්ඩෙ ඡින්දිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං ආරභිංසු. **චන්දිමසූරියාති** චන්දිමා ච සූරියො ච. **පාතුරහෙසුන්ති** පාතුභවිංසු.

කො පන තෙසං පඨමං පාතුභවි, කො කස්මිං වසති, කස්ස කිං පමාණං, කො උපරි, කො සීඝං ගච්ඡති, කති නෙසං වීථියො, කථං චරන්ති, කිත්තකෙ ඨානෙ ආලොකං කරොන්තීති? උභො එකතො පාතුභවන්ති. සූරියො

පඨමතරං පඤ්ඤායති. තෙසඤ්හි සත්තානං සයංපභාය අන්තරහිතාය අන්ධකාරො අහොසි. තෙ භීතතසිතා ‘‘භද්දකං වතස්ස සචෙ ආලොකො පාතුභවෙය්‍යා’’ති චින්තයිංසු. තතො මහාජනස්ස සූරභාවං ජනයමානං සූරියමණ්ඩලං උට්ඨහි. තෙනෙවස්ස සූරියොති නාමං අහොසි. තස්මිං දිවසං ආලොකං කත්වා අත්ථඞ්ගතෙ පුන අන්ධකාරො අහොසි. තෙ ‘‘භද්දකං වතස්ස සචෙ අඤ්ඤො ආලොකො උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති චින්තයිංසු. අථ නෙසං ඡන්දං ඤත්වාව චන්දමණ්ඩලං උට්ඨහි. තෙනෙවස්ස චන්දොති නාමං අහොසි.

තෙසු චන්දො අන්තොමණිවිමානෙ වසති. තං බහි රජතෙන පරික්ඛිත්තං . උභයම්පි සීතලමෙව අහොසි. සූරියො අන්තොකනකවිමානෙ වසති. තං බාහිරං ඵලිකපරික්ඛිත්තං හොති. උභයම්පි උණ්හමෙව.

පමාණතො චන්දො උජුකං එකූනපඤ්ඤාසයොජනො. පරිමණ්ඩලතො තීහි යොජනෙහි ඌනදියඩ්ඪසතයොජනො. සූරියො උජුකං පඤ්ඤාසයොජනො, පරිමණ්ඩලතො දියඩ්ඪසතයොජනො.

චන්දො හෙට්ඨා, සූරියො උපරි, අන්තරා නෙසං යොජනං හොති. චන්දස්ස හෙට්ඨිමන්තතො සූරියස්ස උපරිමන්තතො යොජනසතං හොති.

චන්දො උජුකං සණිකං ගච්ඡති, තිරියං සීඝං. ද්වීසු පස්සෙසු නක්ඛත්තතාරකා ගච්ඡන්ති. චන්දො ධෙනු විය වච්ඡං තං තං නක්ඛත්තං උපසඞ්කමති. නක්ඛත්තානි පන අත්තනො ඨානං න විජහන්ති. සූරියස්ස උජුකං ගමනං සීඝං, තිරියං ගමනං දන්ධං. සො කාළපක්ඛඋපොසථතො පාටිපදදිවසෙ යොජනානං සතසහස්සං චන්දමණ්ඩලං ඔහාය ගච්ඡති. අථ චන්දො ලෙඛා විය පඤ්ඤායති. පක්ඛස්ස දුතියාය සතසහස්සන්ති එවං යාව උපොසථදිවසා සතසහස්සං සතසහස්සං ඔහාය ගච්ඡති. අථ චන්දො අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා උපොසථදිවසෙ පරිපුණ්ණො හොති. පුන පාටිපදදිවසෙ යොජනානං සතසහස්සං ධාවිත්වා ගණ්හාති. දුතියාය සතසහස්සන්ති එවං යාව උපොසථදිවසා සතසහස්සං සතසහස්සං ධාවිත්වා ගණ්හාති. අථ චන්දො අනුක්කමෙන හායිත්වා උපොසථදිවසෙ සබ්බසො න පඤ්ඤායති. චන්දං හෙට්ඨා කත්වා සූරියො උපරි හොති. මහතියා පාතියා ඛුද්දකභාජනං විය චන්දමණ්ඩලං පිධීයති. මජ්ඣන්හිකෙ ගෙහච්ඡායා විය චන්දස්ස ඡායා න පඤ්ඤායති. සො ඡායාය අපඤ්ඤායමානාය දූරෙ ඨිතානං දිවා පදීපො විය සයම්පි න පඤ්ඤායති.

කති නෙසං වීථියොති එත්ථ පන අජවීථි, නාගවීථි, ගොවීථීති තිස්සො වීථියො හොන්ති. තත්ථ අජානං උදකං පටිකූලං හොති, හත්ථිනාගානං මනාපං. ගුන්නං සීතුණ්හසමතාය ඵාසු හොති. තස්මා යං කාලං චන්දිමසූරියා අජවීථිං ආරුහන්ති, තදා දෙවො එකබින්දුම්පි න වස්සති. යදා නාගවීථිං ආරොහන්ති, තදා භින්නං විය නභං පග්ඝරති. යදා ගොවීථිං ආරොහන්ති, තදා උතුසමතා සම්පජ්ජති. චන්දිමසූරියා ඡමාසෙ සිනෙරුතො බහි නික්ඛමන්ති, ඡමාසෙ අන්තො විචරන්ති. තෙ හි ආසාළ්හමාසෙ සිනෙරුසමීපෙන විචරන්ති. තතො පරෙ ද්වෙ මාසෙ නික්ඛමිත්වා බහි විචරන්තා පඨමකත්තිකමාසෙ මජ්ඣෙන ගච්ඡන්ති. තතො චක්කවාළාභිමුඛා ගන්ත්වා තයො මාසෙ චක්කවාළසමීපෙන චරිත්වා පුන නික්ඛමිත්වා චිත්‍රමාසෙ මජ්ඣෙන ගන්ත්වා තතො ද්වෙ මාසෙ සිනෙරුභිමුඛා පක්ඛන්දිත්වා පුන ආසාළ්හෙ සිනෙරුසමීපෙන චරන්ති.

කිත්තකෙ ඨානෙ ආලොකං කරොන්තීති? එකප්පහාරෙන තීසු දීපෙසු ආලොකං කරොන්ති. කථං? ඉමස්මිඤ්හි දීපෙ සූරියුග්ගමනකාලො පුබ්බවිදෙහෙ මජ්ඣන්හිකො හොති, උත්තරකුරූසු අත්ථඞ්ගමනකාලො, අපරගොයානෙ මජ්ඣිමයාමො. පුබ්බවිදෙහම්හි උග්ගමනකාලො උත්තරකුරූසු මජ්ඣන්හිකො, අපරගොයානෙ අත්ථඞ්ගමනකාලො, ඉධ මජ්ඣිමයාමො. උත්තරකුරූසු උග්ගමනකාලො අපරගොයානෙ මජ්ඣන්හිකො, ඉධ අත්ථඞ්ගමනකාලො, පුබ්බවිදෙහෙ මජ්ඣිමයාමො. අපරගොයානදීපෙ උග්ගමනකාලො ඉධ මජ්ඣන්හිකො, පුබ්බවිදෙහෙ අත්ථඞ්ගමනකාලො, උත්තරකුරූසු මජ්ඣිමයාමොති.

නක්ඛත්තානි තාරකරූපානීති කත්තිකාදිනක්ඛත්තානි චෙව සෙසතාරකරූපානි ච චන්දිමසූරියෙහි සද්ධිංයෙව පාතුරහෙසුං. **රත්තින්දිවාති** තතො සූරියත්ථඞ්ගමනතො යාව අරුණුග්ගමනා රත්ති, අරුණුග්ගමනතො යාව සූරියත්ථඞ්ගමනා දිවාති එවං රත්තින්දිවා පඤ්ඤායිංසු. අථ පඤ්චදස රත්තියො අඩ්ඪමාසො, ද්වෙ අඩ්ඪමාසා මාසොති එවං මාසඩ්ඪමාසා පඤ්ඤායිංසු. අථ චත්තාරො මාසා උතු, තයො උතු සංවච්ඡරොති එවං උතුසංවච්ඡරා පඤ්ඤායිංසු.

122. **වණ්ණවෙවණ්ණතා චාති** වණ්ණස්ස විවණ්ණභාවො. **තෙසං වණ්ණාතිමානපච්චයාති** තෙසං වණ්ණං ආරබ්භ උප්පන්නඅතිමානපච්චයා. **මානාතිමානජාතිකානන්ති** පුනප්පුනං උප්පජ්ජමානාතිමානසභාවානං. **රසාය පථවියාති** සම්පන්නරසත්තා රසාති ලද්ධනාමාය පථවියා. **අනුත්ථුනිංසූති** අනුභාසිංසු. **අහො රසන්ති** අහො අම්හාකං මධුරරසං අන්තරහිතං. **අග්ගඤ්ඤං අක්ඛරන්ති** ලොකුප්පත්තිවංසකථං. **අනුසරන්තීති** අනුගච්ඡන්ති.

භූමිපප්පටකපාතුභාවාදිවණ්ණනා

123. **එවමෙව පාතුරහොසීති** එදිසො හුත්වා උට්ඨහි, අන්තොවාපියං උදකෙ ඡින්නෙ සුක්ඛකලලපටලං විය ච උට්ඨහි.

124. **පදාලතාති** එකා මධුරරසා භද්දාලතා. **කලම්බුකාති** නාළිකා. **අහු වත නොති** මධුරරසා වත නො පදාලතා අහොසි. **අහායි වත නොති** සා නො එතරහි අන්තරහිතාති.

125. **අකට්ඨපාකොති** අකට්ඨෙයෙව භූමිභාගෙ උප්පන්නො. **අකණොති** නික්කුණ්ඩකො. **අථුසොති** නිත්ථුසො. **සුගන්ධොති** දිබ්බගන්ධං වායති. **තණ්ඩුලප්ඵලොති** සුපරිසුද්ධං පණ්ඩරං තණ්ඩුලමෙව ඵලති. **පක්කං පටිවිරූළ්හන්ති** සායං ගහිතට්ඨානං පාතො පක්කං හොති, පුන විරූළ්හං පටිපාකතිකමෙව ගහිතට්ඨානං න පඤ්ඤායති. **නාපදානං පඤ්ඤායතීති** අලායිතං හුත්වා අනූනමෙව පඤ්ඤායති.

ඉත්ථිපුරිසලිඞ්ගාදිපාතුභාවවණ්ණනා

126. **ඉත්ථියා චාති** යා පුබ්බෙ මනුස්සකාලෙ ඉත්ථී, තස්ස ඉත්ථිලිඞ්ගං පාතුභවති, පුබ්බෙ පුරිසස්ස පුරිසලිඞ්ගං. මාතුගාමො නාම හි පුරිසත්තභාවං ලභන්තො අනුපුබ්බෙන පුරිසත්තපච්චයෙ ධම්මෙ පූරෙත්වා ලභති. පුරිසො ඉත්ථත්තභාවං ලභන්තො කාමෙසුමිච්ඡාචාරං නිස්සාය ලභති. තදා පන පකතියා මාතුගාමස්ස ඉත්ථිලිඞ්ගං, පුරිසස්ස පුරිසලිඞ්ගං පාතුරහොසි. **උපනිජ්ඣායතන්ති** උපනිජ්ඣායන්තානං ඔලොකෙන්තානං. **පරිළාහොති** රාගපරිළාහො. **සෙට්ඨින්ති** ඡාරිකං. **නිබ්බුය්හමානායාති** නියාමානාය.

127. **අධම්මසම්මතන්ති** තං පංසුඛිපනාදි අධම්මොති සම්මතං. **තදෙතරහි ධම්මසම්මතන්ති** තං ඉදානි ධම්මොති සම්මතං, ධම්මොති තං ගහෙත්වා විචරන්ති. තථා හි එකච්චෙසු ජනපදෙසු කලහං කුරුමානා ඉත්ථියො ''ත්වං කස්මා කථෙසි? යා ගොමයපිණ්ඩමත්තම්පි නාලත්ථා''ති වදන්ති. **පාතබ්‍යතන්ති** සෙවිතබ්බතං. **සන්නිධිකාරකන්ති** සන්නිධිං කත්වා. **අපදානං පඤ්ඤායිත්ථාති** ඡින්නට්ඨානං ඌනමෙව හුත්වා පඤ්ඤායිත්ථ. **සණ්ඩසණ්ඩාති** එකෙකස්මිං ඨානෙ කලාපබන්ධා විය ගුම්බගුම්බා හුත්වා.

128. **මරියාදං ඨපෙය්‍යාමාති** සීමං ඨපෙය්‍යාම. **යත්‍ර හි නාමාති** යො හි නාම. **පාණිනා පහරිංසූති** තයො වාරෙ වචනං අගණ්හන්තං පාණිනා පහරිංසු. **තදග්ගෙ බොති** තං අග්ගං කත්වා.

මහාසම්මතරාජවණ්ණනා

130. **ඛීයිතබ්බං ඛීයෙය්‍යාති** පකාසෙතබ්බං පකාසෙය්‍ය ඛිපිතබ්බං ඛිපෙය්‍ය, භාරෙතබ්බං භාරෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **යො නෙසං සත්තොති** යො තෙසං සත්තො. කො පන සොති? අම්හාකං බොධිසත්තො. **සාලීනං භාගං අනුපදස්සාමාති** මයං එකෙකස්ස ඛෙත්තතො අම්බණම්බණං ආහරිත්වා තුය්හං සාලිභාගං දස්සාම, තයා කිඤ්චි කම්මං න කාතබ්බං, ත්වං අම්හාකං ජෙට්ඨකට්ඨානෙ තිට්ඨාති.

131. **අක්ඛරං උපනිබ්බත්තන්ති** සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො උප්පන්නො. **ඛත්තියො ඛත්තියොත්වෙව දුතියං අක්ඛරන්ති** න කෙවලං අක්ඛරමෙව, තෙ පනස්ස ඛෙත්තසාමිනො තීහි සඞ්ඛෙහි අභිසෙකම්පි අකංසු. **රඤ්ජෙතීති** සුඛෙති පිනෙති. **අග්ගඤ්ඤෙනාති** අග්ගන්ති ඤාතෙන, අග්ගෙ වා ඤාතෙන ලොකුප්පත්තිසමයෙ උප්පන්නෙන අභිනිබ්බත්ති අහොසීති.

බ්‍රාහ්මණමණ්ඩලාදිවණ්ණනා

132. **වීතඞ්ගාරා වීතධූමාති** පචිත්වා ඛාදිතබ්බාභාවතො විගතධූමඞ්ගාරා. **පන්නමුසලාති** කොට්ටෙත්වා පචිතබ්බාභාවතො පතිතමුසලා. **ඝාසමෙසමානාති** භික්ඛාචරියවසෙන යාගුභත්තං පරියෙසන්තා. **තමෙනං මනුස්සා දිස්වාති** තෙ එතෙ මනුස්සා පස්සිත්වා. **අනභිසම්භුණමානාති** අසහමානා අසක්කොන්තා. **ගන්ථෙ කරොන්තාති** තයො වෙදෙ අභිසඞ්ඛරොන්තා චෙව වාචෙන්තා ච. **අච්ඡන්තීති** වසන්ති, ''අච්ඡෙන්ති''තිපි පාඨො. එසෙවත්ථො. **හීනසම්මතන්ති** ''මන්තෙ ධාරෙන්ති මන්තෙ වාචෙන්ති''ති බො, වාසෙට්ඨ, ඉදං තෙන සමයෙන හීනසම්මතං. **තදෙතරහි සෙට්ඨසම්මතන්ති** තං ඉදානි ''එත්තකෙ මන්තෙ ධාරෙන්ති එත්තකෙ මන්තෙ වාචෙන්ති''ති සෙට්ඨසම්මතං ජාතං. **බ්‍රාහ්මණමණ්ඩලස්සාති** බ්‍රාහ්මණගණස්ස.

133. **මෙථුනං ධම්මං සමාදායාති** මෙථුනධම්මං සමාදියිත්වා. **විසුකම්මන්තෙ පයොජෙසුන්ති** ගොරක්ඛවාණිජකම්මාදිකෙ විස්සුතෙ උග්ගතෙ කම්මන්තෙ පයොජෙසුං.

134. **සුද්දා සුද්දාති** තෙන ලුද්දාචාරකම්මඛුද්දාචාරකම්මුනා සුද්දං සුද්දං ලහුං ලහුං කුච්ඡිතං ගච්ඡන්ති, විනස්සන්තීති අත්ථො. **අහු බොති** හොති බො.

135. **සකං ධම්මං ගරහමානොති** න සෙතච්ඡත්තං උස්සාපනමත්තෙන සුජ්ඣිතුං සක්කාති එවං අත්තනො ඛත්තියධම්මං නින්දමානො. එස නයො සබ්බත්ථ. ''ඉමෙහි බො, වාසෙට්ඨ, චතූහි මණ්ඩලෙහී''ති ඉමිනා ඉමං දස්සෙති

‘‘සමණමණ්ඩලං නාම විසුං නත්ථි, යස්මා පන න සක්කා ජාතියා සුජ්ඣිතුං, අත්තනො අත්තනො සම්මාපටිපත්තියා විසුද්ධි හොති. තස්මා ඉමෙහි චතූහි මණ්ඩලෙහි සමණමණ්ඩලස්ස අභිනිබ්බත්ති හොති. ඉමානි මණ්ඩලානි සමණමණ්ඩලං අනුවත්තන්ති, අනුවත්තන්තානි ච ධම්මෙනෙව අනුවත්තන්ති, නො අධම්මෙන. සමණමණ්ඩලඤ්හි ආගම්ම සම්මාපටිපත්තිං පූරෙත්වා සුද්ධිං පාපුණන්ති’’ති.

දුච්චරිතාදිකථාවණ්ණනා

136. ඉදානි යථාජාතියා න සක්කා සුජ්ඣිතුං, සම්මාපටිපත්තියාව සුජ්ඣන්ති, තමත්ථං පාකටං කරොන්තො **ඛත්තියොපි ඛො, වාසෙට්ඨාති** දෙසනං ආරභි. තත්ථ **මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානහෙතූති** මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන සමාදින්නකම්මහෙතු, මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මස්ස වා සමාදානහෙතු.

137. **ද්වයකාරීති** කාලෙන කුසලං කරොති, කාලෙන අකුසලන්ති එවං උභයකාරී. **සුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී හොතීති** එකක්ඛණෙ උභයවිපාකදානට්ඨානං නාම නත්ථි. යෙන පන අකුසලං බහුං කතං හොති, කුසලං මන්දං, සො තං කුසලං නිස්සාය ඛත්තියකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණකුලෙ වා නිබ්බත්තති. අථ නං අකුසලකම්මං කාණම්පි කරොති ඛුජ්ජම්පි පීඨසප්පිම්පි. සො රජ්ජස්ස වා අනරහො හොති, අභිසිත්තකාලෙ වා එවංභූතො භොගෙ පරිභුඤ්ජිතුං න සක්කොති. අපරස්ස මරණකාලෙ ද්වෙ බලවමල්ලා විය තෙ ද්වෙපි කුසලාකුසලකම්මානි උපට්ඨහන්ති. තෙසු අකුසලං බලවතරං හොති, තං කුසලං පටිබාහිත්වා තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තාපෙති. කුසලකම්මම්පි පවත්තිවෙදනීයං හොති. තමෙනං මඞ්ගලහත්ථිං වා කරොන්ති මඞ්ගලඅස්සං වා මඞ්ගලඋසභං වා. සො සම්පත්තිං අනුභවති . ඉදං සන්ධාය වුත්තං ‘‘සුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී හොතී’’ති.

බොධිපක්ඛියභාවනාවණ්ණනා

138. **සත්තන්නං බොධිපක්ඛියානන්ති** ‘‘චත්තාරො සතිපට්ඨානා’’ති ආදිකොට්ඨාසවසෙන සත්තන්නං, පටිපාටියා පන සත්තතිංසාය බොධිපක්ඛියානං ධම්මානං . **භාවනමන්වායාති** භාවනං අනුගන්ත්වා, පටිපජ්ජිත්වාති අත්ථො. **පරිනිබ්බායතීති** කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායති. ඉති භගවා චත්තාරො වණ්ණෙ දස්සෙත්වා විනිවත්තෙත්වා පටිවිද්ධචතුසච්චං ඛීණාසවමෙව දෙවමනුස්සෙසු සෙට්ඨං කත්වා දස්සෙසි.

140. ඉදානි තමෙවත්ථං ලොකසම්මතස්ස බ්‍රහ්මුනොපි වචනදස්සනානුසාරෙන දළ්හං කත්වා දස්සෙන්තො **ඉමෙසඤ්හි වාසෙට්ඨ චතුන්නං වණ්ණානන්ති**ආදිමාහ. ‘‘බ්‍රහ්මුනාපෙසා’’තිආදි අම්බට්ඨසුත්තෙ විත්ථාරිතං. ඉති භගවා එත්තකෙන ඉමිනා කථාමග්ගෙන සෙට්ඨච්ඡෙදකවාදමෙව දස්සෙත්වා සුත්තන්තං විනිවත්තෙත්වා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. **අත්තමනා වාසෙට්ඨභාරද්වාජාති** වාසෙට්ඨභාරද්වාජ සාමණෙරාපි හි සකමනා තුට්ඨමනා ‘‘සාධු, සාධූ’’ති භගවතො භාසිතං අභිනන්දිංසු. ඉදමෙව සුත්තන්තං ආවජ්ජන්තා අනුමජ්ජන්තා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසූති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

අග්ගඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සම්පසාදනීයසුත්තවණ්ණනා

සාරිපුත්තසීහනාදවණ්ණනා

141. **එවං මෙ සුතන්ති** සම්පසාදනීයසුත්තං. තත්‍රායමනුත්තානපදවණ්ණනා – **නාළන්දායන්ති** නාළන්දාති එවංනාමකෙ නගරෙ, තං නගරං ගොචරගාමං කත්වා. **පාවාරිකම්බවනෙති** දුස්සපාවාරිකසෙට්ඨිනො අම්බවනෙ. තං කිර තස්ස උය්‍යානං අහොසි. සො භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා භගවති පසන්නො තස්මිං උය්‍යානෙ කුටිලෙණමණ්ඩපාදිපටිමණ්ඩිතං භගවතො විහාරං කත්වා නිය්‍යාතෙසි. සො විහාරො ජීවකම්බවනං විය ‘‘පාවාරිකම්බවන’’න්ත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගතො, තස්මිං පාවාරිකම්බවනෙ විහරතීති අත්ථො. භගවන්තං එතදවොච – ‘‘එවංපසන්නො අහං, භන්තෙ, භගවතී’’ති. කස්මා එවං අවොච? අත්තනො උප්පන්නසොමනස්සපවෙදනත්ථං.

තත්‍රායමනුපුබ්බිකථා – ථෙරො කිර තංදිවසං කාලස්සෙව සරීරප්පටිජග්ගනං කත්වා සුනිවත්ථනිවාසනො පත්තචීවරමාදාය පාසාදිකෙහි අභික්කන්තාදීහි දෙවමනුස්සානං පසාදං ආවහන්තො නාළන්දවාසීනං හිතසුඛමනුබ්‍රූහයන්තො පිණ්ඩාය පවිසිත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු වත්තං දස්සෙත්වා සත්ථරි ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා අත්තනො දිවාට්ඨානං අගමාසි. තත්ථ සද්ධිවිහාරිකන්තෙවාසිකෙසු වත්තං දස්සෙත්වා පටික්කන්තෙසු දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා චම්මක්ඛණ්ඩං පඤ්ඤපෙත්වා උදකතුම්බතො උදකෙන හත්ථපාදෙ සීතලෙ කත්වා තිසන්ධිපල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජි.

සො යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙන සමාපත්තිතො වුට්ඨාය අත්තනො ගුණෙ අනුස්සරිතුමාරද්ධො. අථස්ස ගුණෙ අනුස්සරතො සීලං ආපාථමාගතං. තතො පටිපාටියාව සමාධි පඤ්ඤා විමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනං පඨමං ඣානං දුතියං ඣානං තතියං ඣානං චතුත්ථං ඣානං ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති විපස්සනාඤාණං මනොමයිද්ධිඤාණං ඉද්ධිවිධඤාණං දිබ්බසොතඤාණං චෙතොපරියඤාණං පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං දිබ්බචක්ඛුඤාණං…පෙ…. සොතාපත්තිමග්ගො සොතාපත්තිඵලං…පෙ…. අරහත්තමග්ගො අරහත්තඵලං අත්ථපටිසම්භිදා ධම්මපටිසම්භිදා නිරුත්තිපටිසම්භිදා පටිභානපටිසම්භිදා සාවකපාරමීඤාණං. ඉතො පට්ඨාය කප්පසතසහස්සාධිකස්ස අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යස්ස උපරි අනොමදස්සීබුද්ධස්ස පාදමූලෙ කතං අභිනීහාරං ආදිං කත්වා අත්තනො ගුණෙ අනුස්සරතො යාව නිසින්නපල්ලඞ්කා ගුණා උපට්ඨහිංසු.

එවං ථෙරො අත්තනො ගුණෙ අනුස්සරමානො ගුණානං පමාණං වා පරිච්ඡෙදං වා දට්ඨුං නාසක්ඛි. සො චින්තෙසි – ‘‘මය්හං තාව පදෙසඤාණෙ ඨිතස්ස සාවකස්ස ගුණානං පමාණං වා පරිච්ඡෙදො වා නත්ථි. අහං පන යං සත්ථාරං උද්දිස්ස පබ්බජිතො, කීදිසා නු ඛො තස්ස ගුණා’’ති දසබලස්ස ගුණෙ අනුස්සරිතුං ආරද්ධො. සො භගවතො සීලං නිස්සාය, සමාධිං පඤ්ඤං විමුත්තිං විමුත්තිඤාණදස්සනං නිස්සාය, චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ නිස්සාය, චත්තාරො සම්මප්පධානෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ චත්තාරො මග්ගෙ චත්තාරි ඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදා චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණං චත්තාරො අරියවංසෙ නිස්සාය දසබලස්ස ගුණෙ අනුස්සරිතුමාරද්ධො.

තථා පඤ්ච පධානියඞ්ගානි, පඤ්චඞ්ගිකංසම්මාසමාධිං, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, පඤ්ච නිස්සරණියා ධාතුයො, පඤ්ච විමුත්තායතනානි, පඤ්ච විමුත්තිපරිපාචනියා පඤ්ඤා, ඡ සාරණීයෙ ධම්මෙ, ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි, ඡ ගාරවෙ, ඡ නිස්සරණියා ධාතුයො, ඡ සතතවිහාරෙ, ඡ අනුත්තරියානි, ඡ නිබ්බෙධභාගියා පඤ්ඤා, ඡ අභිඤ්ඤා, ඡ අසාධාරණඤාණානි, සත්ත අපරිහානියෙ ධම්මෙ, සත්ත අරියධනානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ, සත්ත සප්පුරිසධම්මෙ, සත්ත නිජ්ජරවත්ථූනි, සත්ත පඤ්ඤා, සත්ත දක්ඛිණෙය්‍යපුග්ගලෙ, සත්ත ඛීණාසවබලානි, අට්ඨ පඤ්ඤාපටිලාභහෙතූ, අට්ඨ සම්මත්තානි, අට්ඨ ලොකධම්මාතික්කමෙ, අට්ඨ ආරම්භවත්ථූනි, අට්ඨ අක්ඛණදෙසනා, අට්ඨ මහාපුරිසවිතක්කෙ, අට්ඨ අභිභායතනානි, අට්ඨ විමොක්ඛෙ, නව යොනිසොමනසිකාරමූලකෙ ධම්මෙ, නව පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගානි, නව සත්තාවාසදෙසනා, නව ආඝාතප්පටිවිනයෙ, නව පඤ්ඤා, නව නානත්තානි, නව අනුපුබ්බවිහාරෙ, දස නාථකරණෙ ධම්මෙ, දස කසිණායතනානි, දස කුසලකම්මපථෙ, දස තථාගතබලානි, දස සම්මත්තානි, දස අරියවාසෙ, දස අසෙක්ඛධම්මෙ, එකාදස මෙත්තානිසංසෙ, ද්වාදස ධම්මචක්කාකාරෙ, තෙරස ධුතඞ්ගගුණෙ , චුද්දස බුද්ධඤාණානි, පඤ්චදස විමුත්තිපරිපාචනියෙ ධම්මෙ, සොළසවිධං ආනාපානස්සතිං, අට්ඨාරස බුද්ධධම්මෙ, එකූනවීසති පච්චවෙක්ඛණඤාණානි, චතුචත්තාලීස ඤාණවත්ථූනි, පරොපණ්ණාස කුසලධම්මෙ, සත්තසත්තති ඤාණවත්ථූනි, චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසමාපත්තිසඤ්චරමහාවජිරඤාණං නිස්සාය දසබලස්ස ගුණෙ අනුස්සරිතුං ආරභි.

තස්මිංයෙව ච දිවාට්ඨානෙ නිසින්නොයෙව උපරි ‘‘අපරං පන, භන්තෙ, එතදානුත්තරිය’’න්ති ආගමිස්සන්ති සොළස අපරම්පරියධම්මා, තෙපි නිස්සාය අනුස්සරිතුං ආරභි. සො ‘‘කුසලපඤ්ඤත්තියං අනුත්තරො මය්හං සත්ථා, ආයතනපඤ්ඤත්තියං අනුත්තරො, ගබ්භාවක්කන්තියං අනුත්තරො, ආදෙසනාවිධාසු අනුත්තරො, දස්සනසමාපත්තියං අනුත්තරො, පුග්ගලපඤ්ඤත්තියං අනුත්තරො, පධානෙ අනුත්තරො, පටිපදාසු අනුත්තරො, භස්සසමාචාරෙ අනුත්තරො, පුරිසසීලසමාචාරෙ අනුත්තරො, අනුසාසනීවිධාසු අනුත්තරො, පරපුග්ගලවිමුත්තිඤාණෙ අනුත්තරො,

සස්සතවාදෙසු අනුත්තරො, පුබ්බෙනිවාසඤාණෙ අනුත්තරො, දිබ්බචක්ඛුඤාණෙ අනුත්තරො, ඉද්ධිවිධෙ අනුත්තරො, ඉමිනා ච ඉමිනා ච අනුත්තරො''ති එවං දසබලස්ස ගුණෙ අනුස්සරන්තො භගවතො ගුණානං නෙව අන්තං, න පමාණං පස්සි. ථෙරො අත්තනොපි තාව ගුණානං අන්තං වා පමාණං වා නාද්දස, භගවතො ගුණානං කිං පස්සිස්සති? යස්ස යස්ස හි පඤ්ඤා මහතී ඤාණං විසදං, සො සො බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහති. ලොකියමහාජනො උක්කාසිත්වාපි ඛිපිත්වාපි ''නමො බුද්ධාන''න්ති අත්තනො අත්තනො උපනිස්සයෙ ඨත්වා බුද්ධානං ගුණෙ අනුස්සරති. සබ්බලොකියමහාජනතො එකො සොතාපන්නො බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහති. සොතාපන්නානං සතතොපි සහස්සතොපි එකො සකදාගාමී. සකදාගාමීනං සතතොපි සහස්සතොපි එකො අනාගාමී. අනාගාමීනං සතතොපි සහස්සතොපි එකො අරහා බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහති. අවසෙසඅරහන්තෙහි අසීති මහාථෙරා බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහන්ති. අසීතිමහාථෙරෙහි චත්තාරො මහාථෙරා. චතූහි මහාථෙරෙහි ද්වෙ අග්ගසාවකා. තෙසුපි සාරිපුත්තත්ථෙරො, සාරිපුත්තත්ථෙරතොපි එකො පච්චෙකබුද්ධො බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහති. සචෙ පන සකලචක්කවාළගබ්භෙ සඞ්ඝාටිකණ්ණෙන සඞ්ඝාටිකණ්ණං පහරියමානා නිසින්නා පච්චෙකබුද්ධා බුද්ධගුණෙ අනුස්සරෙය්‍යුං, තෙහි සබ්බෙහිපි එකො සබ්බඤ්ඤුබුද්ධොව බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහති.

සෙය්‍යථාපි නාම මහාජනො ''මහාසමුද්දො ගම්භීරො උත්තානො''ති ජානනත්ථං යොත්තානි වට්ටෙය්‍ය, තත්ථ කොචි බ්‍යාමප්පමාණං යොත්තං වට්ටෙය්‍ය, කොචි ද්වෙ බ්‍යාමං, කොචි දසබ්‍යාමං, කොචි වීසතිබ්‍යාමං, කොචි තිංසබ්‍යාමං, කොචි චත්තාලීසබ්‍යාමං, කොචි පඤ්ඤාසබ්‍යාමං, කොචි සතබ්‍යාමං, කොචි සහස්සබ්‍යාමං , කොචි චතුරාසීතිබ්‍යාමසහස්සං. තෙ නාවං ආරුය්හ, සමුද්දමජ්ඣෙ උග්ගතපබ්බතාදිම්හි වා ඨත්වා අත්තනො අත්තනො යොත්තං ඔතාරෙය්‍යුං, තෙසු යස්ස යොත්තං බ්‍යාමමත්තං, සො බ්‍යාමමත්තට්ඨානෙයෙව උදකං ජානාති…පෙ…. යස්ස චතුරාසීතිබ්‍යාමසහස්සං, සො චතුරාසීතිබ්‍යාමසහස්සට්ඨානෙයෙව උදකං ජානාති. පරතො උදකං එත්තකන්ති න ජානාති. මහාසමුද්දෙ පන න තත්තකංයෙව උදකං, අථ ඛො අනන්තමපරිමාණං. චතුරාසීතියොජනසහස්සං ගම්භීරො හි මහාසමුද්දො, එවමෙව එකබ්‍යාමයොත්තතො පට්ඨාය නවබ්‍යාමයොත්තෙන ඤාතඋදකං විය ලොකියමහාජනෙන දිට්ඨබුද්ධගුණා වෙදිතබ්බා. දසබ්‍යාමයොත්තෙන දසබ්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය සොතාපන්නෙන දිට්ඨබුද්ධගුණා. වීසතිබ්‍යාමයොත්තෙන වීසතිබ්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය සකදාගාමිනා දිට්ඨබුද්ධගුණා. තිංසබ්‍යාමයොත්තෙන තිංසබ්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය අනාගාමිනා දිට්ඨබුද්ධගුණා. චත්තාලීසබ්‍යාමයොත්තෙන චත්තාලීසබ්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය අරහතා දිට්ඨබුද්ධගුණා. පඤ්ඤාසබ්‍යාමයොත්තෙන පඤ්ඤාසබ්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය අසීතිමහාථෙරෙහි දිට්ඨබුද්ධගුණා. සතබ්‍යාමයොත්තෙන සතබ්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය චතූහි මහාථෙරෙහි දිට්ඨබුද්ධගුණා. සහස්සබ්‍යාමයොත්තෙන සහස්සබ්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙන දිට්ඨබුද්ධගුණා. චතුරාසීතිබ්‍යාමසහස්සයොත්තෙන චතුරාසීතිබ්‍යාමසහස්සට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය ධම්මසෙනාපතිනා සාරිපුත්තත්ථෙරෙන දිට්ඨබුද්ධගුණා. තත්ථ යථා සො පුරිසො මහාසමුද්දෙ උදකං නාම න එත්තකංයෙව, අනන්තමපරිමාණන්ති ගණ්හාති, එවමෙව ආයස්මා සාරිපුත්තො ධම්මන්වයෙන අන්වයබුද්ධියා අනුමානෙන නයග්ගාහෙන සාවකපාරමීඤාණෙ ඨත්වා දසබලස්ස ගුණෙ අනුස්සරන්තො ''බුද්ධගුණා අනන්තා අපරිමාණා''ති සද්දහි.

ථෙරෙන හි දිට්ඨබුද්ධගුණෙහි ධම්මන්වයෙන ගහෙතබ්බබුද්ධගුණායෙව බහුතරා. යථා කථං විය? යථා ඉතො නව ඉතො නවාති අට්ඨාරස යොජනානි අවත්ථරිත්වා ගච්ඡන්තියා චන්දභාගාය මහානදියා පුරිසො සූචිපාසෙන උදකං ගණ්හෙය්‍ය, සූචිපාසෙන ගහිතඋදකතො අග්ගහිතමෙව බහු හොති. යථා වා පන පුරිසො මහාපථවිතො අඞ්ගුලියා පංසුං ගණ්හෙය්‍ය, අඞ්ගුලියා ගහිතපංසුතො අවසෙසපංසුයෙව බහු හොති. යථා වා පන පුරිසො මහාසමුද්දාභිමුඛිං අඞ්ගුලිං කරෙය්‍ය, අඞ්ගුලිඅභිමුඛඋදකතො අවසෙසං උදකංයෙව බහු හොති. යථා ච පුරිසො ආකාසාභිමුඛිං අඞ්ගුලිං කරෙය්‍ය, අඞ්ගුලිඅභිමුඛආකාසතො සෙසආකාසප්පදෙසොව බහු හොති. එවං ථෙරෙන දිට්ඨබුද්ධගුණෙහි අදිට්ඨා ගුණාව බහූති වෙදිතබ්බා. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං,
> කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො;
> ඛීයෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ,
> වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සා''ති.

එවං ථෙරස්ස අත්තනො ච සත්ථු ච ගුණෙ අනුස්සරතො යමකමහානදීමහොඝො විය අබ්භන්තරෙ පීතිසොමනස්සං අවත්ථරමානං වාතො විය භස්තං, උබ්භිජ්ජිත්වා උග්ගතඋදකං විය මහාරහදං සකලසරීරං පූරෙති. තතො ථෙරස්ස ''සුපත්ථිතා වත මෙ පත්ථනා, සුලද්ධා මෙ පබ්බජ්ජා, ය්වාහං එවංවිධස්ස සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිතො''ති ආවජ්ජන්තස්ස බලවතරං පීතිසොමනස්සං උප්පජ්ජි.

අථ ථෙරො ''කස්සාහං ඉමං පීතිසොමනස්සං ආරොචෙය්‍ය''න්ති චින්තෙන්තො අඤ්ඤො කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා මම ඉමං පසාදං අනුච්ඡවිකං කත්වා පටිග්ගහෙතුං න සක්ඛිස්සති, අහං ඉමං සොමනස්සං සත්ථුනොයෙව පවෙදෙය්‍යාමි, සත්ථාව මෙ පටිග්ගණ්හිතුං සක්ඛිස්සති, සො හි තිට්ඨතු මම පීතිසොමනස්සං, මාදිසස්ස සමණසතස්ස වා සමණසහස්සස්ස වා සමණසතසහස්සස්ස වා සොමනස්සං පවෙදෙන්තස්ස සබ්බෙසං මනං ගණ්හන්තො පටිග්ගහෙතුං සක්කොති. සෙය්‍යථාපි නාම අට්ඨාරස යොජනානි අවත්ථරමානං ගච්ඡන්තිං චන්දභාගමහානදිං කුසුම්භා වා කන්දරා වා සම්පටිච්ඡිතුං න සක්කොන්ති, මහාසමුද්දොව තං

සම්පටිච්ඡති. මහාසමුද්දො හි තිට්ඨතු චන්දභාගා, එවරූපානං නදීනං සතම්පි සහස්සම්පි සතසහස්සම්පි සම්පටිච්ඡති, න වස්ස තෙන ඌනත්තං වා පූරත්තං වා පඤ්ඤායති, එවමෙව සත්ථා මාදිසස්ස සමණසතස්ස සමණසහස්සස්ස සමණසතසහස්සස්ස වා පීතිසොමනස්සං පවෙදෙන්තස්ස සබ්බෙසං මනං ගණ්හන්තො පටිග්ගහෙතුං සක්කොති. සෙසා සමණබ්‍රාහ්මණාදයො චන්දභාගං කුසුම්භකන්දරා විය මම සොමනස්සං සම්පටිච්ඡිතුං න සක්කොන්ති . හන්දාහං මම පීතිසොමනස්සං සත්ථුනොව ආරොචෙමීති පල්ලඞ්කං විනිබ්භුජිත්වා චම්මක්ඛණ්ඩං පප්ඵොටෙත්වා ආදාය සායන්හසමයෙ පුප්ඵානං වණ්ටතො ඡිජ්ජිත්වා පග්ඝරණකාලෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො සොමනස්සං පවෙදෙන්තො **එවංපසන්නො අහං, භන්තෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **එවංපසන්නො**ති එවං උප්පන්නසද්ධො, එවං සද්දහාමීති අත්ථො. **භියොභිඤ්ඤතරො**ති භියාතරො අභිඤ්ඤාතො, භියාතරාභිඤ්ඤො වා, උත්තරිතරඤාණොති අත්ථො. **සම්බොධිය**න්ති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ අරහත්තමග්ගඤාණෙ වා, අරහත්තමග්ගෙනෙව හි බුද්ධගුණා නිප්පදෙසා ගහිතා හොන්ති. ද්වෙ හි අග්ගසාවකා අරහත්තමග්ගෙනෙව සාවකපාරමීඤාණං පටිලභන්ති. පච්චෙකබුද්ධා පච්චෙකබොධිඤාණං. බුද්ධා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්චෙව සකලෙ ච බුද්ධගුණෙ. සබ්බඤ්හි නෙසං අරහත්තමග්ගෙනෙව ඉජ්ඣති. තස්මා අරහත්තමග්ගඤාණං සම්බොධි නාම හොති. තෙන උත්තරිතරො භගවතා නත්ථි. තෙනාහ ''භගවතා භියොභිඤ්ඤතරො යදිදං සම්බොධිය''න්ති.

142. උළාරාති සෙට්ඨා. අයඤ්හි උළාරසද්දො ''උළාරානි ඛාදනීයානි ඛාදන්තී''තිආදීසු (ම. නි. 1.366) මධුරෙ ආගච්ඡති. ''උළාරාය ඛලු භවං, වච්ඡායනො , සමණං ගොතමං පසංසාය පසංසතී''තිආදීසු (ම. නි. 3.280) සෙට්ඨෙ. ''අප්පමාණො උළාරො ඔභාසො''තිආදීසු (දී. නි. 2.32) විපුලෙ. ස්වායමිධ සෙට්ඨෙ ආගතො. තෙන වුත්තං – ''උළාරාති සෙට්ඨා''ති. **ආසභී**ති උසභස්ස වාචාසදිසී අචලා අසම්පවෙධී. **එකංසො ගහිතො**ති අනුස්සවෙන වා ආචරියපරම්පරාය වා ඉතිකිරාය වා පිටකසම්පදානෙන වා ආකාරපරිවිතක්කෙන වා දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා වා තක්කහෙතු වා නයහෙතු වා අකථෙත්වා පච්චක්ඛතො ඤාණෙන පටිවිජ්ඣිත්වා විය එකංසො ගහිතො, සන්නිට්ඨානකථාව කථිතාති අත්ථො.

සීහනාදොති සෙට්ඨනාදො, නෙව දන්ධායන්තෙන න ගග්ගරායන්තෙන සීහෙන විය උත්තමනාදො නදිතොති අත්ථො. **කිං තෙ සාරිපුත්තා**ති ඉමං දෙසනං කස්මා ආරභීති? අනුයොගදාපනත්ථං. එකච්චො හි සීහනාදං නදිත්වා අත්තනො සීහනාදෙ අනුයොගං දාතුං න සක්කොති, නිඝංසනං නක්ඛමති, ලෙපෙ පතිතමක්කටො විය හොති. යථා ධමමානං අපරිසුද්ධලොහං ඣායිත්වා ඣාමඅඞ්ගාරො හොති, එවං ඣාමඞ්ගාරො විය හොති . එකො සීහනාදෙ අනුයොගං දාපියමානො දාතුං සක්කොති, නිඝංසනං ඛමති, ධමමානං නිද්දොසජාතරූපං විය අධිකතරං සොභති, තාදිසො ථෙරො. තෙන නං භගවා ''අනුයොගක්ඛමො අය''න්ති ඤත්වා සීහනාදෙ අනුයොගදාපනත්ථං ඉමම්පි දෙසනං ආරභි.

තත්ථ **සබ්බෙ තෙ**ති සබ්බෙ තෙ තයා. **එවංසීලා**තිආදීසු ලොකියලොකුත්තරවසෙන සීලාදීනි පුච්ඡති. තෙසං විත්ථාරකථා මහාපදානෙ කථිතාව.

කිං පන තෙ, සාරිපුත්ත, යෙ තෙ භවිස්සන්තීති අතීතා ච තාව නිරුද්ධා, අපණ්ණත්තිකභාවං ගතා දීපසිඛා විය නිබ්බුතා, එවං නිරුද්ධෙ අපණ්ණත්තිකභාවං ගතෙ ත්වං කථං ජානිස්සසි, අනාගතබුද්ධානං පන ගුණා කින්ති තයා අත්තනො චිත්තෙන පරිච්ඡින්දිත්වා විදිතාති පුච්ඡන්තො එවමාහ. **කිං පන තෙ, සාරිපුත්ත, අහං එතරහී**ති අනාගතාපි බුද්ධා අජාතා අනිබ්බත්තා අනුප්පන්නා, තෙපි කථං ත්වං ජානිස්සසි? තෙසඤ්හි ජානනං අපදෙ ආකාසෙ පදදස්සනං විය හොති. ඉදානි මයා සද්ධිං එකවිහාරෙ වසසි, එකතො භික්ඛාය චරසි, ධම්මදෙසනාකාලෙ දක්ඛිණපස්සෙ නිසීදසි, කිං පන මය්හං ගුණා අත්තනො චෙතසා පරිච්ඡින්දිත්වා විදිතා තයාති අනුයුඤ්ජන්තො එවමාහ.

ථෙරො පන පුච්ඡිතෙ පුච්ඡිතෙ ''නො හෙතං, භන්තෙ''ති පටික්ඛිපති. ථෙරස්ස ච විදිතම්පි අත්ථි අවිදිතම්පි අත්ථි, කිං සො අත්තනො විදිතට්ඨානෙ පටික්ඛෙපං කරොති, අවිදිතට්ඨානෙති? විදිතට්ඨානෙ න කරොති, අවිදිතට්ඨානෙයෙව කරොතීති. ථෙරො කිර අනුයොගෙ ආරද්ධෙයෙව අඤ්ඤාසි. න අයං අනුයොගො සාවකපාරමීඤාණෙ, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ අයං අනුයොගොති අත්තනො සාවකපාරමීඤාණෙ පටික්ඛෙපං අකත්වා අවිදිතට්ඨානෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ පටික්ඛෙපං කරොති. තෙන ඉදම්පි දීපෙති ''භගවා මය්හං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං බුද්ධානං සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිකාරණජානනසමත්ථං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං නත්ථී''ති.

එත්ථාති එතෙසු අතීතාදිභෙදෙසු බුද්ධෙසු. **අථ කිඤ්චරහී**ති අථ කස්මා එවං ඤාණෙ අසති තයා එවං කථිතන්ති වදති.

143. **ධම්මන්වයො**ති ධම්මස්ස පච්චක්ඛතො ඤාණස්ස අනුයොගං අනුගන්ත්වා උප්පන්නං අනුමානඤාණං නයග්ගාහො විදිතො. සාවකපාරමීඤාණෙ ඨත්වාව ඉමිනාව ආකාරෙන ජානාමි භගවාති වදති. ථෙරස්ස හි නයග්ගාහො අප්පමාණො අපරියන්තො. යථා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පමාණං වා පරියන්තො වා නත්ථි, එවං ධම්මසෙනාපතිනො නයග්ගාහස්ස. තෙන සො ''ඉමිනා එවංවිධො, ඉමිනා අනුත්තරො සත්ථා''ති ජානාති. ථෙරස්ස හි නයග්ගාහො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණගතිකො එව. ඉදානි තං නයග්ගාහං පාකටං කාතුං උපමාය දස්සෙන්තො **සෙය්‍යථාපි,**

හන්තෙතිආදිමාහ. තත්ථ යස්මා මජ්ඣිමපදෙසෙ නගරස්ස උද්ධාපපාකාරාදීනි ථිරානි වා හොන්තු, දුබ්බලානි වා, සබ්බසො වා පන මා හොන්තු, චොරාසඞ්කා න හොති, තස්මා තං අග්ගහෙත්වා පච්චන්තිමනගරන්ති ආහ. **දළ්හුද්ධාප**න්ති ථිරපාකාරපාදං. **දළ්හපාකාරතොරණ**න්ති ථිරපාකාරඤ්චෙව ථිරපිට්ඨසඞ්ඝාටඤ්ච. **එකද්වාර**න්ති කස්මා ආහ? බහුද්වාරෙ හි නගරෙ බහූහි පණ්ඩිතදොවාරිකෙහි භවිතබ්බං. එකද්වාරෙ එකොව වට්ටති. ථෙරස්ස ච පඤ්ඤාය සදිසො අඤ්ඤො නත්ථි. තස්මා අත්තනො පණ්ඩිතභාවස්ස ඔපම්මත්ථං එකංයෙව දොවාරිකං දස්සෙතුං ‘‘එකද්වාර’’න්ති ආහ. **පණ්ඩිතො**ති පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො. **බ්‍යත්තො**ති වෙයත්තියෙන සමන්නාගතො විසදඤාණො. **මෙධාවී**ති ඨානුප්පත්තිකපඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය මෙධාය සමන්නාගතො. **අනුපරියායපථ**න්ති අනුපරියායනාමකං පාකාරමග්ගං. **පාකාරසන්ධි**න්ති ද්වින්නං ඉට්ඨකානං අපගතට්ඨානං. **පාකාරවිවර**න්ති පාකාරස්ස ඡින්නට්ඨානං.

චෙතසො උපක්කිලෙසෙති පඤ්ච නීවරණානි චිත්තං උපක්කිලෙසෙන්ති කිලිට්ඨං කරොන්ති උපතාපෙන්ති විබාධෙන්ති, තස්මා ‘‘චෙතසො උපක්කිලෙසා’’ති වුච්චන්ති. **පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙ**ති නීවරණා උප්පජ්ජමානා අනුප්පන්නාය පඤ්ඤාය උප්පජ්ජිතුං න දෙන්ති, උප්පන්නාය පඤ්ඤාය වඩ්ඪිතුං න දෙන්ති, තස්මා ‘‘පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණා’’ති වුච්චන්ති. **සුප්පතිට්ඨිතචිත්තා**ති චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සුට්ඨු ඨපිතචිත්තා හුත්වා. **සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ යථාභූත**න්ති සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ යථාසභාවෙන භාවෙත්වා. **අනුත්තරං සම්මාසම්බොධි**න්ති අරහත්තං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං වා පටිවිජ්ඣිංසූති දස්සෙති.

අපිචෙත්ථ සතිපට්ඨානාති විපස්සනා. සම්බොජ්ඣඞ්ගා මග්ගො. අනුත්තරාසම්මාසම්බොධි අරහත්තං. සතිපට්ඨානාති වා මග්ගාති වා බොජ්ඣඞ්ගමිස්සකා. සම්මාසම්බොධි අරහත්තමෙව. දීඝභාණකමහාසීවත්ථෙරො පනාහ ‘‘සතිපට්ඨානෙ විපස්සනාති ගහෙත්වා බොජ්ඣඞ්ගෙ මග්ගො ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්චාති ගහිතෙ සුන්දරො පඤ්හො භවෙය්‍ය, න පනෙවං ගහිත’’න්ති. ඉති ථෙරො සබ්බඤ්ඤුබුද්ධානං නීවරණප්පහානෙ සතිපට්ඨානභාවනාය සම්බොධියඤ්ච මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණරජතානං විය නානත්තාභාවං දස්සෙති.

ඉධ ඨත්වා උපමා සංසන්දෙතබ්බා – ආයස්මා හි සාරිපුත්තො පච්චන්තනගරං දස්සෙසි, පාකාරං දස්සෙසි, පරියායපථං දස්සෙසි, ද්වාරං දස්සෙසි, පණ්ඩිතදොවාරිකං දස්සෙසි, නගරං පවෙසනකනික්ඛමනකෙ ඔළාරිකෙ පාණෙ දස්සෙසි, පණ්ඩිතදොවාරිකස්ස තෙසං පාණානං පාකටභාවඤ්ච දස්සෙසි. තත්ථ කිං කෙන සදිසන්ති චෙ. නගරං විය හි නිබ්බානං, පාකාරො විය සීලං, පරියායපථො විය හිරී, ද්වාරං විය අරියමග්ගො, පණ්ඩිතදොවාරිකො විය ධම්මසෙනාපති, නගරප්පවිසනකනික්ඛමනකඔළාරිකපාණා විය අතීතානාගතපච්චුප්පන්නා බුද්ධා, දොවාරිකස්ස තෙසං පාණානං පාකටභාවො විය ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස අතීතානාගතපච්චුප්පන්නබුද්ධානං සීලසමථාදීහි පාකටභාවො. එත්තාවතා ථෙරෙන භගවා එවමහං සාවකපාරමීඤාණෙ ඨත්වා ධම්මන්වයෙන නයග්ගාහෙන ජානාමීති අත්තනො සීහනාදස්ස අනුයොගො දින්නො හොති.

144. **ඉධාහං, භන්තෙ, යෙන භගවා**ති ඉමං දෙසනං කස්මා ආරභි? සාවකපාරමීඤාණස්ස නිප්ඵත්තිදස්සනත්ථං. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො, භගවා අහං සාවකපාරමීඤාණං පටිලභන්තො පඤ්චනවුතිපාසණ්ඩෙ න අඤ්ඤං එකම්පි සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා උපසඞ්කමිත්වා සාවකපාරමීඤාණම්පි පටිලභිං, තුම්හෙයෙව උපසඞ්කමිත්වා තුම්හෙ පයිරුපාසන්තො පටිලභින්ති. තත්ථ **ඉධා**ති නිපාතමත්තං. **උපසඞ්කමිං ධම්මසවනායා**ති තුම්හෙ උපසඞ්කමන්තො පනාහං න චීවරාදිහෙතු උපසඞ්කමන්තො, ධම්මසවනත්ථාය උපසඞ්කමන්තො. එවං උපසඞ්කමිත්වා සාවකපාරමීඤාණං පටිලභිං. කදා පන ථෙරො ධම්මසවනත්ථාය උපසඞ්කමන්තොති. සූකරඛතලෙණෙ භාගිනෙය්‍යදීඝනඛපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තන්තකථනදිවසෙ (ම. නි. 2.205) උපසඞ්කමන්තො, තදායෙව සාවකපාරමීඤාණං පටිලභීති. තංදිවසඤ්හි ථෙරො තාලවණ්ටං ගහෙත්වා භගවන්තං බීජමානො ඨිතො තං දෙසනං සුත්වා තත්ථෙව සාවකපාරමීඤාණං හත්ථගතං අකාසි. **උත්තරුත්තරං පණීතපණීත**න්ති උත්තරුත්තරඤ්චෙව පණීතපණීතඤ්ච කත්වා දෙසෙසි. **කණ්හසුක්කසප්පටිභාග**න්ති කණ්හඤ්චෙව සුක්කඤ්ච. තඤ්ච ඛො සප්පටිභාගං සවිපක්ඛං කත්වා. කණ්හං පටිබාහිත්වා සුක්කං, සුක්කං පටිබාහිත්වා කණ්හන්ති එවං සප්පටිභාගං කත්වා කණ්හසුක්කං දෙසෙසි, කණ්හං දෙසෙන්තොපි ච සඋස්සාහං සවිපාකං දෙසෙසි, සුක්කං දෙසෙන්තොපි සඋස්සාහං සවිපාකං දෙසෙසි.

තස්මිං ධම්මෙ අභිඤ්ඤා ඉධෙකච්චං ධම්මං ධම්මෙසු නිට්ඨමගමන්ති තස්මිං දෙසිතෙ ධම්මෙ එකච්චං ධම්මං නාම සාවකපාරමීඤාණං සඤ්ජානිත්වා ධම්මෙසු නිට්ඨමගමං. කතමෙසු ධම්මෙසූති? චතුසච්චධම්මෙසු. එත්ථායං ථෙරසල්ලාපො, කාළවල්ලවාසී සුමත්ථෙරො තාව වදති ‘‘චතුසච්චධම්මෙසු ඉදානි නිට්ඨගමනකාරණං නත්ථි. අස්සජිමහාසාවකස්ස හි දිට්ඨදිවසෙයෙව සො පඨමමග්ගෙන චතුසච්චධම්මෙසු නිට්ඨං ගතො, අපරභාගෙ සූකරඛතලෙණද්වාරෙ උපරි තීහි මග්ගෙහි චතුසච්චධම්මෙසු නිට්ඨං ගතො, ඉමස්මිං පන ඨානෙ ‘ධම්මෙසූ’ති බුද්ධගුණෙසු නිට්ඨං ගතො’’ති. ලොකන්තරවාසී චූළසීවත්ථෙරො පන ‘‘සබ්බං තථෙව වත්වා ඉමස්මිං පන ඨානෙ ‘ධම්මෙසූ’ති අරහත්තෙ නිට්ඨං ගතො’’ති ආහ. දීඝභාණකතිපිටකමහාසීවත්ථෙරො පන ‘‘තථෙව පුරිමවාදං වත්වා ඉමස්මිං පන ඨානෙ ‘ධම්මෙසූ’ති සාවකපාරමීඤාණෙ නිට්ඨං ගතො’’ති වත්වා ‘‘බුද්ධගුණා පන නයතො ආගතා’’ති ආහ.

සත්ථරි පසීදින්ති එවං සාවකපාරමීඤාණධම්මෙසු නිට්ඨං ගන්ත්වා භියොසොමත්තාය ''සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා''ති සත්ථරි පසීදිං. **ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මොති** සුට්ඨු අක්ඛාතො සුකථිතො නිය්‍යානිකො මග්ගො ඵලත්ථාය නිය්‍යාති රාගදොසමොහනිම්මදනසමත්ථො.

සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝොති බුද්ධස්ස භගවතො සාවකසඞ්ඝොපි වඞ්කාදිදොසවිරහිතං සම්මාපටිපදං පටිපන්නත්තා සුප්පටිපන්නොති පසන්නොම්හි භගවතීති දස්සෙති.

කුසලධම්මදෙසනාවණ්ණනා

145. ඉදානි දිවාට්ඨානෙ නිසීදිත්වා සමාපජ්ජිතෙ සොළස අපරාපරියධම්මෙ දස්සෙතුං **අපරං පන භන්තෙ එතදානුත්තරියන්ති** දෙසනං ආරභි. තත්ථ **අනුත්තරියන්ති** අනුත්තරභාවො. **යථා භගවා ධම්මං දෙසෙතීති** යථා යෙනාකාරෙන යාය දෙසනාය භගවා ධම්මං දෙසෙති, සා තුම්හාකං දෙසනා අනුත්තරාති වදති. **කුසලෙසු ධම්මෙසූති** තාය දෙසනාය දෙසිතෙසු කුසලෙසු ධම්මෙසුපි භගවාව අනුත්තරොති දීපෙති. යා වා සා දෙසනා, තස්සා භූමිං දස්සෙන්තොපි ''කුසලෙසු ධම්මෙසූ''ති ආහ. **තත්‍රිමෙ කුසලා ධම්මාති** තත්‍ර කුසලෙසු ධම්මෙසූති වුත්තපදෙ ඉමෙ කුසලා ධම්මා නාමාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ ආරොග්‍යට්ඨෙන, අනවජ්ජට්ඨෙන, කොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන, නිද්දරථට්ඨෙන, සුඛවිපාකට්ඨෙනාති පඤ්චධා කුසලං වෙදිතබ්බං. තෙසු ජාතකපරියායං පත්වා ආරොග්‍යට්ඨෙන කුසලං වට්ටති. සුත්තන්තපරියායං පත්වා අනවජ්ජට්ඨෙන. අභිධම්මපරියායං පත්වා කොසල්ලසම්භූතනිද්දරථසුඛවිපාකට්ඨෙන. ඉමස්මිං පන ඨානෙ බාහිතිකසුත්තන්තපරියායෙන (ම. නි. 2.358) අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං දට්ඨබ්බං.

චත්තාරො සතිපට්ඨානාති චුද්දසවිධෙන කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං, නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං, සොළසවිධෙන චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං, පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානන්ති එවං නානානයෙහි විභජිත්වා සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා චත්තාරො සතිපට්ඨානා දෙසිතා. ඵලසතිපට්ඨානං පන ඉධ අනධිප්පෙතං. **චත්තාරො සම්මප්පධානාති** පග්ගහට්ඨෙන එකලක්ඛණා, කිච්චවසෙන නානාකිච්චා. ''ඉධ භික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදායා''තිආදිනා නයෙන සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාව චත්තාරො සම්මප්පධානා දෙසිතා. **චත්තාරො ඉද්ධිපාදාති** ඉජ්ඣනට්ඨෙන එකසඞ්ගහා, ඡන්දාදිවසෙන නානාසභාවා. ''ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති''තිආදිනා නයෙන සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාව චත්තාරො ඉද්ධිපාදා දෙසිතා.

පඤ්චින්ද්‍රියානීති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන එකලක්ඛණානි, අධිමොක්ඛාදිසභාවවසෙන නානාසභාවානි. සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙනෙව ච ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානි සද්ධාදීනි පඤ්චින්ද්‍රියානි දෙසිතානි. **පඤ්ච බලානීති** උපත්ථම්භනට්ඨෙන අකම්පියට්ඨෙන වා එකසඞ්ගහානි, සලක්ඛණෙන නානාසභාවානි . සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙනෙව ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානි සද්ධාදීනි පඤ්ච බලානි දෙසිතානි. **සත්ත බොජ්ඣඞ්ගාති** නිය්‍යානට්ඨෙන එකසඞ්ගහා, උපට්ඨානාදිනා සලක්ඛණෙන නානාසභාවා. සමථවිපස්සනා මග්ගවසෙනෙව ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා දෙසිතා.

අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොති හෙතුට්ඨෙන එකසඞ්ගහො, දස්සනාදිනා සලක්ඛණෙන නානාසභාවො. සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙනෙව ලොකියලොකුත්තරමිස්සකො අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො දෙසිතොති අත්ථො.

ඉධ, භන්තෙ, භික්ඛු ආසවානං ඛයාති ඉදං කිමත්ථං ආරද්ධං? සාසනස්ස පරියොසානදස්සනත්ථං. සාසනස්ස හි න කෙවලං මග්ගෙනෙව පරියොසානං හොති, අරහත්තඵලෙන පන හොති. තස්මා තං දස්සෙතුං ඉදමාරද්ධන්ති වෙදිතබ්බං. **එතදානුත්තරියං, භන්තෙ, කුසලෙසු ධම්මෙසූති** භන්තෙ යා අයං කුසලෙසු ධම්මෙසු එවංදෙසනා, එතදානුත්තරියං. **තං භගවාති** තං දෙසනං භගවා අසෙසං සකලං අභිජානාති. **තං භගවතොති** තං දෙසනං භගවතො අසෙසං අභිජානතො. **උත්තරි අභිඤ්ඤෙය්‍යං නත්ථීති** තදුත්තරි අභිජානිතබ්බං නත්ථි, අයං නාම ඉතො අඤ්ඤො ධම්මො වා පුග්ගලො වා යං භගවා න ජානාතීති ඉදං නත්ථි. **යදභිජානං අඤ්ඤො සමණො වාති** යං තුම්හෙහි අනභිඤ්ඤාතං, තං අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා අභිජානන්තො භගවතා භියොභිඤ්ඤතරො අස්ස, අධිකතරපඤ්ඤො භවෙය්‍ය. **යදිදං කුසලෙසු ධම්මෙසූති** එත්ථ **යදිදන්ති** නිපාතමත්තං, කුසලෙසු ධම්මෙසු භගවතා උත්තරිතරො නත්ථීති අයමෙත්ථත්ථො. ඉති භගවාව කුසලෙසු ධම්මෙසු අනුත්තරොති දස්සෙන්තො ''ඉමිනාපි කාරණෙන එවංපසන්නො අහං, භන්තෙ, භගවතී''ති දීපෙති. ඉතො පරෙසු **අපරං පනාති**ආදීසු විසෙසමත්තමෙව වණ්ණයිස්සාම. පුරිමවාරසදිසං පන වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

ආයතනපණ්ණත්තිදෙසනාවණ්ණනා

146. **ආයතනපණ්ණත්තීසූති** ආයතනපඤ්ඤාපනාසු. ඉදානි තා ආයතනපඤ්ඤත්තියො දස්සෙන්තො **ඡයිමානි, භන්තෙති**ආදිමාහ. ආයතනකථා පනෙසා විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරෙන කථිතා, තෙන න තං විත්ථාරයිස්සාම, තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව සා විත්ථාරතො වෙදිතබ්බා.

එතදානුත්තරියං , භන්තෙ, ආයතනපණ්ණත්තීසූති යායං ආයතනපණ්ණත්තීසු අජ්ඣත්තිකබාහිරවවත්ථානාදිවසෙන එවං දෙසනා, එතදානුත්තරියං. සෙසං වුත්තනයමෙව.

ගබ්භාවක්කන්තිදෙසනාවණ්ණනා

147. **ගබ්භාවක්කන්තීසූ**ති ගබ්භොක්කමනෙසු. තා ගබ්භාවක්කන්තියො දස්සෙන්තො **චතස්සො ඉමා, භන්තෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **අසම්පජානො**ති අජානන්තො සම්මූළ්හො හුත්වා. **මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමතී**ති පටිසන්ධිවසෙන පවිසති. **ඨාතී**ති වසති. **නික්ඛමතී**ති නික්ඛමන්තොපි අසම්පජානො සම්මූළ්හොව නික්ඛමති. **අයං පඨමා**ති අයං පකතිලොකියමනුස්සානං පඨමා ගබ්භාවක්කන්ති.

සම්පජානො මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමතීති ඔක්කමන්තො සම්පජානො අසම්මූළ්හො හුත්වා ඔක්කමති.

අයං දුතියාති අයං අසීතිමහාථෙරානං සාවකානං දුතියා ගබ්භාවක්කන්ති. තෙ හි පවිසන්තාව ජානන්ති, වසන්තා ච නික්ඛමන්තා ච න ජානන්ති.

අයං තතියාති අයං ද්වින්නඤ්ච අග්ගසාවකානං පච්චෙකබොධිසත්තානඤ්ච තතියා ගබ්භාවක්කන්ති. තෙ කිර කම්මජෙහි වාතෙහි අධොසිරා උද්ධංපාදා අනෙකසතපොරිසෙ පපාතෙ විය යොනිමුඛෙ තිත්තා තාළච්ඡිග්ගළෙන හත්ථී විය සම්බාධෙන යොනිමුඛෙන නික්ඛමමානා අනන්තං දුක්ඛං පාපුණන්ති. තෙන නෙසං ''මයං නික්ඛමාම''ති සම්පජානතා න හොති. එවං පූරිතපාරමීනම්පි ච සත්තානං එවරූපෙ ඨානෙ මහන්තං දුක්ඛං උප්පජ්ජතීති අලමෙව ගබ්භාවාසෙ නිබ්බින්දිතුං අලං විරජ්ජිතුං.

අයං චතුත්ථාති අයං සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං වසෙන චතුත්ථා ගබ්භාවක්කන්ති. සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තා හි මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හන්තාපි ජානන්ති, තත්ථ වසන්තාපි ජානන්ති, නික්ඛමන්තාපි ජානන්ති, නික්ඛමනකාලෙපි ච තෙ කම්මජවාතා උද්ධංපාදෙ අධොසිරෙ කත්වා ඛිපිතුං න සක්කොන්ති, ද්වෙ හත්ථෙ පසාරෙත්වා අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා ඨිතකාව නික්ඛමන්ති. භවග්ගං උපාදාය අවීචිඅන්තරෙ අඤ්ඤො තීසු කාලෙසු සම්පජානො නාම නත්ථී ඨපෙත්වා සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තෙ. තෙනෙව නෙසං මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමනකාලෙ ච නික්ඛමනකාලෙ ච දසසහස්සිලොකධාතු කම්පතීති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

ආදෙසනවිධාදෙසනාවණ්ණනා

148. **ආදෙසනවිධාසූ**ති ආදෙසනකොට්ඨාසෙසු. ඉදානි තා ආදෙසනවිධා දස්සෙන්තො **චතස්සො ඉමා**තිආදිමාහ. **නිමිත්තෙන ආදිසතී**ති ආගතනිමිත්තෙන ගතනිමිත්තෙන ඨිතනිමිත්තෙන වා ඉදං නාම භවිස්සතීති කථෙති.

තත්‍රිදං වත්ථු – එකො රාජා තිස්සො මුත්තා ගහෙත්වා පුරොහිතං පුච්ඡි ''කිං මෙ, ආචරිය, හත්ථෙ''ති? සො ඉතො චිතො ච ඔලොකෙසි. තෙන ච සමයෙන එකා සරබූ ''මක්ඛිකං ගහෙස්සාමී''ති පක්ඛන්දි, ගහණකාලෙ මක්ඛිකා පලාතා, සො මක්ඛිකාය මුත්තත්තා ''මුත්තා මහාරාජා''ති ආහ. මුත්තා තාව හොතු, කති මුත්තාති? සො පුන නිමිත්තං ඔලොකෙසි. අථ අවිදූරෙ කුක්කුටො තික්ඛත්තුං සද්දං නිච්ඡාරෙසි. බ්‍රාහ්මණො ''තිස්සො මහාරාජා''ති ආහ. එවං එකච්චො ආගතනිමිත්තෙන කථෙති. එතෙනුපායෙන ගතඨිතනි මිත්තෙහිපි කථනං වෙදිතබ්බං.

අමනුස්සානන්ති යක්ඛපිසාචාදීනං. **දෙවතානන්ති** චාතුමහාරාජිකාදීනං. **සද්දං සුත්වා**ති අඤ්ඤස්ස චිත්තං ඤත්වා කථෙන්තානං සද්දං සුත්වා. **විතක්කවිප්ඵාරසද්දන්ති** විතක්කවිප්ඵාරවසෙන උප්පන්නං විප්පලපන්තානං සුත්තපමත්තාදීනං සද්දං. **සුත්වා**ති තං සද්දං සුත්වා. යං විතක්කයතො තස්ස සො සද්දො උප්පන්නො, තස්ස වසෙන ''එවම්පි තෙ මනො''ති ආදිසති. **මනොසඞ්ඛාරා පණිහිතා**ති චිත්තසඞ්ඛාරා සුට්ඨපිතා. **විතක්කෙස්සතී**ති විතක්කයිස්සති පවත්තෙස්සතීති පජානාති. ජානන්තො ච ආගමනෙන ජානාති, පුබ්බභාගෙන ජානාති, අන්තොසමාපත්තියං චිත්තං ඔලොකෙත්වා ජානාති. **ආගමනෙන ජානාති** නාම කසිණපරිකම්මකාලෙයෙව යෙනාකාරෙන එස කසිණභාවනං ආරද්ධො පඨමජ්ඣානං වා…පෙ…. චතුත්ථජ්ඣානං වා අට්ඨසමාපත්තියො වා නිබ්බත්තෙස්සතීති ජානාති. **පුබ්බභාගෙන ජානාති** නාම සමථවිපස්සනාය ආරද්ධායෙව ජානාති, යෙනාකාරෙන එස විපස්සනං ආරද්ධො සොතාපත්තිමග්ගං වා නිබ්බත්තෙස්සති, සකදාගාමිමග්ගං වා නිබ්බත්තෙස්සති, අනාගාමිමග්ගං වා නිබ්බත්තෙස්සති, අරහත්තමග්ගං වා නිබ්බත්තෙස්සතීති ජානාති. **අන්තොසමාපත්තියං චිත්තං ඔලොකෙත්වා ජානාති** නාම යෙනාකාරෙන ඉමස්ස මනොසඞ්ඛාරා සුට්ඨපිතා, ඉමස්ස නාම චිත්තස්ස අනන්තරා ඉමං නාම විතක්කං විතක්කෙස්සති. ඉතො වුට්ඨිතස්ස එතස්ස හානභාගියො වා සමාධි භවිස්සති, ඨිතිභාගියො වා විසෙසභාගියො වා නිබ්බෙධභාගියො වා අභිඤ්ඤායො වා නිබ්බත්තෙස්සතීති ජානාති.

තත්ථ පුථුජ්ජනො චෙතොපරියඤාණලාභී පුථුජ්ජනානංයෙව චිත්තං ජානාති, න අරියානං. අරියෙසුපි හෙට්ඨිමො හෙට්ඨිමො උපරිමස්ස උපරිමස්ස චිත්තං න ජානාති, උපරිමො පන හෙට්ඨිමස්ස ජානාති. එතෙසු ච සොතාපන්නො සොතාපත්තිඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති. සකදාගාමී, අනාගාමී, අරහා, අරහත්තඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති. උපරිමො

හෙට්ඨිමං න සමාපජ්ජති. තෙසඤ්හි හෙට්ඨිමා හෙට්ඨිමා සමාපත්ති තත්‍රුපපත්තියෙව හොති. **තථෙව තං හොතීති** ඉදං එකංසෙන තථෙව හොති. චෙතොපරියඤාණවසෙන ඤාතඤ්හි අඤ්ඤථාභාවී නාම නත්ථි. සෙසං පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

දස්සනසමාපත්තිදෙසනාවණ්ණනා

149. **ආතප්පමන්වායාති**ආදි බ්‍රහ්මජාලෙ විත්ථාරිතමෙව. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, **ආතප්පන්ති** වීරියං. තදෙව පදහිතබ්බතො **පධානං.** අනුයුඤ්ජිතබ්බතො **අනුයොගො. අප්පමාදන්ති** සතිඅවිප්පවාසං. **සම්මාමනසිකාරන්ති** අනිච්චෙ අනිච්චන්තිආදිවසෙන පවත්තං උපායමනසිකාරං. **චෙතොසමාධින්ති** පඨමජ්ඣානසමාධිං. **අයං පඨමා දස්සනසමාපත්තීති** අයං ද්වත්තිං සාකාරං පටිකූලතො මනසිකත්වා පටිකූලදස්සනවසෙන උප්පාදිතා පඨමජ්ඣානසමාපත්ති පඨමා දස්සනසමාපත්ති නාම, සචෙ පන තං ඣානං පාදකං කත්වා සොතාපන්නො හොති, අයං නිප්පරියායෙනෙව පඨමා දස්සනසමාපත්ති.

අතික්කම්ම චාති අතික්කමිත්වා ච. **ඡවිමංසලොහිතන්ති** ඡවිඤ්ච මංසඤ්ච ලොහිතඤ්ච. **අට්ඨිං පච්චවෙක්ඛතීති** අට්ඨි අට්ඨීති පච්චවෙක්ඛති. අට්ඨි අට්ඨීති පච්චවෙක්ඛිත්වා උප්පාදිතා අට්ඨිආරම්මණා දිබ්බචක්ඛුපාදකජ්ඣානසමාපත්ති දුතියා දස්සනසමාපත්ති නාම. සචෙ පන තං ඣානං පාදකං කත්වා සකදාගාමිමග්ගං නිබ්බත්තෙති. අයං නිප්පරියායෙන දුතියා දස්සනසමාපත්ති. කාළවල්ලවාසී සුමත්ථෙරො පන ‘‘යාව තතියමග්ගා වට්ටතී’’ති ආහ.

විඤ්ඤාණසොතන්ති විඤ්ඤාණමෙව. **උභයතො අබ්බොච්ඡින්නන්ති** ද්වීහිපි භාගෙහි අච්ඡින්නං. **ඉධ ලොකෙ පතිට්ඨිතඤ්චාති** ඡන්දරාගවසෙන ඉමස්මිඤ්ච ලොකෙ පතිට්ඨිතං. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. කම්මං වා කම්මතො උපගච්ඡන්තං ඉධ ලොකෙ පතිට්ඨිතං නාම. කම්මභවං ආකඩ්ඪන්තං පරලොකෙ පතිට්ඨිතං නාම. ඉමිනා කිං කථිතං? සෙක්ඛපුථුජ්ජනානං චෙතොපරියඤාණං කථිතං. සෙක්ඛපුථුජ්ජනානඤ්හි චෙතොපරියඤාණං තතියා දස්සනසමාපත්ති නාම.

ඉධ ලොකෙ අප්පතිට්ඨිතඤ්චාති නිච්ඡන්දරාගත්තා ඉධලොකෙ ච අප්පතිට්ඨිතං. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. කම්මං වා කම්මතො න උපගච්ඡන්තං ඉධ ලොකෙ අප්පතිට්ඨිතං නාම. කම්මභවං අනාකඩ්ඪන්තං පරලොකෙ අප්පතිට්ඨිතං නාම. ඉමිනා කිං කථිතං? ඛීණාසවස්ස චෙතොපරියඤාණං කථිතං. ඛීණාසවස්ස හි චෙතොපරියඤාණං චතුත්ථා දස්සනසමාපත්ති නාම.

අපිච ද්වත්තිංසාකාරෙ ආරද්ධවිපස්සනාපි පඨමා දස්සනසමාපත්ති. අට්ඨිආරම්මණෙ ආරද්ධවිපස්සනා දුතියා දස්සනසමාපත්ති. සෙක්ඛපුථුජ්ජනානං චෙතොපරියඤාණං ඛීණාසවස්ස චෙතොපරියඤාණන්ති ඉදං පදද්වයං නිච්චලමෙව. අපරො නයො පඨමජ්ඣානං පඨමා දස්සනසමාපත්ති . දුතියජ්ඣානං දුතියා. තතියජ්ඣානං තතියා. චතුත්ථජ්ඣානං චතුත්ථා දස්සනසමාපත්ති. තථා පඨමමග්ගො පඨමා දස්සනසමාපත්ති. දුතියමග්ගො දුතියා. තතියමග්ගො තතියා. චතුත්ථමග්ගො චතුත්ථා දස්සනසමාපත්තීති. සෙසමෙත්ථ පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

පුග්ගලපණ්ණත්තිදෙසනාවණ්ණනා

150. **පුග්ගලපණ්ණත්තීසූති** ලොකවොහාරවසෙන ‘‘සත්තො පුග්ගලො නරො පොසො’’ති එවං පඤ්ඤාපෙතබ්බාසු ලොකපඤ්ඤත්තීසු. බුද්ධානඤ්හි ද්වෙ කථා සම්මුතිකථා, පරමත්ථකථාති පොට්ඨපාදසුත්තෙ (දී. නි. අට්ඨ. 1.439-443) විත්ථාරිතා.

තත්ථ පුග්ගලපණ්ණත්තීසූති අයං සම්මුතිකථා. ඉදානි යෙ පුග්ගලෙ පඤ්ඤපෙන්තො පුග්ගලපණ්ණත්තීසු භගවා අනුත්තරො හොති, තෙ දස්සෙන්තො **සත්තිමෙ භන්තෙ පුග්ගලා. උභතොභාගවිමුත්තොති**ආදිමාහ. තත්ථ **උභතොභාගවිමුත්තොති** ද්වීහි භාගෙහි විමුත්තො, අරූපසමාපත්තියා රූපකායතො විමුත්තො, මග්ගෙන නාමකායතො. සො චතුන්නං අරූපසමාපත්තීනං එකෙකතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අරහත්තප්පත්තානං, චතුන්නං, නිරොධා වුට්ඨාය අරහත්තප්පත්තඅනාගාමිනො ච වසෙන පඤ්චවිධො හොති.

පාළි පනෙත්ථ ‘‘කතමො ච පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨවිමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තී’’ති (ධාතු. 24) එවං අට්ඨවිමොක්ඛලාභිනො වසෙන ආගතා. පඤ්ඤාය විමුත්තොති **පඤ්ඤාවිමුත්තො.** සො සුක්ඛවිපස්සකො ච, චතූහි ඣානෙහි වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තා චත්තාරො චාති ඉමෙසං වසෙන පඤ්චවිධොව හොති.

පාළි පනෙත්ථ අට්ඨවිමොක්ඛපටික්ඛෙපවසෙනෙව ආගතා. යථාහ ‘‘න හෙව ඛො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති. පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො’’ති (ධාතු. 25).

ඵුට්ඨන්තං සච්ඡි කරොතීති **කායසක්ඛී.** සො ඣානඵස්සං පඨමං ඵුසති, පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති, සො සොතාපත්තිඵලට්ඨං ආදිං කත්වා යාව අරහත්තමග්ගට්ඨා ඡබ්බිධො හොතීති වෙදිතබ්බො. තෙනෙවාහ ''ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො කායසක්ඛී''ති (ධාතු. 26).

දිට්ඨන්තං පත්තොති **දිට්ඨිප්පත්තො.** තත්‍රිදං සඞ්ඛෙපලක්ඛණං, දුක්ඛා සඞ්ඛාරා සුඛො නිරොධොති ඤාතං හොති දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං පස්සිතං පඤ්ඤායාති **දිට්ඨිප්පත්තො.** විත්ථාරතො පනෙසොපි කායසක්ඛි විය ඡබ්බිධො හොති. තෙනෙවාහ – ''ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාති…පෙ…. අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති යථාභූතං පජානාති, තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො දිට්ඨිප්පත්තො''ති (ධාතු. 27).

සද්ධාය විමුත්තොති **සද්ධාවිමුත්තො.** සොපි වුත්තනයෙනෙව ඡබ්බිධො හොති. තෙනෙවාහ – ''ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛසමුදයොති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛනිරොධොති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති යථාභූතං පජානාති, තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති නො ච ඛො යථා දිට්ඨිප්පත්තස්ස. අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො''ති (ධාතු. 28). එතෙසු හි සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගක්ඛණෙ සද්දහන්තස්ස විය, ඔකප්පෙන්තස්ස විය, අධිමුච්චන්තස්ස විය ච කිලෙසක්ඛයො හොති. දිට්ඨිප්පත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගක්ඛණෙ කිලෙසච්ඡෙදකං ඤාණං අදන්ධං තික්ඛං සූරං හුත්වා වහති. තස්මා යථා නාම නාතිතිඛිණෙන අසිනා කදලිං ඡින්දන්තස්ස ඡින්නට්ඨානං න මට්ඨං හොති, අසි න සීඝං වහති, සද්දො සුය්‍යති, බලවතරො වායාමො කාතබ්බො හොති, එවරූපා සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගභාවනා. යථා පන අතිනිසිතෙන අසිනා කදලිං ඡින්දන්තස්ස ඡින්නට්ඨානං මට්ඨං හොති, අසි සීඝං වහති, සද්දො න සුය්‍යති, බලවතරං වායාමකිච්චං න හොති, එවරූපා පඤ්ඤාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගභාවනා වෙදිතබ්බා.

ධම්මං අනුස්සරතීති **ධම්මානුසාරී. ධම්මොති** පඤ්ඤා, පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමං මග්ගං භාවෙතීති අත්ථො. **සද්ධානුසාරිම්හිපි** එසෙව නයො, උභොපෙතෙ සොතාපත්තිමග්ගට්ඨායෙව. වුත්තම්පි චෙතං ''යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, පඤ්ඤාවාහිං පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ධම්මානුසාරී''ති.

තථා ''යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති , සද්ධාවාහිං සද්ධාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධානුසාරී''ති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙසා උභතොභාගවිමුත්තාදිකථා විසුද්ධිමග්ගෙ පඤ්ඤාභාවනාධිකාරෙ වුත්තා. තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. සෙසම්ධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

පධානදෙසනාවණ්ණනා

151. **පධානෙසූති** ඉධ පදහනවසෙන ''සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා පධානා''ති වුත්තා. තෙසං විත්ථාරකථා මහාසතිපට්ඨානෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. සෙසම්ධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

පටිපදාදෙසනාවණ්ණනා

152. **දුක්ඛපටිපදාදීසු** අයං විත්ථාරනයො – ''තත්ථ කතමා දුක්ඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා? දුක්ඛෙන කසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස දන්ධං තං ඨානං අභිජානන්තස්ස යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි, අයං වුච්චති දුක්ඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා. තත්ථ කතමා දුක්ඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා? දුක්ඛෙන කසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස ඛිප්පං තං ඨානං අභිජානන්තස්ස යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. සම්මාදිට්ඨි, අයං වුච්චති දුක්ඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා. තත්ථ කතමා සුඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා? අකිච්ඡෙන අකසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස දන්ධං තං ඨානං අභිජානන්තස්ස යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. සම්මාදිට්ඨි, අයං වුච්චති සුඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා. තත්ථ කතමා සුඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා? අකිච්ඡෙන අකසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස ඛිප්පං තං ඨානං අභිජානන්තස්ස යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. සම්මාදිට්ඨි, අයං වුච්චති සුඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා''ති (විභ. 801). අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො. සෙසම්ධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

භස්සසමාචාරාදිවණ්ණනා

153. **න චෙව මුසාවාදූපසඤ්හිතන්ති** භස්සසමාචාරෙ ඨිතොපි කථාමග්ගං අනුපච්ඡින්දිත්වා කථෙන්තොපි ඉධෙකච්චො භික්ඛු න චෙව මුසාවාදූපසඤ්හිතං භාසති. අට්ඨ අනරියවොහාරෙ වජ්ජෙත්වා අට්ඨ අරියවොහාරයුත්තමෙව භාසති. **න ච වෙභූතියන්ති** භස්සසමාචාරෙ ඨිතොපි භෙදකරවාචං න භාසති. **න ච**

පෙසුණියන්ති තස්සායෙවෙතං වෙවචනං. වෙභූතියවාචා හි පියභාවස්ස සුඤ්ඤකරණතො ''පෙසුණිය''න්ති වුච්චති. නාමමෙවස්සා එතන්ති මහාසීවත්ථෙරො අවොච. **න ච සාරම්භජ**න්ති සාරම්භජා ච යා වාචා, තඤ්ච න භාසති. ''ත්වං දුස්සීලො''ති වුත්තෙ, ''ත්වං දුස්සීලො තවාචරියො දුස්සීලො''ති වා, ''තුය්හං ආපත්ති''ති වුත්තෙ, ''අහං පිණ්ඩාය චරිත්වා පාටලිපුත්තං ගතො''තිආදිනා නයෙන බහිද්ධා වික්ඛෙපකථාපවත්තං වා කරණුත්තරියවාචං න භාසති. **ජයාපෙක්ඛො**ති ජයපුරෙක්ඛාරො හුත්වා, යථා හත්ථකො සක්‍යපුත්තො තිත්ථියා නාම ධම්මෙනපි අධම්මෙනපි ජෙතබ්බාති සච්චාලිකං යංකිඤ්චි භාසති, එවං ජයාපෙක්ඛො ජයපුරෙක්ඛාරො හුත්වා න භාසතීති අත්ථො. **මන්තා මන්තා ච වාචං භාසතී**ති එත්ථ මන්තාති වුච්චති පඤ්ඤා, මන්තාය පඤ්ඤාය. පුන මන්තාති උපපරික්ඛිත්වා. ඉදං වුත්තං හොති, හස්සසමාචාරෙ ඨිතො දිවසභාගම්පි කථෙන්තො පඤ්ඤාය උපපරික්ඛිත්වා යුත්තකථමෙව කථෙතීති. **නිධානවති**න්ති හදයෙපි නිදහිතබ්බයුත්තං. **කාලෙනා**ති යුත්තපත්තකාලෙන.

එවං භාසිතා හි වාචා අමුසා චෙව හොති අපිසුණා ච අඵරුසා ච අසඨා ච අසම්ඵප්පලාපා ච. එවරූපා ච අයං වාචා චතුසච්චනිස්සිතාතිපි සික්ඛත්තයනිස්සිතාතිපි දසකථාවත්ථුනිස්සිතාතිපි තෙරසධුතඞ්ගනිස්සිතාතිපි සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මනිස්සිතාතිපි මග්ගනිස්සිතාතිපි වුච්චති. තෙනාහ **එතදානුත්තරියං, භන්තෙ, හස්සසමාචාරෙ**ති තං පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

සච්චො චස්ස සද්ධො චාති සීලාචාරෙ ඨිතො භික්ඛු සච්චො ච භවෙය්‍ය සච්චකථො සද්ධො ච සද්ධාසම්පන්නො. නනු හෙට්ඨා සච්චං කථිතමෙව, ඉධ කස්මා පුන වුත්තන්ති? හෙට්ඨා වාචාසච්චං කථිතං. සීලාචාරෙ ඨිතො පන භික්ඛු අන්තමසො හසනකථායපි මුසාවාදං න කරොතීති දස්සෙතුං ඉධ වුත්තං. ඉදානි සො ධම්මෙන සමෙන ජීවිතං කප්පෙතීති දස්සනත්ථං **න ච කුහකො**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ''කුහකො''තිආදීනි බ්‍රහ්මජාලෙ විත්ථාරිතානි.

ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො, භොජනෙ මත්තඤ්ඤූති ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භොජනෙපි පමාණඤ්ඤූ. **සමකාරී**ති සමචාරී, කායෙන වාචාය මනසා ච කායවඞ්කාදීනි පහාය සමං චරතීති අත්ථො. **ජාගරියානුයොගමනුයුත්තො**ති රත්තින්දිවං ඡ කොට්ඨාසෙ කත්වා ''දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය''ති වුත්තනයෙනෙව ජාගරියානුයොගං යුත්තප්පයුත්තො විහරති. **අතන්දිතො**ති නිත්තන්දී කායාලසියවිරහිතො. **ආරද්ධවීරියො**ති කායිකවීරියෙනාපි ආරද්ධවීරියො හොති, ගණසඞ්ගණිකං විනොදෙත්වා චතූසු ඉරියාපථෙසු අට්ඨආරබ්භවත්ථුවසෙන එකවිහාරී. චෙතසිකවීරියෙනාපි ආරද්ධවීරියො හොති, කිලෙසසඞ්ගණිකං පහාය විනොදෙත්වා අට්ඨසමාපත්තිවසෙන එකවිහාරී. අපි ච යථා තථා කිලෙසුප්පත්තිං නිවාරෙන්තො චෙතසිකවීරියෙන ආරද්ධවීරියො හොති. **ඣායී**ති ආරම්මණලක්ඛණූපනිජ්ඣානවසෙන ඣායී. **සතිමා**ති චිරකතාදිඅනුස්සරණසමත්ථාය සතියා සමන්නාගතො.

කල්‍යාණපටිභානොති වාක්කරණසම්පන්නො චෙව හොති පටිභානසම්පන්නො ච. යුත්තපටිභානො ඛො පන හොති නො මුත්තපටිභානො. සීලසමාචාරස්මිඤ්හි ඨිතභික්ඛු මුත්තපටිභානො න හොති, යුත්තපටිභානො පන හොති වඞ්ගීසත්ථෙරො විය. **ගතිමා**ති ගමනසමත්ථාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **ධිතිමා**ති ධාරණසමත්ථාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **මතිමා**ති එත්ථ පන මතීති පඤ්ඤාය නාමමෙව, තස්මා පඤ්ඤවාති අත්ථො. ඉති තීහිපි ඉමෙහි පදෙහි පඤ්ඤාව කථිතා. තත්ථ හෙට්ඨා සමණධම්මකරණවීරියං කථිතං, ඉධ බුද්ධවචනගණ්හනවීරියං. තථා හෙට්ඨා විපස්සනාපඤ්ඤා කථිතා, ඉධ බුද්ධවචනගණ්හනපඤ්ඤා. **න ච කාමෙසු ගිද්ධො**ති වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු අගිද්ධො. **සතො ච නිපකො චා**ති අභික්කන්තපටික්කන්තාදීසු සත්තසු ඨානෙසු සතියා චෙව ඤාණෙන ච සමන්නාගතො චරතීති අත්ථො. නෙපක්කන්ති පඤ්ඤා, තාය සමන්නාගතත්තා නිපකොති වුත්තො. සෙසම්ධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

අනුසාසනවිධාදිවණ්ණනා

154. **පච්චත්තං යොනිසො මනසිකාරා**ති අත්තනො උපායමනසිකාරෙන. **යථානුසිට්ඨං තථා පටිපජ්ජමානො**ති යථා මයා අනුසිට්ඨං අනුසාසනී දින්නා, තථා පටිපජ්ජමානො. **තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා**තිආදි වුත්තත්ථමෙව. සෙසම්ධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

155. **පරපුග්ගලවිමුත්තිඤාණෙ**ති සොතාපන්නාදීනං පරපුග්ගලානං තෙන තෙන මග්ගෙන කිලෙසවිමුත්තිඤාණෙ. සෙසම්ධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

156. **අමුත්‍රාසිං එවංනාමො**ති එකො පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තො නාමගොත්තං පරියාදියමානො ගච්ඡති. එකො සුද්ධඛන්ධෙයෙව අනුස්සරති, එකො හි සක්කොති, එකො න සක්කොති. තත්ථ යො සක්කොති, තස්ස වසෙන අග්ගහෙත්වා අසක්කොන්තස්ස වසෙන ගහිතං. අසක්කොන්තො පන කිං කරොති? සුද්ධඛන්ධෙයෙව අනුස්සරන්තො ගන්ත්වා අනෙකජාතිසතසහස්සමත්ථකෙ ඨත්වා නාමගොත්තං පරියාදියමානො ඔතරති. තං දස්සෙන්තො **එවංනාමොතිආදිමාහ** . **සො එවමාහා**ති සො දිට්ඨිගතිකො එවමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි සස්සතොති වත්වා ''තෙ ච සත්තා සංසරන්ති''ති වදන්තස්ස වචනං පුබ්බාපරවිරුද්ධං හොති. දිට්ඨිගතිකත්තා පනෙස එතං න සල්ලක්ඛෙසි. දිට්ඨිගතිකස්ස හි ඨානං වා නියමො වා නත්ථි. ඉමං ගහෙත්වා ඉමං විස්සජ්ජෙති, ඉමං විස්සජ්ජෙත්වා ඉමං ගණ්හාතීති බ්‍රහ්මජාලෙ විත්ථාරිතමෙවෙතං. **අයං තතියො සස්සතවාදො**ති ථෙරො ලාභිස්සෙව වසෙන තයො සස්සතවාදෙ ආහ.

භගවතා පන තක්කීවාදම්පි ගහෙත්වා බ්‍රහ්මජාලෙ චත්තාරො වුත්තා. එතෙසං පන තිණ්ණං වාදානං විත්ථාරකථා බ්‍රහ්මජාලෙ (දී. නි. අට්ඨ. 1.30) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. සෙසම්ධාපි පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං.

157. **ගණනාය වාති** පිණ්ඩගණනාය. **සඞ්ඛානෙනාති** අච්ඡිද්දකවසෙන මනොගණනාය. උභයථාපි පිණ්ඩගණනමෙව දස්සෙති. ඉදං වුත්තං හොති, වස්සානං සතවසෙන සහස්සවසෙන සතසහස්සවසෙන කොටිවසෙන පිණ්ඩං කත්වාපි එත්තකානි වස්සසතානීති වා එත්තකා වස්සකොටියොති වා එවං සඞ්ඛාතුං න සක්කා. තුම්හෙ පන අත්තනො දසන්නං පාරමීනං පූරිතත්තා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස සුප්පටිවිද්ධත්තා යස්මා වො අනාවරණඤාණං සූරං වහති. තස්මා දෙසනාඤාණකුසලතං පුරක්ඛත්වා වස්සගණනායපි පරියන්තිකං කත්වා කප්පගණනායපි පරිච්ඡින්දිත්වා එත්තකන්ති දස්සෙථාති දීපෙති. පාළියත්ථො පනෙත්ථ වුත්තනයොයෙව. සෙසම්ධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

158. **එතදානුත්තරියං, භන්තෙ, සත්තානං චුතූපපාතඤාණෙති** භන්තෙ යාපි අයං සත්තානං චුතිපටිසන්ධිවසෙන ඤාණදෙසනා, සාපි තුම්හාකංයෙව අනුත්තරා. අතීතබුද්ධාපි එවමෙව දෙසෙසුං. අනාගතාපි එවමෙව දෙසෙස්සන්ති. තුම්හෙ තෙසං අතීතානාගතබුද්ධානං ඤාණෙන සංසන්දිත්වාව දෙසයිත්ථ. ''ඉමිනාපි කාරණෙන එවංපසන්නො අහං භන්තෙ භගවතී''ති දීපෙති. පාළියත්ථො පනෙත්ථ විත්ථාරිතොයෙව.

159. **සාසවා සඋපධිකාති** සදොසා සඋපාරම්භා. **නො අරියාති වුච්චතීති** අරියිද්ධීති න වුච්චති. **අනාසවා අනුපධිකාති** නිද්දොසා අනුපාරම්භා. **අරියාති වුච්චතීති** අරියිද්ධීති වුච්චති. **අප්පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරතීති** කථං අප්පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරතීති? පටිකූලෙ සත්තෙ මෙත්තං ඵරති, සඞ්ඛාරෙ ධාතුසඤ්ඤං උපසංහරති. යථාහ ''කථං පටිකූලෙ අප්පටිකූලසඤ්ඤී විහරති (පටි. ම. 3.97)? අනිට්ඨස්මිං වත්ථුස්මිං මෙත්තාය වා ඵරති, ධාතුතො වා උපසංහරතී''ති. **පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරතීති** අප්පටිකූලෙ සත්තෙ අසුභසඤ්ඤං ඵරති, සඞ්ඛාරෙ අනිච්චසඤ්ඤං උපසංහරති. යථාහ ''කථං අප්පටිකූලෙ පටිකූලසඤ්ඤී විහරති? ඉට්ඨස්මිං වත්ථුස්මිං අසුභාය වා ඵරති, අනිච්චතො වා උපසංහරතී''ති. එවං සෙසපදෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො.

උපෙක්ඛකො තත්ථ විහරතීති ඉට්ඨෙ අරජ්ජන්තො අනිට්ඨෙ අදුස්සන්තො යථා අඤ්ඤෙ අසමපෙක්ඛනෙන මොහං උප්පාදෙන්ති, එවං අනුප්පාදෙන්තො ඡසු ආරම්මණෙසු ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය උපෙක්ඛකො විහරති. **එතදානුත්තරියං, භන්තෙ, ඉද්ධිවිධාසූති**, භන්තෙ, යා අයං ද්වීසු ඉද්ධීසු එවංදෙසනා, එතදානුත්තරියං. **තං භගවාති** තං දෙසනං භගවා අසෙසං සකලං අභිජානාති. **තං භගවතොති** තං දෙසනං භගවතො අසෙසං අභිජානතො. **උත්තරි අභිඤ්ඤෙය්‍යං නත්ථීති** උත්තරි අභිජානිතබ්බං නත්ථි. අයං නාම ඉතො අඤ්ඤො ධම්මො වා පුග්ගලො වා යං භගවා න ජානාති ඉදං නත්ථි. **යදභිජානං අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වාති** යං තුම්හෙහි අනභිඤ්ඤාතං අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා අභිජානන්තො භගවතා භිය්‍යොභිඤ්ඤතරො අස්ස, අධිකතරපඤ්ඤො භවෙය්‍ය. **යදිදං ඉද්ධිවිධාසූති** එත්ථ **යදිදන්ති** නිපාතමත්තං. ඉද්ධිවිධාසු භගවතා උත්තරිතරො නත්ථි. අතීතබුද්ධාපි හි ඉමා ද්වෙ ඉද්ධියො දෙසෙසුං, අනාගතාපි ඉමාව දෙසෙස්සන්ති. තුම්හෙපි තෙසං ඤාණෙන සංසන්දිත්වා ඉමාව දෙසයිත්ථ. ඉති භගවා ඉද්ධිවිධාසු අනුත්තරොති දස්සෙන්තො ''ඉමිනාපි කාරණෙන එවංපසන්නො අහං, භන්තෙ, භගවතී''ති දීපෙති. එත්තාවතා යෙ ධම්මසෙනාපති දිවාට්ඨානෙ නිසීදිත්වා සොළස අපරම්පරියධම්මෙ සම්මසි, තෙව දස්සිතා හොන්ති.

අඤ්ඤථාසත්ථුගුණදස්සනාදිවණ්ණනා

160. ඉදානි අපරෙනපි ආකාරෙන භගවතො ගුණෙ දස්සෙන්තො **යං තං භන්තෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **සද්ධෙන කුලපුත්තෙනාති** සද්ධා කුලපුත්තා නාම අතීතානාගතපච්චුප්පන්නා බොධිසත්තා. තස්මා යං සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තෙන පත්තබ්බන්ති වුත්තං හොති. කිං පන තෙන පත්තබ්බං? නව ලොකුත්තරධම්මා. **ආරද්ධවීරියෙනාති**ආදීසු ''වීරියං ථාමො''තිආදීනි සබ්බානෙව වීරියවෙවචනානි. තත්ථ **ආරද්ධවීරියෙනාති** පග්ගහිතවීරියෙන. **ථාමවතාති** ථාමසම්පන්නෙන ථිරවීරියෙන. **පුරිසථාමෙනාති** තෙන ථාමවතා යං පුරිසථාමෙන පත්තබ්බන්ති වුත්තං හොති. අනන්තරපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **පුරිසධොරය්හෙනාති** යා අසමධුරෙහි බුද්ධෙහි වහිතබ්බා ධුරා, තං ධුරං වහනසමත්ථෙන මහාපුරිසෙන. **අනුප්පත්තං තං භගවතාති** තං සබ්බං අතීතානාගතබුද්ධෙහි පත්තබ්බං, සබ්බමෙව අනුප්පත්තං, භගවතො එකගුණොපි ඌනො නත්ථීති දස්සෙති. **කාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොගන්ති** වත්ථුකාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොගං. යථා අඤ්ඤෙ කෙණියජටිලාදයො සමණබ්‍රාහ්මණා ''කො ජානාති පරලොකං . සුඛො ඉමිස්සා පරිබ්බාජිකාය මුදුකාය ලොමසාය බාහාය සම්ඵස්සො''ති මොළිබන්ධාහි පරිබ්බාජිකාහි පරිචාරෙන්ති සම්පත්තං සම්පත්තං රූපාදිආරම්මණං අනුභවමානා කාමසුඛමනුයුත්තා, න එවමනුයුත්තොති දස්සෙති.

හීනන්ති ලාමකං. **ගම්මන්ති** ගාමවාසීනං ධම්මං. **පොථුජ්ජනිකන්ති** පුථුජ්ජනෙහි සෙවිතබ්බං. **අනරියන්ති** න නිද්දොසං. න වා අරියෙහි සෙවිතබ්බං. **අනත්ථසඤ්හිතන්ති** අනත්ථසංයුත්තං. **අත්තකිලමථානුයොගන්ති** අත්තනො ආතාපනපරිතාපනානුයොගං. **දුක්ඛන්ති** දුක්ඛයුත්තං, දුක්ඛමං වා. යථා එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා කාමසුඛල්ලිකානුයොගං පරිවජ්ජෙස්සාමාති කායකිලමථං අනුධාවන්ති, තතො මුඤ්චිස්සාමාති කාමසුඛං අනුධාවන්ති, න එවං භගවා. භගවා පන උභො එතෙ අන්තෙ වජ්ජෙත්වා යා සා ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා චක්ඛුකරණී''ති එවං වුත්තා සම්මාපටිපත්ති, තමෙව පටිපන්නො. තස්මා ''න ච අත්තකිලමථානුයොග''න්තිආදිමාහ.

ආභිචෙතසිකානන්ති අභිචෙතසිකානං, කාමාවචරචිත්තානි අතික්කමිත්වා ඨිතානන්ති අත්ථො. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානන්ති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ සුඛවිහාරානං. **පොට්ඨපාදසුත්තන්තස්මිඤ්හි** සප්පීතිකදුතියජ්ඣානඵලසමාපත්ති කථිතා (දී. නි. 1.432). **පාසාදිකසුත්තන්තෙ** සහ මග්ගෙන විපස්සනාපාදකජ්ඣානං. දසුත්තරසුත්තන්තෙ චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්ති. ඉමස්මිං සම්පසාදනීයෙ දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරජ්ඣානානි කථිතානි. **නිකාමලාභීති** යථාකාමලාභී. **අකිච්ඡලාභීති** අදුක්ඛලාභී. **අකසිරලාභීති** විපුලලාභී.

අනුයොගදානප්පකාරවණ්ණනා

161. **එකිස්සා ලොකධාතුයාති** දසසහස්සිලොකධාතුයා. තීණි හි ඛෙත්තානි – ජාතිඛෙත්තං ආණාඛෙත්තං විසයඛෙත්තං. තත්ථ **ජාතිඛෙත්තං** නාම දසසහස්සී ලොකධාතු. සා හි තථාගතස්ස මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමනකාලෙ නික්ඛමනකාලෙ සම්බොධිකාලෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනෙ පරිනිබ්බානෙ ච කම්පති. කොටිසතසහස්සචක්කවාළං පන **ආණාඛෙත්තං** නාම. ආටානාටියමොරපරිත්තධජග්ගපරිත්තරතනපරිත්තාදීනඤ්හි එත්ථ ආණා වත්තති. **විසයඛෙත්තස්ස** පන පරිමාණං නත්ථි, බුද්ධානඤ්හි ''යාවතකං ඤාණං, තාවතකං ඤෙය්‍යං, යාවතකං ඤෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍යං, ඤෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණ''න්ති (මහානි. 55) වචනතො අවිසයො නාම නත්ථි.

ඉමෙසු පන තීසු ඛෙත්තෙසු ඨපෙත්වා ඉමං චක්කවාළං අඤ්ඤස්මිං චක්කවාළෙ බුද්ධා උප්පජ්ජන්තීති සුත්තං නත්ථි, නුප්පජ්ජන්තීති පන අත්ථි. තීණි පිටකානි විනයපිටකං, සුත්තන්තපිටකං අභිධම්මපිටකං. තිස්සො සඞ්ගීතියො මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සඞ්ගීති, යසත්ථෙරස්ස සඞ්ගීති, මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරස්ස සඞ්ගීතීති. ඉමා තිස්සො සඞ්ගීතියො ආරුළ්හෙ තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ ''ඉමං චක්කවාළං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤත්ථ බුද්ධා උප්පජ්ජන්තී''ති සුත්තං නත්ථි, නුප්පජ්ජන්තීති පන අත්ථි.

අපුබ්බං අචරිමන්ති අපුරෙ අපච්ඡා එකතො නුප්පජ්ජන්ති, පුරෙ වා පච්ඡා වා උප්පජ්ජන්තීති වුත්තං හොති. තත්ථ බොධිපල්ලඞ්කෙ ''බොධිං අපත්වා න උට්ඨහිස්සාමී''ති නිසින්නකාලතො පට්ඨාය යාව මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිග්ගහණං, තාව පුබ්බෙති න වෙදිතබ්බං. බොධිසත්තස්ස හි පටිසන්ධිග්ගහණෙ දසසහස්සචක්කවාළකම්පනෙනෙව ඛෙත්තපරිග්ගහො කතො. අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උප්පත්තිපි නිවාරිතා හොති. පරිනිබ්බානතො පට්ඨාය ච යාව සාසපමත්තාපි ධාතුයො තිට්ඨන්ති, තාව පච්ඡාති න වෙදිතබ්බං. ධාතූසු හි ඨිතාසු බුද්ධාපි ඨිතාව හොන්ති. තස්මා එත්ථන්තරෙ අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උප්පත්ති නිවාරිතාව හොති. ධාතුපරිනිබ්බානෙ පන ජාතෙ අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උප්පත්ති න නිවාරිතා.

තිපිටකඅන්තරධානකථා

තීණි අන්තරධානානි නාම පරියත්තිඅන්තරධානං, පටිවෙධඅන්තරධානං, පටිපත්තිඅන්තරධානන්ති. තත්ථ **පරියත්තීති** තීණි පිටකානි. **පටිවෙධොති** සච්චප්පටිවෙධො. **පටිපත්තීති** පටිපදා. තත්ථ පටිවෙධො ච පටිපත්ති ච හොතිපි න හොතිපි. එකස්මිඤ්හි කාලෙ පටිවෙධකරා භික්ඛූ බහූ හොන්ති, එස භික්ඛු පුථුජ්ජනොති අඞ්ගුලිං පසාරෙත්වා දස්සෙතබ්බො හොති. ඉමස්මිංයෙව දීපෙ එකවාරං පුථුජ්ජනභික්ඛු නාම නාහොසි. පටිපත්තිපූරකාපි කදාචි බහූ හොන්ති, කදාචි අප්පා. ඉති පටිවෙධො ච පටිපත්ති ච හොතිපි න හොතිපි. සාසනට්ඨිතියා පන පරියත්ති පමාණං. පණ්ඩිතො හි තෙපිටකං සුත්වා ද්වෙපි පූරෙති.

යථා අම්හාකං බොධිසත්තො ආළාරස්ස සන්තිකෙ පඤ්චාභිඤ්ඤා සත්ත ච සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා පරිකම්මං පුච්ඡි, සො න ජානාමීති ආහ. තතො උදකස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා අධිගතවිසෙසං සංසන්දිත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්ස පරිකම්මං පුච්ඡි, සො ආචික්ඛි, තස්ස වචනසමනන්තරමෙව මහාසත්තො තං ඣානං සම්පාදෙසි, එවමෙව පඤ්ඤවා භික්ඛු පරියත්තිං සුත්වා ද්වෙපි පූරෙති. තස්මා පරියත්තියා ඨිතාය සාසනං ඨිතං හොති. යදා පන සා අන්තරධායති, තදා පඨමං අභිධම්මපිටකං නස්සති. තත්ථ පට්ඨානං සබ්බපඨමං අන්තරධායති. අනුක්කමෙන පච්ඡා ධම්මසඞ්ගහො , තස්මිං අන්තරහිතෙ ඉතරෙසු ද්වීසු පිටකෙසු ඨිතෙසුපි සාසනං ඨිතමෙව හොති.

තත්ථ සුත්තන්තපිටකෙ අන්තරධායමානෙ පඨමං අඞ්ගුත්තරනිකායො එකාදසකතො පට්ඨාය යාව එකකා අන්තරධායති, තදනන්තරං සංයුත්තනිකායො චක්කපෙය්‍යාලතො පට්ඨාය යාව ඔඝතරණා අන්තරධායති. තදනන්තරං මජ්ඣිමනිකායො ඉන්ද්‍රියභාවනතො පට්ඨාය යාව මූලපරියායා අන්තරධායති. තදනන්තරං දීඝනිකායො දසුත්තරතො පට්ඨාය යාව බ්‍රහ්මජාලා අන්තරධායති. එකිස්සාපි ද්වින්නම්පි ගාථානං පුච්ඡා අද්ධානං ගච්ඡති, සාසනං ධාරෙතුං න සක්කොති, සභියපුච්ඡා ආළවකපුච්ඡා විය ච. එතා කිර කස්සපබුද්ධකාලිකා අන්තරා සාසනං ධාරෙතුං නාසක්ඛිංසු.

ද්වීසු පන පිටකෙසු අන්තරහිතෙසුපි විනයපිටකෙ ඨිතෙ සාසනං තිට්ඨති. පරිවාරක්ඛන්ධකෙසු අන්තරහිතෙසු උභතොවිභඞ්ගෙ ඨිතෙ ඨිතමෙව හොති. උභතොවිභඞ්ගෙ අන්තරහිතෙ මාතිකායපි ඨිතාය ඨිතමෙව හොති. මාතිකාය

අන්තරහිතාය පාතිමොක්ඛපබ්බජ්ජාඋපසම්පදාසු ඨිතාසු සාසනං තිට්ඨති. ලිඞ්ගං අද්ධානං ගච්ඡති. සෙතවත්ථසමණවංසො පන කස්සපබුද්ධකාලතො පට්ඨාය සාසනං ධාරෙතුං නාසක්ඛි. **පටිසම්භිදාපත්තෙහි** වස්සසහස්සං අට්ඨාසි. **ඡළභිඤ්ඤෙහි** වස්සසහස්සං. **තෙවිජ්ජෙහි** වස්සසහස්සං. **සුක්ඛවිපස්සකෙහි** වස්සසහස්සං. **පාතිමොක්ඛෙහි** වස්සසහස්සං අට්ඨාසි. පච්ඡිමකස්ස පන සච්චප්පටිවෙධතො පච්ඡිමකස්ස සීලභෙදතො පට්ඨාය සාසනං ඔසක්කිතං නාම හොති. තතො පට්ඨාය අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උප්පත්ති න නිවාරිතා.

සාසනඅන්තරහිතවණ්ණනා

තීණි පරිනිබ්බානානි නාම කිලෙසපරිනිබ්බානං ඛන්ධපරිනිබ්බානං ධාතුපරිනිබ්බානන්ති. තත්ථ කිලෙසපරිනිබ්බානං බොධිපල්ලඞ්කෙ අහොසි. ඛන්ධපරිනිබ්බානං කුසිනාරායං. ධාතුපරිනිබ්බානං අනාගතෙ භවිස්සති. සාසනස්ස කිර ඔසක්කනකාලෙ ඉමස්මිං තම්බපණ්ණිදීපෙ ධාතුයො සන්නිපතිත්වා මහාචෙතියං ගමිස්සන්ති. මහාචෙතියතො නාගදීපෙ රාජායතනචෙතියං. තතො මහාබොධිපල්ලඞ්කං ගමිස්සන්ති. නාගභවනතොපි දෙවලොකතොපි බ්‍රහ්මලොකතොපි ධාතුයො මහාබොධිපල්ලඞ්කමෙව ගමිස්සන්ති. සාසපමත්තාපි ධාතුයො න අන්තරා නස්සිස්සන්ති. සබ්බධාතුයො මහාබොධිපල්ලඞ්කෙ රාසිභූතා සුවණ්ණක්ඛන්ධො විය එකග්ඝනා හුත්වා ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙස්සන්ති.

තා දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිස්සන්ති, තතො දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා සන්නිපතිත්වා ‘‘අජ්ජ සත්ථා පරිනිබ්බාති, අජ්ජ සාසනං ඔසක්කති, පච්ඡිමදස්සනං දානි ඉදං අම්හාක’’න්ති දසබලස්ස පරිනිබ්බුතදිවසතො මහන්තතරං කාරුඤ්ඤං කරිස්සන්ති. ඨපෙත්වා අනාගාමිඛීණාසවෙ අවසෙසා සකභාවෙන සන්ධාරෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති. ධාතූසු තෙජොධාතු උට්ඨහිත්වා යාව බ්‍රහ්මලොකා උග්ගච්ඡිස්සති. සාසපමත්තායපි ධාතුයා සති එකජාලා භවිස්සති. ධාතූසු පරියාදානං ගතාසු උපච්ඡිජ්ජිස්සති. එවං මහන්තං ආනුභාවං දස්සෙත්වා ධාතූසු අන්තරහිතාසු සාසනං අන්තරහිතං නාම හොති.

යාව න එවං අන්තරධායති, තාව අචරිමං නාම හොති. එවං අපුබ්බං අචරිමං උප්පජ්ජෙය්‍යුං, නෙතං ඨානං විජ්ජති. කස්මා පන අපුබ්බං අචරිමං නුප්පජ්ජන්තීති? අනච්ඡරියත්තා. බුද්ධා හි අච්ඡරියමනුස්සා. යථාහ – ‘‘එකපුග්ගලො, භික්ඛවෙ, ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති අච්ඡරියමනුස්සො. කතමො එකපුග්ගලො? තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’ති (අ. නි. 1.172). යදි ච ද්වෙ වා චත්තාරො වා අට්ඨ වා සොළස වා එකතො උප්පජ්ජෙය්‍යුං, අනච්ඡරියා භවෙය්‍යුං. එකස්මිඤ්හි විහාරෙ ද්වින්නං චෙතියානම්පි ලාභසක්කාරො උළාරො න හොති. භික්ඛූපි බහුතාය න අච්ඡරියා ජාතා, එවං බුද්ධාපි භවෙය්‍යුං, තස්මා නුප්පජ්ජන්ති. දෙසනාය ච විසෙසාභාවතො. යඤ්හි සතිපට්ඨානාදිභෙදං ධම්මං එකො දෙසෙති. අඤ්ඤෙන උප්පජ්ජිත්වාපි සොව දෙසෙතබ්බො සියා, තතො අනච්ඡරියො සියා. එකස්මිං පන ධම්මං දෙසෙන්තෙ දෙසනාපි අච්ඡරියා හොති, විවාදභාවතො ච. බහූසු හි බුද්ධෙසු උප්පන්නෙසු බහූනං ආචරියානං අන්තෙවාසිකා විය අම්හාකං බුද්ධො පාසාදිකො, අම්හාකං බුද්ධො මධුරස්සරො ලාභී පුඤ්ඤවාති විවදෙය්‍යුං. තස්මාපි එවං නුප්පජ්ජන්ති. අපි චෙතං කාරණං මිලින්දරඤ්ඤාපි පුට්ඨෙන නාගසෙනත්ථෙරෙන විත්ථාරිතමෙව. වුත්තඤ්හි තත්ථ –

> භන්තෙ, නාගසෙන, භාසිතම්පි හෙතං භගවතා ‘‘අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වෙ අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා අපුබ්බං අචරිමං උප්පජ්ජෙය්‍යුං, නෙතං ඨානං විජ්ජතී’’ති. දෙසයන්තා ච, භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙපි තථාගතා සත්තතිංස බොධිපක්ඛියෙ ධම්මෙ දෙසෙන්ති, කථයමානා ච චත්තාරි අරියසච්චානි කථෙන්ති, සික්ඛාපෙන්තා ච තීසු සික්ඛාසු සික්ඛාපෙන්ති, අනුසාසමානා ච අප්පමාදප්පටිපත්තියං අනුසාසන්ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙසම්පි තථාගතානං එකා දෙසනා එකා කථා එකසික්ඛා එකානුසාසනී, කෙන කාරණෙන ද්වෙ තථාගතා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති. එකෙනපි තාව බුද්ධුප්පාදෙන අයං ලොකො ඔභාසජාතො, යදි දුතියො බුද්ධො භවෙය්‍ය, ද්වින්නං පභාය අයං ලොකො භිය්‍යොසොමත්තාය ඔභාසජාතො භවෙය්‍ය, ඔවදමානා ච ද්වෙ තථාගතා සුඛං ඔවදෙය්‍යුං, අනුසාසමානා ච සුඛං අනුසාසෙය්‍යුං, තත්ථ මෙ කාරණං දෙසෙහි, යථාහං නිස්සංසයො භවෙය්‍ය’’න්ති.
>
> අයං, මහාරාජ, දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී, එකස්සෙව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති, යදි දුතියො බුද්ධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, නායං දසසහස්සී ලොකධාතු ධාරෙය්‍ය, චලෙය්‍ය, කම්පෙය්‍ය, නමෙය්‍ය, ඔණමෙය්‍ය, විනමෙය්‍ය, විකිරෙය්‍ය, විධමෙය්‍ය, විද්ධංසෙය්‍ය, න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍ය.
>
> යථා, මහාරාජ, නාවා එකපුරිසසන්ධාරණී භවෙය්‍ය, එකපුරිසෙ අභිරූළ්හෙ සා නාවා සමුපාදිකා භවෙය්‍ය, අථ දුතියො පුරිසො ආගච්ඡෙය්‍ය තාදිසො ආයුනා වණ්ණෙන වයෙන පමාණෙන කිසථූලෙන සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගෙන, සො තං නාවං අභිරූහෙය්‍ය, අපි නු සා, මහාරාජ, නාවා ද්වින්නම්පි ධාරෙය්‍යාති? න හි, භන්තෙ, චලෙය්‍ය, කම්පෙය්‍ය, නමෙය්‍ය, ඔණමෙය්‍ය, විනමෙය්‍ය, විකිරෙය්‍ය, විධමෙය්‍ය, විද්ධංසෙය්‍ය, න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍ය ඔසීදෙය්‍ය උදකෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අයං දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී, එකස්සෙව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති, යදි දුතියො බුද්ධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, නායං දසසහස්සී ලොකධාතු ධාරෙය්‍ය…පෙ.… න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍ය.

යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසො යාවදත්ථං භොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය ඡාදෙන්තං යාව කණ්ඨමභිපූරයිත්වා, සො ධාතො පීණිතො පරිපුණ්ණො නිරන්තරො තන්දිකතො අනොණමිතදණ්ඩජාතො පුනදෙව තාවතකං භොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, පුරිසො සුඛිතො භවෙය්‍යාති? න හි, භන්තෙ , සකිං භුත්තොව මරෙය්‍යාති; එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අයං දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී …පෙ…. න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍යාති.

කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, අතිධම්මභාරෙන පථවී චලතීති? ඉධ, මහාරාජ, ද්වෙ සකටා රතනපූරිතා භවෙය්‍යුං යාව මුඛසමා, එකස්මා සකටතො රතනං ගහෙත්වා එකස්මිං සකටෙ ආකිරෙය්‍යුං, අපි නු ඛො තං, මහාරාජ, සකටං ද්වින්නම්පි සකටානං රතනං ධාරෙය්‍යාති? න හි, භන්තෙ, නාභිපි තස්ස ඵලෙය්‍ය, අරාපි තස්ස භිජ්ජෙය්‍යුං, නෙමිපි තස්ස ඔපතෙය්‍ය, අක්ඛොපි තස්ස භිජ්ජෙය්‍යාති. කිං නු ඛො, මහාරාජ, අතිරතනභාරෙන සකටං භිජ්ජතීති? ආම, භන්තෙ,ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අතිධම්මභාරෙන පථවී චලති.

අපිච, මහාරාජ, ඉමං කාරණං බුද්ධබලපරිදීපනාය ඔසාරිතං අඤ්ඤම්පි තත්ථ අතිරූපං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති. යදි, මහාරාජ, ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙසං පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය ‘‘තුම්හාකං බුද්ධො අම්හාකං බුද්ධො’’ති, උභතො පක්ඛජාතා භවෙය්‍යුං. යථා, මහාරාජ, ද්වින්නං බලවාමච්චානං පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය ‘‘තුම්හාකං අමච්චො අම්හාකං අමච්චො’’ති, උභතො පක්ඛජාතා හොන්ති; එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යදි ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙසං පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය ‘‘තුම්හාකං බුද්ධො, අම්හාකං බුද්ධො’’ති, උභතො පක්ඛජාතා භවෙය්‍යුං, ඉදං තාව, මහාරාජ, එකං කාරණං, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති.

අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති. යදි, මහාරාජ, ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, ‘‘අග්ගො බුද්ධො’’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය, ‘‘ජෙට්ඨො බුද්ධො’’ති, සෙට්ඨො බුද්ධොති, විසිට්ඨො බුද්ධොති, උත්තමො බුද්ධොති, පවරො බුද්ධොති, අසමො බුද්ධොති , අසමසමො බුද්ධොති, අප්පටිමො බුද්ධොති, අප්පටිභාගො බුද්ධොති, අප්පටිපුග්ගලො බුද්ධොති යං වචනං, තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය. ඉමම්පි ඛො ත්වං, මහාරාජ, කාරණං අත්ථතො සම්පටිච්ඡ, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති.

අපිච ඛො, මහාරාජ, බුද්ධානං භගවන්තානං සභාවපකති එසා, යං එකොයෙව බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජති. කස්මා කාරණා? මහන්තතාය සබ්බඤ්ඤුබුද්ධගුණානං, යං අඤ්ඤම්පි, මහාරාජ, මහන්තං හොති, තං එකංයෙව හොති. පථවී, මහාරාජ, මහන්තී, සා එකායෙව. සාගරො මහන්තො, සො එකොයෙව. සිනෙරු ගිරිරාජා මහන්තො, සො එකොයෙව. ආකාසො මහන්තො, සො එකොයෙව. සක්කො මහන්තො, සො එකොයෙව. මාරො මහන්තො , සො එකොයෙව. මහාබ්‍රහ්මා මහන්තො, සො එකොයෙව. තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො මහන්තො, සො එකොයෙව ලොකස්මිං. යත්ථ තෙ උප්පජ්ජන්ති, තත්ථ අඤ්ඤෙසං ඔකාසො න හොති. තස්මා, මහාරාජ, තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො එකොයෙව ලොකෙ උප්පජ්ජතීති. සුකථිතො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්හො ඔපම්මෙහි කාරණෙහීති (මි. ප. 5.1.1).

ධම්මස්ස චානුධම්මන්ති නවවිධස්ස ලොකුත්තරධම්මස්ස අනුධම්මං පුබ්බභාගප්පටිපදං. **සහධම්මිකොති** සකාරණො. **වාදානුවාදොති** වාදොයෙව.

අච්ඡරියඅබ්භුතවණ්ණනා

162. **ආයස්මා උදායීති** තයො ථෙරා උදායී නාම – ලාළුදායී, කාළුදායී, මහාඋදායීති. ඉධ මහාඋදායී අධිප්පෙතො. තස්ස කිර ඉමං සුත්තං ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා සුණන්තස්ස අබ්භන්තරෙ පඤ්චවණ්ණා පීති උප්පජ්ජිත්වා පාදපිට්ඨිතො සීසමත්ථකං ගච්ඡති, සීසමත්ථකතො පාදපිට්ඨිං ආගච්ඡති, උභතො පට්ඨාය මජ්ඣං ඔතරති, මජ්ඣතො පට්ඨාය උභතො ගච්ඡති. සො නිරන්තරං පීතියා ඵුටසරීරො බලවසොමනස්සෙන දසබලස්ස ගුණං කථෙන්තො **අච්ඡරියං භන්තෙතිආදිමාහ**. **අප්පිච්ඡතාති** නිත්තණ්හතා. **සන්තුට්ඨිතාති** චතූසු පච්චයෙසු තීහාකාරෙහි සන්තොසො. **සල්ලෙඛතාති** සබ්බකිලෙසානං සල්ලිඛිතභාවො. **යත්‍ර හි නාමාති** යො නාම. **න අත්තානං පාතුකරිස්සතීති** අත්තනො ගුණෙ න ආවි කරිස්සති. **පටාකං පරිහරෙය්‍යුන්ති** ‘‘කො අම්හෙහි සදිසො අත්ථී’’ති වදන්තා පටාකං උක්ඛිපිත්වා නාළන්දං විචරෙය්‍යුං.

පස්ස ඛො ත්වං, උදායි, තථාගතස්ස අප්පිච්ඡතාති පස්ස උදායි යාදිසී තථාගතස්ස අප්පිච්ඡතාති ථෙරස්ස වචනං සම්පටිච්ඡන්තො ආහ. කිං පන භගවා නෙව අත්තානං පාතුකරොති, න අත්තනො ගුණං කථෙතීති චෙ? න, න කථෙති. අප්පිච්ඡතාදීහි කථෙතබ්බං, චීවරාදිහෙතුං න කථෙති. තෙනෙවාහ – ‘‘පස්ස ඛො ත්වං, උදායි, තථාගතස්ස අප්පිච්ඡතා’’තිආදි. බුජ්ඣනකසත්තං පන ආගම්ම වෙනෙය්‍යවසෙන කථෙති. යථාහ –

‘‘න මෙ ආචරියො අත්ථි, සදිසො මෙ න විජ්ජති;

සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං, නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො''ති. (මහාව. 11);

එවං තථාගතස්ස ගුණදීපිකා බහූ ගාථාපි සුත්තන්තාපි විත්ථාරෙතබ්බා.

163. **අභික්ඛණං භාසෙය්‍යාසීති** පුනප්පුනං භාසෙය්‍යාසි. පුබ්බණ්හසමයෙ මෙ කථිතන්ති මා මජ්ඣන්හිකාදීසු න කථයිත්ථ. අජ්ජ වා මෙ කථිතන්ති මා පරදිවසාදීසු න කථයිත්ථාති අත්ථො. **පවෙදෙසීති** කථෙසි. **ඉමස්ස වෙය්‍යාකරණස්සාති** නිග්ගාථකත්තා ඉදං සුත්තං ''වෙය්‍යාකරණ''න්ති වුත්තං. **අධිවචනන්ති** නාමං. ඉදං පන ''ඉති හිද''න්ති පට්ඨාය පදං සඞ්ගීතිකාරෙහි ඨපිතං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

සම්පසාදනීයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පාසාදිකසුත්තවණ්ණනා

නිගණ්ඨනාටපුත්තකාලඞ්කිරියවණ්ණනා

164. එවං මෙ සුතන්ති පාසාදිකසුත්තං. තත්‍රායමනුත්තානපදවණ්ණනා – **වෙධඤ්ඤා නාම සක්‍යාති** ධනුම්හි කතසික්ඛා වෙධඤ්ඤනාමකා එකෙ සක්‍යා. **තෙසං අම්බවනෙ පාසාදෙති** තෙසං අම්බවනෙ සිප්පං උග්ගණ්හත්ථාය කතො දීඝපාසාදො අත්ථි, තත්ථ විහරති. **අධුනා කාලඞ්කතොති** සම්පති කාලඞ්කතො. **ද්වෙධිකජාතාති** ද්වෙජ්ඣජාතා, ද්වෙභාගා ජාතා. **භණ්ඩනාදීසු** භණ්ඩනං පුබ්බභාගකලහො, තං දණ්ඩාදානාදිවසෙන පණ්ණත්තිවීතික්කමවසෙන ච වඩ්ඪිතං **කලහො.** ''න ත්වං ඉමං ධම්මවිනයං ආජානාසී''තිආදිනා නයෙන විරුද්ධවචනං **විවාදො. විතුදන්තාති** විජ්ඣන්තා. **සහිතං මෙති** මම වචනං අත්ථසඤ්හිතං. **අධිචිණ්ණං තෙ විපරාවත්තන්ති** යං තව අධිචිණ්ණං චිරකාලාසෙවනවසෙන පගුණං, තං මම වාදං ආගම්ම නිවත්තං. **ආරොපිතො තෙ වාදොති** තුය්හං උපරි මයා දොසො ආරොපිතො. **චර වාදප්පමොක්ඛායාති** භත්තපුටං ආදාය තං තං උපසඞ්කමිත්වා වාදප්පමොක්ඛත්ථාය උත්තරි පරියෙසමානො විචර. **නිබ්බෙඨෙහි වාති** අථ වා මයා ආරොපිතදොසතො අත්තානං මොචෙහි. **සචෙ පහොසීති** සචෙ සක්කොසි. **වධොයෙවාති** මරණමෙව. **නාටපුත්තියෙසූති** නාටපුත්තස්ස අන්තෙවාසිකෙසු. **නිබ්බින්නරූපාති** උක්කණ්ඨිතසභාවා අභිවාදනාදීනිපි න කරොන්ති. **විරත්තරූපාති** විගතපෙමා. **පටිවානරූපාති** තෙසං සක්කච්චකිරියතො නිවත්තනසභාවා. **යථා තන්ති** යථා දුරක්ඛාතාදිසභාවෙ ධම්මවිනයෙ නිබ්බින්නවිරත්තපටිවානරූපෙහි භවිතබ්බං, තථෙව ජාතාති අත්ථො. **දුරක්ඛාතෙති** දුක්කථිතෙ. **දුප්පවෙදිතෙති** දුවිඤ්ඤාපිතෙ. **අනුපසමසංවත්තනිකෙති** රාගාදීනං උපසමං කාතුං අසමත්ථෙ. **භින්නථූපෙති** භින්දප්පතිට්ඨෙ. එත්ථ හි නාටපුත්තොව නෙසං පතිට්ඨට්ඨෙන ථූපො. සො පන භින්නො මතො. තෙන වුත්තං ''භින්නථූපෙ''ති. **අප්පටිසරණෙති** තස්සෙව අභාවෙන පටිසරණවිරහිතෙ.

නනු චායං නාටපුත්තො නාළන්දවාසිකො, සො කස්මා පාවායං කාලඞ්කතොති? සො කිර උපාලිනා ගහපතිනා පටිවිද්ධසච්චෙන දසහි ගාථාහි භාසිතෙ බුද්ධගුණෙ සුත්වා උණ්හං ලොහිතං ඡඩ්ඩෙසි. අථ නං අඵාසුකං ගහෙත්වා පාවං අගමංසු. සො තත්ථ කාලමකාසි. කාලං කුරුමානො ච චින්තෙසි – ''මම ලද්ධි අනිය්‍යානිකා සාරවිරහිතා, මයං තාව නට්ඨා, අවසෙසජනොපි මා අපායපූරකො අහොසි, සචෙ පනාහං 'මම සාසනං අනිය්‍යානික'න්ති වක්ඛාමි, න සද්දහිස්සන්ති, යංනූනාහං ද්වෙපි ජනෙ න එකනීහාරෙන උග්ගණ්හාපෙය්‍යං, තෙ මමච්චයෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං විවදිස්සන්ති, සත්ථා තං විවාදං පටිච්ච එකං ධම්මකථං කථෙස්සති, තතො තෙ සාසනස්ස මහන්තභාවං ජානිස්සන්තී''ති.

අථ නං එකො අන්තෙවාසිකො උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ''භන්තෙ තුම්හෙ දුබ්බලා, මය්හම්පි ඉමස්මිං ධම්මෙ සාරං ආචික්ඛථ, ආචරියප්පමාණ''න්ති. ''ආවුසො, ත්වං මමච්චයෙන සස්සතන්ති ගණ්හෙය්‍යාසී''ති. අපරොපි උපසඞ්කමි, තං උච්ඡෙදං ගණ්හාපෙසි. එවං ද්වෙපි ජනෙ එකලද්ධිකෙ අකත්වා බහූ නානානීහාරෙන උග්ගණ්හාපෙත්වා කාලමකාසි. තෙ තස්ස සරීරකිච්චං කත්වා සන්නිපතිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං පුච්ඡිංසු – ''කස්සාවුසො, ආචරියො සාරං ආචික්ඛී''ති? එකො උට්ඨහිත්වා මය්හන්ති ආහ. කිං ආචික්ඛීති? සස්සතන්ති. අපරො තං පටිබාහිත්වා ''මය්හං සාරං ආචික්ඛී''ති ආහ. එවං සබ්බෙ ''මය්හං සාරං ආචික්ඛි, අහං ජෙට්ඨකො''ති අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදං වඩ්ඪෙත්වා අක්කොසෙ චෙව පරිභාසෙ ච හත්ථපාදප්පහාරාදීනි ච පවත්තෙත්වා එකමග්ගෙන ද්වෙ අගච්ඡන්තා නානාදිසාසු පක්කමිංසු.

165. **අථ ඛො චුන්දො සමණුද්දෙසොති** අයං ථෙරො ධම්මසෙනාපතිස්ස කනිට්ඨභාතිකො. තං භික්ඛූ අනුපසම්පන්නකාලෙ ''චුන්දො සමණුද්දෙසො''ති සමුදාචරිත්වා ථෙරකාලෙපි තථෙව සමුදාචරිංසු. තෙන වුත්තං – ''චුන්දො සමණුද්දෙසො''ති.

''පාවායං වස්සංවුට්ඨො යෙන සාමගාමො, යෙනායස්මා ආනන්දො තෙනුපසඞ්කමී''ති කස්මා උපසඞ්කමි? නාටපුත්තෙ කිර කාලඞ්කතෙ ජම්බුදීපෙ මනුස්සා තත්ථ තත්ථ කථං පවත්තයිංසු ''නිගණ්ඨො නාටපුත්තො එකො සත්ථාති පඤ්ඤායිත්ථ, තස්ස කාලඞ්කිරියාය සාවකානං එවරූපො විවාදො ජාතො. සමණො පන ගොතමො ජම්බුදීපෙ චන්දො විය සූරියො විය ච පාකටො, සාවකාපිස්ස පාකටායෙව. කීදිසො නු ඛො සමණෙ ගොතමෙ පරිනිබ්බුතෙ සාවකානං විවාදො භවිස්සතී''ති . ථෙරො තං කථං සුත්වා චින්තෙසි – ''ඉමං කථං ගහෙත්වා දසබලස්ස ආරොචෙස්සාමි, සත්ථා එතං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා එකං දෙසනං කථෙස්සතී''ති. සො නික්ඛමිත්වා යෙන සාමගාමො, යෙනායස්මා ආනන්දො තෙනුපසඞ්කමි.

සාමගාමොති සාමාකානං උස්සන්නත්තා තස්ස ගාමස්ස නාමං. **යෙනායස්මා ආනන්දොති** උජුමෙව භගවතො සන්තිකං අගන්ත්වා යෙනස්ස උපජ්ඣායො ආයස්මා ආනන්දො තෙනුපසඞ්කමි.

බුද්ධකාලෙ කිර සාරිපුත්තත්ථෙරො ච ආනන්දත්ථෙරො ච අඤ්ඤමඤ්ඤං මමායිංසු. සාරිපුත්තත්ථෙරො ''මයා කාතබ්බං සත්ථු උපට්ඨානං කරොතී''ති ආනන්දත්ථෙරං මමායි. ආනන්දත්ථෙරො ''භගවතො සාවකානං අග්ගො''ති

සාරිපුත්තත්ථෙරං මමායි. කුලදාරකෙ ච පබ්බාජෙත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ උපජ්ඣං ගණ්හාපෙසි. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි තථෙව අකාසි. එවං එකමෙකෙන අත්තනො පත්තචීවරං දත්වා පබ්බාජෙත්වා උපජ්ඣං ගණ්හාපිතානි පඤ්ච පඤ්ච භික්ඛුසතානි අහෙසුං. ආයස්මා ආනන්දො පණීතානි චීවරාදීනිපි ලභිත්වා ථෙරස්ස අදාසි.

ධම්මරතනපූජා

එකො කිර බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ‘‘බුද්ධරතනස්ස ච සඞ්ඝරතනස්ස ච පූජා පඤ්ඤායති, කථං නු ඛො ධම්මරතනං පූජිතං හොතී’’ති? සො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එතමත්ථං පුච්ඡි. භගවා ආහ – ‘‘සචෙපි බ්‍රාහ්මණ ධම්මරතනං පූජෙතුකාමො, එකං බහුස්සුතං පූජෙහී’’ති. බහුස්සුතං, භන්තෙ, ආචික්ඛථාති. භික්ඛුසඞ්ඝං පුච්ඡාති. සො භික්ඛුසඞ්ඝං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘බහුස්සුතං, භන්තෙ, ආචික්ඛථා’’ති ආහ. ආනන්දත්ථෙරො බ්‍රාහ්මණාති. බ්‍රාහ්මණො ථෙරං සහස්සග්ඝනිකෙන තිචීවරෙන පූජෙසි. ථෙරො තං ගහෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි. භගවා ‘‘කුතො, ආනන්ද, ලද්ධ’’න්ති ආහ? එකෙන, භන්තෙ, බ්‍රාහ්මණෙන දින්නං, ඉදං පනාහං ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස දාතුකාමොති. දෙහි, ආනන්දාති. චාරිකං පක්කන්තො භන්තෙති. ආගතකාලෙ දෙහීති, සික්ඛාපදං භන්තෙ, පඤ්ඤත්තන්ති. කදා පන සාරිපුත්තො ආගමිස්සතීති? දසාහමත්තෙන භන්තෙති. ‘‘අනුජානාමි, ආනන්ද, දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං නික්ඛිපිතු’’න්ති සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි.

සාරිපුත්තත්ථෙරොපි තථෙව යංකිඤ්චි මනාපං ලභති, තං ආනන්දත්ථෙරස්ස දෙති. සො ඉමම්පි අත්තනො කනිට්ඨභාතිකං ථෙරස්සෙව සද්ධිවිහාරිකං අදාසි. තෙන වුත්තං – ‘‘යෙනස්ස උපජ්ඣායො ආයස්මා ආනන්දො තෙනුපසඞ්කමී’’ති. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘උපජ්ඣායො මෙ මහාපඤ්ඤො, සො ඉමං කථං සත්ථු ආරොචෙස්සති, අථ සත්ථා තදනුරූපං ධම්මං දෙසෙස්සතී’’ති. **කථාපාභතන්ති** කථාය මූලං. මූලඤ්හි ‘‘පාභත’’න්ති වුච්චති. යථාහ –

> ‘‘අප්පකෙනාපි මෙධාවී, පාභතෙන විචක්ඛණො;
> සමුට්ඨාපෙති අත්තානං, අණුං අග්ගිංව සන්ධම’’න්ති. (ජා. 1.1.4);

භගවන්තං දස්සනායාති භගවන්තං දස්සනත්ථාය. කිං පනානෙන භගවා න දිට්ඨපුබ්බොති? නො න දිට්ඨපුබ්බො. අයඤ්හි ආයස්මා දිවා නව වාරෙ, රත්තිං නව වාරෙති එකාහං අට්ඨාරස වාරෙ උපට්ඨානමෙව ගච්ඡති. දිවසස්ස පන සතවාරං වා සහස්සවාරං වා ගන්තුකාමො සමානොපි න අකාරණා ගච්ඡති, එකං පඤ්හුද්ධාරං ගහෙත්වාව ගච්ඡති. සො තං දිවසං තෙන කථාපාභතෙන ගන්තුකාමො එවමාහ.

අසම්මාසම්බුද්ධප්පවෙදිතධම්මවිනයවණ්ණනා

166. **එවඤ්හෙතං, චුන්ද, හොතීති** භගවා ආනන්දත්ථෙරෙන ආරොචිතෙපි යස්මා න ආනන්දත්ථෙරො ඉමිස්සා කථාය සාමිකො, චුන්දත්ථෙරො පන සාමිකො. සොව තස්සා ආදිමජ්ඣපරියොසානං ජානාති. තස්මා භගවා තෙන සද්ධිං කථෙන්තො ‘‘එවඤ්හෙතං, චුන්ද, හොතී’’තිආදිමාහ . තස්සත්ථො – චුන්ද එවඤ්හෙතං හොති දුරක්ඛාතාදිසභාවෙ ධම්මවිනයෙ සාවකා ද්වෙධිකජාතා භණ්ඩනාදීනි කත්වා මුඛසත්තීහි විතුදන්තා විහරන්ති.

ඉදානි යස්මා අනියානිකසාසනෙනෙව නියානිකසාසනං පාකටං හොති, තස්මා ආදිතො අනියානිකසාසනමෙව දස්සෙන්තො **ඉධ චුන්ද සත්ථා ච හොති අසම්මාසම්බුද්ධොති**ආදිමාහ. තත්ථ **වොක්කම්ම ච තම්හා ධම්මා වත්තතීති** න නිරන්තරං පූරෙති, ඔක්කමිත්වා ඔක්කමිත්වා අන්තරන්තරං කත්වා වත්තතීති අත්ථො. **තස්ස තෙ, ආවුසො, ලාභාති** තස්ස තුය්හං එතෙ ධම්මානුධම්මප්පටිපත්තිආදයො ලාභා. **සුලද්ධන්ති** මනුස්සත්තම්පි තෙ සුලද්ධං. **තථා පටිපජ්ජතූති** එවං පටිපජ්ජතු. **යථා තෙ සත්ථාරා ධම්මො දෙසිතොති** යෙන තෙ ආකාරෙන සත්ථාරා ධම්මො කථිතො. **යො ච සමාදපෙතීති** යො ච ආචරියො සමාදපෙති. **යඤ්ච සමාදපෙතීති** යං අන්තෙවාසිං සමාදපෙති. **යො ච සමාදපිතොති** යො ච එවං සමාදපිතො අන්තෙවාසිකො. යථා ආචරියෙන සමාදපිතං, තථත්ථාය පටිපජ්ජති. **සබ්බෙ තෙති** තයොපි තෙ. එත්ථ හි ආචරියො සමාදපිතත්තා අපුඤ්ඤං පසවති, සමාදින්නන්තෙවාසිකො සමාදින්නත්තා, පටිපන්නකො පටිපන්නත්තා. තෙන වුත්තං – ‘‘සබ්බෙ තෙ බහුං අපුඤ්ඤං පසවන්තී’’ති. එතෙනුපායෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

167. අපිචෙත්ථ **ඤායප්පටිපන්නොති** කාරණප්පටිපන්නො. **ඤායමාරාධෙස්සතීති** කාරණං නිප්ඵාදෙස්සති. **වීරියං ආරභතීති** අත්තනො දුක්ඛනිබ්බත්තකං වීරියං කරොති. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘දුරක්ඛාතෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මවිනයෙ යො ආරද්ධවීරියො, සො දුක්ඛං විහරති. යො කුසීතො, සො සුඛං විහරතී’’ති (අ. නි. 1.318).

සම්මාසම්බුද්ධප්පවෙදිතධම්මවිනයාදිවණ්ණනා

168. එවං අනියානිකසාසනං දස්සෙත්වා ඉදානි නියානිකසාසනං දස්සෙන්තො **ඉධ පන, චුන්ද, සත්ථා ච හොති සම්මාසම්බුද්ධොති**ආදිමාහ. තත්ථ **නියානිකොති** මග්ගත්ථාය ඵලත්ථාය ච නියාති.

169. **වීරියං ආරභතීති** අත්තනො සුඛනිප්ඵාදකං වීරියං ආරභති. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘ස්වාක්ඛාතෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මවිනයෙ යො කුසීතො, සො දුක්ඛං විහරති. යො ආරද්ධවීරියො, සො සුඛං විහරතී’’ති (අ. නි. 1.319).

170. ඉති භගවා නියයානිකසාසනෙ සම්මාපටිපන්නස්ස කුලපුත්තස්ස පසංසං දස්සෙත්වා පුන දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො **ඉධ, චුන්ද, සත්ථා ච ලොකෙ උදපාදීති**ආදිමාහ. තත්ථ **අවිඤ්ඤාපිතත්ථාති** අබොධිතත්ථා. **සබ්බසඞ්ගාහපදකතන්ති** සබ්බසඞ්ගහපදෙහි කතං, සබ්බසඞ්ගාහිකං කතං න හොතීති අත්ථො. ‘‘සබ්බසඞ්ගාහපදගත’’න්තිපි පාඨො, න සබ්බසඞ්ගාහපදෙසු ගතං, න එකසඞ්ගහජාතන්ති අත්ථො. **සප්පාටිහීරකතන්ති** නියයානිකං. **යාව දෙවමනුස්සෙහීති** දෙවලොකතො යාව මනුස්සලොකා සුප්පකාසිතං. **අනුතප්පො හොතීති** අනුතාපකරො හොති. **සත්ථා ච නො ලොකෙති** ඉදං තෙසං අනුතාපකාරදස්සනත්ථං වුත්තං. **නානුතප්පො හොතීති** සත්ථාරං ආගම්ම සාවකෙහි යං පත්තබ්බං, තස්ස පත්තත්තා අනුතාපකරො න හොති.

172. **ථෙරොති** ථිරො ථෙරකාරකෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො. ‘‘රත්තඤ්ඤූ’’තිආදීනි වුත්තත්ථානෙව. **එතෙහි චෙ පීති** එතෙහි හෙට්ඨා වුත්තෙහි.

173. **පත්තයොගක්ඛෙමාති** චතූහි යොගෙහි ඛෙමත්තා අරහත්තං ඉධ යොගක්ඛෙමං නාම, තං පත්තාති අත්ථො. **අලං සමක්ඛාතුං සද්ධම්මස්සාති** සම්මුඛා ගහිතත්තා අස්ස සද්ධම්මං සම්මා ආචික්ඛිතුං සමත්ථා.

174. **බ්‍රහ්මචාරිනොති** බ්‍රහ්මචරියවාසං වසමානා අරියසාවකා. **කාමභොගිනොති** ගිහිසොතාපන්නා. ‘‘ඉද්ධඤ්චෙවා’’තිආදීනි මහාපරිනිබ්බානෙ විත්ථාරිතානෙව. **ලාභග්ගයසග්ගපත්තන්ති** ලාභග්ගඤ්චෙව යසග්ගඤ්ච පත්තං.

175. **සන්ති ඛො පන මෙ, චුන්ද, එතරහි ථෙරා භික්ඛූ සාවකාති** සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාදයො ථෙරා. **භික්ඛුනියොති** ඛෙමාථෙරීඋප්පලවණ්ණථෙරීආදයො. **උපාසකා සාවකා ගිහී ඔදාතවත්ථවසනා බ්‍රහ්මචාරිනොති** චිත්තගහපතිහත්ථකආළවකාදයො. **කාමභොගිනොති** චූළඅනාථපිණ්ඩිකමහාඅනාථපිණ්ඩිකාදයො. **බ්‍රහ්මචාරිනියොති** නන්දමාතාදයො. **කාමභොගිනියොති** ඛුජ්ජුත්තරාදයො.

176. **සබ්බාකාරසම්පන්නන්ති** සබ්බකාරණසම්පන්නං. **ඉදමෙව තන්ති** ඉදමෙව බ්‍රහ්මචරියං, ඉමමෙව ධම්මං සම්මා හෙතුනා නයෙන වදමානො වදෙය්‍ය. **උදකාස්සුදන්ති** උදකො සුදං. **පස්සං න පස්සතීති** පස්සන්තො න පස්සති. සො කිර ඉමං පඤ්හං මහාජනං පුච්ඡි. තෙහි ‘‘න ජානාම, ආචරිය, කථෙහි නො’’ති වුත්තො සො ආහ – ‘‘ගම්භීරො අයං පඤ්හො ආහාරසප්පායෙ සති ථොකං චින්තෙත්වා සක්කා කථෙතු’’න්ති. තතො තෙහි චත්තාරො මාසෙ මහාසක්කාරෙ කතෙ තං පඤ්හං කථෙන්තො **කිඤ්ච පස්සං න පස්සතීති**ආදිමාහ. තත්ථ **සාධුනිසිතස්සාති** සුට්ඨුනිසිතස්ස තිඛිණස්ස, සුනිසිතඛුරස්ස කිර තලං පඤ්ඤායති, ධාරා න පඤ්ඤායතීති අයමෙත්ථ අත්ථො.

සඞ්ගායිතබ්බධම්මාදිවණ්ණනා

177. **සඞ්ගම්ම සමාගම්මාති** සඞ්ගන්ත්වා සමාගන්ත්වා. **අත්ථෙන අත්ථං, බ්‍යඤ්ජනෙන බ්‍යඤ්ජනන්ති** අත්ථෙන සහ අත්ථං, බ්‍යඤ්ජනෙනපි සහ බ්‍යඤ්ජනං සමානෙන්තෙහීති අත්ථො. **සඞ්ගායිතබ්බන්ති** වාචෙතබ්බං සජ්ඣායිතබ්බං. **යථයිදං බ්‍රහ්මචරියන්ති** යථා ඉදං සකලං සාසනබ්‍රහ්මචරියං.

178. **තත්‍ර චෙති** තත්‍ර සඞ්ඝමජ්ඣෙ, තස්ස වා භාසිතෙ. **අත්ථඤ්චෙව මිච්ඡා ගණ්හාති, බ්‍යඤ්ජනානි ච මිච්ඡා රොපෙතීති** ‘‘චත්තාරො සතිපට්ඨානා’’ති එත්ථ ආරම්මණං ‘‘සතිපට්ඨාන’’න්ති අත්ථං ගණ්හාති. ‘‘සතිපට්ඨානානී’’ති බ්‍යඤ්ජනං රොපෙති. **ඉමස්ස නු ඛො, ආවුසො, අත්ථස්සාති** ‘‘සතියෙව සතිපට්ඨාන’’න්ති. අත්ථස්ස ‘‘චත්තාරො සතිපට්ඨානා’’ති කිං නු ඛො ඉමානි බ්‍යඤ්ජනානි, උදාහු චත්තාරි සතිපට්ඨානානී’’ති එතානි වා බ්‍යඤ්ජනානි. **කතමානි ඔපායිකතරානීති** ඉමස්ස අත්ථස්ස කතමානි බ්‍යඤ්ජනානි උපපන්නතරානි අල්ලීනතරානි. **ඉමෙසඤ්ච බ්‍යඤ්ජනානන්ති** ‘‘චත්තාරො සතිපට්ඨානා’’ති බ්‍යඤ්ජනානං ‘‘සතියෙව සතිපට්ඨාන’’න්ති කිං නු ඛො අයං අත්ථො, උදාහු ‘‘ආරම්මණං සතිපට්ඨාන’’න්ති එසො අත්ථොති? **ඉමස්ස ඛො, ආවුසො, අත්ථස්සාති** ‘‘ආරම්මණං සතිපට්ඨාන’’න්ති ඉමස්ස අත්ථස්ස. **යා චෙව එතානීති** යානි චෙව එතානි මයා වුත්තානි. **යා චෙව එසොති** යො චෙව එස මයා වුත්තො. **සො නෙව උස්සාදෙතබ්බොති** තුම්හෙහි තාව සම්මා අත්ථෙ ච සම්මා බ්‍යඤ්ජනෙ ච ඨාතබ්බං. සො පන නෙව උස්සාදෙතබ්බො, න අපසාදෙතබ්බො. **සඤ්ඤාපෙතබ්බොති** ජානාපෙතබ්බො. **තස්ස ච අත්ථස්සාති** ‘‘සතියෙව සතිපට්ඨාන’’න්ති අත්ථස්ස ච. **තෙසඤ්ච බ්‍යඤ්ජනානන්ති** ‘‘සතිපට්ඨානා’’ති බ්‍යඤ්ජනානං. **නිසන්තියාති** නිසාමනත්ථං ධාරණත්ථං. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

181. **තාදිසන්ති** තුම්හාදිසං. **අත්ථූපෙතන්ති** අත්ථෙන උපෙතං අත්ථස්ස විඤ්ඤාතාරං. **බ්‍යඤ්ජනූපෙතන්ති** බ්‍යඤ්ජනෙහි උපෙතං බ්‍යඤ්ජනානං විඤ්ඤාතාරං. එවං එතං භික්ඛුං පසංසථ. එසො හි භික්ඛු න තුම්හාකං සාවකො නාම, බුද්ධො නාම එස චුන්දාති. ඉති භගවා බහුස්සුතං භික්ඛුං අත්තනො ඨානෙ ඨපෙසි.

පච්චයානුඤ්ඤාතකාරණාදිවණ්ණනා

182. ඉදානි තතොපි උත්තරිතරං දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො **න වො අහං, චුන්දා**තිආදිමාහ. තත්ථ දිට්ඨධම්මිකා ආසවා නාම ඉධලොකෙ පච්චයහෙතු උප්පජ්ජනකා ආසවා. සම්පරායිකා ආසවා නාම පරලොකෙ භණ්ඩනහෙතු උප්පජ්ජනකා ආසවා. **සංවරායා**ති යථා තෙ න පවිසන්ති, එවං පිදහනාය. **පටිඝාතායා**ති මූලඝාතෙන පටිහනනාය. **අලං වො තං යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතායා**ති තං තුම්හාකං සීතස්ස පටිඝාතාය සමත්ථං. ඉදං වුත්තං හොති, යං වො මයා චීවරං අනුඤ්ඤාතං, තං පාරුපිත්වා දප්පං වා මානං වා කුරුමානා විහරිස්සථාති න අනුඤ්ඤාතං, තං පන පාරුපිත්වා සීතප්පටිඝාතාදීනි කත්වා සුඛං සමණධම්මං යොනිසො මනසිකාරං කරිස්සථාති අනුඤ්ඤාතං. යථා ච චීවරං, එවං පිණ්ඩපාතාදයොපි. අනුපදසංවණ්ණනා පනෙත්ථ විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

සුඛල්ලිකානුයොගාදිවණ්ණනා

183. **සුඛල්ලිකානුයොගන්**ති සුඛල්ලියනානුයොගං, සුඛසෙවනාධිමුත්තන්ති අත්ථො. **සුඛෙතී**ති සුඛිතං කරොති. **පීණෙතී**ති පීණිතං ථූලං කරොති.

186. **අට්ඨිතධම්මා**ති නට්ඨිතසභාවා. ජිව්හා නො අත්ථීති යං යං ඉච්ඡන්ති, තං තං කථෙන්ති, කදාචි මග්ගං කථෙන්ති, කදාචි ඵලං කදාචි නිබ්බානන්ති අධිප්පායො. **ජානතා**ති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ජානන්තෙන. **පස්සතා**ති පඤ්චහි චක්ඛූහි පස්සන්තෙන. **ගම්භීරනෙමො**ති ගම්භීරභූමිං අනුපවිට්ඨො. **සුනිඛාතො**ති සුට්ඨු නිඛාතො. **එවමෙව ඛො, ආවුසො**ති එවං ඛීණාසවො අභබ්බො නව ඨානානි අජ්ඣාචරිතුං. තස්මිං අනජ්ඣාචාරො අචලො අසම්පවෙධී. තත්ථ සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරොපනාදීසු සොතාපන්නාදයොපි අභබ්බා. **සන්නිධිකාරකං කාමෙ පරිභුඤ්ජිතු**න්ති වත්ථුකාමෙ ච කිලෙසකාමෙ ච සන්නිධිං කත්වා පරිභුඤ්ජිතුං. **සෙය්‍යථාපි පුබ්බෙ අගාරිකභූතො**ති යථා පුබ්බෙ ගිහිභූතො පරිභුඤ්ජති, එවං පරිභුඤ්ජිතුං අභබ්බො.

පඤ්හබ්‍යාකරණවණ්ණනා

187. අගාරමජ්ඣෙ වසන්තා හි සොතාපන්නාදයො යාවජීවං ගිහිබ්‍යඤ්ජනෙන තිට්ඨන්ති. ඛීණාසවො පන අරහත්තං පත්වාව මනුස්සභූතො පරිනිබ්බාති වා පබ්බජති වා. චාතුමහාරාජිකාදීසු කාමාවචරදෙවෙසු මුහුත්තම්පි න තිට්ඨති. කස්මා? විවෙකට්ඨානස්ස අභාවා. භුම්මදෙවත්තභාවෙ පන ඨිතො අරහත්තං පත්වාපි තිට්ඨති. තස්ස වසෙන අයං පඤ්හො ආගතො. භින්නදොසත්තා පනස්ස භික්ඛුභාවො වෙදිතබ්බො. **අතීරක**න්ති අතීරං අපරිච්ඡෙදං මහන්තං. **නො ච ඛො අනාගතන්**ති අනාගතං පන අද්ධානං ආරබ්භ එවං න පඤ්ඤපෙති, අතීතමෙව මඤ්ඤෙ සමණො ගොතමො ජානාති, න අනාගතං. තථා හිස්ස අතීතෙ අඩ්ඪඡට්ඨසතජාතකානුස්සරණං පඤ්ඤායති. අනාගතෙ එවං බහුං අනුස්සරණං න පඤ්ඤායතීති ඉමමත්ථං මඤ්ඤමානා එවං වදෙය්‍යුං. **තයිදං කිං සූ**ති අනාගතෙ අපඤ්ඤාපනං කිං නු ඛො? **කථංසූ**ති කෙන නු ඛො කාරණෙන අජානන්තොයෙව නු ඛො අනාගතං නානුස්සරති, අනනුස්සරිතුකාමතාය නානුස්සරතීති. **අඤ්ඤවිහිතකෙන ඤාණදස්සනෙනා**ති පච්චක්ඛං විය කත්වා දස්සනසමත්ථතාය දස්සනභූතෙන ඤාණෙන අඤ්ඤත්ථවිහිතකෙන ඤාණෙන අඤ්ඤං ආරබ්භ පවත්තෙන, අඤ්ඤවිහිතකං අඤ්ඤං ආරබ්භ පවත්තමානං ඤාණදස්සනං සඬ්ගාහෙතබ්බං පඤ්ඤාපෙතබ්බං මඤ්ඤන්ති. තෙ හි චරතො ච තිට්ඨතො ච සුත්තස්ස ච ජාගරස්ස ච සතතං සමිතං ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං මඤ්ඤන්ති, තාදිසඤ්ච ඤාණං නාම නත්ථි. තස්මා යථරිව බාලා අබ්‍යත්තා, එවං මඤ්ඤන්තීති වෙදිතබ්බො.

සතානුසාරීති පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිසම්පයුත්තකං. **යාවතකං ආකඞ්ඛතී**ති යත්තකං ඤාතුං ඉච්ඡති, තත්තකං ජානිස්සාමීති ඤාණං පෙසෙසි. අථස්ස දුබ්බලපත්තපුටෙ පක්ඛන්දනාරාචො විය අප්පටිහතං අනිවාරිතං ඤාණං ගච්ඡති, තෙන යාවතකං ආකඞ්ඛති තාවතකං අනුස්සරති. **බොධිජන්**ති බොධිමූලෙ ජාතං. **ඤාණං උප්පජ්ජතී**ති චතුමග්ගඤාණං උප්පජ්ජති. **අයමන්තිමා ජාතී**ති තෙන ඤාණෙන ජාතිමූලස්ස පහීනත්තා පුන අයමන්තිමා ජාති. **නත්ථිදානි පුනබ්භවො**ති අපරම්පි ඤාණං උප්පජ්ජති. **අනත්ථසංහිතන්**ති න ඉධලොකත්ථං වා පරලොකත්ථං වා නිස්සිතං. **න තං තථාගතො බ්‍යාකරොතී**ති තං භාරතයුද්ධසීතාහරණසදිසං අනිය්‍යානිකකථං තථාගතො න කථෙති. **භූතං තච්ඡං අනත්ථසංහිතන්**ති රාජකථාදිතිරච්ඡානකථං. **කාලඤ්ඤූ තථාගතො හොතී**ති කාලං ජානාති. සහෙතුකං සකාරණං කත්වා යුත්තපත්තකාලෙයෙව කථෙති.

188. **තස්මා තථාගතොති වුච්චතී**ති යථා යථා ගදිතබ්බං, තථා තථෙව ගදනතො දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති වුච්චතීති අත්ථො. **දිට්ඨන්**ති රූපායතනං. **සුතන්**ති සද්දායතනං. **මුතන්**ති මුත්වා පත්වා ගහෙතබ්බතො ගන්ධායතනං රසායතනං ඵොට්ඨබ්බායතනං. **විඤ්ඤාතන්**ති සුඛදුක්ඛාදිධම්මායතනං. **පත්තන්**ති පරියෙසිත්වා වා අපරියෙසිත්වා වා පත්තං. **පරියෙසිතන්**ති පත්තං වා අපත්තං වා පරියෙසිතං. **අනුවිචරිතං මනසා**ති චිත්තෙන අනුසඤ්චරිතං. ''තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධ''න්ති ඉමිනා එතං දස්සෙති, යඤ්හි අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස නීලං පීතකන්තිආදි රූපාරම්මණං චක්ඛුද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡති, ''අයං සත්තො ඉමස්මිං ඛණෙ ඉමං නාම රූපාරම්මණං දිස්වා සුමනො වා දුම්මනො වා මජ්ඣත්තො වා ජාතො''ති සබ්බං තං තථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං . තථා යං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස භෙරිසද්දො මුදිඞ්ගසද්දොතිආදි

සද්දාරම්මණං සොතද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡති. මූලගන්ධො තචගන්ධොතිආදි ගන්ධාරම්මණං ඝානද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡති. මූලරසො ඛන්ධරසොතිආදි රසාරම්මණං ජිව්හාද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡති. කක්ඛළං මුදුකන්තිආදි පථවීධාතුතෙජොධාතුවායොධාතුභෙදං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං කායද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡති. ''අයං සත්තො ඉමස්මිං ඛණෙ ඉමං නාම ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං ඵුසිත්වා සුමනො වා දුම්මනො වා මජ්ඣත්තො වා ජාතො''ති සබ්බං තං තථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං. තථා යං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස සුඛදුක්ඛාදිභෙදං ධම්මාරම්මණං මනොද්වාරස්ස ආපාථමාගච්ඡති, ''අයං සත්තො ඉමස්මිං ඛණෙ ඉදං නාම ධම්මාරම්මණං විජානිත්වා සුමනො වා දුම්මනො වා මජ්ඣත්තො වා ජාතො''ති සබ්බං තං තථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං.

යඤ්හි , චුන්ද, ඉමෙසං සත්තානං දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං තත්ථ තථාගතෙන අදිට්ඨං වා අසුතං වා අමුතං වා අවිඤ්ඤාතං වා නත්ථි. ඉමස්ස මහාජනස්ස පරියෙසිත්වා පත්තම්පි අත්ථි, පරියෙසිත්වා අප්පත්තම්පි අත්ථි. අපරියෙසිත්වා පත්තම්පි අත්ථි, අපරියෙසිත්වා අප්පත්තම්පි අත්ථි. සබ්බම්පි තං තථාගතස්ස අප්පත්තං නාම නත්ථි, ඤාණෙන අසච්ඡිකතං නාම. ''තස්මා තථාගතොති වුච්චතී''ති. යං යථා ලොකෙන ගතං තස්ස තථෙව ගතත්තා ''තථාගතො''ති වුච්චති. පාළියං පන අභිසම්බුද්ධන්ති වුත්තං, තං ගතසද්දෙන එකත්ථං. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු ''තථාගතො''ති නිගමනස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො, තස්ස යුත්ති **බ්‍රහ්මජාලෙ** තථාගතසද්දවිත්ථාරෙ වුත්තායෙව.

අබ්‍යාකතට්ඨානවණ්ණනා

189. එවං අත්තනො අසමතං අනුත්තරතං සබ්බඤ්ඤුතං ධම්මරාජභාවං කථෙත්වා ඉදානි ''පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං ලද්ධීසු මයා අඤ්ඤාතං අදිට්ඨං නාම නත්ථි, සබ්බං මම ඤාණස්ස අන්තොයෙව පරිවත්තතී''ති සීහනාදං නදන්තො **ඨානං ඛො පනෙතං, චුන්ද, විජ්ජතීති**ආදිමාහ. තත්ථ **තථාගතොති** සත්තො. **න හෙතං, ආවුසො, අත්ථසංහිතන්ති** ඉධලොකපරලොකඅත්ථසංහිතං න හොති. **න ච ධම්මසංහිතන්ති** නවලොකුත්තරධම්මනිස්සිතං න හොති. **න ආදිබ්‍රහ්මචරියකන්ති** සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතස්ස සකලසාසනබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතං න හොති.

190. **ඉදං දුක්ඛන්ති ඛො**තිආදීසු තණ්හං ඨපෙත්වා අවසෙසා තෙභූමකා ධම්මා ඉදං දුක්ඛන්ති බ්‍යාකතං. තස්සෙව දුක්ඛස්ස පභාවිකා ජනිකා තණ්හා **දුක්ඛසමුදයොති** බ්‍යාකතං. උභින්නං අප්පවත්ති **දුක්ඛනිරොධොති** බ්‍යාකතං. දුක්ඛපරිජානනො සමුදයපජහනො නිරොධසච්ඡිකරණො අරියමග්ගො **දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති** බ්‍යාකතං. ''එතඤ්හි, ආවුසො, අත්ථසංහිත''න්තිආදීසු එතං ඉධලොකපරලොකඅත්ථනිස්සිතං නවලොකුත්තරධම්මනිස්සිතං සකලසාසනබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදි පධානං පුබ්බඞ්ගමන්ති අයමත්ථො.

පුබ්බන්තසහගතදිට්ඨිනිස්සයවණ්ණනා

191. ඉදානි යං තං මයා න බ්‍යාකතං, තං අජානන්තෙන න බ්‍යාකතන්ති මා එවං සඤ්ඤමකංසු. ජානන්තොව අහං එවං ''එතස්මිං බ්‍යාකතෙපි අත්ථො නත්ථී''ති න බ්‍යාකරිං. යං පන යථා බ්‍යාකාතබ්බං, තං මයා බ්‍යාකතමෙවාති සීහනාදං නදන්තො පුන **යෙපි තෙ, චුන්දා**තිආදිමාහ. තත්ථ දිට්ඨියොව **දිට්ඨිනිස්සයා,** දිට්ඨිනිස්සිතකා දිට්ඨිගතිකාති අත්ථො. **ඉදමෙව සච්චන්ති** ඉදමෙව දස්සනං සච්චං. **මොඝමඤ්ඤන්ති** අඤ්ඤෙසං වචනං මොඝං. **අසයංකාරොති** අසයං කතො.

192. **තත්‍රාති** තෙසු සමණබ්‍රාහ්මණෙසු. **අත්ථි නු ඛො ඉදං ආවුසො වුච්චතීති**, ආවුසො, යං තුම්හෙහි සස්සතො අත්තා ච ලොකො චාති වුච්චති, ඉදමත්ථි නු ඛො උදාහු නත්ථීති එවමහං තෙ පුච්ඡාමීති අත්ථො. **යඤ්ච ඛො තෙ එවමාහංසූති** යං පන තෙ ''ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ''න්ති වදන්ති, තං තෙසං නානුජානාමි. **පඤ්ඤත්තියාති** දිට්ඨිපඤ්ඤත්තියා. **සමසමන්ති** සමෙන ඤාණෙන සමං. **යදිදං අධිපඤ්ඤත්තීති** යා අයං අධිපඤ්ඤත්ති නාම. එත්ථ අහමෙව භියෙයා උත්තරිතරො න මයා සමො අත්ථි. තත්ථ යඤ්ච වුත්තං ''පඤ්ඤත්තියාති යඤ්ච අධිපඤ්ඤත්තී''ති උභයමෙතං අත්ථතො එකං. භෙදතො හි පඤ්ඤත්ති අධිපඤ්ඤත්තීති ද්වයං හොති. තත්ථ පඤ්ඤත්ති නාම දිට්ඨිපඤ්ඤත්ති. අධිපඤ්ඤත්ති නාම ඛන්ධපඤ්ඤත්ති ධාතුපඤ්ඤත්ති ආයතනපඤ්ඤත්ති ඉන්ද්‍රියපඤ්ඤත්ති සච්චපඤ්ඤත්ති පුග්ගලපඤ්ඤත්තීති එවං වුත්තා ඡ පඤ්ඤත්තියො. ඉධ පන පඤ්ඤත්තියාති එත්ථාපි පඤ්ඤත්ති චෙව අධිපඤ්ඤත්ති ච අධිප්පෙතා, අධිපඤ්ඤත්තීති එත්ථාපි. භගවා හි පඤ්ඤත්තියාපි අනුත්තරො, අධිපඤ්ඤත්තියාපි අනුත්තරො. තෙනාහ – ''අහමෙව තත්ථ භියෙයා යදිදං අධිපඤ්ඤත්තී''ති.

196. **පහානායාති** පජහනත්ථං. **සමතික්කමායාති** තස්සෙව වෙවචනං. **දෙසිතාති** කථිතා. **පඤ්ඤත්තාති** ඨපිතා. සතිපට්ඨානභාවනාය හි සනිවිනිබ්භොගං කත්වා සබ්බධම්මෙසු යාථාවතො දිට්ඨෙසු ''සුද්ධසඞ්ඛාරපුඤ්ජොයං නයිධ සත්තූපලබ්භතී''ති සන්නිට්ඨානතො සබ්බදිට්ඨිනිස්සයානං පහානං හොතීති. තෙන වුත්තං. දිට්ඨිනිස්සයානං පහානාය සමතික්කමාය එවං මයා ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා දෙසිතා පඤ්ඤත්තා''ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

පාසාදිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ලක්ඛණසුත්තවණ්ණනා

ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවණ්ණනා

199. **එවං මෙ සුතන්ති** ලක්ඛණසුත්තං. තත්‍රායමනුත්තානපදවණ්ණනා. **ද්වත්තිංසිමානීති** ද්වත්තිංස ඉමානි. **මහාපුරිසලක්ඛණානීති** මහාපුරිසබ්‍යඤ්ජනානි මහාපුරිසනිමිත්තානි ‘‘අයං මහාපුරිසො’’ති සඤ්ජානනකාරණානි. ‘‘යෙහි සමන්නාගතස්ස මහාපුරිසස්සා’’තිආදි මහාපදානෙ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

‘‘බාහිරකාපි ඉසයො ධාරෙන්ති, නො ච ඛො ජානන්ති ‘ඉමස්ස කම්මස්ස කතත්තා ඉමං ලක්ඛණං පටිලභතී’ති’’ කස්මා ආහ? අට්ඨුප්පත්තියා අනුරූපත්තා. ඉදඤ්හි සුත්තං සඅට්ඨුප්පත්තිකං. සා පනස්ස අට්ඨුප්පත්ති කත්ථ සමුට්ඨිතා? අන්තොගාමෙ මනුස්සානං අන්තරෙ. තදා කිර සාවත්ථිවාසිනො අත්තනො අත්තනො ගෙහෙසු ච ගෙහද්වාරෙසු ච සන්ථාගාරාදීසු ච නිසීදිත්වා කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘භගවතො අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනානි බ්‍යාමප්පභා ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානි, යෙහි ච භගවතො කායො, සබ්බඵාලිඵුල්ලො විය පාරිච්ඡත්තකො, විකසිතමිව කමලවනං, නානාරතනවිචිත්තං විය සුවණ්ණතොරණං, තාරාමරීචිවිරොචමිව ගගනතලං, ඉතො චිතො ච විධාවමානා විප්ඵන්දමානා ඡබ්බණ්ණරස්මියො මුඤ්චන්තො අතිවිය සොභති. භගවතො ච ඉමිනා නාම කම්මෙන ඉදං ලක්ඛණං නිබ්බත්තන්ති කථිතං නත්ථි, යාගුළුඑඩ්කමත්තම්පි පන කටච්ඡුභත්තමත්තං වා පුබ්බෙ දින්නපච්චයා එවං උප්පජ්ජතීති භගවතා වුත්තං. කිං නු ඛො සත්ථා කම්මං අකාසි, යෙනස්ස ඉමානි ලක්ඛණානි නිබ්බත්තන්තී’’ති.

අථායස්මා ආනන්දො අන්තොගාමෙ චරන්තො ඉමං කථාසල්ලාපං සුත්වා කතභත්තකිච්චො විහාරං ආගන්ත්වා සත්ථු වත්තං කත්වා වන්දිත්වා ඨිතො ‘‘මයා, භන්තෙ, අන්තොගාමෙ එකා කථා සුතා’’ති ආහ. තතො භගවතා ‘‘කිං තෙ, ආනන්ද, සුත’’න්ති වුත්තෙ සබ්බං ආරොචෙසි. සත්ථා ථෙරස්ස වචනං සුත්වා පරිවාරෙත්වා නිසින්නෙ භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා ‘‘ද්වත්තිංසිමානි, භික්ඛවෙ, මහාපුරිසස්ස මහාපුරිසලක්ඛණානී’’ති පටිපාටියා ලක්ඛණානි දස්සෙත්වා යෙන කම්මෙන යං නිබ්බත්තං, තස්ස දස්සනත්ථං එවමාහ.

සුප්පතිට්ඨිතපාදතාලක්ඛණවණ්ණනා

201. **පුරිමං ජාතින්ති**ආදීසු පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධා ජාතවසෙන ‘‘ජාතී’’ති වුත්තා. තථා භවනවසෙන ‘‘භවො’’ති, නිවුත්ථවසෙන ආලයට්ඨෙන වා ‘‘නිකෙතො’’ති. තිණ්ණම්පි පදානං පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තානෙ ඨිතොති අත්ථො. ඉදානි යස්මා තං ඛන්ධසන්තානං දෙවලොකාදීසුපි වත්තති. ලක්ඛණනිබ්බත්තනසමත්ථං පන කුසලකම්මං තත්ථ න සුකරං, මනුස්සභූතස්සෙව සුකරං. තස්මා යථාභූතෙන යං කම්මං කතං, තං දස්සෙන්තො **පුබ්බෙ මනුස්සභූතො සමානොති** ආහ. අකාරණං වා එතං. හත්ථිඅස්සමිගමහිංසවානරාදිභූතොපි මහාපුරිසො පාරමියො පූරෙතියෙව. යස්මා පන එවරූපෙ අත්තභාවෙ ඨිතෙන කතකම්මං න සක්කා සුඛෙන දීපෙතුං, මනුස්සභාවෙ ඨිතෙන කතකම්මං පන සක්කා සුඛෙන දීපෙතුං. තස්මා ‘‘පුබ්බෙ මනුස්සභූතො සමානො’’ති ආහ.

දළ්හසමාදානොති ථිරගහණො. **කුසලෙසු ධම්මෙසූති** දසකුසලකම්මපථෙසු. **අවත්ථිතසමාදානොති** නිච්චලගහණො අනිවත්තිතගහණො. මහාසත්තස්ස හි අකුසලකම්මතො අග්ගිං පත්වා කුක්කුටපත්තං විය චිත්තං පටිකුටති, කුසලං පත්වා විතානං විය පසාරියති. තස්මා දළ්හසමාදානො හොති අවත්ථිතසමාදානො. න සක්කා කෙනචි සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා කුසලසමාදානං විස්සජ්ජාපෙතුං.

තත්‍රිමානි වත්ථූනි – පුබ්බෙ කිර මහාපුරිසො කලන්දකයොනියං නිබ්බත්ති. අථ දෙවෙ වුට්ඨෙ ඔඝො ආගන්ත්වා කුලාවකං ගහෙත්වා සමුද්දමෙව පවෙසෙසි. මහාපුරිසො ‘‘පුත්තකෙ නීහරිස්සාමී’’ති නඞ්ගුට්ඨං තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා සමුද්දතො උදකං බහි ඛිපි. සත්තමෙ දිවසෙ සක්කො ආවජ්ජිත්වා තත්ථ ආගම්ම ‘‘කිං කරොසී’’ති පුච්ඡි? සො තස්ස ආරොචෙසි. සක්කො මහාසමුද්දතො උදකස්ස දුන්නීහරණීයභාවං කථෙසි. බොධිසත්තො තාදිසෙන කුසීතෙන සද්ධිං කථෙතුම්පි න වට්ටතී. ‘‘මා ඉධ තිට්ඨා’’ති අපසාරෙසි. සක්කො ‘‘අනොමපුරිසෙන ගහිතගහණං න සක්කා විස්සජ්ජාපෙතු’’න්ති තුට්ඨො තස්ස පුත්තකෙ ආනෙත්වා අදාසි. මහාජනකකාලෙපි මහාසමුද්දං තරමානො ‘‘කස්මා මහාසමුද්දං තරසී’’ති දෙවතාය පුට්ඨො ‘‘පාරං ගන්ත්වා කුලසන්තකෙ රට්ඨෙ රජ්ජං ගහෙත්වා දානං දාතුං තරාමී’’ති ආහ. තතො දෙවතාය – ‘‘අයං මහාසමුද්දො ගම්භීරො චෙව පුථුලො ච, කදා නං තරිස්සතී’’ති වුත්තෙ සො ආහ ‘‘තවෙසො මහාසමුද්දසදිසො, මය්හං පන අජ්ඣාසයං ආගම්ම බුද්දකමාතිකා විය ඛායති. ත්වංයෙව මං දක්ඛිස්සසි සමුද්දං තරිත්වා සමුද්දපාරතො ධනං ආහරිත්වා කුලසන්තකං රජ්ජං ගහෙත්වා දානං දදමාන’’න්ති. දෙවතා ‘‘අනොමපුරිසෙන ගහිතගහණං න සක්කා විස්සජ්ජාපෙතු’’න්ති බොධිසත්තං ආලිඞ්ගෙත්වා හරිත්වා උය්‍යානෙ නිපජ්ජාපෙසි. සො ඡත්තං උස්සාපෙත්වා දිවසෙ දිවසෙ පඤ්චසතසහස්සපරිච්චාගං කත්වා අපරභාගෙ නික්ඛම්ම පබ්බජිතො. එවං මහාසත්තො න සක්කා කෙනචි සමණෙන වා…පෙ…. බ්‍රහ්මුනා වා කුසලසමාදානං විස්සජ්ජාපෙතුං. තෙන වුත්තං – ‘‘දළ්හසමාදානො අහොසි කුසලෙසු ධම්මෙසු අවත්ථිතසමාදානො’’ති.

ඉදානි යෙසු කුසලෙසු ධම්මෙසු අවත්ථිතසමාදානො අහොසි, තෙ දස්සෙතුං **කායසුචරිතෙති**ආදිමාහ. **දානසංවිභාගෙති** එත්ථ ච දානමෙව දියානවසෙන දානං, සංවිභාගකරණවසෙන සංවිභාගො. **සීලසමාදානෙති**

පඤ්චසීලදසසීලචතුපාරිසුද්ධිසීලපූරණකාලෙ. **උපොසථුපවාසෙති** චාතුද්දසිකාදිභෙදස්ස උපොසථස්ස උපවසනකාලෙ. **මත්තෙය්‍යතායාති** මාතුකාතබ්බවත්තෙ. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු චාති** අඤ්ඤෙසු ච එවරූපෙසු. **අධිකුසලෙසූති** එත්ථ අත්ථි කුසලා, අත්ථි අධිකුසලා. සබ්බෙපි කාමාවචරා කුසලා කුසලා නාම, රූපාවචරා අධිකුසලා. උභොපි තෙ කුසලා නාම, අරූපාවචරා අධිකුසලා. සබ්බෙපි තෙ කුසලා නාම, සාවකපාරමීපටිලාභපච්චයා කුසලා අධිකුසලා නාම. තෙපි කුසලා නාම, පච්චෙකබොධිපටිලාභපච්චයා කුසලා අධිකුසලා. තෙපි කුසලා නාම, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණප්පටිලාභපච්චයා පන කුසලා ඉධ ‘‘අධිකුසලා’’ති අධිප්පෙතා. තෙසු අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු දළ්හසමාදානො අහොසි අවත්ථිතසමාදානො.

කටත්තා උපචිතත්තාති එත්ථ සකිම්පි කතං කතමෙව, අභිණ්හකරණෙන පන උපචිතං හොති. **උස්සන්නත්තාති** පිණ්ඩීකතං රාසීකතං කම්මං උස්සන්නන්ති වුච්චති. තස්මා ‘‘උස්සන්නත්තා’’ති වදන්තො මයා කතකම්මස්ස චක්කවාළං අතිසම්බාධං, භවග්ගං අතිනීචං, එවං මෙ උස්සන්නං කම්මන්ති දස්සෙති. **විපුලත්තාති** අප්පමාණත්තා. ඉමිනා ‘‘අනන්තං අපරිමාණං මයා කතං කම්ම’’න්ති දස්සෙති. **අධිග්ගණ්හාතීති** අධිභවති, අඤ්ඤෙහි දෙවෙහි අතිරෙකං ලභතීති අත්ථො. **පටිලභතීති** අධිගච්ඡති.

සබ්බාවන්තෙහි පාදතලෙහීති ඉදං ‘‘සමං පාදං භූමියං නික්ඛිපතී’’ති එතස්ස විත්ථාරවචනං. තත්ථ සබ්බාවන්තෙහීති සබ්බපදෙසවන්තෙහි, න එකෙන පදෙසෙන පඨමං ඵුසති, න එකෙන පච්ඡා, සබ්බෙහෙව පාදතලෙහි සමං ඵුසති, සමං උද්ධරති. සචෙපි හි තථාගතො ‘‘අනෙකසතපොරිසං නරකං අක්කමිස්සාමී’’ති පාදං අභිනීහරති. තාවදෙව නින්නට්ඨානං වාතපූරිතා විය කම්මාරභස්තා උන්නමිත්වා පථවිසමං හොති. උන්නතට්ඨානම්පි අන්තො පවිසති. ‘‘දූරෙ අක්කමිස්සාමී’’ති අභිනීහරන්තස්ස සිනෙරුප්පමාණොපි පබ්බතො සුසෙදිතවෙත්තඞ්කුරො විය ඔනමිත්වා පාදසමීපං ආගච්ඡති. තථා හිස්ස යමකපාටිහාරියං කත්වා ‘‘යුගන්ධරපබ්බතං අක්කමිස්සාමී’’ති පාදෙ අභිනීහටෙ පබ්බතො ඔනමිත්වා පාදසමීපං ආගතො. සොපි තං අක්කමිත්වා දුතියපාදෙන තාවතිංසභවනං අක්කමි. න හි චක්කලක්ඛණෙන පතිට්ඨාතබ්බට්ඨානං විසමං භවිතුං සක්කොති. ඛාණු වා කණ්ටකො වා සක්ඛරා වා කථලා වා උච්චාරපස්සාවඛෙළසිඞ්ඝාණිකාදීනි වා පුරිමතරං වා අපගච්ඡන්ති, තත්ථ තත්ථෙව වා පථවිං පවිසන්ති. තථාගතස්ස හි සීලතෙජෙන පුඤ්ඤතෙජෙන ධම්මතෙජෙන දසන්නං පාරමීනං ආනුභාවෙන අයං මහාපථවී සම්මා මුදුපුප්ඵාභිකිණ්ණා හොති.

202. **සාගරපරියන්තන්ති** සාගරසීමං. න හි තස්ස රජ්ජං කරොන්තස්ස අන්තරා රුක්ඛො වා පබ්බතො වා නදී වා සීමා හොති මහාසමුද්දොව සීමා. තෙන වුත්තං ‘‘සාගරපරියන්ත’’න්ති. **අඛිලමනිමිත්තමකණ්ටකන්ති** නිච්චොරං. චොරා හි ඛරසම්ඵස්සට්ඨෙන ඛිලා, උපද්දවපච්චයට්ඨෙන නිමිත්තා, විජ්ඣනට්ඨෙන කණ්ටකාති වුච්චන්ති. **ඉද්ධන්ති** සමිද්ධං. **ඵීතන්ති** සබ්බසම්පත්තිඵාලිඵුල්ලං. **ඛෙමන්ති** නිබ්භයං. **සිවන්ති** නිරුපද්දවං. **නිරබ්බුදන්ති** අබ්බුදවිරහිතං, ගුම්බං ගුම්බං හුත්වා චරන්තෙහි චොරෙහි විරහිතන්ති අත්ථො. **අක්ඛම්භියොති** අවික්ඛම්භනීයො. න නං කොචි ඨානතො චාලෙතුං සක්කොති. **පච්චත්ථිකෙනාති** පටිපක්ඛං ඉච්ඡන්තෙන. **පච්චාමිත්තෙනාති** පටිවිරුද්ධෙන අමිත්තෙන. උභයම්පෙතං සපත්තවෙවචනං. **අබ්භන්තරෙහීති** අන්තො උට්ඨිතෙහි රාගාදීහි.

බාහිරෙහීති සමණාදීහි. තථා හි නං බාහිරා දෙවදත්තකොකාලිකාදයො සමණාපි සොණදණ්ඩකූටදණ්ඩාදයො බ්‍රාහ්මණාපි සක්කසදිසා දෙවතාපි සත්ත වස්සානි අනුබන්ධමානො මාරොපි බකාදයො බ්‍රහ්මානොපි වික්ඛම්භෙතුං නාසක්ඛිංසු.

එත්තාවතා භගවතා කම්මඤ්ච කම්මසරික්ඛකඤ්ච ලක්ඛණඤ්ච ලක්ඛණානිසංසො ච වුත්තො හොති. **කම්මං** නාම සතසහස්සකප්පාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි දළ්හවීරියෙන හුත්වා කතං කම්මං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම දළ්හෙන හුත්වා කතභාවං සදෙවකො ලොකො ජානාතූති සුප්පතිට්ඨිතපාදමහාපුරිසලක්ඛණං. **ලක්ඛණං** නාම සුප්පතිට්ඨිතපාදතා. **ලක්ඛණානිසංසො** නාම පච්චත්ථිකෙහි අවික්ඛම්භනීයතා.

203. **තත්ථෙතං වුච්චතීති** තත්ථ වුත්තෙ කම්මාදිභෙදෙ අපරම්පි ඉදං වුච්චති, ගාථාබන්ධං සන්ධාය වුත්තං. එතා පන ගාථා පොරාණකත්ථෙරා ‘‘ආනන්දත්ථෙරෙන ඨපිතා වණ්ණනාගාථා’’ති වත්වා ගතා. අපරභාගෙ ථෙරා ‘‘එකපදිකො අත්ථුද්ධාරො’’ති ආහංසු.

තත්ථ **සච්චෙති** වචීසච්චෙ. **ධම්මෙති** දසකුසලකම්මපථධම්මෙ. **දමෙති** ඉන්ද්‍රියදමනෙ. **සංයමෙති** සීලසංයමෙ. **‘‘සොචෙය්‍යසීලාලයුපොසථෙසු චා’’**ති එත්ථ කායසොචෙය්‍යාදි තිවිධං **සොචෙය්‍යං.** ආලයභූතං සීලමෙව **සීලාලයො.** උපොසථකම්මං **උපොසථො. අහිංසායාති** අවිහිංසාය. **සමත්තමාචරීති** සකලං අචරි.

අන්වභීති අනුභවි. **වෙය්‍යඤ්ජනිකාති** ලක්ඛණපාඨකා. **පරාභිභූති** පරෙ අභිභවනසමත්ථො. **සත්තුභීති** සපත්තෙහි අක්ඛම්භියො හොති.

න සො ගච්ඡති ජාතු ඛම්භනන්ති සො එකංසෙනෙව අග්ගපුග්ගලො වික්ඛම්භෙතබ්බතං න ගච්ඡති. **එසා හි තස්ස ධම්මතාති** තස්ස හි එසා ධම්මතා අයං සභාවො.

පාදතලචක්කලක්ඛණවණ්ණනා

204. **උබ්බෙගඋත්තාසභයන්ති** උබ්බෙගභයඤ්චෙව උත්තාසභයඤ්ච. තත්ථ චොරතො වා රාජතො වා පච්චත්ථිකතො වා විලොපනබන්ධනාදිනිස්සයං භයං **උබ්බෙගො** නාම, තංමුහුත්තිකං චණ්ඩහත්ථිඅස්සාදීනි වා අභියක්ඛාදයො වා පටිච්ච ලොමහංසනකරං භයං **උත්තාසභයං** නාම. තං සබ්බං අපනුදිතා වූපසමෙතා. **සංවිධාතාති** සංවිදහිතා. කථං සංවිදහති? අටවියං සාසඞ්කට්ඨානෙසු දානසාලං කාරෙත්වා තත්ථ ආගතෙ භොජෙත්වා මනුස්සෙ දත්වා අතිවාහෙති, තං ඨානං පවිසිතුං අසක්කොන්තානං මනුස්සෙ පෙසෙත්වා පවෙසෙති. නගරාදීසුපි තෙසු තෙසු ඨානෙසු ආරක්ඛං ඨපෙති, එවං සංවිදහති. **සපරිවාරඤ්ච දානං අදාසීති** අන්නං පානන්ති දසවිධං දානවත්ථුං.

තත්ථ **අන්නන්ති** යාගුභත්තං. තං දදන්තො න ද්වාරෙ ඨපෙත්වා අදාසි, අථ ඛො අන්තොනිවෙසනෙ හරිතුපලිත්තට්ඨානෙ ලාජා චෙව පුප්ඵානි ච විකිරිත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා විතානං බන්ධිත්වා ගන්ධධූමාදීහි සක්කාරං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා යාගුං අදාසි. යාගුං දෙන්තො ච සබ්‍යඤ්ජනං අදාසි. යාගුපානාවසානෙ පාදෙ ධොවිත්වා තෙලෙන මක්ඛෙත්වා නානප්පකාරකං අනන්තං ඛජ්ජකං දත්වා පරියොසානෙ අනෙකසූපං අනෙකබ්‍යඤ්ජනං පණීතභොජනං අදාසි . පානං දෙන්තො අම්බපානාදිඅට්ඨවිධං පානං අදාසි, තම්පි යාගුභත්තං දත්වා. වත්ථං දෙන්තො න සුද්ධවත්ථමෙව අදාසි, එකපට්ටදුපට්ටාදිපහොනකං පන දත්වා සූචිම්පි අදාසි, සුත්තම්පි අදාසි, සුත්තං වට්ටෙසි, සූචිකම්මකරණට්ඨානෙ භික්ඛූනං ආසනානි, යාගුභත්තං, පාදමක්ඛනං, පිට්ඨිමක්ඛනං, රජනං, පණ්ඩුපලාසං, රජනදොණිකං, අන්තමසො චීවරරජනකං කප්පියකාරකම්පි අදාසි.

යානන්ති උපාහනං. තං දදන්තොපි උපාහනත්ථවිකං උපාහනදණ්ඩකං මක්ඛනතෙලං හෙට්ඨා වුත්තානි ච අන්නාදීනි තස්සෙව පරිවාරං කත්වා අදාසි. **මාලං** දෙන්තොපි න සුද්ධමාලමෙව අදාසි, අථ ඛො නං ගන්ධෙහි මිස්සෙත්වා හෙට්ඨිමානි චත්තාරි තස්සෙව පරිවාරං කත්වා අදාසි. බොධිචෙතියආසනපොත්ථකාදිපූජනත්ථාය චෙව චෙතියසරධූපනත්ථාය ච **ගන්ධං** දෙන්තොපි න සුද්ධගන්ධමෙව අදාසි, ගන්ධපිසනකනිසදාය චෙව පක්ඛිපනකභාජනෙන ච සද්ධිං හෙට්ඨිමානි පඤ්ච තස්ස පරිවාරං කත්වා අදාසි. චෙතියපූජාදීනං අත්ථාය හරිතාලමනොසිලාචීනපිට්ඨාදිවිලෙපනං **විලෙපනං** දෙන්තොපි න සුද්ධවිලෙපනමෙව අදාසි, විලෙපනභාජනෙන සද්ධිං හෙට්ඨිමානි ඡ තස්ස පරිවාරං කත්වා අදාසි. **සෙය්‍යාති** මඤ්චපීඨං. තං දෙන්තොපි න සුද්ධකමෙව අදාසි, කොජවකම්බලපච්චත්ථරණමඤ්චපටිපාදකෙහි සද්ධිං අන්තමසො මඞ්ගුලසොධනදණ්ඩකං හෙට්ඨිමානි ච සත්ත තස්ස පරිවාරං කත්වා අදාසි. **ආවසථං** දෙන්තොපි න ගෙහමත්තමෙව අදාසි, අථ ඛො නං මාලාකම්මලතාකම්මපටිමණ්ඩිතං සුපඤ්ඤත්තං මඤ්චපීඨං කාරෙත්වා හෙට්ඨිමානි අට්ඨ තස්ස පරිවාරං කත්වා අදාසි. **පදීපෙය්‍යන්ති** පදීපතෙලං. තං දෙන්තො චෙතියඞ්ගණෙ බොධියඞ්ගණෙ ධම්මස්සවනග්ගෙ වසනගෙහෙ පොත්ථකවාචනට්ඨානෙ ඉමිනා දීපං ජාලාපෙථාති න සුද්ධතෙලමෙව අදාසි, වට්ටි කපල්ලකතෙලභාජනාදීහි සද්ධිං හෙට්ඨිමානි නව තස්ස පරිවාරං කත්වා අදාසි. **සුවිභත්තන්තරානීති** සුවිභත්තඅන්තරානි.

රාජානොති අභිසිත්තා. **භොගියාති** භොජකා **කුමාරාති** රාජකුමාරා. ඉධ **කම්මං** නාම සපරිවාරං දානං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම සපරිවාරං කත්වා දානං අදාසීති ඉමිනා කාරණෙන සදෙවකො ලොකො ජානාතූති නිබ්බත්තං චක්කලක්ඛණං. **ලක්ඛණං** නාම තදෙව චක්කලක්ඛණං. **ආනිසංසො** මහාපරිවාරතා.

205. **තත්ථෙතං වුච්චතීති** ඉමා තදත්ථපරිදීපනා ගාථා වුච්චන්ති. දුවිධා හි ගාථා හොන්ති – තදත්ථපරිදීපනා ච විසෙසත්ථපරිදීපනා ච. තත්ථ පාළිආගතමෙව අත්ථං පරිදීපනා **තදත්ථපරිදීපනා** නාම. පාළියං අනාගතං පරිදීපනා **විසෙසත්ථපරිදීපනා** නාම. ඉමා පන තදත්ථපරිදීපනා. තත්ථ **පුරෙති** පුබ්බෙ. **පුරත්ථාති** තස්සෙව වෙවචනං. **පුරිමාසු ජාතීසූති** ඉමිස්සා ජාතියා පුබ්බෙකතකම්මපටික්ඛෙපදීපනං. **උබ්බෙගඋත්තාසභයාපනූදනොති** උබ්බෙගභයස්ස ච උත්තාසභයස්ස ච අපනූදනො. **උස්සුකොති** අධිමුත්තො.

සතපුඤ්ඤලක්ඛණන්ති සතෙන සතෙන පුඤ්ඤකම්මෙන නිබ්බත්තං එකෙකං ලක්ඛණං. එවං සන්තෙ යො කොචි බුද්ධො භවෙය්‍යාති න රොචයිංසු, අනන්තෙසු පන චක්කවාළෙසු සබ්බෙ සත්තා එකෙකං කම්මං සතක්ඛත්තුං කරෙය්‍යුං, එත්තකෙහි ජනෙහි කතං කම්මං බොධිසත්තො එකොව එකෙකං සතගුණං කත්වා නිබ්බත්තො. තස්මා ''සතපුඤ්ඤලක්ඛණො''ති ඉමමත්ථං රොචයිංසු. **මනුස්සාසුරසක්කරක්ඛසාති** මනුස්සා ච අසුරා ච සක්කා ච රක්ඛසා ච.

ආයතපණ්හිතාදිතිලක්ඛණවණ්ණනා

206. **අන්තරාති** පටිසන්ධිතො සරසචුතියා අන්තරෙ. ඉධ **කම්මං** නාම පාණාතිපාතා විරති. **කම්මසරික්ඛකං** නාම පාණාතිපාතං කරොන්තො පදසද්දසවනභයා අග්ගග්ගපාදෙහි අක්කමන්තා ගන්ත්වා පරං පාතෙන්ති. අථ තෙ ඉමිනා කාරණෙන තෙසං තං කම්මං ජනො ජානාතූති අන්තොවඞ්කපාදා වා බහිවඞ්කපාදා වා උක්කුටිකපාදා වා අග්ගකොණ්ඩා වා පණ්හිකොණ්ඩා වා හවන්ති. අග්ගපාදෙහි ගන්ත්වා පරස්ස අමාරිතභාවං පන තථාගතස්ස සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති **ආයතපණ්හි** මහාපුරිසලක්ඛණං නිබ්බත්තති . තථා පරං ඝාතෙන්තා උන්නතකායෙන ගච්ඡන්තා අඤ්ඤෙ පස්සිස්සන්තීති ඔනතා ගන්ත්වා පරං ඝාතෙන්ති. අථ තෙ එවම්මෙ ගන්ත්වා පරං

සාතයිංසූති නෙසං තං කම්මං ඉමිනා කාරණෙන පරො ජානාතූති ඛුජ්ජා වා වාමනා වා පීඨසප්පි වා හවන්ති. තථාගතස්ස පන එවං ගන්ත්වා පරෙසං අසාතිතභාවං ඉමිනා කාරණෙන සදෙවකො ලොකො ජානාතූති **බ්‍රහ්මුජුගත්ත**මහාපුරිසලක්ඛණං නිබ්බත්තති. තථා පරං සාතෙන්තා ආවුධං වා මුග්ගරං වා ගණ්හිත්වා මුට්ඨිකතහත්ථා පරං සාතෙන්ති. තෙ එවං තෙසං පරස්ස සාතිතභාවං ඉමිනා කාරණෙන ජනො ජානාතූති රස්සඞ්ගුලී වා රස්සහත්ථා වා වඞ්කඞ්ගුලී වා එණහත්ථකා වා හවන්ති. තථාගතස්ස පන එවං පරෙසං අසාතිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති **දීඝඞ්ගුලි**මහාපුරිසලක්ඛණං නිබ්බත්තති. ඉදමෙත්ථ **කම්මසරික්ඛකං.** ඉදමෙව පන ලක්ඛණත්තයං **ලක්ඛණං** නාම. දීඝායුකභාවො **ලක්ඛණානිසංසො.**

207. **මරණවධභයත්තනොති** එත්ථ මරණසඞ්ඛාතො වධො මරණවධො, මරණවධතො භයං **මරණවධභයං,** තං අත්තනො ජානිත්වා. **පටිවිරතො පරංමාරණායාති** යථා මය්හං මරණතො භයං මම ජීවිතං පියං, එවං පරෙසම්පීති ඤත්වා පරං මාරණතො පටිවිරතො අහොසි. **සුචරිතෙනාති** සුචිණ්ණෙන. **සග්ගමගමාති** සග්ගං ගතො.

චවිය පුනරිධාගතොති චවිත්වා පුන ඉධාගතො. **දීඝපාසණ්හිකොති** දීඝපණ්හිකො. **බ්‍රහ්මාව සුජූති** බ්‍රහ්මා විය සුට්ඨු උජු.

සුභුජොති සුන්දරභුජො. **සුසූති** මහල්ලකකාලෙපි තරුණරූපො. **සුසණ්ඨිතොති** සුසණ්ඨානසම්පන්නො. **මුදුතලුනඞ්ගුලියස්සාති** මුදූ ච තලුනා ච අඞ්ගුලියො අස්ස. **තීහීති** තිහි. **පුරිසවරග්ගලක්ඛණෙහීති** පුරිසවරස්ස අග්ගලක්ඛණෙහි. **චිරයපනායාති** චිරං යාපනාය, දීඝායුකභාවාය.

චිරං යපෙතීති චිරං යාපෙති. **චිරතරං පබ්බජති යදි තතොති** තතො චිරතරං යාපෙති, යදි පබ්බජතීති අත්ථො. **යාපයති ච වසිද්ධිභාවනායාති** වසිප්පත්තො හුත්වා ඉද්ධිභාවනාය යාපෙති.

සත්තුස්සදතාලක්ඛණවණ්ණනා

208. **රසිතානන්ති** රසසම්පන්නානං. ‘‘ඛාදනීයාන’’න්තිආදීසු **ඛාදනීයානි** නාම පිට්ඨඛජ්ජකාදීනි. **භොජනීයානීති** පඤ්ච භොජනානි. **සායනීයානීති** සායිතබ්බානි සප්පිනවනීතාදීනි. **ලෙහනීයානීති** නිල්ලෙහිතබ්බානි පිට්ඨපායාසාදීනි. **පානානීති** අට්ඨ පානකානි.

ඉධ **කම්මං** නාම කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි දින්නං ඉදං පණීතභොජනදානං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම ලූඛභොජනෙ කුච්ඡිගතෙ ලොහිතං සුස්සති, මංසං මිලායති. තස්මා ලූඛදායකා සත්තා ඉමිනා කාරණෙන නෙසං ලූඛභොජනස්ස දින්නභාවං ජනො ජානාතූති අප්පමංසා අප්පලොහිතා මනුස්සපෙතා විය දුල්ලභන්නපානා හවන්ති. පණීතභොජනෙ පන කුච්ඡිගතෙ මංසලොහිතං වඩ්ඪති, පරිපුණ්ණකායා පාසාදිකා අභිරූපදස්සනා හොන්ති. තස්මා තථාගතස්ස දීඝරත්තං පණීතභොජනදායකත්තං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති සත්තුස්සදමහාපුරිසලක්ඛණං නිබ්බත්තති. **ලක්ඛණං** නාම සත්තුස්සදලක්ඛණමෙව. පණීතලාභිතා **ආනිසංසො.**

209. **ඛජ්ජභොජ්ජමථලෙය්‍යසායිතන්ති** ඛජ්ජකඤ්ච භොජනඤ්ච ලෙහනීයඤ්ච සායනීයඤ්ච. **උත්තමග්ගරසදායකොති** උත්තමො අග්ගරසදායකො, උත්තමානං වා අග්ගරසානං දායකො.

සත්ත චුස්සදෙති සත්ත ච උස්සදෙ. **තදත්ථජොතකන්ති** ඛජ්ජභොජ්ජාදිජොතකං, තෙසං ලාභසංවත්තනිකන්ති අත්ථො. **පබ්බජම්පි චාති** පබ්බජමානොපි ච. **තදාධිගච්ඡතීති** තං අධිගච්ඡති. **ලාභිරුත්තමන්ති** ලාභි උත්තමං.

කරචරණාදිලක්ඛණවණ්ණනා

210. **දානෙනාති**ආදීසු එකච්චො දානෙනෙව සඞ්ගණ්හිතබ්බො හොති, තං දානෙන සඞ්ගහෙසි. පබ්බජිතානං පබ්බජිතපරික්ඛාරං, ගිහීනං ගිහිපරික්ඛාරං අදාසි.

පෙය්‍යවජ්ජෙනාති එකච්චො හි ‘‘අයං දාතබ්බං නාම දෙති, එකෙන පන වචනෙන සබ්බං මක්ඛෙත්වා නාසෙති, කිං එතස්ස දාන’’න්ති වත්තා හොති. එකච්චො ‘‘අයං කිඤ්චාපි දානං න දෙති, කථෙන්තො පන තෙලෙන විය මක්ඛෙති. එසො දෙතු වා මා වා, වචනමෙව තස්ස සහස්සං අග්ඝතී’’ති වත්තා හොති. එවරූපො පුග්ගලො දානං න පච්චාසීසති, පියවචනමෙව පච්චාසීසති. තං පියවචනෙන සඞ්ගහෙසි.

අත්ථචරියායාති අත්ථසංවඩ්ඪනකථාය. එකච්චො හි නෙව දානං, න පියවචනං පච්චාසීසති. අත්තනො හිතකථං වඩ්ඪිතකථමෙව පච්චාසීසති. එවරූපං පුග්ගලං ‘‘ඉදං තෙ කාතබ්බං, ඉදං තෙ න කාතබ්බං. එවරූපො පුග්ගලො සෙවිතබ්බො, එවරූපො පුග්ගලො න සෙවිතබ්බො’’ති එවං අත්ථචරියාය සඞ්ගහෙසි.

සමානත්තතායාති සමානසුඛදුක්ඛභාවෙන. එකච්චො හි දානාදීසු එකම්පි න පච්චාසීසති, එකාසනෙ නිසජ්ජං, එකපල්ලඞ්කෙ සයනං, එකතො භොජනන්ති එවං සමානසුඛදුක්ඛතං පච්චාසීසති. තත්ථ ජාතියා හීනො භොගෙන අධිකො දුස්සඞ්ගහො හොති. න හි සක්කා තෙන සද්ධිං එකපරිභොගො කාතුං, තථා අකරියමානෙ ච සො කුජ්ඣති. භොගෙන හීනො ජාතියා අධිකොපි දුස්සඞ්ගහො හොති. සො හි ''අහං ජාතිමා''ති භොගසම්පන්නෙන සද්ධිං එකපරිභොගං න ඉච්ඡති, තස්මිං අකරියමානෙ කුජ්ඣති. උභොහිපි හීනො පන සුසඞ්ගහො හොති. න හි සො ඉතරෙන සද්ධිං එකපරිභොගං ඉච්ඡති, න අකරියමානෙ ච කුජ්ඣති. උභොහි සදිසොපි සුසඞ්ගහොයෙව. භික්ඛූසු දුස්සීලො දුස්සඞ්ගහො හොති. න හි සක්කා තෙන සද්ධිං එකපරිභොගො කාතුං, තථා අකරියමානෙ ච කුජ්ඣති. සීලවා සුසඞ්ගහො හොති. සීලවා හි අදීයමානෙපි අකරියමානෙපි න කුජ්ඣති. අඤ්ඤං අත්තනා සද්ධිං පරිභොගං අකරොන්තම්පි න පාපකෙන චිත්තෙන පස්සති. පරිභොගොපි තෙන සද්ධිං සුකරො හොති. තස්මා එවරූපං පුග්ගලං එවං සමානත්තතාය සඞ්ගණ්හි.

සුසඞ්ගහිතාස්ස හොන්තීති සුසඞ්ගහිතා අස්ස හොන්ති. දෙතු වා මා වා දෙතු, කරොතු වා මා වා කරොතු, සුසඞ්ගහිතාව හොන්ති, න භිජ්ජන්ති. ''යදාස්ස දාතබ්බං හොති, තදා දෙති. ඉදානි මඤ්ඤෙ නත්ථි, තෙන න දෙති. කිං මයං දදමානමෙව උපට්ඨහාම? අදෙන්තං අකරොන්තං න උපට්ඨහාමා''ති එවං චින්තෙන්ති.

ඉධ **කම්මං** නාම දීඝරත්තං කතං දානාදිසඞ්ගහකම්මං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම යො එවං අසඞ්ගාහකො හොති, සො ඉමිනා කාරණෙනස්ස අසඞ්ගාහකභාවං ජනො ජානාතූති ඵද්ධහත්ථපාදො චෙව හොති, විසමට්ඨිතාවයවලක්ඛණො ච. තථාගතස්ස පන දීඝරත්තං සඞ්ගාහකභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති ඉමානි ද්වෙ ලක්ඛණානි නිබ්බත්තන්ති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. සුසඞ්ගහිතපරිජනතා **ආනිසංසො.**

211. **කරියාති** කරිත්වා. **චරියාති** චරිත්වා. **අනවමතෙනාති** අනවඤ්ඤාතෙන. ''අනපමොදෙනා''තිපි පාඨො, න අප්පමොදෙන, න දීනෙන න ගබ්භිතෙනාති අත්ථො.

චචියාති චචිත්වා. **අතිරුචිර සුවග්ගු දස්සනෙය්‍යාන්ති** අතිරුචිරඤ්ච සුපාසාදිකං සුවග්ගු ච සුට්ඨු ඡෙකං දස්සනෙය්‍යඤ්ච දට්ඨබ්බයුත්තං. **සුසු කුමාරොති** සුට්ඨු සුකුමාරො.

පරිජනස්සවොති පරිජනො අස්සවො වචනකරො. **විධෙය්‍යොති** කත්තබ්බාකත්තබ්බෙසු යථාරුචි විධාතබ්බො. **මහිමන්ති** මහිං ඉමං. **පියවදූ හිතසුඛතං ජිගීසමානොති** පියවදො හුත්වා හිතඤ්ච සුඛඤ්ච පරියෙසමානො. **වචනපටිකරස්සාභිප්පසන්නාති** වචනපටිකරා අස්ස අභිප්පසන්නා. **ධම්මානුධම්මන්ති** ධම්මඤ්ච අනුධම්මඤ්ච.

උස්සඞ්ඛපාදාදිලක්ඛණවණ්ණනා

212. **අත්ථූපසංහිතන්ති** ඉධලොකපරලොකත්ථනිස්සිතං. **ධම්මූපසංහිතන්ති** දසකුසලකම්මපථනිස්සිතං. **බහුජනං නිදංසෙසීති** බහුජනස්ස නිදංසනකථං කථෙසි. **පාණීනන්ති** සත්තානං. ''අග්ගො''තිආදීනි සබ්බානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානි. ඉධ **කම්මං** නාම දීඝරත්තං භාසිතා උද්ධඞ්ගමනීයා අත්ථූපසංහිතා වාචා. **කම්මසරික්ඛකං** නාම යො එවරූපං උග්ගතවාචං න භාසති, සො ඉමිනා කාරණෙන උග්ගතවාචාය අභාසනං ජනො ජානාතූති අධොසඞ්ඛපාදො ච හොති අධොනතලොමො ච. තථාගතස්ස පන දීඝරත්තං එවරූපාය උග්ගතවාචාය භාසිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති **උස්සඞ්ඛපාදලක්ඛණඤ්ච උද්ධග්ගලොමලක්ඛණඤ්ච** නිබ්බත්තති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. උත්තමභාවො **ආනිසංසො.**

213. **එරයන්ති** භණන්තො. **බහුජනං නිදංසයීති** බහුජනස්ස හිතං දස්සෙති. **ධම්මයාගන්ති** ධම්මදානයඤ්ඤං.

උබ්භමුප්පතිතලොමවා සසොති සො එස උද්ධග්ගතලොමවා හොති. **පාදගණ්ඨිරහූති** පාදගොප්ඵකා අහෙසුං. **සාධුසණ්ඨිතාති** සුට්ඨු සණ්ඨිතා. **මංසලොහිතාචිතාති** මංසෙන ච ලොහිතෙන ච ආචිතා. **තචොත්ථතාති** තචෙන පරියොනද්ධා නිගූළ්හා. **වජතීති** ගච්ඡති. **අනොමනික්කමොති** අනොමවිහාරී සෙට්ඨවිහාරී.

එණිජඞ්ඝලක්ඛණවණ්ණනා

214. **සිප්පං වාතිආදීසු** සිප්පං නාම ද්වෙ සිප්පානි – හීනඤ්ච සිප්පං, උක්කට්ඨඤ්ච සිප්පං. හීනං නාම සිප්පං නළකාරසිප්පං, කුම්භකාරසිප්පං පෙසකාරසිප්පං නහාපිතසිප්පං. උක්කට්ඨං නාම සිප්පං ලෙඛා මුද්දා ගණනා. **විජ්ජාති** අභිවිජ්ජාදිඅනෙකවිධා. **චරණන්ති** පඤ්චසීලං දසසීලං පාතිමොක්ඛසංවරසීලං. **කම්මන්ති** කම්මස්සකතාජානනපඤ්ඤා. **කිලිස්සෙය්‍යුන්ති** කිලමෙය්‍යුං. අන්තෙවාසිකවත්තං නාම දුක්ඛං, තං නෙසං මා චිරමහොසීති චින්තෙසි.

රාජාරහානීති රඤ්ඤො අනුරූපානි හත්ථිඅස්සාදීනි, තානියෙව රඤ්ඤො සෙනාය අඞ්ගභූතත්තා **රාජඞ්ගානීති** වුච්චන්ති. **රාජූපභොගානීති** රඤ්ඤො උපභොගපරිභොගභණ්ඩානි, තානි චෙව සත්තරතනානි ච. **රාජානුච්ඡවිකානීති**

රඤ්ඤො අනුච්ඡවිකානි. තෙසංයෙව සබ්බෙසං ඉදං ගහණං. **සමණාරහානීති** සමණානං අනුරූපානි චීවරාදීනි. **සමණඞ්ගානීති** සමණානං කොට්ඨාසභූතා චතස්සො පරිසා. **සමණූපභොගානීති** සමණානං උපභොගපරික්ඛාරා. **සමණානුච්ඡවිකානීති** තෙසංයෙව අධිවචනං.

ඉධ පන **කම්මං** නාම දීඝරත්තං සක්කච්චං සිප්පාදිවාචනං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම යො එවං සක්කච්චං සිප්පං අවාචෙන්තො අන්තෙවාසිකෙ උක්කුටිකාසනජඞ්ඝපෙසනිකාදීහි කිලමෙති, තස්ස ජඞ්ඝමංසං ලිඛිත්වා පාතිතං විය හොති. තථාගතස්ස පන සක්කච්චං වාචිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති අනුපුබ්බඋග්ගතවට්ටිතං **එණිජඞ්ඝලක්ඛණං** නිබ්බත්තති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං. අනුච්ඡවිකලාභිතා **ආනිසංසො.**

215. **යදූපඝාතායාති** යං සිප්පං කස්සචි උපඝාතාය න හොති. **කිලිස්සතීති** කිලමිස්සති. **සුඛුමත්තවොත්ථතාති** සුඛුමත්තවෙන පරියොනද්ධා. කිං පන අඤ්ඤෙන කම්මෙන අඤ්ඤං ලක්ඛණං නිබ්බත්තතීති? න නිබ්බත්තති. යං පන නිබ්බත්තති, තං අනුබ්‍යඤ්ජනං හොති, තස්මා ඉධ වුත්තං.

සුඛුමච්ඡවිලක්ඛණවණ්ණනා

216. **සමණං වාති** සමිතපාපට්ඨෙන සමණං. **බ්‍රාහ්මණං වාති** බාහිතපාපට්ඨෙන බ්‍රාහ්මණං.

මහාපඤ්ඤොතිආදීසු මහාපඤ්ඤාදීහි සමන්නාගතො හොතීති අත්ථො. තත්‍රිදං මහාපඤ්ඤාදීනං නානත්තං.

තත්ථ කතමා **මහාපඤ්ඤා?** මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති **මහාපඤ්ඤා,** මහන්තෙ සමාධික්ඛන්ධෙ පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ විමුත්තික්ඛන්ධෙ විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා. මහන්තානි ඨානාඨානානි මහන්තා විහාරසමාපත්තියො මහන්තානි අරියසච්චානි මහන්තෙ සතිපට්ඨානෙ සම්මප්පධානෙ ඉද්ධිපාදෙ මහන්තානි ඉන්ද්‍රියානි බලානි මහන්තෙ බොජ්ඣඞ්ගෙ මහන්තෙ අරියමග්ගෙ මහන්තානි සාමඤ්ඤඵලානි මහන්තා අභිඤ්ඤායො මහන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා.

කතමා **පුථුපඤ්ඤා?** පුථුනානාඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති **පුථුපඤ්ඤා.** පුථුනානාධාතූසු පුථුනානාආයතනෙසු පුථුනානාපටිච්චසමුප්පාදෙසු පුථුනානාසුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසු පුථුනානාඅත්ථෙසු ධම්මෙසු නිරුත්තීසු පටිභානෙසු. පුථුනානාසීලක්ඛන්ධෙසු පුථුනානාසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාදස්සනක්ඛන්ධෙසු පුථුනානාඨානාඨානෙසු පුථුනානාවිහාරසමාපත්තීසු පුථුනානාඅරියසච්චෙසු පුථුනානාසතිපට්ඨානෙසු සම්මප්පධානෙසු ඉද්ධිපාදෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු බලෙසු බොජ්ඣඞ්ගෙසු පුථුනානාඅරියමග්ගෙසු සාමඤ්ඤඵලෙසු අභිඤ්ඤාසු පුථුජ්ජනසාධාරණෙ ධම්මෙ සමතික්කම්ම පරමත්ථෙ නිබ්බානෙ ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා.

කතමා **හාසපඤ්ඤා?** ඉධෙකච්චො හාසබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමොජ්ජබහුලො සීලං පරිපූරෙති ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපූරෙති භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතං ජාගරියානුයොගං සීලක්ඛන්ධං සමාධික්ඛන්ධං පඤ්ඤාක්ඛන්ධං විමුත්තික්ඛන්ධං විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං පරිපූරෙතීති හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො…පෙ…. පාමොජ්ජබහුලො ඨානාඨානං පටිවිජ්ඣතීති හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො විහාරසමාපත්තියො පරිපූරෙතීති හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣතීති හාසපඤ්ඤා. සතිපට්ඨානෙ සම්මප්පධානෙ ඉද්ධිපාදෙ ඉන්ද්‍රියානි බලානි බොජ්ඣඞ්ගෙ අරියමග්ගං භාවෙතීති හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො සාමඤ්ඤඵලානි සච්ඡිකරොතීති හාසපඤ්ඤා. අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣතීති හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො වෙදතුට්ඨිපාමොජ්ජබහුලො පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති හාසපඤ්ඤා.

කතමා **ජවනපඤ්ඤා?** යංකිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං යං දූරෙ සන්තිකෙ වා, සබ්බං තං රූපං අනිච්චතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. දුක්ඛතො ඛිප්පං අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. යා කාචි වෙදනා…පෙ…. යංකිඤ්චි විඤ්ඤාණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං, සබ්බං තං විඤ්ඤාණං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන දුක්ඛං භයට්ඨෙන අනත්තා අසාරකට්ඨෙනාති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා රූපනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණං චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන…පෙ…. විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං . චක්ඛුං…පෙ…. ජරාමරණං අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා.

කතමා **තික්ඛපඤ්ඤා?** ඛිප්පං කිලෙසෙ ඡින්දතීති තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති, උප්පන්නං බ්‍යාපාදවිතක්කං, උප්පන්නං විහිංසාවිතක්කං, උප්පන්නුප්පන්නෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ උප්පන්නං රාගං දොසං මොහං කොධං උපනාහං මක්ඛං පළාසං ඉස්සං මච්ඡරියං මායං සාඨෙය්‍යං ථම්භං සාරම්භං මානං අතිමානං

මදං පමාදං සබ්බෙ කිලෙසෙ සබ්බෙ දුච්චරිතෙ සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරෙ සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිං කරොති අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා. එකස්මිං ආසනෙ චත්තාරො අරියමග්ගා චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදායො ඡ අභිඤ්ඤායො අධිගතා හොන්ති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤායාති තික්ඛපඤ්ඤා.

කතමා **නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා?** ඉධෙකච්චො සබ්බසඞ්ඛාරෙසු උබ්බෙගබහුලො හොති උත්තාසබහුලො උක්කණ්ඨනබහුලො අරතිබහුලො අනභිරතිබහුලො බහිමුඛො න රමති සබ්බසඞ්ඛාරෙසු, අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අපදාලිතපුබ්බං ලොභක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා. අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අපදාලිතපුබ්බං දොසක්ඛන්ධං මොහක්ඛන්ධං කොධං උපනාහං…පෙ…. සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤාති (පටි. ම. 3.3).

217. **පබ්බජිතං උපාසිතාති** පණ්ඩිතං පබ්බජිතං උපසඞ්කමිත්වා පයිරුපාසිතා. **අත්ථන්තරොති** යථා එකෙ රන්ධගවෙසිනො උපාරම්භචිත්තතාය දොසං අබ්භන්තරං කරිත්වා නිසාමයන්ති, එවං අනිසාමෙත්වා අත්ථං අබ්භන්තරං කත්වා අත්ථයුත්තං කථං නිසාමයි උපධාරයි.

පටිලාභගතෙනාති පටිලාභත්ථාය ගතෙන. **උප්පාදනිමිත්තකොවිදාති** උප්පාදෙ ච නිමිත්තෙ ච ඡෙකා. **අවෙච්ච දක්ඛිතීති** ඤත්වා පස්සිස්සති.

අත්ථානුසිට්ඨීසු පරිග්ගහෙසු චාති යෙ අත්ථානුසාසනෙසු පරිග්ගහා අත්ථානත්ථං පරිග්ගාහකානි ඤාණානි, තෙසූති අත්ථො.

සුවණ්ණවණ්ණලක්ඛණවණ්ණනා

218. **අක්කොධනොති** න අනාගාමිමග්ගෙන කොධස්ස පහීනත්තා, අථ ඛො සචෙපි මෙ කොධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, ඛිප්පමෙව නං පටිවිනොදෙය්‍යාන්ති එවං අක්කොධවසිකත්තා. **නාභිසජ්ජීති** කුටිලකණ්ටකො විය තත්ථ තත්ථ මම්මං තුදන්තො විය න ලග්ගි. **න කුප්පි න බ්‍යාපජ්ජීති**ආදීසු පුබ්බුප්පත්තිකො **කොපො.** තතො බලවතරො **බ්‍යාපාදො.** තතො බලවතරා **පතිත්ථීයනා.** තං සබ්බං අකරොන්තො න කුප්පි න බ්‍යාපජ්ජි න පතිත්ථීයි. **අප්පච්චයන්ති** දොමනස්සං. **න පාත්වාකාසීති** න කායවිකාරෙන වා වචීවිකාරෙන වා පාකටමකාසි.

ඉධ කම්මං නාම දීඝරත්තං අක්කොධනතා චෙව සුඛුමත්ථරණාදිදානඤ්ච. **කම්මසරික්ඛකං** නාම කොධනස්ස ඡවිවණ්ණො ආවිලො හොති මුඛං දුද්දසියං වත්ථච්ඡාදනසදිසඤ්ච මණ්ඩනං නාම නත්ථි. තස්මා යො කොධනො චෙව වත්ථච්ඡාදනානඤ්ච අදාතා, සො ඉමිනා කාරණෙනස්ස ජනො කොධනාදිභාවං ජානාතූති දුබ්බණ්ණො හොති දුස්සණ්ඨානො. අක්කොධනස්ස පන මුඛං විරොචති, ඡවිවණ්ණො විප්පසීදති. සත්තා හි චතූහි කාරණෙහි පාසාදිකා හොන්ති ආමිසදානෙන වා වත්ථදානෙන වා සම්මජ්ජනෙන වා අක්කොධනතාය වා. ඉමානි චත්තාරිපි කාරණානි දීඝරත්තං තථාගතෙන කතානෙව. තෙනස්ස ඉමෙසං කතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති සුවණ්ණවණ්ණං මහාපුරිසලක්ඛණං නිබ්බත්තති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං. සුඛුමත්ථරණාදිලාභිතා **ආනිසංසො.**

219. **අභිවිස්සජීති** අභිවිස්සජ්ජෙසි. **මහිමිව සුරො අභිවස්සන්ති** සුරො වුච්චති දෙවො, මහාපථවිං අභිවස්සන්තො දෙවො විය.

සුරවරතරොරිව ඉන්දොති සුරානං වරතරො ඉන්දො විය.

අපබ්බජ්ජමිච්ඡන්ති අපබ්බජ්ජං ගිහිභාවං ඉච්ඡන්තො. **මහතිමහින්ති** මහන්තිං පථවිං.

අච්ඡාදනවත්ථමොක්ඛපාවුරණානන්ති අච්ඡාදනානඤ්චෙව වත්ථානඤ්ච උත්තමපාවුරණානඤ්ච. **පනාසොති** විනාසො.

කොසොහිතවත්ථගුය්හලක්ඛණවණ්ණනා

220. **මාතරම්පි පුත්තෙන සමානෙතා අහොසීති** ඉමං කම්මං රජ්ජෙ පතිට්ඨිතෙන සක්කා කාතුං. තස්මා බොධිසත්තොපි රජ්ජං කාරයමානො අන්තොනගරෙ චතුක්කාදීසු චතූසු නගරද්වාරෙසු බහිනගරෙ චතූසු දිසාසු ඉමං කම්මං කරොථාති මනුස්සෙ ඨපෙසි. තෙ මාතරං කුහිං මෙ පුත්තො පුත්තං න පස්සාමීති විලපන්තිං පරියෙසමානං දිස්වා එහි, අම්ම, පුත්තං දක්ඛසීති තං ආදාය ගන්ත්වා නහාපෙත්වා භොජෙත්වා පුත්තමස්සා පරියෙසිත්වා දස්සෙන්ති. එස නයො සබ්බත්ථ.

ඉධ **කම්මං** නාම දීඝරත්තං ඤාතීනං සමඞ්ගිභාවකරණං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම ඤාතයො හි සමඞ්ගීභූතා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වජ්ජං පටිච්ඡාදෙන්ති. කිඤ්චාපි හි තෙ කලහකාලෙ කලහං කරොන්ති, එකස්ස පන දොසෙ උප්පන්නෙ අඤ්ඤං ජානාපෙතුං න ඉච්ඡන්ති. අයං නාම එතස්ස දොසොති වුත්තෙ සබ්බෙ උට්ඨහිත්වා කෙන දිට්ඨං කෙන සුතං, අම්හාකං ඤාතීසු එවරූපං කත්තා නාම නත්ථීති. තථාගතෙන ච තං ඤාතිසඞ්ගහං කරොන්තෙන දීඝරත්තං ඉදං වජ්ජප්පටිච්ඡාදනකම්මං නාම කතං හොති. අථස්ස සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන එවරූපස්ස කම්මස්ස කතභාවං ජානාතූති කොසොහිතවත්ථගුය්හලක්ඛණං නිබ්බත්තති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං. පහූතපුත්තතා **ආනිසංසො.**

221. **වත්ථඡාදියන්ති** වත්ථෙන ඡාදෙතබ්බං වත්ථගුය්හං.

අමිත්තතාපනාති අමිත්තානං පතාපනා. **ගිහිස්ස පීතිං ජනනාති** ගිහිභූතස්ස සතො පීතිජනනා.

පරිමණ්ඩලාදිලක්ඛණවණ්ණනා

222. **සමං ජානාතීති** ‘‘අයං තාරුක්ඛසමො අයං පොක්ඛරසාතිසමො’’ති එවං තෙන තෙන සමං ජානාති. **සාමං ජානාතීති** සයං ජානාති. **පුරිසං ජානාතීති** ‘‘අයං සෙට්ඨිසම්මතො’’ති පුරිසං ජානාති. **පුරිසවිසෙසං ජානාතීති** මුග්ගං මාසෙන සමං අකත්වා ගුණවිසිට්ඨස්ස විසෙසං ජානාති. **අයමිදමරහතීති** අයං පුරිසො ඉදං නාම දානසක්කාරං අරහති . **පුරිසවිසෙසකරො අහොසීති** පුරිසවිසෙසං ඤත්වා කාරකො අහොසි. යො යං අරහති, තස්සෙව තං අදාසි. යො හි කහාපණාරහස්ස අඩ්ඪං දෙති, සො පරස්ස අඩ්ඪං නාසෙති. යො ද්වෙ කහාපණෙ දෙති, සො අත්තනො කහාපණං නාසෙති. තස්මා ඉදං උභයම්පි අකත්වා යො යං අරහති, තස්ස තදෙව අදාසි. **සද්ධාධනන්තිආදීසු** සම්පත්තිපටිලාභට්ඨෙන සද්ධාදීනං ධනභාවො වෙදිතබ්බො.

ඉධ **කම්මං** නාම දීඝරත්තං පුරිසවිසෙසං ඤත්වා කතං සමසඞ්ගහකම්මං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම තදස්ස කම්මං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති ඉමානි ද්වෙ ලක්ඛණානි නිබ්බත්තන්ති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. ධනසම්පත්ති **ආනිසංසො.**

223. **තුලියාති** තුලයිත්වා. **පටිවිචයාති** පටිවිචිනිත්වා. **මහාජනසඞ්ගාහකන්ති** මහාජනසඞ්ගහණං. **සමෙක්ඛමානොති** සමං පෙක්ඛමානො. **අතිනිපුණා මනුජාති** අතිනිපුණා සුඛුමපඤ්ඤා ලක්ඛණපාඨකමනුස්සා. **බහුවිවිධා ගිහීනං අරහානීති** බහූ විවිධානි ගිහීනං අනුච්ඡවිකානි පටිලභති. **දහරො සුසු කුමාරො** ‘‘අයං දහරො කුමාරො පටිලභිස්සතී’’ති බ්‍යාකංසු **මහීපතිස්සාති** රඤ්ඤො.

සීහපුබ්බද්ධකායාදිලක්ඛණවණ්ණනා

224. **යොගක්ඛෙමකාමොති** යොගතො ඛෙමකාමො. **පඤ්ඤායාති** කම්මස්සකතපඤ්ඤාය. ඉධ **කම්මං** නාම මහාජනස්ස අත්ථකාමතා. **කම්මසරික්ඛකං** නාම තං මහාජනස්ස අත්ථකාමතාය වඩ්ඪිමෙව පච්චාසීසිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති ඉමානි සමන්තපරිපූරානි අපරිහීනානි තීණි ලක්ඛණානි නිබ්බත්තන්ති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණත්තයං. ධනාදීහි චෙව සද්ධාදීහි ච අපරිහානි **ආනිසංසො.**

225. **සද්ධායාති** ඔකප්පනසද්ධාය පසාදසද්ධාය. **සීලෙනාති** පඤ්චසීලෙන දසසීලෙන. **සුතෙනාති** පරියත්තිසවනෙන. **බුද්ධියාති** එතෙසං බුද්ධියා , ‘‘කින්ති එතෙහි වඩ්ඪෙය්‍යු’’න්ති එවං චින්තෙසීති අත්ථො. **ධම්මෙනාති** ලොකියධම්මෙන. **බහූහි සාධූහීති** අඤ්ඤෙහිපි බහූහි උත්තමගුණෙහි. **අසහානධම්මතන්ති** අපරිහීනධම්මං.

රසග්ගසග්ගිතාලක්ඛණවණ්ණනා

226. **සමාභිවාහිනියොති** යථා තිලඵලමත්තම්පි ජිව්හග්ගෙ ඨපිතං සබ්බත්ථ ඵරති, එවං සමා හුත්වා වහන්ති. ඉධ **කම්මං** නාම අවිහෙඨනකම්මං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම පාණිආදීහි පහාරං ලද්ධස්ස තත්ථ තත්ථ ලොහිතං සණ්ඨාති, ගණ්ඨි ගණ්ඨි හුත්වා අන්තොව පුබ්බං ගණ්හාති, අන්තොව භිජ්ජති, එවං සො බහුරොගො හොති. තථාගතෙන පන දීඝරත්තං ඉමං ආරොග්‍යකරණකම්මං කතං. තදස්ස සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති ආරොග්‍යකරං රසග්ගසග්ගිලක්ඛණං නිබ්බත්තති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං. අප්පාබාධතා **ආනිසංසො.**

227. **මරණවධෙනාති** ‘‘එතං මාරෙථ එතං ඝාතෙථා’’ති එවං ආණත්තෙන මරණවධෙන. **උබ්බාධනායාති** බන්ධනාගාරප්පවෙසනෙන.

අභිනීලනෙත්තාදිලක්ඛණවණ්ණනා

228. **න ච විසටන්ති** කක්කටකො විය අක්ඛීනි නීහරිත්වා න කොධවසෙන පෙක්ඛිතා අහොසි. **න ච විසාචීති** වඞ්කක්ඛිකොටියා පෙක්ඛිතාපි නාහොසි. **න ච පන විචෙය්‍ය පෙක්ඛිතාති** විචෙය්‍ය පෙක්ඛිතා නාම යො කුජ්ඣිත්වා යදා නං පරො ඔලොකෙති, තදා නිම්මීලෙති න ඔලොකෙති, පුන ගච්ඡන්තං කුජ්ඣිත්වා ඔලොකෙති, එවරූපො නාහොසි. ''විනෙය්‍යපෙක්ඛිතා''තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. **උජුං තථා පසටමුජුමනොති** උජුමනො හුත්වා උජු පෙක්ඛිතා හොති, යථා ච උජුං, තථා පසටං විපුලං විත්ථතං පෙක්ඛිතා හොති. **පියදස්සනොති** පියායමානෙහි පස්සිතබ්බො.

ඉධ **කම්මං** නාම දීඝරත්තං මහාජනස්ස පියචක්ඛුනා ඔලොකනකම්මං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම කුජ්ඣිත්වා ඔලොකෙන්තො කාණො විය කාකක්ඛි විය හොති, වඞ්කක්ඛි පන ආවිලක්ඛි ච හොතියෙව. පසන්නචිත්තස්ස පන ඔලොකයතො අක්ඛීනං පඤ්චවණ්ණො පසාදො පඤ්ඤායති. තථාගතො ච තථා ඔලොකෙසි. අථස්ස තං දීඝරත්තං පියචක්ඛුනා ඔලොකිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති ඉමානි නෙත්තසම්පත්තිකරානි ද්වෙ මහාපුරිසලක්ඛණානි නිබ්බත්තන්ති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. පියදස්සනතා **ආනිසංසො. අභියොගිනොති** ලක්ඛණසත්ථෙ යුත්තා.

උණ්හීසසීසලක්ඛණවණ්ණනා

230. **බහුජනපුබ්බඞ්ගමො අහොසීති** බහුජනස්ස පුබ්බඞ්ගමො අහොසි ගණජෙට්ඨකො. තස්ස දිට්ඨානුගතිං අඤ්ඤෙ ආපජ්ජිංසු. ඉධ **කම්මං** නාම පුබ්බඞ්ගමතා. **කම්මසරික්ඛකං** නාම යො පුබ්බඞ්ගමො හුත්වා දානාදීනි කුසලකම්මානි කරොති, සො අමඞ්කුභූතො සීසං උක්ඛිපිත්වා පීතිපාමොජ්ජෙන පරිපුණ්ණසීසො විචරති, මහාපුරිසො ච හොති. තථාගතො ච තථා අකාසි. අථස්ස සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ඉදං පුබ්බඞ්ගමකම්මං ජානාතූති උණ්හීසසීසලක්ඛණං නිබ්බත්තති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං. මහාජනානුවත්තනතා **ආනිසංසො.**

231. **බහුජනං හෙස්සතීති** බහුජනස්ස භවිස්සති. **පටිභොගියාති** වෙය්‍යාවච්චකරා, එතස්ස බහූ වෙය්‍යාවච්චකරා භවිස්සන්තීති අත්ථො. **අභිහරන්ති තදාති** දහරකාලෙයෙව තදා එවං බ්‍යාකරොන්ති. **පටිහාරකන්ති** වෙය්‍යාවච්චකරභාවං. **විසවීති** චිණ්ණවසී.

එකෙකලොමතාදිලක්ඛණවණ්ණනා

232. **උපවත්තතීති** අජ්ඣාසයං අනුවත්තති, ඉධ **කම්මං** නාම දීඝරත්තං සච්චකථනං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම දීඝරත්තං අද්වෙජ්ඣකථාය පරිසුද්ධකථාය කථිතභාවමස්ස සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති එකෙකලොමලක්ඛණඤ්ච උණ්ණාලක්ඛණඤ්ච නිබ්බත්තති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. මහාජනස්ස අජ්ඣාසයානුකූලෙන අනුවත්තනතා **ආනිසංසො. එකෙකලොමූපචිතඞ්ගවාති** එකෙකෙහි ලොමෙහි උපචිතසරීරො.

චත්තාලීසාදිලක්ඛණවණ්ණනා

234. **අභෙජ්ජපරිසොති** අභින්දිතබ්බපරිසො. ඉධ **කම්මං** නාම දීඝරත්තං අපිසුණවාචාය කථනං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම පිසුණවාචස්ස කිර සමග්ගභාවං භින්දනතො දන්තා අපරිපුණ්ණා චෙව හොන්ති විරළා ච. තථාගතස්ස පන දීඝරත්තං අපිසුණවාචතං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති ඉදං ලක්ඛණද්වයං නිබ්බත්තති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. අභෙජ්ජපරිසතා **ආනිසංසො. චතුරො දසාති** චත්තාරො දස චත්තාලීසං.

පහූතජිව්හාදිලක්ඛණවණ්ණනා

236. **ආදෙය්‍යවාචො හොතීති** ගහෙතබ්බවචනො හොති. ඉධ **කම්මං** නාම දීඝරත්තං අඵරුසවාදිතා. **කම්මසරික්ඛකං** නාම යෙ ඵරුසවාචා හොන්ති, තෙ ඉමිනා කාරණෙන නෙසං ජිව්හං පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා ඵරුසවාචාය කථිතභාවං ජනො ජානාතූති බද්ධජිව්හා වා හොන්ති, ගුළ්හජිව්හා වා ද්විජිව්හා වා මම්මනා වා. යෙ පන ජිව්හං පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා ඵරුසවාචං න වදන්ති, තෙ බද්ධජිව්හා ගුළ්හජිව්හා ද්විජිව්හා න හොන්ති. මුදු නෙසං ජිව්හා හොති රත්තකම්බලවණ්ණා. තස්මා තථාගතස්ස දීඝරත්තං ජිව්හං පරිවත්තෙත්වා ඵරුසාය වාචාය අකථිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති පහූතජිව්හාලක්ඛණං නිබ්බත්තති. ඵරුසවාචං කථෙන්තානඤ්ච සද්දො භිජ්ජති. තෙ සද්දභෙදං කත්වා ඵරුසවාචාය කථිතභාවං ජනො ජානාතූති ඡින්නස්සරා වා හොන්ති භින්නස්සරා වා කාකස්සරා වා. යෙ පන සරභෙදකරං ඵරුසවාචං න කථෙන්ති, තෙසං සද්දො මධුරො ච හොති පෙමනීයො. තස්මා තථාගතස්ස දීඝරත්තං සරභෙදකරාය ඵරුසවාචාය අකථිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති බ්‍රහ්මස්සරලක්ඛණං නිබ්බත්තති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. ආදෙය්‍යවචනතා **ආනිසංසො.**

237. **උබ්බාධිකන්ති** අක්කොසයුත්තත්තා ආබාධකරිං **බහුජනප්පමද්දනන්ති** බහුජනානං පමද්දනිං **අබාළ්හං ගිරං සො න භණි ඵරුසන්ති** එත්ථ අකාරො පරතො භණිසද්දෙන යොජෙතබ්බො. **බාළ්හන්ති** බලවං අතිඵරුසං. **බාළ්හං ගිරං සො න අභණීති** අයමෙත්ථ අත්ථො. **සුසංහිතන්ති** සුට්ඨු පෙමසඤ්හිතං. **සඛිලන්ති** මුදුකං. **වාචාති** වාචායො. **කණ්ණසුඛාති** කණ්ණසුඛායො. ''කණ්ණසුඛ''න්තිපි පාඨො, යථා කණ්ණානං සුඛං හොති, එවං එරයතීති අත්ථො. **වෙදයථාති** වෙදයිත්ථ. **බ්‍රහ්මස්සරත්තන්ති** බ්‍රහ්මස්සරතං. **බහුනො බහුන්ති** බහුජනස්ස බහුං. ''බහූනං බහුන්ති''පි පාඨො, බහුජනානං බහුන්ති අත්ථො.

සීහහනුලක්ඛණවණ්ණනා

238. **අප්පධංසිකො හොතීති** ගුණතො වා ඨානතො වා පධංසෙතුං චාවෙතුං අසක්කුණෙය්‍යො. ඉධ **කම්මං** නාම පලාපකථාය අකථනං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම යෙ තං කථෙන්ති, තෙ ඉමිනා කාරණෙන නෙසං හනුකං චාලෙත්වා චාලෙත්වා පලාපකථාය කථිතභාවං ජනො ජානාතූති අන්තොපවිට්ඨහනුකා වා වඞ්කහනුකා වා පබ්භාරහනුකා වා හොන්ති. තථාගතො පන තථා න කථෙසි. තෙනස්ස හනුකං චාලෙත්වා චාලෙත්වා දීඝරත්තං පලාපකථාය අකථිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති සීහහනුලක්ඛණං නිබ්බත්තති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං. අප්පධංසිකතා **ආනිසංසො.**

239. **අවිකිණ්ණවචනබ්‍යප්පථො චාති** අවිකිණ්ණවචනානං විය පුරිමබොධිසත්තානං වචනපථො අස්සාති අවිකිණ්ණවචනබ්‍යප්පථො. **ද්විදුගමවරතරහනුත්තමලත්ථාති** ද්වීහි ද්වීහි ගච්ඡතීති ද්විදුගමො, ද්වීහි ද්වීහීති චතූහි, චතුප්පදානං වරතරස්ස සීහස්සෙව හනුභාවං අලත්ථාති අත්ථො. **මනුජාධිපතීති** මනුජානං අධිපති. **තථත්තොති** තථසභාවො.

සමදන්තාදිලක්ඛණවණ්ණනා

240. **සුචිපරිවාරොති** පරිසුද්ධපරිවාරො. ඉධ **කම්මං** නාම සම්මාජීවතා. **කම්මසරික්ඛකං** නාම යො විසමෙන සංකිලිට්ඨාජීවෙන ජීවිතං කප්පෙති, තස්ස දන්තාපි විසමා හොන්ති දාඨාපි කිලිට්ඨා. තථාගතස්ස පන සමෙන සුද්ධාජීවෙන ජීවිතං කප්පිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති සමදන්තලක්ඛණඤ්ච සුසුක්කදාඨාලක්ඛණඤ්ච නිබ්බත්තති. **ලක්ඛණං** නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. සුචිපරිවාරතා **ආනිසංසො.**

241. **අවස්සජීති** පහාසි **තිදිවපුරවරසමොති** තිදිවපුරවරෙන සක්කෙන සමො. **ලපනජන්ති** මුඛජං, දන්තන්ති අත්ථො. **දිජසමසුක්කසුචිසොභනදන්තොති** ද්වෙ වාරෙ ජාතත්තා දිජනාමකා සුක්කා සුචි සොභනා ච දන්තා අස්සාති දිජසමසුක්කසුචිසොභනදන්තො. **න ච ජනපදතුදනන්ති** යො තස්ස චක්කවාළපරිච්ඡින්නො ජනපදො, තස්ස අඤ්ඤෙන තුදනං පීළා වා ආබාධො වා නත්ථි. **හිතමපි ච බහුජන සුඛඤ්ච චරන්තීති** බහුජනා සමානසුඛදුක්ඛා හුත්වා තස්මිං ජනපදෙ අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හිතඤ්චෙව සුඛඤ්ච චරන්ති. **විපාපොති** විගතපාපො. **විගතදරථකිලමථොති** විගතකායිකදරථකිලමථො. **මලඛිලකලිකිලෙසෙ පනුදෙහීති** රාගාදිමලානඤ්චෙව රාගාදිඛිලානඤ්ච දොසකලීනඤ්ච සබ්බකිලෙසානඤ්ච අපනුදෙහි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

ලක්ඛණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සිඞ්ගාලසුත්තවණ්ණනා

නිදානවණ්ණනා

242. එවං මෙ සුතන්ති සිඞ්ගාලසුත්තං. තත්‍රායමනුත්තානපදවණ්ණනා – **වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙති** වෙළුවනන්ති තස්ස උය්‍යානස්ස නාමං. තං කිර වෙළූහි පරික්ඛිත්තං අහොසි අට්ඨාරසහත්ථෙන ච පාකාරෙන ගොපුරට්ටාලකයුත්තං නීලොභාසං මනොරමං, තෙන වෙළුවනන්ති වුච්චති. කලන්දකානඤ්චෙත්ථ නිවාපං අදංසු, තෙන කලන්දකනිවාපොති වුච්චති.

පුබ්බෙ කිර අඤ්ඤතරො රාජා තත්ථ උය්‍යානකීළනත්ථං ආගතො සුරාමදෙන මත්තො දිවා නිද්දං ඔක්කමි. පරිජනොපිස්ස ‘‘සුත්තො රාජා’’ති පුප්ඵඵලාදීහි පලොභියමානො ඉතො චිතො ච පක්කාමි. අථ සුරාගන්ධෙන අඤ්ඤතරස්මා සුසිරරුක්ඛා කණ්හසප්පො නික්ඛමිත්වා රඤ්ඤො අභිමුඛො ආගච්ඡති, තං දිස්වා රුක්ඛදෙවතා ‘‘රඤ්ඤො ජීවිතං දම්මී’’ති කාළකවෙසෙන ආගන්ත්වා කණ්ණමූලෙ සද්දමකාසි. රාජා පටිබුජ්ඣි. කණ්හසප්පො නිවත්තො. සො තං දිස්වා ‘‘ඉමාය කාළකාය මම ජීවිතං දින්න’’න්ති කාළකානං තත්ථ නිවාපං පට්ඨපෙසි, අභයඝොසඤ්ච ඝොසාපෙසි. තස්මා තං තතො පභුති ‘‘කලන්දකනිවාපො’’ති සඞ්ඛ්‍යං ගතං. **කලන්දකාති** හි කාළකානං එතං නාමං.

තෙන ඛො පන සමයෙනාති යස්මිං සමයෙ භගවා රාජගහං ගොචරගාමං කත්වා වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙ විහරති, තෙන සමයෙන. **සිඞ්ගාලකො ගහපතිපුත්තොති** සිඞ්ගාලකොති තස්ස නාමං. **ගහපතිපුත්තොති** ගහපතිස්ස පුත්තො ගහපතිපුත්තො. තස්ස කිර පිතා ගහපතිමහාසාලො, නිදහිත්වා ඨපිතා චස්ස ගෙහෙ චත්තාලීස ධනකොටියො අත්ථි. සො භගවති නිට්ඨඞ්ගතො උපාසකො සොතාපන්නො, භරියාපිස්ස සොතාපන්නායෙව. පුත්තො පනස්ස අස්සද්ධො අප්පසන්නො. අථ නං මාතාපිතරො අභික්ඛණං එවං ඔවදන්ති – ‘‘තාත සත්ථාරං උපසඞ්කම, ධම්මසෙනාපතිං මහාමොග්ගල්ලානං මහාකස්සපං අසීතිමහාසාවකෙ උපසඞ්කමා’’ති. සො එවමාහ – ‘‘නත්ථි මම තුම්හාකං සමණානං උපසඞ්කමනකිච්චං, සමණානං සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිතබ්බං හොති, ඔනමිත්වා වන්දන්තස්ස පිට්ඨි රුජ්ජති, ජාණුකානි ඛරානි හොන්ති, භූමියං නිසීදිතබ්බං හොති, තත්ථ නිසින්නස්ස වත්ථානි කිලිස්සන්ති ජීරන්ති, සමීපෙ නිසින්නකාලතො පට්ඨාය කථාසල්ලාපො හොති, තස්මිං සති විස්සාසො උප්පජ්ජති, තතො නිමන්තෙත්වා චීවරපිණ්ඩපාතාදීනි දාතබ්බානි හොන්ති. එවං සන්තෙ අත්ථො පරිහායති, නත්ථි මය්හං තුම්හාකං සමණානං උපසඞ්කමනකිච්ච’’න්ති. ඉති නං යාවජීවං ඔවදන්තාපි මාතාපිතරො සාසනෙ උපනෙතුං නාසක්ඛිංසු.

අථස්ස පිතා මරණමඤ්චෙ නිපන්නො ‘‘මම පුත්තස්ස ඔවාදං දාතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා පුන චින්තෙසි – ‘‘දිසා තාත නමස්සාහී’’ති එවමස්ස ඔවාදං දස්සාමි, සො අත්ථං අජානන්තො දිසා නමස්සිස්සති, අථ නං සත්ථා වා සාවකා වා පස්සිත්වා ‘‘කිං කරොසී’’ති පුච්ඡිස්සන්ති. තතො ‘‘මය්හං පිතා දිසා නමස්සනං කරොහීති මං ඔවදී’’ති වක්ඛති. අථස්ස තෙ ‘‘න තුය්හං පිතා එතා දිසා නමස්සාපෙති, ඉමා පන දිසා නමස්සාපෙතී’’ති ධම්මං දෙසෙස්සන්ති. සො බුද්ධසාසනෙ ගුණං ඤත්වා ‘‘පුඤ්ඤකම්මං කරිස්සතී’’ති. අථ නං ආමන්තාපෙත්වා ‘‘තාත, පාතොව උට්ඨාය ඡ දිසා නමස්සෙය්‍යාසී’’ති ආහ. මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස කථා නාම යාවජීවං අනුස්සරණීයා හොති. තස්මා සො ගහපතිපුත්තො තං පිතුවචනං අනුස්සරන්තො තථා අකාසි. තස්මා ‘‘කාලස්සෙව උට්ඨාය රාජගහා නික්ඛමිත්වා’’තිආදි වුත්තං.

243. **පුථුදිසාති** බහුදිසා. ඉදානි තා දස්සෙන්තො **පුරත්ථිමං දිසන්තිආදිමාහ**. **පාවිසීති** න තාව පවිට්ඨො, පවිසිස්සාමීති නික්ඛන්තත්තා පන අන්තරාමග්ගෙ වත්තමානොපි එවං වුච්චති. **අද්දසා ඛො භගවාති** න ඉදානෙව අද්දස, පච්චූසසමයෙපි බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො එතං දිසා නමස්සමානං දිස්වා ‘‘අජ්ජ අහං සිඞ්ගාලස්ස ගහපතිපුත්තස්ස ගිහිවිනයං සිඞ්ගාලසුත්තන්තං කථෙස්සාමි, මහාජනස්ස සා කථා සඵලා භවිස්සති, ගන්තබ්බං මයා එත්ථා’’ති. තස්මා පාතොව නික්ඛමිත්වා රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි, පවිසන්තො ච නං තථෙව අද්දස. තෙන වුත්තං – ‘‘අද්දසා ඛො භගවා’’ති. **එතදවොචාති** සො කිර අවිදූරෙ ඨිතම්පි සත්ථාරං න පස්සති, දිසායෙව නමස්සති. අථ නං භගවා සූරියරස්මිසම්ඵස්සෙන විකසමානං මහාපදුමං විය මුඛං විවරිත්වා ‘‘කිං නු ඛො ත්වං, ගහපතිපුත්තා’’තිආදිකං එතදවොච.

ඡදිසාදිවණ්ණනා

244. **යථා කථං පන, භන්තෙති** සො කිර තං භගවතො වචනං සුත්වාව චින්තෙසි ‘‘යා කිර මම පිතරා ඡ දිසා නමස්සිතබ්බා’’ති වුත්තා, න කිර තා එතා, අඤ්ඤා කිර අරියසාවකෙන ඡ දිසා නමස්සිතබ්බා. හන්දාහං අරියසාවකෙන නමස්සිතබ්බා දිසායෙව පුච්ඡිත්වා නමස්සාමීති. සො තා පුච්ඡන්තො **යථා කථං පන, භන්තෙතිආදිමාහ**. තත්ථ **යථාති** නිපාතමත්තං. **කථං පනාති** ඉදමෙව පුච්ඡාපදං. **කම්මකිලෙසාති** තෙහි කම්මෙහි සත්තා කිලිස්සන්ති, තස්මා කම්මකිලෙසාති වුච්චන්ති. **ඨානෙහීති** කාරණෙහි. **අපායමුඛානීති** විනාසමුඛානි. **සොති** සො සොතාපන්නො අරියසාවකො. **චුද්දස පාපකාපගතොති** එතෙහි චුද්දසහි පාපකෙහි ලාමකෙහි අපගතො. **ඡද්දිසාපටිච්ඡාදීති** ඡ දිසා

පටිච්ඡාදෙන්තො. **උභොලොකවිජයායා**ති උභින්නං ඉධලොකපරලොකානං විජිනනත්ථාය. **අයඤ්චෙව ලොකො ආරද්ධො හොතී**ති එවරූපස්ස හි ඉධ ලොකෙ පඤ්ච වෙරානි න හොන්ති, තෙනස්ස අයඤ්චෙව ලොකො ආරද්ධො හොති පරිතොසිතො චෙව නිප්ඵාදිතො ච. පරලොකෙපි පඤ්ච වෙරානි න හොන්ති, තෙනස්ස පරො ච ලොකො ආරාධිතො හොති. තස්මා සො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති.

245. ඉති භගවා සඞ්ඛෙපෙන මාතිකං ඨපෙත්වා ඉදානි තමෙව විත්ථාරෙන්තො **කතමස්ස චත්තාරො කම්මකිලෙසා**තිආදිමාහ. **කම්මකිලෙසො**ති කම්මඤ්ච තං කිලෙසසම්පයුත්තත්තා කිලෙසො චාති කම්මකිලෙසො. සකිලෙසොයෙව හි පාණං හනති, නික්කිලෙසො න හනති, තස්මා පාණාතිපාතො ''කම්මකිලෙසො''ති වුත්තො. **අදින්නාදානාදීසු**පි එසෙව නයො. **අථාපරන්ති** අපරම්පි එතදත්ථපරිදීපකමෙව ගාථාබන්ධං අවොචාති අත්ථො.

චතුඨානාදිවණ්ණනා

246. **පාපකම්මං කරොතී**ති ඉදං භගවා යස්මා කාරකෙ දස්සිතෙ අකාරකො පාකටො හොති, තස්මා ''පාපකම්මං න කරොතී''ති මාතිකං ඨපෙත්වාපි දෙසනාකුසලතාය පඨමතරං කාරකං දස්සෙන්තො ආහ . තත්ථ **ඡන්දාගතිං ගච්ඡන්තො**ති ඡන්දෙන පෙමෙන අගතිං ගච්ඡන්තො අකත්තබ්බං කරොන්තො. පරපදෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ යො ''අයං මෙ මිත්තො වා සම්භත්තො වා සන්දිට්ඨො වා ඤාතකො වා ලඤ්ජං වා පන මෙ දෙතී''ති ඡන්දවසෙන අස්සාමිකං සාමිකං කරොති, අයං ඡන්දාගතිං ගච්ඡන්තො පාපකම්මං කරොති නාම. යො ''අයං මෙ වෙරී''ති පකතිවෙරවසෙන තඞ්ඛණුප්පන්නකොධවසෙන වා සාමිකං අස්සාමිකං කරොති, අයං දොසාගතිං ගච්ඡන්තො පාපකම්මං කරොති නාම. යො පන මන්දත්තා මොමූහත්තා යං වා තං වා වත්වා අස්සාමිකං සාමිකං කරොති, අයං මොහාගතිං ගච්ඡන්තො පාපකම්මං කරොති නාම. යො පන ''අයං රාජවල්ලභො වා විසමනිස්සිතො වා අනත්ථම්පි මෙ කරෙය්‍යා''ති භීතො අස්සාමිකං සාමිකං කරොති, අයං භයාගතිං ගච්ඡන්තො පාපකම්මං කරොති නාම. යො පන යංකිඤ්චි භාජෙන්තො ''අයං මෙ සන්දිට්ඨො වා සම්භත්තො වා''ති පෙමවසෙන අතිරෙකං දෙති, ''අයං මෙ වෙරී''ති දොසවසෙන ඌනකං දෙති, මොමූහත්තා දින්නාදින්නං අජානමානො කස්සචි ඌනං කස්සචි අධිකං දෙති, ''අයං ඉමස්මිං අදිය්‍යමානෙ මය්හං අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා''ති භීතො කස්සචි අතිරෙකං දෙති, සො චතුබ්බිධොපි යථානුක්කමෙන ඡන්දාගතිආදීනි ගච්ඡන්තො පාපකම්මං කරොති නාම.

අරියසාවකො පන ජීවිතක්ඛයං පාපුණන්තොපි ඡන්දාගතිආදීනි න ගච්ඡති. තෙන වුත්තං – ''ඉමෙහි චතූහි ඨානෙහි පාපකම්මං න කරොතී''ති.

නිහීයති යසො තස්සාති තස්ස අගතිගාමිනො කිත්තියසොපි පරිවාරයසොපි නිහීයති පරිහායති.

ඡඅපායමුඛාදිවණ්ණනා

247. **සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨානානුයොගො**ති එත්ථ **සුරා**ති පිට්ඨසුරා පූවසුරා ඔදනසුරා කිණ්ණපක්ඛිත්තා සම්භාරසංයුත්තාති පඤ්ච සුරා. **මෙරය**න්ති පුප්ඵාසවො ඵලාසවො මධ්වාසවො ගුළාසවො සම්භාරසංයුත්තොති පඤ්ච ආසවා. තං සබ්බම්පි මදකරණවසෙන **මජ්ජං. පමාදට්ඨාන**න්ති පමාදකාරණං. යාය චෙතනාය තං මජ්ජං පිවති, තස්ස එතං අධිවචනං. **අනුයොගො**ති තස්ස සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨානස්ස අනුඅනුයොගො පුනප්පුනං කරණං. යස්මා පනෙතං අනුයුත්තස්ස උප්පන්නා චෙව භොගා පරිහායන්ති, අනුප්පන්නා ච නුප්පජ්ජන්ති, තස්මා ''භොගානං අපායමුඛ''න්ති වුත්තං. **විකාලවිසිඛාචරියානුයොගො**ති අවෙලාය විසිඛාසු චරියානුයුත්තතා.

සමජ්ජාභිචරණන්ති නච්චාදිදස්සනවසෙන සමජ්ජාගමනං. **ආලස්‍යානුයොගො**ති කායාලසියතාය යුත්තප්පයුත්තතා.

සුරාමෙරයස්ස ඡආදීනවාදිවණ්ණනා

248. එවං ඡන්නං අපායමුඛානං මාතිකං ඨපෙත්වා ඉදානි තානි විභජන්තො **ඡ ඛො මෙ, ගහපතිපුත්ත ආදීනවා**තිආදිමාහ. තත්ථ **සන්දිට්ඨිකා**ති සාමං පස්සිතබ්බා, ඉධලොකභාවිනී. ධනජානීති ධනහානි. **කලහප්පවඩ්ඪනී**ති වාචාකලහස්ස චෙව හත්ථපරාමාසාදිකායකලහස්ස ච වඩ්ඪනී. **රොගානං ආයතන**න්ති තෙසං තෙසං අක්ඛිරොගාදීනං ඛෙත්තං. **අකිත්තිසඤ්ජනනී**ති සුරං පිවිත්වා හි මාතරම්පි පහරන්ති පිතරම්පි, අඤ්ඤම්පි බහුම්පි අවත්තබ්බං වදන්ති, අකත්තබ්බං කරොන්ති. තෙන ගරහම්පි දණ්ඩම්පි හත්ථපාදාදිඡෙදම්පි පාපුණන්ති, ඉධලොකෙපි පරලොකෙපි අකිත්තිං පාපුණන්ති, ඉති තෙසං සා සුරා අකිත්තිසඤ්ජනනී නාම හොති. **කොපීනනිදංසනී**ති ගුය්හට්ඨානඤ්හි විවරියමානං හිරිං කොපෙති විනාසෙති, තස්මා ''කොපීන''න්ති වුච්චති, සුරාමදමත්තා ච තං තං අඞ්ගං විවරිත්වා විචරන්ති, තෙන නෙසං සා සුරා කොපීනස්ස නිදංසනතො ''කොපීනනිදංසනී''ති වුච්චති. **පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණී**ති සාගතත්ථෙරස්ස විය කම්මස්සකතපඤ්ඤං දුබ්බලං කරොති, තස්මා ''පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණී''ති වුච්චති. මග්ගපඤ්ඤං පන දුබ්බලං කාතුං න සක්කොති. අධිගතමග්ගානඤ්හි සා අන්තොමුඛමෙව න පවිසති. **ඡට්ඨං පද**න්ති ඡට්ඨං කාරණං.

249. **අත්තාපිස්ස අගුත්තො අරක්ඛිතො හොතීති** අවෙලාය චරන්තො හි ඛාණුකණ්ටකාදීනිපි අක්කමති, අහිනාපි යක්ඛාදීහිපි සමාගච්ඡති, තං තං ඨානං ගච්ඡතීති ඤත්වා වෙරිනොපි නං නිලීයිත්වා ගණ්හන්ති වා හනන්ති වා. එවං අත්තාපිස්ස අගුත්තො හොති අරක්ඛිතො. පුත්තදාරාපි ''අම්හාකං පිතා අම්හාකං සාමි රත්තිං විචරති, කිමඞ්ගං පන මය''න්ති ඉතිස්ස පුත්තධීතරොපි භරියාපි බහි පත්ථනං කත්වා රත්තිං චරන්තා අනයබ්‍යසනං පාපුණන්ති. එවං **පුත්තදාරොපිස්ස අගුත්තො අරක්ඛිතො හොති. සාපතෙය්‍යන්ති** තස්ස පුත්තදාරපරිජනස්ස රත්තිං චරණකභාවං ඤත්වා චොරා සුඤ්ඤං ගෙහං පවිසිත්වා යං ඉච්ඡන්ති, තං හරන්ති. එවං **සාපතෙය්‍යම්පිස්ස අගුත්තං අරක්ඛිතං හොති. සඞ්කියො ච හොතීති** අඤ්ඤෙහි කතපාපකම්මෙසුපි ''ඉමිනා කතං භවිස්සතී''ති සඞ්කිතබ්බො හොති. යස්ස යස්ස ඝරද්වාරෙන යාති, තත්ථ යං අඤ්ඤෙන චොරකම්මං පරදාරිකකම්මං වා කතං, තං ''ඉමිනා කත''න්ති වුත්තෙ අභූතං අසන්තම්පි තස්මිං රූහති පතිට්ඨාති. **බහූනඤ්ච දුක්ඛධම්මානන්ති** එත්තකං දුක්ඛං, එත්තකං දොමනස්සන්ති වත්තුං න සක්කා, අඤ්ඤස්මිං පුග්ගලෙ අසති සබ්බං විකාලචාරිම්හි ආහරිතබ්බං හොති, ඉති සො බහූනං දුක්ඛධම්මානං පුරක්ඛතො පුරෙගාමී හොති.

250. **ක්ව නච්චන්ති** ''කස්මිං ඨානෙ නටනාටකාදිනච්චං අත්ථී''ති පුච්ඡිත්වා යස්මිං ගාමෙ වා නිගමෙ වා තං අත්ථි, තත්ථ ගන්තබ්බං හොති, තස්ස ''ස්වෙ නච්චදස්සනං ගමිස්සාමී''ති අජ්ජ වත්ථගන්ධමාලාදීනි පටියාදෙන්තස්සෙව සකලදිවසම්පි කම්මච්ඡෙදො හොති, නච්චදස්සනෙන එකාහම්පි ද්වීහම්පි තීහම්පි තත්ථෙව හොති, අථ වුට්ඨිසම්පත්තියාදීනි ලභිත්වාපි වප්පාදිකාලෙ වප්පාදීනි අකරොන්තස්ස අනුප්පන්නා භොගා නුප්පජ්ජන්ති, තස්ස බහි ගතභාවං ඤත්වා අනාරක්ඛෙ ගෙහෙ චොරා යං ඉච්ඡන්ති, තං කරොන්ති, තෙනස්ස උප්පන්නාපි භොගා විනස්සන්ති. **ක්ව ගීතන්ති**ආදීසුපි එසෙව නයො. තෙසං නානාකරණං බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තමෙව.

251. **ජයං වෙරන්ති** ''ජිතං මයා''ති පරිසමජ්ඣෙ පරස්ස සාටකං වා වෙඨනං වා ගණ්හාති, සො ''පරිසමජ්ඣෙ මෙ අවමානං කරොසි, හොතු, සික්ඛාපෙස්සාමි න''න්ති තත්ථ වෙරං බන්ධති, එවං ජිනන්තො සයං වෙරං පසවති. **ජිනොති** අඤ්ඤෙන ජිතො සමානො යං තෙන තස්ස වෙඨනං වා සාටකො වා අඤ්ඤං වා පන හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිවිත්තං ගහිතං, තං අනුසොචති ''අහොසි වත මෙ, තං තං වත මෙ නත්ථී''ති තප්පච්චයා සොචති. එවං සො ජිනො විත්තං අනුසොචති. **සභාගතස්ස වචනං න රූහතීති** විනිච්ඡයට්ඨානෙ සක්ඛිපුට්ඨස්ස සතො වචනං න රූහති, න පතිට්ඨාති, ''අයං අක්ඛසොණ්ඩො ජූතකරො, මා තස්ස වචනං ගණ්හිත්ථා''ති වත්තාරො භවන්ති. **මිත්තාමච්චානං පරිභූතො හොතීති** තඤ්හි මිත්තාමච්චා එවං වදන්ති – ''සම්ම, ත්වම්පි නාම කුලපුත්තො ජූතකරො ඡින්නභින්නකො හුත්වා විචරසි, න තෙ ඉදං ජාතිගොත්තානං අනුරූපං, ඉතො පට්ඨාය මා එවං කරෙය්‍යාසී''ති. සො එවං වුත්තොපි තෙසං වචනං න කරොති. තතො තෙන සද්ධිං එකතො න තිට්ඨන්ති න නිසීදන්ති. තස්ස කාරණා සක්ඛිපුට්ඨාපි න කථෙන්ති. එවං මිත්තාමච්චානං පරිභූතො හොති.

ආවාහවිවාහකානන්ති ආවාහකා නාම යෙ තස්ස ඝරතො දාරිකං ගහෙතුකාමා. විවාහකා නාම යෙ තස්ස ගෙහෙ දාරිකං දාතුකාමා. **අපත්ථිතො හොතීති** අනිච්ඡිතො හොති. **නාලං දාරභරණායාති** දාරභරණාය න සමත්ථො. එතස්ස ගෙහෙ දාරිකා දින්නාපි එතස්ස ගෙහතො ආගතාපි අම්හෙහි එව පොසිතබ්බා භවිස්සතියෙව.

පාපමිත්තතාය ඡආදීනවාදිවණ්ණනා

252. **ධුත්තාති** අක්ඛධුත්තා. **සොණ්ඩාති** ඉත්ථිසොණ්ඩා භත්තසොණ්ඩා පූවසොණ්ඩා මූලකසොණ්ඩා. **පිපාසාති** පානසොණ්ඩා. **නෙකතිකාති** පතිරූපකෙන වඤ්චනකා. **වඤ්චනිකාති** සම්මුඛාවඤ්චනාහි වඤ්චනිකා. **සාහසිකාති** එකාගාරිකාදිසාහසිකකම්මකාරිනො. **ත්‍යාස්ස මිත්තා හොන්තීති** තෙ අස්ස මිත්තා හොන්ති. අඤ්ඤෙහි සප්පුරිසෙහි සද්ධිං න රමති ගන්ධමාලාදීහි අලඞ්කරිත්වා වරසයනං ආරොපිතසූකරො ගූථකූපම්ව, තෙ පාපමිත්තෙයෙව උපසඞ්කමති. තස්මා දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ සම්පරායඤ්ච බහුං අනත්ථං නිගච්ඡති.

253. **අතිසීතන්ති කම්මං න කරොතීති** මනුස්සෙහි කාලස්සෙව වුට්ඨාය ''එථ භො කම්මන්තං ගච්ඡාමා''ති වුත්තො ''අතිසීතං තාව, අට්ඨීනි භිජ්ජන්ති විය, ගච්ඡථ තුම්හෙ පච්ඡා ජානිස්සාමී''ති අග්ගිං තපන්තො නිසීදති. තෙ ගන්ත්වා කම්මං කරොන්ති. ඉතරස්ස කම්මං පරිහායති. **අතිඋණ්හන්ති**ආදීසුපි එසෙව නයො.

හොති පානසඛා නාමාති එකච්චො පානට්ඨානෙ සුරාගෙහෙයෙව සහායො හොති. ''පන්නසඛා''තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. **සම්මියසම්මියොති** සම්ම සම්මාති වදන්තො සම්මුඛෙයෙව සහායො හොති, පරම්මුඛෙ වෙරීසදිසො ඔතාරමෙව ගවෙසති. **අත්ථෙසු ජාතෙසූති** තථාරූපෙසු කිච්චෙසු සමුප්පන්නෙසු. **වෙරප්පසවොති** වෙරබහුලතා. **අනත්ථතාති** අනත්ථකාරිතා. **සුකදරියතාති** සුට්ඨු කදරියතා ථද්ධමච්ඡරියභාවො . **උදකම්ව ඉණං විගාහතීති** පාසාණො උදකං විය සංසීදන්තො ඉණං විගාහති.

රත්තිනුට්ඨානදෙස්සිනාති රත්තිං අනුට්ඨානසීලෙන. **අතිසායමිදං අහූති** ඉදං අතිසායං ජාතන්ති යෙ එවං වත්වා කම්මං න කරොන්ති. **ඉති විස්සට්ඨකම්මන්තෙති** එවං වත්වා පරිච්චත්තකම්මන්තෙ. **අත්ථා අච්චෙන්ති මාණවෙති** එවරූපෙ පුග්ගලෙ අත්ථා අතික්කමන්ති, තෙසු න තිට්ඨන්ති.

තිණා භියොාති තිණතොපි උත්තරි. **සො සුඛං න විහායතීති** සො පුරිසො සුඛං න ජහාති, සුඛසමඞ්ගීයෙව හොති. ඉමිනා කථාමග්ගෙන ඉමමත්ථං දස්සෙති ''ගිහිභූතෙන සතා එත්තකං කම්මං න කාතබ්බං, කරොන්තස්ස වඩ්ඪී නාම නත්ථි. ඉධලොකෙ පරලොකෙ ගරහමෙව පාපුණාතී''ති.

මිත්තපතිරූපකාදිවණ්ණනා

254. ඉදානි යො එවං කරොතො අනත්ථො උප්පජ්ජති, අඤ්ඤානි වා පන යානි කානිචි භයානි යෙකෙචි උපද්දවා යෙකෙචි උපසග්ගා, සබ්බෙ තෙ බාලං නිස්සාය උප්පජ්ජන්ති. තස්මා ''එවරූපා බාලා න සෙවිතබ්බා''ති බාලෙ මිත්තපතිරූපකෙ අමිත්තෙ දස්සෙතුං **චත්තාරොමෙ, ගහපතිපුත්ත අමිත්තා**තිආදිමාහ. තත්ථ **අඤ්ඤදත්ථුහරොති** සයං තුච්ඡහත්ථො ආගන්ත්වා එකංසෙන යංකිඤ්චි හරතියෙව. **වචීපරමොති** වචනපරමො වචනමත්තෙනෙව දායකො කාරකො විය හොති. **අනුප්පියභාණීති** අනුප්පියං භණති. **අපායසහායොති** භොගානං අපායෙසු සහායො හොති.

255. එවං චත්තාරො අමිත්තෙ දස්සෙත්වා පුන තත්ථ එකෙකං චතූහි කාරණෙහි විභජන්තො **චතූහි ඛො, ගහපතිපුත්තා**තිආදිමාහ. තත්ථ **අඤ්ඤදත්ථුහරො හොතීති** එකංසෙන හාරකොයෙව හොති. සහායස්ස ගෙහං රිත්තහත්ථො ආගන්ත්වා නිවත්ථසාටකාදීනං වණ්ණං භාසති, සො ''අතිවිය ත්වං සම්ම ඉමස්ස වණ්ණං භාසසී''ති අඤ්ඤං නිවාසෙත්වා තං දෙති. **අප්පෙන බහුමිච්ඡතීති** යංකිඤ්චි අප්පකං දත්වා තස්ස සන්තිකා බහුං පත්ථෙති. **භයස්ස කිච්චං කරොතීති** අත්තනො භයෙ උප්පන්නෙ තස්ස දාසො විය හුත්වා තං තං කිච්චං කරොති, අයං සබ්බදා න කරොති, භයෙ උප්පන්නෙ කරොති, න පෙමෙනාති අමිත්තො නාම ජාතො. **සෙවති අත්ථකාරණාති** මිත්තසන්ථවවසෙන න සෙවති, අත්තනො අත්ථමෙව පච්චාසීසන්තො සෙවති.

256. **අතීතෙන පටිසන්ථරතීති** සහායෙ ආගතෙ ''හියො වා පරෙ වා න ආගතොසි, අම්හාකං ඉමස්මිං වාරෙ සස්සං අතිවිය නිප්ඵන්නං, බහූනි සාලියවබීජාදීනි ඨපෙත්වා මග්ගං ඔලොකෙන්තා නිසීදිම්හ, අජ්ජ පන සබ්බං ඛීණ''න්ති එවං අතීතෙන සඞ්ගණ්හාති. **අනාගතෙනාති** ''ඉමස්මිං වාරෙ අම්හාකං සස්සං මනාපං භවිස්සති, ඵලභාරභරිතා සාලිආදයො, සස්සසඞ්ගහෙ කතෙ තුම්හාකං සඞ්ගහං කාතුං සමත්ථා භවිස්සාමා''ති එවං අනාගතෙන සඞ්ගණ්හාති. **නිරත්ථකෙනාති** හත්ථික්ඛන්ධෙ වා අස්සපිට්ඨෙ වා නිසින්නො සහායං දිස්වා ''එහි, භො, ඉධ නිසීදා''ති වදති. මනාපං සාටකං නිවාසෙත්වා ''සහායකස්ස වත මෙ අනුච්ඡවිකො අඤ්ඤො පන මය්හං නත්ථී''ති වදති, එවං නිරත්ථකෙන සඞ්ගණ්හාති නාම. **පච්චුප්පන්නෙසු කිච්චෙසු බ්‍යසනං දස්සෙතීති** ''සකටෙන මෙ අත්ථො''ති වුත්තෙ ''චක්කමස්ස භින්නං, අක්ඛො ඡින්නො''තිආදීනි වදති.

257. **පාපකම්පිස්ස අනුජානාතීති** පාණාතිපාතාදීසු යංකිඤ්චි කරොමාති වුත්තෙ ''සාධු සම්ම කරොමා''ති අනුජානාති. කල්‍යාණෙපි එසෙව නයො. **සහායො හොතීති** ''අසුකට්ඨානෙ සුරං පිවන්ති, එහි තත්ථ ගච්ඡාමා''ති වුත්තෙ සාධූති ගච්ඡති. එස නයො සබ්බත්ථ. **ඉති විඤ්ඤායාති** ''මිත්තපතිරූපකා එතෙ''ති එවං ජානිත්වා.

සුහදමිත්තාදිවණ්ණනා

260. එවං න සෙවිතබ්බෙ පාපමිත්තෙ දස්සෙත්වා ඉදානි සෙවිතබ්බෙ කල්‍යාණමිත්තෙ දස්සෙන්තො පුන **චත්තාරොමෙ, ගහපතිපුත්තා**තිආදිමාහ. තත්ථ **සුහදාති** සුන්දරහදයා.

261. **පමත්තං රක්ඛතීති** මජ්ජං පිවිත්වා ගාමමජ්ඣෙ වා ගාමද්වාරෙ වා මග්ගෙ වා නිපන්නං දිස්වා ''එවංනිපන්නස්ස කොචිදෙව නිවාසනපාරුපනම්පි හරෙය්‍යා''ති සමීපෙ නිසීදිත්වා පබුද්ධකාලෙ ගහෙත්වා ගච්ඡති. **පමත්තස්ස සාපතෙය්‍යන්ති** සහායො බහිගතො වා හොති සුරං පිවිත්වා වා පමත්තො, ගෙහං අනාරක්ඛං ''කොචිදෙව යංකිඤ්චි හරෙය්‍යා''ති ගෙහං පවිසිත්වා තස්ස ධනං රක්ඛති. **භීතස්සාති** කිස්මිඤ්චිදෙව භයෙ උප්පන්නෙ ''මා භායි, මාදිසෙ සහායෙ ඨිතෙ කිං භායසී''ති තං භයං හරන්තො පටිසරණං හොති. **තද්දිගුණං භොගන්ති** කිච්චකරණීයෙ උප්පන්නෙ සහායං අත්තනො සන්තිකං ආගතං දිස්වා වදති ''කස්මා ආගතොසී''ති? රාජකුලෙ කම්මං අත්ථීති. කිං ලද්ධුං වට්ටතීති? එකො කහාපණොති. ''නගරෙ කම්මං නාම න එකකහාපණෙන නිප්ඵජ්ජති, ද්වෙ ගණ්හාහී''ති එවං යත්තකං වදති, තතො දිගුණං දෙති.

262. **ගුය්හමස්ස ආචික්ඛතීති** අත්තනො ගුය්හං නිගූහිතුං යුත්තකථං අඤ්ඤස්ස අකථෙත්වා තස්සෙව ආචික්ඛති. **ගුය්හමස්ස පරිගූහතීති** තෙන කථිතං ගුය්හං යථා අඤ්ඤො න ජානාති, එවං රක්ඛති. **ආපදාසු න විජහතීති** උප්පන්නෙ භයෙ න පරිච්චජති. **ජීවිතම්පිස්ස අත්ථායාති** අත්තනො ජීවිතම්පි තස්ස සහායස්ස අත්ථාය පරිච්චත්තමෙව හොති, අත්තනො ජීවිතං අගණෙත්වාපි තස්ස කම්මං කරොතියෙව.

263. **පාපා නිවාරෙතීති** අම්හෙසු පස්සන්තෙසු පස්සන්තෙසු ත්වං එවං කාතුං න ලභසි, පඤ්ච වෙරානි දස අකුසලකම්මපථෙ මා කරොහීති නිවාරෙති. **කල්‍යාණෙ නිවෙසෙතීති** කල්‍යාණකම්මෙ තීසු සරණෙසු පඤ්චසීලෙසු දසකුසලකම්මපථෙසු වත්තස්සු, දානං දෙහි පුඤ්ඤං කරොහි ධම්මං සුණාහීති එවං කල්‍යාණෙ නියොජෙති. **අස්සුතං**

සාවෙතීති අස්සුතපුබ්බං සුඛුමං නිපුණං කාරණං සාවෙති. **සග්ගස්ස මග්ගන්ති** ඉදං කම්මං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තන්තීති එවං සග්ගස්ස මග්ගං ආචික්ඛති.

264. **අභවෙනස්ස න නන්දතීති** තස්ස අභවෙන අවුඩ්ඪියා පුත්තදාරස්ස වා පරිජනස්ස වා තථාරූපං පාරිජුඤ්ඤං දිස්වා වා සුත්වා වා න නන්දති, අනත්තමනො හොති. **භවෙනාති** වුඩ්ඪියා තථාරූපස්ස සම්පත්තිං වා ඉස්සරියප්පටිලාභං වා දිස්වා වා සුත්වා වා නන්දති, අත්තමනො හොති. **අවණ්ණං භණමානං නිවාරෙතීති** ''අසුකො විරූපො න පාසාදිකො දුජ්ජාතිකො දුස්සීලො''ති වා වුත්තෙ ''එවං මා භණි, රූපවා ච සො පාසාදිකො ච සුජාතො ච සීලසම්පන්නො වා''තිආදීහි වචනෙහි පරං අත්තනො සහායස්ස අවණ්ණං භණමානං නිවාරෙති. **වණ්ණං භණමානං පසංසතීති** ''අසුකො රූපවා පාසාදිකො සුජාතො සීලසම්පන්නො''ති වුත්තෙ ''අහො සුට්ඨු වදසි, සුභාසිතං තයා, එවමෙතං, එස පුරිසො රූපවා පාසාදිකො සුජාතො සීලසම්පන්නො''ති එවං අත්තනො සහායකස්ස පරං වණ්ණං භණමානං පසංසති.

265. **ජලං අග්ගීව භාසතීති** රත්තිං පබ්බතමත්ථකෙ ජලමානො අග්ගි විය විරොචති.

භොගෙ සංහරමානස්සාති අත්තානම්පි පරම්පි අපීළෙත්වා ධම්මෙන සමෙන භොගෙ සම්පිණ්ඩෙන්තස්ස රාසිං කරොන්තස්ස. **භමරස්සෙව ඉරීයතොති** යථා භමරො පුප්ඵානං වණ්ණගන්ධං අපොථයං තුණ්ඩෙනපි පක්ඛෙහිපි රසං ආහරිත්වා අනුපුබ්බෙන චක්කප්පමාණං මධුපටලං කරොති, එවං අනුපුබ්බෙන මහන්තං භොගරාසිං කරොන්තස්ස. **භොගා සන්නිචයං යන්තීති** තස්ස භොගා නිචයං ගච්ඡන්ති. කථං? අනුපුබ්බෙන උපචිකාහි සංවඩ්ඪියමානො වම්මිකො විය. තෙනාහ ''වම්මිකොවුපචීයතී''ති. යථා වම්මිකො උපචීයති, එවං නිචයං යන්තීති අත්ථො.

සමාහත්වාති සමාහරිත්වා. **අලමත්ථොති** යුත්තසභාවො සමත්ථො වා පරියත්තරූපො ඝරාවාසං සණ්ඨාපෙතුං.

ඉදානි යථා ච ඝරාවාසො සණ්ඨපෙතබ්බො, තථා ඔවදන්තො **චතුධා විභජෙ භොගෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **ස වෙ මිත්තානි ගන්ථතීති** සො එවං විභජන්තො මිත්තානි ගන්ථති නාම අභෙජ්ජමානානි ඨපෙති. යස්ස හි භොගා සන්ති, සො එව මිත්තෙ ඨපෙතුං සක්කොති, න ඉතරො.

එකෙන භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍යාති එකෙන කොට්ඨාසෙන භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍ය. **ද්වීහි කම්මං පයොජයෙති** ද්වීහි කොට්ඨාසෙහි කසිවාණිජ්ජාදිකම්මං පයොජෙය්‍ය. **චතුත්ථඤ්ච නිධාපෙය්‍යාති** චතුත්ථං කොට්ඨාසං නිධාපෙත්වා ඨපෙය්‍ය. **ආපදාසු භවිස්සතීති** කුලානඤ්හි න සබ්බකාලං එකසදිසං වත්තති, කදාචි රාජාදිවසෙන ආපදාපි උප්පජ්ජන්ති, තස්මා එවං ආපදාසු උප්පන්නාසු භවිස්සතීති ''එකං කොට්ඨාසං නිධාපෙය්‍යා''ති ආහ . ඉමෙසු පන චතූසු කොට්ඨාසෙසු කතරකොට්ඨාසං ගහෙත්වා කුසලං කාතබ්බන්ති? ''භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍යා''ති වුත්තකොට්ඨාසං. තතො ගණ්හිත්වා භික්ඛූනම්පි කපණද්ධිකාදීනම්පි දාතබ්බං, පෙසකාරන්හාපිතාදීනම්පි වෙතනං දාතබ්බං.

ඡද්දිසාපටිච්ඡාදනකණ්ඩවණ්ණනා

266. ඉති භගවා එත්තකෙන කථාමග්ගෙන එවං ගහපතිපුත්තස්ස අරියසාවකො චතූහි කාරණෙහි අකුසලං පහාය ඡහි කාරණෙහි භොගානං අපායමුඛං වජ්ජෙත්වා සොළස මිත්තානි සෙවන්තො ඝරාවාසං සණ්ඨපෙත්වා දාරභරණං කරොන්තො ධම්මිකෙන ආජීවෙන ජීවති, දෙවමනුස්සානඤ්ච අන්තරෙ අග්ගික්ඛන්ධො විය විරොචතීති වජ්ජනීයධම්මවජ්ජනත්ථං සෙවිතබ්බධම්මසෙවනත්ථඤ්ච ඔවාදං දත්වා ඉදානි නමස්සිතබ්බා ඡ දිසා දස්සෙන්තො **කථඤ්ච ගහපතිපුත්තා**තිආදිමාහ.

තත්ථ **ඡද්දිසාපටිච්ඡාදීති** යථා ඡහි දිසාහි ආගමනභයං න ආගච්ඡති, ඛෙමං හොති නිබ්භයං එවං විහරන්තො ''ඡද්දිසාපටිච්ඡාදී''ති වුච්චති. ''පුරත්ථිමා දිසා මාතාපිතරො වෙදිතබ්බා''තිආදීසු **මාතාපිතරො** පුබ්බුපකාරිතාය **පුරත්ථිමා දිසාති** වෙදිතබ්බා. **ආචරියා** දක්ඛිණෙය්‍යතාය **දක්ඛිණා දිසාති**. **පුත්තදාරා** පිට්ඨිතො අනුබන්ධනවසෙන **පච්ඡිමා දිසාති**. **මිත්තාමච්චා** යස්මා සො මිත්තාමච්චෙ නිස්සාය තෙ තෙ දුක්ඛවිසෙසෙ උත්තරති, තස්මා **උත්තරා දිසාති**. **දාසකම්මකරා** පාදමූලෙ පතිට්ඨානවසෙන **හෙට්ඨිමා දිසාති**. **සමණබ්‍රාහ්මණා** ගුණෙහි උපරි ඨිතභාවෙන **උපරිමා දිසාති** වෙදිතබ්බා.

267. **භතො නෙ භරිස්සාමීති** අහං මාතාපිතූහි ථඤ්ඤං පායෙත්වා හත්ථපාදෙ වඩ්ඪෙත්වා මුඛෙන සිඞ්ඝාණිකං අපනෙත්වා නහාපෙත්වා මණ්ඩෙත්වා භතො භරිතො ජග්ගිතො, ස්වාහං අජ්ජ තෙ මහල්ලකෙ පාදධොවනන්හාපනයාගුභත්තදානාදීහි භරිස්සාමි.

කිච්චං නෙසං කරිස්සාමීති අත්තනො කම්මං ඨපෙත්වා මාතාපිතූනං රාජකුලාදීසු උප්පන්නං කිච්චං ගන්ත්වා කරිස්සාමි. **කුලවංසං ඨපෙස්සාමීති** මාතාපිතූනං සන්තකං ඛෙත්තවත්ථුහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිං අවිනාසෙත්වා රක්ඛන්තොපි කුලවංසං සණ්ඨපෙති නාම. මාතාපිතරො අධම්මිකවංසතො හාරෙත්වා ධම්මිකවංසෙ ඨපෙන්තොපි, කුලවංසෙන ආගතානි සලාකභත්තාදීනි අනුපච්ඡින්දිත්වා පවත්තෙන්තොපි කුලවංසං සණ්ඨපෙති නාම. ඉදං සන්ධාය වුත්තං – ''කුලවංසං සණ්ඨපෙස්සාමී''ති.

දායජ්ජං පටිපජ්ජාමීති මාතාපිතරො අත්තනො ඔවාදෙ අවත්තමානෙ මිච්ඡාපටිපන්නෙ දාරකෙ විනිච්ඡයං පත්වා අපුත්තෙ කරොන්ති, තෙ දායජ්ජාරහා න හොන්ති. ඔවාදෙ වත්තමානෙ පන කුලසන්තකස්ස සාමිකෙ කරොන්ති, අහං එවං වත්තිස්සාමීති අධිප්පායෙන ''දායජ්ජං පටිපජ්ජාමී''ති වුත්තං.

දක්ඛිණං අනුප්පදස්සාමීති තෙසං පත්තිදානං කත්වා තතියදිවසතො පට්ඨාය දානං අනුප්පදස්සාමි. **පාපා නිවාරෙන්තීති** පාණාතිපාතාදීනං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං ආදීනවං වත්වා, ''තාත, මා එවරූපං කරී''ති නිවාරෙන්ති, කතම්පි ගරහන්ති. **කල්‍යාණෙ නිවෙසෙන්තීති** අනාථපිණ්ඩිකො විය ලඤ්ජං දත්වාපි සීලසමාදානාදීසු නිවෙසෙන්ති. **සිප්පං සික්ඛාපෙන්තීති** අත්තනො ඔවාදෙ ඨිතභාවං ඤත්වා වංසානුගතං මුද්දාගණනාදිසිප්පං සික්ඛාපෙන්ති. **පතිරූපෙනාති** කුලසීලරූපාදීහි අනුරූපෙන.

සමයෙ දායජ්ජං නිය්‍යාදෙන්තීති සමයෙ ධනං දෙන්ති. තත්ථ නිච්චසමයො කාලසමයොති ද්වෙ සමයා. **නිච්චසමයෙ** දෙන්ති නාම ''උට්ඨාය සමුට්ඨාය ඉමං ගණ්හිතබ්බං ගණ්හ, අයං තෙ පරිබ්බයො හොතු, ඉමිනා කුසලං කරොහී''ති දෙන්ති. **කාලසමයෙ** දෙන්ති නාම සිඛාඨපනආවාහවිවාහාදිසමයෙ දෙන්ති. අපිච පච්ඡිමෙ කාලෙ මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස ''ඉමිනා කුසලං කරොහී''ති දෙන්තාපි සමයෙ දෙන්ති නාම. **පටිච්ඡන්නා හොතීති** යං පුරත්ථිමදිසතො භයං ආගච්ඡෙය්‍ය, යථා තං නාගච්ඡති, එවං පිහිතා හොති. සචෙ හි පුත්තා විප්පටිපන්නා, අස්සු, මාතාපිතරො දහරකාලතො පට්ඨාය ජග්ගනාදීහි සම්මා පටිපන්නා, එතෙ දාරකා, මාතාපිතූනං අප්පතිරූපාති එතං භයං ආගච්ඡෙය්‍ය. පුත්තා සම්මා පටිපන්නා, මාතාපිතරො විප්පටිපන්නා, මාතාපිතරො පුත්තානං නානුරූපාති එතං භයං ආගච්ඡෙය්‍ය. උභොසු විප්පටිපන්නෙසු දුවිධම්පි තං භයං හොති. සම්මා පටිපන්නෙසු සබ්බං න හොති. තෙන වුත්තං – ''පටිච්ඡන්නා හොති ඛෙමා අප්පටිභයා''ති.

එවඤ්ච පන වත්වා භගවා සිඞ්ගාලකං එතදවොච – ''න ඛො තෙ, ගහපතිපුත්ත, පිතා ලොකසම්මතං පුරත්ථිමං දිසං නමස්සාපෙති. මාතාපිතරො පන පුරත්ථිමදිසාසදිසෙ කත්වා නමස්සාපෙති. අයඤ්හි තෙ පිතරා පුරත්ථිමා දිසා අක්ඛාතා, නො අඤ්ඤා''ති.

268. **උට්ඨානෙනාති** ආසනා උට්ඨානෙන. අන්තෙවාසිකෙන හි ආචරියං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා ආසනා වුට්ඨාය පච්චුග්ගමනං කත්වා හත්ථතො භණ්ඩකං ගහෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා නිසීදාපෙත්වා බීජනපාදධොවනපාදමක්ඛනානි කාතබ්බානි. තං සන්ධාය වුත්තං ''උට්ඨානෙනා''ති. **උපට්ඨානෙනාති** දිවසස්ස තික්ඛත්තුං උපට්ඨානගමනෙන. සිප්පුග්ගහණකාලෙ පන අවස්සකමෙව ගන්තබ්බං හොති. **සුස්සූසායාති** සද්දහිත්වා සවනෙන. අසද්දහිත්වා සුණන්තො හි විසෙසං නාධිගච්ඡති. **පාරිචරියායාති** අවසෙසඛුද්දකපාරිචරියාය. අන්තෙවාසිකෙන හි ආචරියස්ස පාතොව වුට්ඨාය මුඛොදකදන්තකට්ඨං දත්වා භත්තකිච්චකාලෙපි පානීයං ගහෙත්වා පච්චුපට්ඨානාදීනි කත්වා වන්දිත්වා ගන්තබ්බං. කිලිට්ඨවත්ථාදීනි ධොවිතබ්බානි, සායං නහානොදකං පච්චුපට්ඨපෙතබ්බං. අඵාසුකාලෙ උපට්ඨාතබ්බං. පබ්බජිතෙනපි සබ්බං අන්තෙවාසිකවත්තං කාතබ්බං. ඉදං සන්ධාය වුත්තං – ''පාරිචරියායා''ති. **සක්කච්චං සිප්පපටිග්ගහණෙනාති** සක්කච්චං පටිග්ගහණං නාම ථොකං ගහෙත්වා බහුවාරෙ සජ්ඣායකරණං, එකපදම්පි විසුද්ධමෙව ගහෙතබ්බං.

සුවිනීතං විනෙන්තීති ''එවං තෙ නිසීදිතබ්බං, එවං ඨාතබ්බං, එවං ඛාදිතබ්බං, එවං භුඤ්ජිතබ්බං, පාපමිත්තා වජ්ජෙතබ්බා, කල්‍යාණමිත්තා සෙවිතබ්බා''ති එවං ආචාරං සික්ඛාපෙන්ති විනෙන්ති. **සුග්ගහිතං ගාහාපෙන්තීති** යථා සුග්ගහිතං ගණ්හාති, එවං අත්ථඤ්ච බ්‍යඤ්ජනඤ්ච සොධෙත්වා පයොගං දස්සෙත්වා ගණ්හාපෙන්ති. **මිත්තාමච්චෙසු පටියාදෙන්තීති** ''අයං අම්හාකං අන්තෙවාසිකො බ්‍යත්තො බහුස්සුතො මයා සමසමො, එතං සල්ලක්ඛෙය්‍යාථා''ති එවං ගුණං කථෙත්වා මිත්තාමච්චෙසු පතිට්ඨපෙන්ති.

දිසාසු පරිත්තාණං කරොන්තීති සිප්පසික්ඛාපනෙනෙවස්ස සබ්බදිසාසු රක්ඛං කරොන්ති. උග්ගහිතසිප්පො හි යං යං දිසං ගන්ත්වා සිප්පං දස්සෙති, තත්ථ තත්ථස්ස ලාභසක්කාරො උප්පජ්ජති. සො ආචරියෙන කතො නාම හොති, ගුණං කථෙන්තොපිස්ස මහාජනො ආචරියපාදෙ ධොවිත්වා වසිතඅන්තෙවාසිකො වත අයන්ති පඨමං ආචරියස්සෙව ගුණං කථෙන්ති, බ්‍රහ්මලොකප්පමාණොපිස්ස ලාභො උප්පජ්ජමානො ආචරියසන්තකොව හොති. අපිච යං විජ්ජං පරිජපිත්වා ගච්ඡන්තං අටවියං චොරා න පස්සන්ති, අමනුස්සා වා දීඝජාතිආදයො වා න විහෙඨෙන්ති, තං සික්ඛාපෙන්තාපි දිසාසු පරිත්තාණං කරොන්ති. යං වා සො දිසං ගතො හොති, තතො කඩ්ඪං උප්පාදෙත්වා අත්තනො සන්තිකං ආගතමනුස්සෙ ''එතිස්සං දිසායං අම්හාකං අන්තෙවාසිකො වසති, තස්ස ච මය්හඤ්ච ඉමස්මිං සිප්පෙ නානාකරණං නත්ථි, ගච්ඡථ තමෙව පුච්ඡථා''ති එවං අන්තෙවාසිකං පග්ගණ්හන්තාපි තස්ස තත්ථ ලාභසක්කාරුප්පත්තියා පරිත්තාණං කරොන්ති නාම, පතිට්ඨං කරොන්තීති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

269. තතියදිසාවාරෙ **සම්මානනායාති** දෙවමාතෙ තිස්සමාතෙති එවං සම්භාවිතකථාකථනෙන. **අනවමානනායාති** යථා දාසකම්මකරාදයො පොථෙත්වා විහෙඨෙත්වා කථෙන්ති, එවං හීළෙත්වා විමානෙත්වා අකථනෙන. **අනතිචරියායාති** තං අතික්කමිත්වා බහි අඤ්ඤාය ඉත්ථියා සද්ධිං පරිචරන්තො තං අතිචරති නාම, තථා අකරණෙන. **ඉස්සරියවොස්සග්ගෙනාති** ඉත්ථියො හි මහාලතාසදිසම්පි ආභරණං ලභිත්වා භත්තං විචාරෙතුං අලභමානා කුජ්ඣන්ති,

කටච්ඡුං හත්ථෙ ඨපෙත්වා තව රුච්යා කරොහීති භත්තගෙහෙ විස්සට්ඨයෙ සබ්බං ඉස්සරියං විස්සට්ඨං නාම හොති, එවං කරණෙනාති අත්ථො. **අලඞ්කාරානුප්පදානෙනාති** අත්තනො විභවානුරූපෙන අලඞ්කාරදානෙන. **සුසංවිහිතකම්මන්තාති** යාගුභත්තපචනකාලාදීනි අනතික්කමිත්වා තස්ස තස්ස සාධුකං කරණෙන සුට්ඨු සංවිහිතකම්මන්තා. **සඞ්ගහිතපරිජනාති** සම්මානනාදීහි චෙව පහෙණකපෙසනාදීහි ච සඞ්ගහිතපරිජනා. ඉධ පරිජනො නාම සාමිකස්ස චෙව අත්තනො ච ඤාතිජනො. **අනතිචාරිනීති** සාමිකං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං මනසාපි න පත්ථෙති. **සම්භතන්ති** කසිවාණිජ්ජාදීනි කත්වා ආභතධනං. **දක්ඛා ච හොතීති** යාගුභත්තසම්පාදනාදීසු ඡෙකා නිපුණා හොති. **අනලසාති** නික්කොසජ්ජා. යථා අඤ්ඤා කුසීතා නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නාව හොන්ති ඨිතට්ඨානෙ ඨිතාව, එවං අහුත්වා විප්ඵාරිතෙන චිත්තෙන සබ්බකිච්චානි නිප්ඵාදෙති. සෙසමිධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

270. චතුත්ථදිසාවාරෙ **අවිසංවාදනතායාති** යස්ස යස්ස නාමං ගණ්හාති, තං තං අවිසංවාදෙත්වා ඉදම්පි අම්හාකං ගෙහෙ අත්ථි, ඉදම්පි අත්ථි, ගහෙත්වා ගච්ඡාහීති එවං අවිසංවාදෙත්වා දානෙන. **අපරපජා චස්ස පටිපූජෙන්තීති** සහායස්ස පුත්තධීතරො පජා නාම, තෙසං පන පුත්තධීතරො ච නත්තුපනත්තකා ච අපරපජා නාම. තෙ පටිපූජෙන්ති කෙළායන්ති මමායන්ති මඞ්ගලකාලාදීසු තෙසං මඞ්ගලාදීනි කරොන්ති. සෙසමිධාපි පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

271. **යථාබලං කම්මන්තසංවිධානෙනාති** දහරෙහි කාතබ්බං මහල්ලකෙහි, මහල්ලකෙහි වා කාතබ්බං දහරෙහි, ඉත්ථීහි කාතබ්බං පුරිසෙහි, පුරිසෙහි වා කාතබ්බං ඉත්ථීහි අකාරෙත්වා තස්ස තස්ස බලානුරූපෙනෙව කම්මන්තසංවිධානෙන. **භත්තවෙතනානුප්පදානෙනාති** අයං ඛුද්දකපුත්තො, අයං එකවිහාරීති තස්ස තස්ස අනුරූපං සල්ලක්ඛෙත්වා භත්තදානෙන චෙව පරිබ්බයදානෙන ච. **ගිලානුපට්ඨානෙනාති** අඵාසුකකාලෙ කම්මං අකාරෙත්වා සප්පායභෙසජ්ජාදීනි දත්වා පටිජග්ගනෙන. **අච්ඡරියානං රසානං සංවිභාගෙනාති** අච්ඡරියෙ මධුරරසෙ ලභිත්වා සයමෙව අඛාදිත්වා තෙසම්පි තතො සංවිභාගකරණෙන. **සමයෙ වොස්සග්ගෙනාති** නිච්චසමයෙ ච කාලසමයෙ ච වොස්සජ්ජනෙන. **නිච්චසමයෙ** වොස්සජ්ජනං නාම සකලදිවසං කම්මං කරොන්තා කිලමන්ති. තස්මා යථා න කිලමන්ති, එවං වෙලං ඤත්වා විස්සජ්ජනං. **කාලසමයෙ** වොස්සග්ගො නාම ඡණනක්ඛත්තකීළාදීසු අලඞ්කාරභණ්ඩඛාදනීයභොජනීයාදීනි දත්වා විස්සජ්ජනං. **දින්නාදායිනොති** චොරිකාය කිඤ්චි අගහෙත්වා සාමිකෙහි දින්නස්සෙව ආදායිනො. **සුකතකම්මකරාති** ''කිං එතස්ස කම්මෙන කතෙන, න මයං කිඤ්චි ලභාමා''ති අනුජ්ඣායිත්වා තුට්ඨහදයා යථා තං කම්මං සුකතං හොති, එවං කාරකා. **කිත්තිවණ්ණහරාති** පරිසමජ්ඣෙ කථාය සම්පත්තාය ''කො අම්හාකං සාමිකෙහි සදිසො අත්ථි, මයං අත්තනො දාසභාවම්පි න ජානාම, තෙසං සාමිකභාවම්පි න ජානාම, එවං නො අනුකම්පන්තී''ති ගුණකථාහාරකා. සෙසමිධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

272. **මෙත්තෙන කායකම්මෙනාති**ආදීසු මෙත්තචිත්තං පච්චුපට්ඨපෙත්වා කතානි කායකම්මාදීනි මෙත්තානි නාම වුච්චන්ති. තත්ථ භික්ඛූ නිමන්තෙස්සාමීති විහාරගමනං , ධමකරණං ගහෙත්වා උදකපරිස්සාවනං, පිට්ඨිපරිකම්මපාදපරිකම්මාදිකරණඤ්ච මෙත්තං **කායකම්මං** නාම. භික්ඛූ පිණ්ඩාය පවිට්ඨෙ දිස්වා ''සක්කච්චං යාගුං දෙථ, භත්තං දෙථා''තිආදිවචනඤ්චෙව, සාධුකාරං දත්වා ධම්මසවනඤ්ච සක්කච්චං පටිසන්ථාරකරණාදීනි ච මෙත්තං **වචීකම්මං** නාම. ''අම්හාකං කුලූපකත්ථෙරා අවෙරා හොන්තු අබ්යාපජ්ජා''ති එවං චින්තනං මෙත්තං **මනොකම්මං** නාම. **අනාවටද්වාරතායාති** අපිහිතද්වාරතාය. තත්ථ සබ්බද්වාරානි විවරිත්වාපි සීලවන්තානං අදායකො අකාරකො පිහිතද්වාරොයෙව. සබ්බද්වාරානි පන පිදහිත්වාපි තෙසං දායකො කාරකො විවටද්වාරොයෙව. ඉති සීලවන්තෙසු ගෙහද්වාරං ආගතෙසු සන්තංයෙව නත්ථීති අවත්වා දාතබ්බං. එවං අනාවටද්වාරතා නාම හොති.

ආමිසානුප්පදානෙනාති පුරෙභත්තං පරිභුඤ්ජිතබ්බකං ආමිසං නාම, තස්මා සීලවන්තානං යාගුභත්තසම්පදානෙනාති අත්ථො. **කල්‍යාණෙන මනසා අනුකම්පන්තීති** ''සබ්බෙ සත්තා සුඛිතා හොන්තු අවෙරා අරොගා අබ්‍යාපජ්ජා''ති එවං හිතඵරණෙන. අපිච උපට්ඨාකානං ගෙහං අඤ්ඤෙ සීලවන්තෙ සබ්‍රහ්මචාරී ගහෙත්වා පවිසන්තාපි කල්‍යාණෙන චෙතසා අනුකම්පන්ති නාම. **සුතං පරියොදාපෙන්තීති** යං තෙසං පකතියා සුතං අත්ථි, තස්ස අත්ථං කථෙත්වා කඞ්ඛං විනොදෙන්ති, තථත්තාය වා පටිපජ්ජාපෙන්ති. සෙසමිධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

273. **අලමත්තොති** පුත්තදාරභරණං කත්වා අගාරං අජ්ඣාවසනසමත්ථො. **පණ්ඩිතොති** දිසානමස්සනට්ඨානෙ පණ්ඩිතො හුත්වා. **සණ්හොති** සුඛුමත්ථදස්සනෙන සණ්හවාචාභණනෙන වා සණ්හො හුත්වා. **පටිභානවාති** දිසානමස්සනට්ඨානෙ පටිභානවා හුත්වා **නිවාතවුත්තීති** නීචවුත්ති. **අත්ථද්ධොති** ථම්භරහිතො. **උට්ඨානකොති** උට්ඨානවීරියසම්පන්නො. **අනලසොති** නික්කොසජ්ජො. **අච්ඡින්නවුත්තීති** නිරන්තරකරණවසෙන අඛණ්ඩවුත්ති. **මෙධාවීති** ඨානුප්පත්තියා පඤ්ඤාය සමන්නාගතො.

සඞ්ගාහකොති චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි සඞ්ගහකරො. **මිත්තකරොති** මිත්තගවෙසනො. **වදඤ්ඤූති** පුබ්බකාරිනා, වුත්තවචනං ජානාති. සහායකස්ස ඝරං ගතකාලෙ ''මය්හං සහායකස්ස වෙඨනං දෙථ, සාටකං දෙථ, මනුස්සානං භත්තවෙතනං දෙථා''ති වුත්තවචනමනුස්සරන්තො තස්ස අත්තනො ගෙහං ආගතස්ස තත්තකං වා තතො අතිරෙකං වා පටිකත්තාති අත්ථො. අපිච සහායකස්ස ඝරං ගන්ත්වා ඉමං නාම ගණ්හිස්සාමීති ආගතං සහායකං ලජ්ජාය ගණ්හිතුං අසක්කොන්තං අනිච්ඡාරිතම්පි තස්ස චාචං ඤත්වා යෙන අත්ථෙන සො ආගතො, තං නිප්ඵාදෙන්තො වදඤ්ඤූ නාම.

යෙන යෙන වා පන සහායකස්ස ඌනං හොති, ඔලොකෙත්වා තං තං දෙන්තොපි වදඤ්ඤූයෙව. **නෙතාති** තං තං අත්ථං දස්සෙන්තො පඤ්ඤාය නෙතා. විවිධානි කාරණානි දස්සෙන්තො නෙතීති **විනෙතා.** පුනප්පුනං නෙතීති **අනුනෙතා.**

තත්ථ තත්ථාති තස්මිං තස්මිං පුග්ගලෙ. **රථස්සාණීව යායතොති** යථා ආණියා සතියෙව රථො යාති, අසති න යාති, එවං ඉමෙසු සඞ්ගහෙසු සතියෙව ලොකො වත්තති, අසති න වත්තති. තෙන වුත්තං – ‘‘එතෙ ඛො සඞ්ගහා ලොකෙ, රථස්සාණීව යායතො’’ති.

න මාතා පුත්තකාරණාති යදි මාතා එතෙ සඞ්ගහෙ පුත්තස්ස න කරෙය්‍ය, පුත්තකාරණා මානං වා පූජං වා න ලභෙය්‍ය.

සඞ්ගහා එතෙති උපයොගවචනෙ පච්චත්තං. ‘‘සඞ්ගහෙ එතෙ’’ති වා පාඨො. **සම්මපෙක්ඛන්තීති** සම්මා පෙක්ඛන්ති. **පාසංසා ච භවන්තීති** පසංසනීයා ච භවන්ති.

274. ඉති භගවා යා දිසා සන්ධාය තෙ ගහපතිපුත්ත පිතා ආහ ‘‘දිසා නමස්සෙය්‍යාසී’’ති, ඉමා තා ඡ දිසා. යදි ත්වං පිතු වචනං කරොසි, ඉමා දිසා නමස්සාති දස්සෙන්තො සිඞ්ගාලස්ස පුච්ඡාය ඨත්වා දෙසනං මත්ථකං පාපෙත්වා රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි . සිඞ්ගාලකොපි සරණෙසු පතිට්ඨාය චත්තාලීසකොටිධනං බුද්ධසාසනෙ විකිරිත්වා පුඤ්ඤකම්මං කත්වා සග්ගපරායණො අහොසි. ඉමස්මිඤ්ච පන සුත්තෙ යං ගිහීහි කත්තබ්බං කම්මං නාම, තං අකථිතං නත්ථි, **ගිහිවිනයො නාමායං සුත්තන්තො.** තස්මා ඉමං සුත්වා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානස්ස වුද්ධියෙව පාටිකඞ්ඛා, නො පරිහානීති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

සිඞ්ගාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ආටානාටියසුත්තවණ්ණනා

පඨමභාණවාරවණ්ණනා

275. **එවං මෙ සුතන්ති** ආටානාටියසුත්තං. තත්‍රායමපුබ්බපදවණ්ණනා – **චතුද්දිසං රක්ඛං ඨපෙත්වාති** අසුරසෙනාය නිවාරණත්ථං සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස චතූසු දිසාසු ආරක්ඛං ඨපෙත්වා. **ගුම්බං ඨපෙත්වාති** බලගුම්බං ඨපෙත්වා. **ඔවරණං ඨපෙත්වාති** චතූසු දිසාසු ආරක්ඛකෙ ඨපෙත්වා. එවං සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස ආරක්ඛං සුසංවිහිතං කත්වා ආටානාටනගරෙ නිසින්නා සත්ත බුද්ධෙ ආරබ්භ ඉමං පරිත්තං බන්ධිත්වා ''යෙ සත්ථු ධම්මආණං අම්හාකඤ්ච රාජආණං න සුණන්ති, තෙසං ඉදඤ්චිදඤ්ච කරිස්සාමා''ති සාවනං කත්වා අත්තනොපි චතූසු දිසාසු මහතියා ච යක්ඛසෙනායාතිආදීහි චතූහි සෙනාහි ආරක්ඛං සංවිදහිත්වා අභික්කන්තාය රත්තියා…පෙ…. එකමන්තං නිසීදිංසු.

අභික්කන්තාය රත්තියාති එත්ථ අභික්කන්තසද්දො ඛයසුන්දරාභිරූපඅබ්භනුමොදනාදීසු දිස්සති. තත්ථ ''අභික්කන්තා, භන්තෙ රත්ති, නික්ඛන්තො පඨමො යාමො, චිරනිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො උද්දිසතු, භන්තෙ, භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛ''න්ති (අ. නි. 8.20) එවමාදීසු ඛයෙ දිස්සති. ''අයං ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො පණීතතරො චා''ති (අ. නි. 4.100) එවමාදීසු සුන්දරෙ.

> ''කො මෙ වන්දති පාදානි, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
> අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, සබ්බා ඔභාසයං දිසා''ති. (වි. ව. 857);

එවමාදීසු අභිරූපෙ. ''අභික්කන්තං, භො ගොතමාති (පාරා. 15) එවමාදීසු අබ්භනුමොදනෙ . ඉධ පන ඛයෙ. තෙන අභික්කන්තාය රත්තියා, පරික්ඛීණාය රත්තියාති වුත්තං හොති.

අභික්කන්තවණ්ණාති ඉධ අභික්කන්තසද්දො අභිරූපෙ. වණ්ණසද්දො පන ඡවිථුතිකුලවග්ගකාරණසණ්ඨානපමාණරූපායතනාදීසු දිස්සති. තත්ථ ''සුවණ්ණවණ්ණොසි භගවා''ති (ම. නි. 2.399) එවමාදීසු ඡවියං. ''කදා සඤ්ඤූළ්හා පන තෙ, ගහපති, ඉමෙ සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණා''ති (ම. නි. 2.77) එවමාදීසු ථුතියං. ''චත්තාරොමෙ , භො ගොතම, වණ්ණා''ති (දී. නි. 1.266) එවමාදීසු කුලවග්ගෙ. ''අථ කෙන නු වණ්ණෙන ගන්ධථෙනොති වුච්චතී''තිආදීසු (සං. නි. 1.234) කාරණෙ. ''මහන්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා''ති (සං. නි. 1.138) එවමාදීසු සණ්ඨානෙ. ''තයො පත්තස්ස වණ්ණා''ති (පාරා. 602) එවමාදීසු පමාණෙ. ''වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා''ති එවමාදීසු රූපායතනෙ. සො ඉධ ඡවියං දට්ඨබ්බො. තෙන ''අභික්කන්තවණ්ණා අභිරූපච්ඡවී''ති වුත්තං හොති.

කෙවලකප්පන්ති එත්ථ කෙවලසද්දො අනවසෙසයෙභුය්‍යඅබ්‍යාමිස්සානතිරෙකදළ්හත්ථවිසංයොගාදිඅනෙකත්ථො. තථා හිස්ස ''කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරිය''න්ති (පාරා. 1) එවමාදීසු අනවසෙසතා අත්ථො. ''කෙවලකප්පා ච අඞ්ගමාගධා පහූතං ඛාදනීයං භොජනීයං ආදාය අභික්කමිතුකාමා හොන්තී''ති (මහාව. 43) එවමාදීසු යෙභුය්‍යතා. ''කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති (මහාව. 1) එවමාදීසු අබ්‍යාමිස්සතා. ''කෙවලං සද්ධාමත්තකං නූන අයමායස්මා''ති (අ. නි. 6.55) එවමාදීසු අනතිරෙකතා. ''ආයස්මතො, භන්තෙ, අනුරුද්ධස්ස බාහිකො නාම සද්ධිවිහාරිකො කෙවලකප්පං සඞ්ඝභෙදාය ඨිතො''ති (අ. නි. 4.243) එවමාදීසු දළ්හත්ථතා. ''කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසොති වුච්චතී''ති (අ. නි. 10.12) එවමාදීසු විසංයොගො. ඉධ පනස්ස අනවසෙසත්ථො අධිප්පෙතො.

කප්පසද්දො පනායං අභිසද්දහනවොහාරකාලපඤ්ඤත්තිඡෙදනවිකප්පලෙසසමන්තභාවාදිඅනෙකත්ථො. තථා හිස්ස ''ඔකප්පනියමෙතං භොතො ගොතමස්ස. යථා තං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා''ති (ම. නි. 1.387) එවමාදීසු අභිසද්දහනමත්ථො. ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පඤ්චහි සමණකප්පෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතු''න්ති (චූළව. 250) එවමාදීසු වොහාරො. ''යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී''ති (ම. නි. 1.387) එවමාදීසු කාලො. ''ඉච්චායස්මා කප්පො''ති (සු. නි. 1098) එවමාදීසු පඤ්ඤත්ති. ''අලඞ්කතො කප්පිතකෙසමස්සූ''ති (වි. ව. 1094) එවමාදීසු ඡෙදනං. ''කප්පති ද්වඞ්ගුලකප්පො''ති (චූළව. 446) එවමාදීසු විකප්පො, අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතු''න්ති (අ. නි. 8.80) එවමාදීසු ලෙසො. ''කෙවලකප්පං වෙළුවනං ඔභාසෙත්වා''ති (සං. නි. 1.94) එවමාදීසු සමන්තභාවො. ඉධ පන සමන්තභාවො අත්ථො අධිප්පෙතො. තස්මා ''කෙවලකප්පං ගිජ්ඣකූට''න්ති එත්ථ අනවසෙසං සමන්තතො ගිජ්ඣකූටන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

ඔභාසෙත්වාති වත්ථමාලාලඞ්කාරසරීරසමුට්ඨිතාය ආභාය ඵරිත්වා, චන්දිමා විය සූරියො විය ච එකොභාසං එකපජ්ජොතං කරිත්වාති අත්ථො. **එකමන්තං නිසීදිංසූති** දෙවතානං දසබලස්ස සන්තිකෙ නිසින්නට්ඨානං නාම න බහු, ඉමස්මිං පන සුත්තෙ පරිත්තගාරවවසෙන නිසීදිංසු.

276. **වෙස්සවණොති** කිඤ්චාපි චත්තාරො මහාරාජානො ආගතා, වෙස්සවණො පන දසබලස්ස විස්සාසිකො කථාපවත්තනෙ බ්‍යත්තො සුසික්ඛිතො, තස්මා වෙස්සවණො මහාරාජා භගවන්තං එතදවොච. **උළාරාති** මහෙසක්ඛානුභාවසම්පන්නා. **පාණාතිපාතා වෙරමණියාති** පාණාතිපාතෙ දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං ආදීනවං දස්සෙත්වා තතො වෙරමණියා ධම්මං දෙසෙති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **තත්ථ සන්ති උළාරා යක්ඛා නිවාසිනොති** තෙසු සෙනාසනෙසු සන්ති උළාරා යක්ඛා නිබද්ධවාසිනො. **ආටානාටියන්ති** ආටානාටනගරෙ බද්ධත්තා එවංනාමං. කිං පන භගවතො අපච්චක්ඛධම්මො නාම අත්ථීති, නත්ථි. අථ කස්මා වෙස්සවණො ''උග්ගණ්හාතු, භන්තෙ, භගවා''තිආදිමාහ? ඔකාසකරණත්ථං. සො හි භගවන්තං ඉමං පරිත්තං සාවෙතුං ඔකාසං කාරෙන්තො එවමාහ. සත්ථු කථිතෙ ඉමං පරිත්තං ගරු භවිස්සතීතිපි ආහ. **ඵාසුවිහාරායාති** ගමනට්ඨානාදීසු චතූසු ඉරියාපථෙසු සුඛවිහාරාය.

277. **චක්ඛුමන්තස්සාති** න විපස්සීයෙව චක්ඛුමා, සත්තපි බුද්ධා චක්ඛුමන්තො, තස්මා එකෙකස්ස බුද්ධස්ස එතානි සත්ත සත්ත නාමානි හොන්ති. සබ්බෙපි බුද්ධා චක්ඛුමන්තො, සබ්බෙ සබ්බභූතානුකම්පිනො, සබ්බෙ න්හාතකිලෙසත්තා න්හාතකා. සබ්බෙ මාරසෙනාපමද්දිනො, සබ්බෙ වුසිතවන්තො, සබ්බෙ විමුත්තා, සබ්බෙ අඞ්ගතො රස්මීනං නික්ඛන්තත්තා අඞ්ගීරසා. න කෙවලඤ්ච බුද්ධානං එතානෙව සත්ත නාමානි අසඞ්ඛෙය්‍යානි නාමානි සගුණෙන මහෙසිනොති වුත්තං.

වෙස්සවණො පන අත්තනො පාකටනාමවසෙන එවමාහ. **තෙ ජනාති** ඉධ ඛීණාසවා ජනාති අධිප්පෙතා. **අපිසුණාථාති** දෙසනාසීසමත්තමෙතං, අමුසා අපිසුණා අඵරුසා මන්තභාණිනොති අත්ථො . **මහත්තාති** මහන්තභාවං පත්තා. ''මහන්තා''තිපි පාඨො, මහන්තාති අත්ථො. **වීතසාරදාති** නිස්සාරදා විගතලොමහංසා.

හිතන්ති මෙත්තාඵරණෙන හිතං. **යං නමස්සන්තීති** එත්ථ යන්ති නිපාතමත්තං. **මහත්තන්ති** මහන්තං. අයමෙව වා පාඨො, ඉදං වුත්තං හොති ''යෙ චාපි ලොකෙ කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතා යථාභූතං විපස්සිසුං, විජ්ජාදිගුණසම්පන්නඤ්ච හිතං දෙවමනුස්සානං ගොතමං නමස්සන්ති, තෙ ජනා අපිසුණා, තෙසම්පි නමත්ථූ''ති. අට්ඨකථායං පන තෙ ජනා අපිසුණාති තෙ බුද්ධා අපිසුණාති එවං පඨමගාථාය බුද්ධානංයෙව වණ්ණො කථිතො, තස්මා පඨමගාථා සත්තන්නං බුද්ධානං වසෙන වුත්තා. දුතියගාථාය ''ගොතම''න්ති දෙසනාමුඛමත්තමෙතං. අයම්පි හි සත්තන්නංයෙව වසෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – ලොකෙ පණ්ඩිතා දෙවමනුස්සා යං නමස්සන්ති ගොතමං, තස්ස ච තතො පුරිමානඤ්ච බුද්ධානං නමත්ථූති.

278. **යතො උග්ගච්ඡතීති** යතො ඨානතො උදෙති. **ආදිච්චොති** අදිතියා පුත්තො, වෙවචනමත්තං වා එතං සූරියසද්දස්ස. මහන්තං මණ්ඩලං අස්සාති **මණ්ඩලීමහා. යස්ස චුග්ගච්ඡමානස්සාති** යම්හි උග්ගච්ඡමානෙ. **සංවරීපි නිරුජ්ඣතීති** රත්ති අන්තරධායති. **යස්ස චුග්ගතෙති** යස්මිං උග්ගතෙ.

රහදොති උදකරහදො. **තත්ථාති** යතො උග්ගච්ඡති සූරියො, තස්මිං ඨානෙ. **සමුද්දොති** යො සො රහදොති වුත්තො, සො න අඤ්ඤො, අථ ඛො සමුද්දො. **සරිතොදකොති** විසටොදකො, සරිතා නානප්පකාරා නදියො අස්ස උදකෙ පවිට්ඨාති වා **සරිතොදකො. එවං තං තත්ථ ජානන්තීති** තං රහදං තත්ථ එවං ජානන්ති . කින්ති ජානන්ති? සමුද්දො සරිතොදකොති එවං ජානන්ති.

ඉතොති සිනෙරුතො වා තෙසං නිසින්නට්ඨානතො වා. **ජනොති** අයං මහාජනො. **එකනාමාති** ඉන්දනාමෙන එකනාමා. සබ්බෙසං කිර තෙසං සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො නාමමෙව නාමමකංසු. **අසීති දස එකො චාති** එකනවුතිජනා. **ඉන්දනාමාති** ඉන්දොති එවංනාමා. **බුද්ධං ආදිච්චබන්ධුනන්ති** කිලෙසනිද්දාපගමනෙනාපි බුද්ධං. ආදිච්චෙන සමානගොත්තතායපි ආදිච්චබන්ධුනං. **කුසලෙන සමෙක්ඛසීති** අනවජ්ජෙන නිපුණෙන වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන මහාජනං ඔලොකෙසි. **අමනුස්සාපි තං වන්දන්තීති** අමනුස්සාපි තං ''සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන මහාජනං ඔලොකෙසී''ති වත්වා වන්දන්ති. **සුතං නෙතං අභිණ්හසොති** එතං අම්හෙහි අභික්ඛණං සුතං. **ජිනං වන්දථ ගොතමං, ජිනං වන්දාම ගොතමන්ති** අම්හෙහි පුට්ඨා ජිනං වන්දාම ගොතමන්ති වදන්ති.

279. **යෙන පෙතා පවුච්චන්තීති** පෙතා නාම කාලඞ්කතා, තෙ යෙන දිසාභාගෙන නීහරියන්තූති වුච්චන්ති. **පිසුණා පිට්ඨිමංසිකාති** පිසුණාවාචා චෙව පිට්ඨිමංසං ඛාදන්තා විය පරම්මුඛා ගරහකා ච. එතෙ ච යෙන නීහරියන්තූති වුච්චන්ති, සබ්බෙපි හෙතෙ දක්ඛිණද්වාරෙන නීහරිත්වා දක්ඛිණතො නගරස්ස ඛඤ්ඤන්තු වා ඡිජ්ජන්තු වා හඤ්ඤන්තු වාති එවං වුච්චන්ති. **ඉතො සා දක්ඛිණා දිසාති** යෙන දිසාභාගෙන තෙ පෙතා ච පිසුණාදිකා ච නීහරියන්තූති වුච්චන්ති, ඉතො සා දක්ඛිණා දිසා. **ඉතොති** සිනෙරුතො වා තෙසං නිසින්නට්ඨානතො වා. **කුම්භණ්ඩානන්ති** තෙ කිර දෙවා මහොදරා හොන්ති, රහස්සඞ්ගම්පි ච නෙසං කුම්භො විය මහන්තං හොති. තස්මා කුම්භණ්ඩාති වුච්චන්ති.

280. **යත්ථ චොග්ගච්ඡති සූරියොති** යස්මිං දිසාභාගෙ සූරියො අත්ථං ගච්ඡති.

281. **යෙනාති** යෙන දිසාභාගෙන. **මහානෙරූති** මහාසිනෙරු පබ්බතරාජා. **සුදස්සනොති** සොවණ්ණමයත්තා සුන්දරදස්සනො. සිනෙරුස්ස හි පාචීනපස්සං රජතමයං, දක්ඛිණපස්සං මණිමයං , පච්ඡිමපස්සං ඵලිකමයං,

උත්තරපස්සං සොවණ්ණමයං, තං මනුඤ්ඤදස්සනං හොති. තස්මා යෙන දිසාභාගෙන සිනෙරු සුදස්සනොති අයමෙත්ථත්ථො. **මනුස්සා තත්ථ ජායන්තී**ති තත්ථ උත්තරකුරුම්හි මනුස්සා ජායන්ති. **අමමා**ති වත්ථාභරණපානභොජනාදීසුපි මමත්තවිරහිතා. **අපරිග්ගහා**ති ඉත්ථිපරිග්ගහෙන අපරිග්ගහා. තෙසං කිර ‘‘අයං මය්හං භරියා’’ති මමත්තං න හොති, මාතරං වා භගිනිං වා දිස්වා ඡන්දරාගො නුප්පජ්ජති.

නපි නීයන්ති නඞ්ගලාති නඞ්ගලානිපි තත්ථ ‘‘කසිකම්මං කරිස්සාමා’’ති න ඛෙත්තං නීයන්ති. **අකට්ඨපාකිම**න්ති අකට්ඨෙ භූමිභාගෙ අරඤ්ඤෙ සයමෙව ජාතං. **තණ්ඩුලප්ඵල**න්ති තණ්ඩුලාව තස්ස ඵලං හොති.

තුණ්ඩිකීරෙ පචිත්වානාති උක්ඛලියං ආකිරිත්වා නිද්ධූමඞ්ගාරෙන අග්ගිනා පචිත්වා. තත්ථ කිර ජොතිකපාසාණා නාම හොන්ති. අථ ඛො තෙ තයො පාසාණෙ ඨපෙත්වා තං උක්ඛලිං ආරොපෙන්ති. පාසාණෙහි තෙජො සමුට්ඨහිත්වා තං පචති. **තතො භුඤ්ජන්ති භොජන**න්ති තතො උක්ඛලිතො භොජනමෙව භුඤ්ජන්ති, අඤ්ඤො සූපො වා බ්‍යඤ්ජනං වා න හොති, භුඤ්ජන්තානං චිත්තානුකූලොයෙවස්ස රසො හොති. තෙ තං ඨානං සම්පත්තානං දෙන්තියෙව, මච්ඡරියචිත්තං නාම න හොති. බුද්ධපච්චෙකබුද්ධාදයොපි මහිද්ධිකා තත්ථ ගන්ත්වා පිණ්ඩපාතං ගණ්හන්ති.

ගාවිං එකඛුරං කත්වාති ගාවිං ගහෙත්වා එකඛුරං වාහනමෙව කත්වා. තං අභිරුය්හ වෙස්සවණස්ස පරිචාරකා යක්ඛා. **අනුයන්ති දිසොදිස**න්ති තාය තාය දිසාය චරන්ති. **පසුං එකඛුරං කත්වා**ති ඨපෙත්වා ගාවිං අවසෙසචතුප්පදජාතිකං පසුං එකඛුරං වාහනමෙව කත්වා දිසොදිසං අනුයන්ති.

ඉත්ථිං වා වාහනං කත්වාති යෙභුය්‍යෙන ගබ්භිනිං මාතුගාමං වාහනං කරිත්වා. තස්සා පිට්ඨියා නිසීදිත්වා චරන්ති. තස්සා කිර පිට්ඨි ඔනමිතුං සහති. ඉතරා පන ඉත්ථියො යානෙ යොජෙන්ති. **පුරිසං වාහනං කත්වා**ති පුරිසෙ ගහෙත්වා යානෙ යොජෙන්ති. ගණ්හන්තා ච සම්මාදිට්ඨිකෙ ගහෙතුං න සක්කොන්ති. යෙභුය්‍යෙන පච්චන්තිමමිලක්ඛුවාසිකෙ ගණ්හන්ති. අඤ්ඤතරො කිරෙත්ථ ජානපදො එකස්ස ථෙරස්ස සමීපෙ නිසීදිත්වා නිද්දායති, ථෙරො ‘‘උපාසක අතිවිය නිද්දායසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘අජ්ජ, භන්තෙ, සබ්බරත්තිං වෙස්සවණදාසෙහි කිලමිතොම්හී’’ති ආහ.

කුමාරිං වාහනං කත්වාති කුමාරියො ගහෙත්වා එකඛුරං වාහනං කත්වා රථෙ යොජෙන්ති. **කුමාරවාහනෙපි** එසෙව නයො. **පචාරා තස්ස රාජිනො**ති තස්ස රඤ්ඤො පරිචාරිකා. **හත්ථියානං අස්සයාන**න්ති න කෙවලං ගොයානාදීනියෙව, හත්ථිඅස්සයානාදීනිපි අභිරුහිත්වා විචරන්ති. **දිබ්බං යාන**න්ති අඤ්ඤම්පි නෙසං බහුවිධං දිබ්බයානං උපට්ඨිතමෙව හොති, එතානි තාව නෙසං උපකප්පනයානානි. තෙ පන පාසාදෙ වරසයනම්හි නිපන්නාපි පීඨසිවිකාදීසු ච නිසින්නාපි විචරන්ති. තෙන වුත්තං ‘‘පාසාදා සිවිකා චෙවා’’ති. **මහාරාජස්ස යසස්සිනො**ති එවං ආනුභාවසම්පන්නස්ස යසස්සිනො මහාරාජස්ස එතානි යානානි නිබ්බත්තන්ති.

තස්ස ච නගරා අහු අන්තලික්ඛෙ සුමාපිතාති තස්ස රඤ්ඤො ආකාසෙ සුට්ඨු මාපිතා එතෙ ආටානාටාදිකා නගරා අහෙසුං, නගරානි භවිංසූති අත්ථො. එකඤ්හිස්ස නගරං ආටානාටා නාම ආසි, එකං කුසිනාටා නාම, එකං පරකුසිනාටා නාම, එකං නාටසූරියා නාම, එකං පරකුසිටනාටා නාම.

උත්තරෙන කසිවන්තොති තස්මිං ඨත්වා උජුං උත්තරදිසාය කසිවන්තො නාම අඤ්ඤං නගරං. **ජනොඝමපරෙන වා**ති එතස්ස අපරභාගෙ ජනොඝං නාම අඤ්ඤං නගරං. **නවනවතියො**ති අඤ්ඤම්පි නවනවතියො නාම එකං නගරං. අපරං අම්බරඅම්බරවතියො නාම. **ආළකමන්දා**ති අපරම්පි ආළකමන්දා නාම රාජධානී.

තස්මා කුවෙරො මහාරාජාති අයං කිර අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ කුවෙරො නාම බ්‍රාහ්මණො හුත්වා උච්ඡුවප්පං කාරෙත්වා සත්ත යන්තානි යොජෙසි. එකිස්සාය යන්තසාලාය උට්ඨිතං ආයං ආගතාගතස්ස මහාජනස්ස දත්වා පුඤ්ඤං අකාසි. අවසෙසසාලාහි තත්ථෙව බහුතරො ආයො උට්ඨාසි, සො තෙන පසීදිත්වා අවසෙසසාලාසුපි උප්පජ්ජනකං ගහෙත්වා වීසති වස්සසහස්සානි දානං අදාසි. සො කාලං කත්වා චාතුමහාරාජිකෙසු කුවෙරො නාම දෙවපුත්තො ජාතො. අපරභාගෙ විසාණාය රාජධානියා රජ්ජං කාරෙසි. තතො පට්ඨාය වෙස්සවණොති වුච්චති.

පච්චෙසන්තො පකාසෙන්තීති පටිඑසන්තො විසුං විසුං අත්ථෙ උපපරික්ඛමානා අනුසාසමානා අඤ්ඤෙ ද්වාදස යක්ඛරට්ඨිකා පකාසෙන්ති. තෙ කිර යක්ඛරට්ඨිකා සාසනං ගහෙත්වා ද්වාදසන්නං යක්ඛදොවාරිකානං නිවෙදෙන්ති. යක්ඛදොවාරිකා තං සාසනං මහාරාජස්ස නිවෙදෙන්ති. ඉදානි තෙසං යක්ඛරට්ඨිකානං නාමං දස්සෙන්තො **තතොලා**තිආදිමාහ. තෙසු කිර එකො තතොලා නාම, එකො තත්තලා නාම, එකො තතොතලා නාම, එකො ඔජසි නාම, එකො තෙජසි නාම, එකො තතොජසී නාම. **සූරො රාජා**ති එකො සූරො නාම, එකො රාජා නාම, එකො සූරොරාජා නාම, **අරිට්ඨො නෙමී**ති එකො අරිට්ඨො නාම, එකො නෙමි නාම, එකො අරිට්ඨනෙමි නාම.

රහදොපි තත්ථ ධරණී නාමාති තත්ථ පනෙකො නාමෙන ධරණී නාම උදකරහදො අත්ථි, පණ්ණාසයොජනා මහාපොක්ඛරණී අත්ථීති වුත්තං හොති. **යතො මෙඝා පවස්සන්තී**ති යතො පොක්ඛරණිතො උදකං ගහෙත්වා මෙඝා පවස්සන්ති. **වස්සා යතො පතායන්තී**ති යතො වුට්ඨියො අවත්ථරමානා නිගච්ඡන්ති. මෙඝෙසු කිර උට්ඨිතෙසු තතො පොක්ඛරණිතො පුරාණඋදකං හස්සති. උපරි මෙඝො උට්ඨහිත්වා තං පොක්ඛරණිං නවොදකෙන පූරෙති.

පුරාණොදකං හෙට්ඨිමං හුත්වා නික්ඛමති. පරිපුණ්ණාය පොක්ඛරණියා වලාහකා විගච්ඡන්ති. **සභාපීති** සභා. තස්සා කිර පොක්ඛරණියා තීරෙ සාලවතියා නාම ලතාය පරික්ඛිත්තො ද්වාදසයොජනිකො රතනමණ්ඩපො අත්ථි, තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

පයිරුපාසන්තීති නිසීදන්ති. **තත්ථ නිච්චඵලා රුක්ඛාති** තස්මිං ඨානෙ තං මණ්ඩපං පරිවාරෙත්වා සදා ඵලිතා අම්බජම්බුආදයො රුක්ඛා නිච්චපුප්ඵිතා ච චම්පකමාලාදයොති දස්සෙති. **නානාදිජගණායුතාති** විවිධපක්ඛිසඞ්ඝසමාකුලා. **මයූරකොඤ්චාභිරුදාති** මයූරෙහි කොඤ්චසකුණෙහි ච අභිරුදා උපගීතා.

ජීවඤ්ජීවකසද්දෙත්ථාති ''ජීව ජීවා''ති එවං විරවන්තානං ජීවඤ්ජීවකසකුණානම්පි එත්ථ සද්දො අත්ථි. **ඔට්ඨවචිත්තකාති** ''උට්ඨෙහි, චිත්ත, උට්ඨෙහි චිත්තා''ති එවං වස්සමානා උට්ඨවචිත්තකසකුණාපි තත්ථ විචරන්ති. **කුක්කුටකාති** වනකුක්කුටකා. **කුළීරකාති** සුවණ්ණකක්කටකා. **වනෙති** පදුමවනෙ. **පොක්ඛරසාතකාති** පොක්ඛරසාතකා නාම සකුණා.

සුකසාළිකසද්දෙත්ථාති සුකානඤ්ච සාළිකානඤ්ච සද්දො එත්ථ. **දණ්ඩමාණවකානි චාති** මනුස්සමුඛසකුණා. තෙ කිර ද්වීහි හත්ථෙහි සුවණ්ණදණ්ඩං ගහෙත්වා එකං පොක්ඛරපත්තං අක්කමිත්වා අනන්තරෙ පොක්ඛරපත්තෙ සුවණ්ණදණ්ඩං නික්ඛිපන්තා විචරන්ති. **සොභති සබ්බකාලං සාති** සා පොක්ඛරණී සබ්බකාලං සොභති. **කුවෙරනළිනීති** කුවෙරස්ස නළිනී පදුමසරභූතා, සා ධරණී නාම පොක්ඛරණී සදා නිරන්තරං සොභති.

282. **යස්ස කස්සචීති** ඉදං වෙස්සවණො ආටානාටියං රක්ඛං නිට්ඨපෙත්වා තස්සා පරිකම්මං දස්සෙන්තො ආහ. තත්ථ **සුග්ගහිතාති** අත්ථඤ්ච බ්‍යඤ්ජනඤ්ච පරිසොධෙත්වා සුට්ඨු උග්ගහිතා. **සමත්තා පරියාපුතාති** පදබ්‍යඤ්ජනානි අහාපෙත්වා පරිපුණ්ණං උග්ගහිතා. අත්ථම්පි පාළිම්පි විසංවාදෙත්වා සබ්බසො වා පන අප්පගුණං කත්වා භණන්තස්ස හි පරිත්තං තෙජවන්තං න හොති, සබ්බසො පගුණං කත්වා භණන්තස්සෙව තෙජවන්තං හොති. ලාභහෙතු උග්ගහෙත්වා භණන්තස්සාපි අත්ථං න සාධෙති, නිස්සරණපක්ඛෙ ඨත්වා මෙත්තං පුරෙචාරිකං කත්වා භණන්තස්සෙව අත්ථාය හොතීති දස්සෙති. **යක්ඛපචාරොති** යක්ඛපරිචාරකො.

වත්ථුං වාති ඝරවත්ථුං වා. **වාසං වාති** තත්ථ නිබද්ධවාසං වා. **සමිතින්ති** සමාගමං. **අනාවය්හන්ති** න ආවාහයුත්තං. **අවිවය්හන්ති** න විවාහයුත්තං. තෙන සහ ආවාහවිවාහං න කරෙය්‍යුන්ති අත්ථො. **අත්තාහිපි පරිපුණ්ණාහීති** ''කළාරක්ඛි කළාරදන්තා''ති එවං එතෙසං අත්තභාවං උපනෙත්වා වුත්තාහි පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනාහි පරිභාසාහි පරිභාසෙය්‍යුං යක්ඛඅක්කොසෙහි නාම අක්කොසෙය්‍යුන්ති අත්ථො. **රිත්තම්පිස්ස පත්තන්ති** භික්ඛූනං පත්තසදිසමෙව ලොහපත්තං හොති. තං සීසෙ නික්කුජ්ජිතං යාව ගලවාටකා හසති. අථ නං මජ්ඣෙ අයොඛීලෙන ආකොටෙන්ති.

චණ්ඩාති කොධනා. **රුද්ධාති** විරුද්ධා. **රභසාති** කරණුත්තරියා. **නෙව මහාරාජානං ආදියන්තීති** වචනං න ගණ්හන්ති, ආණං න කරොන්ති. **මහාරාජානං පුරිසකානන්ති** අට්ඨවීසතියක්ඛසෙනාපතීනං. **පුරිසකානන්ති** යක්ඛසෙනාපතීනං යෙ මනුස්සා තෙසං. **අවරුද්ධා නාමාති** පච්චාමිත්තා වෙරිනො. **උජ්ඣාපෙතබ්බන්ති** පරිත්තං වත්වා අමනුස්සෙ පටික්කමාපෙතුං අසක්කොන්තෙන එතෙසං යක්ඛානං උජ්ඣාපෙතබ්බං, එතෙ ජානාපෙතබ්බාති අත්ථො.

පරිත්තපරිකම්මකථා

ඉධ පන ඨත්වා පරිත්තස්ස පරිකම්මං කථෙතබ්බං. පඨමමෙව හි ආටානාටියසුත්තං න භණිතබ්බං, මෙත්තසුත්තං ධජග්ගසුත්තං රතනසුත්තන්ති ඉමානි සත්තාහං භණිතබ්බානි. සචෙ මුඤ්චති, සුන්දරං. නො චෙ මුඤ්චති, ආටානාටියසුත්තං භණිතබ්බං, තං භණන්තෙන භික්ඛුනා පිට්ඨං වා මංසං වා න ඛාදිතබ්බං, සුසානෙ න වසිතබ්බං. කස්මා? අමනුස්සා ඔකාසං ලභන්ති. පරිත්තකරණට්ඨානං හරිතුපලිත්තං කාරෙත්වා තත්ථ පරිසුද්ධං ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා නිසීදිතබ්බං.

පරිත්තකාරකො භික්ඛු විහාරතො ඝරං නෙන්තෙහි ඵලකාවුධෙහි පරිවාරෙත්වා නෙතබ්බො. අබ්භොකාසෙ නිසීදිත්වා න වත්තබ්බං, ද්වාරවාතපානානි පිදහිත්වා නිසින්නෙන ආවුධහත්ථෙහි සංපරිවාරිතෙන මෙත්තචිත්තං පුරෙචාරිකං කත්වා වත්තබ්බං. පඨමං සික්ඛාපදානි ගාහාපෙත්වා සීලෙ පතිට්ඨිතස්ස පරිත්තං කාතබ්බං. එවම්පි මොචෙතුං අසක්කොන්තෙන විහාරං ආනෙත්වා චෙතියඞ්ගණෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ආසනපූජං කාරෙත්වා දීපෙ ජාලාපෙත්වා චෙතියඞ්ගණං සම්මජ්ජිත්වා මඞ්ගලකථා වත්තබ්බා. සබ්බසන්නිපාතො ඝොසෙතබ්බො. විහාරස්ස උපචාරෙ ජෙට්ඨකරුක්ඛො නාම හොති, තත්ථ භික්ඛුසඞ්ඝො තුම්හාකං ආගමනං පටිමානෙතීති පහිණිතබ්බං. සබ්බසන්නිපාතට්ඨානෙ අනාගන්තුං නාම න ලබ්භති. තතො අමනුස්සගහිතකො ''ත්වං කො නාමා''ති පුච්ඡිතබ්බො. නාමෙ කථිතෙ නාමෙනෙව ආලපිතබ්බො. ඉත්ථන්නාම තුය්හං මාලාගන්ධාදීසු පත්ති ආසනපූජාය පත්ති පිණ්ඩපාතෙ පත්ති, භික්ඛුසඞ්ඝෙන තුය්හං පණ්ණාකාරත්ථාය මහාමඞ්ගලකථා වුත්තා, භික්ඛුසඞ්ඝෙ ගාරවෙන එතං මුඤ්චාහීති මොචෙතබ්බො. සචෙ න මුඤ්චති, දෙවතානං ආරොචෙතබ්බං ''තුම්හෙ ජානාථ, අයං අමනුස්සො අම්හාකං වචනං න කරොති, මයං බුද්ධආණං කරිස්සාමා''ති පරිත්තං කාතබ්බං. එතං තාව ගිහීනං පරිකම්මං. සචෙ පන භික්ඛු

අමනුස්සෙන ගහිතො හොති, ආසනානි ධොවිත්වා සබ්බසන්නිපාතං ඝොසාපෙත්වා ගන්ධමාලාදීසු පත්තිං දත්වා පරිත්තං භණිතබ්බං. ඉදං භික්ඛූනං පරිකම්මං.

වික්කන්දිතබ්බන්ති සබ්බසන්නිපාතං ඝොසාපෙත්වා අට්ඨවීසති යක්ඛසෙනාපතයො කන්දිතබ්බා. **විරවිතබ්බ**න්ති ‘‘අයං යක්ඛො ගණ්හාති’’තිආදීනි භණන්තෙන තෙහි සද්ධිං කථෙතබ්බං. තත්ථ **ගණ්හාතී**ති සරීරෙ අධිමුච්චති. **ආවිසතී**ති තස්සෙව වෙවචනං. අථ වා ලග්ගති න අපෙතීති වුත්තං හොති. **හෙඨෙතී**ති උප්පන්නං රොගං වඩ්ඪෙන්තො බාධති. **විහෙඨෙතී**ති තස්සෙව වෙවචනං. **හිංසතී**ති අප්පමංසලොහිතං කරොන්තො දුක්ඛාපෙති. **විහිංසතී**ති තස්සෙව වෙවචනං. **න මුඤ්චතී**ති අප්පමාදගාහො හුත්වා මුඤ්චිතුං න ඉච්ඡති, එවං එතෙසං විරවිතබ්බං.

283. ඉදානි යෙසං එවං විරවිතබ්බං, තෙ දස්සෙතුං **කතමෙසං යක්ඛාන**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉන්දො සොමො**තිආදීනි තෙසං නාමානි. තෙසු **වෙස්සාමිත්තො**ති වෙස්සාමිත්තපබ්බතවාසී එකො යක්ඛො. **යුගන්ධරොපි** යුගන්ධරපබ්බතවාසීයෙව. **හිරි නෙත්ති ච මන්දියො**ති හිරි ච නෙත්ති ච මන්දියො ච. **මණි මාණි වරො දීඝො**ති මණි ච මාණි ච වරො ච දීඝො ච. **අථො සෙරීසකො සහා**ති තෙහි සහ අඤ්ඤො සෙරීසකො නාම. ‘‘ඉමෙසං යක්ඛානං…පෙ.… උජ්ඣාපෙතබ්බ’’න්ති අයං යක්ඛො ඉමං හෙඨෙති විහෙඨෙති න මුඤ්චතීති එවං එතෙසං යක්ඛසෙනාපතීනං ආරොචෙතබ්බං. තතො තෙ භික්ඛුසඞ්ඝො අත්තනො ධම්මආණං කරොති, මයම්පි අම්හාකං යක්ඛරාජආණං කරොමාති උස්සුක්කං කරිස්සන්ති. එවං අමනුස්සානං ඔකාසො න භවිස්සති, බුද්ධසාවකානං ඵාසුවිහාරො ච භවිස්සතීති දස්සෙන්තො ‘‘අයං ඛො සා, මාරිස, ආටානාටියා රක්ඛා’’තිආදිමාහ. තං සබ්බං, තතො පරඤ්ච උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

ආටානාටියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සඞ්ගීතිසුත්තවණ්ණනා

296. **එවං මෙ සුතන්ති** සඞ්ගීතිසුත්තං. තත්‍රායමපුබ්බපදවණ්ණනා – **චාරිකං චරමානොති** නිබද්ධචාරිකං චරමානො. තදා කිර සත්ථා දසසහස්සචක්කවාළෙ ඤාණජාලං පත්ථරිත්වා ලොකං වොලොකයමානො පාවානගරවාසිනො මල්ලරාජානො දිස්වා ඉමෙ රාජානො මය්හං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණජාලස්ස අන්තො පඤ්ඤායන්ති, කිං නු ඛො ති ආවජ්ජන්තො ''රාජානො එකං සන්ධාගාරං කාරෙසුං, මයි ගතෙ මඞ්ගලං භණාපෙස්සන්ති, අහං තෙසං මඞ්ගලං වත්වා උය්‍යොජෙත්වා 'භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ධම්මකථං කථෙහී'ති සාරිපුත්තං වක්ඛාමි, සාරිපුත්තො තීහි පිටකෙහි සම්මසිත්වා චුද්දසපඤ්හාධිකෙන පඤ්හසහස්සෙන පටිමණ්ඩෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සඞ්ගීතිසුත්තං නාම කථෙස්සති, සුත්තන්තං ආවජ්ජෙත්වා පඤ්ච භික්ඛුසතානි සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිස්සන්තී''ති ඉමමත්ථං දිස්වා චාරිකං පක්කන්තො. තෙන වුත්තං – ''මල්ලෙසු චාරිකං චරමානො''ති.

උබ්භතකනවසන්ධාගාරවණ්ණනා

297. **උබ්භතකන්ති** තස්ස නාමං, උච්චත්තා වා එවං වුත්තං. **සන්ධාගාරන්ති** නගරමජ්ඣෙ සන්ධාගාරසාලා. **සමණෙන වාති** එත්ථ යස්මා සරවත්ථුපරිග්ගහකාලෙයෙව දෙවතා අත්තනො වසනට්ඨානං ගණ්හන්ති. තස්මා දෙවෙන වාති අවත්වා ''සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා කෙනචි වා මනුස්සභූතෙනා''ති වුත්තං. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති** භගවතො ආගමනං සුත්වා ''අම්හෙහි ගන්ත්වාපි න භගවා ආනීතො, දූතං පෙසෙත්වාපි න පක්කොසාපිතො, සයමෙව පන මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො අම්හාකං වසනට්ඨානං සම්පත්තො, අම්හෙහි ච සන්ධාගාරසාලා කාරිතා, එත්ථ මයං දසබලං ආනෙත්වා මඞ්ගලං භණාපෙස්සාමා''ති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමිංසු.

298. **යෙන සන්ධාගාරං තෙනුපසඞ්කමිංසූති** තං දිවසං කිර සන්ධාගාරෙ චිත්තකම්මං නිට්ඨපෙත්වා අට්ටකා මුත්තමත්තා හොන්ති, බුද්ධා ච නාම අරඤ්ඤජ්ඣාසයා අරඤ්ඤාරාමා, අන්තොගාමෙ වසෙය්‍යුං වා නො වා. තස්මා භගවතො මනං ජානිත්වාව පටිජග්ගිස්සාමාති චින්තෙත්වා තෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු. ඉදානි පන මනං ලභිත්වා පටිජග්ගිතුකාමා යෙන සන්ධාගාරං තෙනුපසඞ්කමිංසු . **සබ්බසන්ථරින්ති** යථා සබ්බං සන්ථතං හොති, එවං. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති** එත්ථ පන තෙ මල්ලරාජානො සන්ධාගාරං පටිජග්ගිත්වා නගරවීථියොපි සම්මජ්ජාපෙත්වා ධජෙ උස්සාපෙත්වා ගෙහද්වාරෙසු පුණ්ණඝටෙ ච කදලියො ච ඨපාපෙත්වා සකලනගරං දීපමාලාදීහි විප්පකිණ්ණතාරකං විය කත්වා ඛීරපායකෙ දාරකෙ ඛීරං පායෙථ, දහරෙ කුමාරෙ ලහුං ලහුං භොජාපෙත්වා සයාපෙථ, උච්චාසද්දං මා කරිත්ථ, අජ්ජ එකරත්තිං සත්ථා අන්තොගාමෙ වසිස්සති, බුද්ධා නාම අප්පසද්දකාමා හොන්තීති භෙරිං චරාපෙත්වා සයං දණ්ඩදීපිකං ආදාය යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසු.

299. **භගවන්තංයෙව පුරක්ඛත්වාති** භගවන්තං පුරතො කත්වා. තත්ථ භගවා භික්ඛූනඤ්චෙව උපාසකානඤ්ච මජ්ඣෙ නිසින්නො අතිවිය විරොචති, සමන්තපාසාදිකො සුවණ්ණවණ්ණො අභිරූපො දස්සනීයො. පුරිමකායතො සුවණ්ණවණ්ණා රස්මි උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථං ඨානං ගණ්හාති. පච්ඡිමකායතො. දක්ඛිණහත්ථතො. වාමහත්ථතො සුවණ්ණවණ්ණා රස්මි උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථං ඨානං ගණ්හාති. උපරි කෙසන්තතො පට්ඨාය සබ්බකෙසාවට්ටෙහි මොරගීවවණ්ණා රස්මි උට්ඨහිත්වා ගගනතලෙ අසීතිහත්ථං ඨානං ගණ්හාති. හෙට්ඨා පාදතලෙහි පවාළවණ්ණා රස්මි උට්ඨහිත්වා ඝනපථවිං අසීතිහත්ථං ඨානං ගණ්හාති. එවං සමන්තා අසීති හත්ථමත්තං ඨානං ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො විජ්ජොතමානා විප්ඵන්දමානා විධාවන්ති. සබ්බෙ දිසාභාගා සුවණ්ණචම්පකපුප්ඵෙහි විකිරියමානා විය සුවණ්ණඝටතො නික්ඛන්තසුවණ්ණරසධාරාහි සිඤ්චමානා විය පසාරිතසුවණ්ණපටපරික්ඛිත්තා විය වෙරම්භවාතසමුට්ඨිතකිංසුකකණිකාරපුප්ඵචුණ්ණසමාකිණ්ණා විය ච විප්පකාසන්ති.

භගවතොපි අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාද්වත්තිංසවරලක්ඛණසමුජ්ජලං සරීරං සමුග්ගතතාරකං විය ගගනතලං, විකසිතමිව පදුමවනං , සබ්බපාලිඵුල්ලො විය යොජනසතිකො පාරිච්ඡත්තකො පටිපාටියා ඨපිතානං ද්වත්තිංසචන්දානං ද්වත්තිංසසූරියානං ද්වත්තිංසචක්කවත්තිරාජානං ද්වත්තිංසදෙවරාජානං ද්වත්තිංසමහාබ්‍රහ්මානං සිරියා සිරිං අභිභවමානං විය විරොචති. පරිවාරෙත්වා නිසින්නා භික්ඛූපි සබ්බෙව අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා පවිවිත්තා අසංසට්ඨා ආරද්ධවීරියා වත්තාරො වචනක්ඛමා චොදකා පාපගරහිනො සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාවිමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නා. තෙහි පරිවාරිතො භගවා රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණක්ඛන්ධො , රත්තපදුමවනසණ්ඩමජ්ඣගතා විය සුවණ්ණනාවා, පවාළවෙදිකාපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණපාසාදො විරොචිත්ථ.

අසීතිමහාථෙරාපි නං මෙඝවණ්ණං පංසුකූලං පාරුපිත්වා මණිවම්මවම්මිතා විය මහානාගා පරිවාරයිංසු වන්තරාගා භින්නකිලෙසා විජටිතජටා ඡින්නබන්ධනා කුලෙ වා ගණෙ වා අලග්ගා. ඉති භගවා සයං වීතරාගො වීතරාගෙහි, වීතදොසො වීතදොසෙහි, වීතමොහො වීතමොහෙහි, නිත්තණ්හො නිත්තණ්හෙහි, නික්කිලෙසො නික්කිලෙසෙහි, සයං බුද්ධො බහුස්සුතබුද්ධෙහි පරිවාරිතො පත්තපරිවාරිතං විය කෙසරං, කෙසරපරිවාරිතා විය කණ්ණිකා, අට්ඨනාගසහස්සපරිවාරිතො විය ඡද්දන්තො නාගරාජා, නවුතිහංසසහස්සපරිවාරිතො විය ධතරට්ඨො හංසරාජා, සෙනඞ්ගපරිවාරිතො විය චක්කවත්තිරාජා, මරුගණපරිවාරිතො විය සක්කො දෙවරාජා, බ්‍රහ්මගණපරිවාරිතො විය

හාරිතො මහාබ්‍රහ්මා, අසමෙන බුද්ධවෙසෙන අපරිමාණෙන බුද්ධවිලාසෙන තස්සං පරිසති නිසින්නො පාවෙය්‍යකෙ මල්ලෙ බහුදෙව රත්තිං ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙත්වා උය්‍යොජෙසි.

එත්ථ ච **ධම්මිකථා** නාම සන්ධාගාරඅනුමොදනප්පටිසංයුත්තා පකිණ්ණකකථා වෙදිතබ්බා. තදා හි භගවා ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය පථවොජං ආකඩ්ඪන්තො විය මහාජම්බුං මත්ථකෙ ගහෙත්වා චාලෙන්තො විය යොජනියමධුගණ්ඩං චක්කයන්තෙන පීළෙත්වා මධුපානං පායමානො විය ච පාවෙය්‍යකානං මල්ලානං හිතසුඛාවහං පකිණ්ණකකථං කථෙසි.

300. **තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූතන්ති** යං යං දිසං අනුවිලොකෙති, තත්ථ තත්ථ තුණ්හීභූතමෙව. **අනුවිලොකෙත්වාති** මංසචක්ඛුනා දිබ්බචක්ඛුනාති ද්වීහි චක්ඛූහි තතො තතො විලොකෙත්වා. මංසචක්ඛුනා හි නෙසං බහිද්ධා ඉරියාපථං පරිග්ගණ්හි. තත්ථ එකභික්ඛුස්සාපි නෙව හත්ථකුක්කුච්චං න පාදකුක්කුච්චං අහොසි, න කොචි සීසමුක්ඛිපි, න කථං කථෙසි, න නිද්දායන්තො නිසීදි. සබ්බෙපි තීහි සික්ඛාහි සික්ඛිතා නිවාතෙ පදීපසිඛා විය නිච්චලා නිසීදිංසු. ඉති නෙසං ඉමං ඉරියාපථං මංසචක්ඛුනා පරිග්ගණ්හි. ආලොකං පන වඩ්ඪයිත්වා දිබ්බචක්ඛුනා හදයරූපං දිස්වා අබ්භන්තරගතං සීලං ඔලොකෙසි. සො අනෙකසතානං භික්ඛූනං අන්තොකුම්භියං ජලමානං පදීපං විය අරහත්තූපගං සීලං අද්දස. ආරද්ධවිපස්සකා හි තෙ භික්ඛූ. ඉති නෙසං සීලං දිස්වා ''ඉමෙපි භික්ඛූ මය්හං අනුච්ඡවිකා, අහම්පි ඉමෙසං අනුච්ඡවිකො''ති චක්ඛුතලෙසු නිමිත්තං ඨපෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං ඔලොකෙත්වා ආයස්මන්තං සාරිපුත්තං ආමන්තෙසි ''පිට්ඨි මෙ ආගිලායතී''ති. කස්මා ආගිලායති? භගවතො හි ඡබ්බස්සානි මහාපධානං පදහන්තස්ස මහන්තං කායදුක්ඛං අහොසි. අථස්ස අපරභාගෙ මහල්ලකකාලෙ පිට්ඨිවාතො උප්පජ්ජි.

සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙත්වාති සන්ධාගාරස්ස කිර එකපස්සෙ තෙ රාජානො කප්පියමඤ්චකං පඤ්ඤපෙසුං ''අප්පෙව නාම සත්ථා නිපජ්ජෙය්‍යා''ති. සත්ථාපි චතූහි ඉරියාපථෙහි පරිභුත්තං ඉමෙසං මහප්ඵලං භවිස්සතීති තත්ථ සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙත්වා නිපජ්ජි.

භින්නනිගණ්ඨවත්ථුවණ්ණනා

301. **තස්ස කාලඞ්කිරියායාති**ආදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

302. **ආමන්තෙසීති** භණ්ඩනාදිවූපසමකරං ස්වාඛ්‍යාතං ධම්මං දෙසෙතුකාමො ආමන්තෙසි.

එකකවණ්ණනා

303. **තත්ථාති** තස්මිං ධම්මෙ. **සඞ්ගායිතබ්බන්ති** සමග්ගෙහි ගායිතබ්බං, එකවචනෙහි අවිරුද්ධවචනෙහි භණිතබ්බං. **න විවදිතබ්බන්ති** අත්ථෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා විවාදො න කාතබ්බො. **එකො ධම්මොති** එකකදුකතිකාදිවසෙන බහුධා සාමග්ගිරසං දස්සෙතුකාමො පඨමං තාව ''එකො ධම්මො''ති ආහ. **සබ්බෙ සත්තාති** කාමභවාදීසු සඤ්ඤාභවාදීසු එකවොකාරභවාදීසු ච සබ්බභවෙසු සබ්බෙ සත්තා. **ආහාරට්ඨිතිකාති** ආහාරතො ඨිති එතෙසන්ති ආහාරට්ඨිතිකා. ඉති සබ්බසත්තානං ඨිති හෙතු ආහාරො නාම එකො ධම්මො අම්හාකං සත්ථාරා යාථාවතො ඤත්වා සම්මදක්ඛාතො ආවුසොති දීපෙති.

නනු ච එවං සන්තෙ යං වුත්තං ''අසඤ්ඤසත්තා දෙවා අහෙතුකා අනාහාරා අඵස්සකා''තිආදි, (විභ. 1017) තං වචනං විරුජ්ඣතීති, න විරුජ්ඣති. තෙසඤ්හි ඣානං ආහාරො හොති. එවං සන්තෙපි ''චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරා භූතානං වා සත්තානං ඨිතියා සම්භවෙසීනං වා අනුග්ගහාය. කතමෙ චත්තාරො? කබළීකාරො ආහාරො ඔළාරිකො වා සුඛුමො වා, ඵස්සො දුතියො, මනොසඤ්චෙතනා තතියා, විඤ්ඤාණං චතුත්ථ''න්ති (සං. නි. 2.11) ඉදම්පි විරුජ්ඣතීති, ඉදම්පි න විරුජ්ඣති. එතස්මිඤ්හි සුත්තෙ නිප්පරියායෙන ආහාරලක්ඛණාව ධම්මා ආහාරාති වුත්තා. ඉධ පන පරියායෙන පච්චයො ආහාරොති වුත්තො. සබ්බධම්මානඤ්හි පච්චයො ලද්ධුං වට්ටති. සො ච යං යං ඵලං ජනෙති, තං තං ආහරති නාම, තස්මා ආහාරොති වුච්චති. තෙනෙවාහ ''අවිජ්ජම්පාහං, භික්ඛවෙ, සාහාරං වදාමි, නො අනාහාරං. කො ච, භික්ඛවෙ, අවිජ්ජාය ආහාරො? පඤ්චනීවරණාතිස්ස වචනීයං. පඤ්චනීවරණෙපාහං, භික්ඛවෙ, සාහාරෙ වදාමි, නො අනාහාරෙ. කො ච, භික්ඛවෙ, පඤ්චන්නං නීවරණානං ආහාරො? අයොනිසොමනසිකාරොතිස්ස වචනීය''න්ති (අ. නි. 10.61). අයං ඉධ අධිප්පෙතො.

එතස්මිඤ්හි පච්චයාහාරෙ ගහිතෙ පරියායාහාරොපි නිප්පරියායාහාරොපි සබ්බො ගහිතොව හොති. තත්ථ අසඤ්ඤභවෙ පච්චයාහාරො ලබ්භති. අනුප්පන්නෙ හි බුද්ධෙ තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතා වායොකසිණෙ පරිකම්මං කත්වා චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තතො වුට්ඨාය ධී චිත්තං, ධිබ්බතෙතං චිත්තං චිත්තස්ස නාම අභාවොයෙව සාධු, චිත්තඤ්හි නිස්සායෙව වධබන්ධාදිපච්චයං දුක්ඛං උප්පජ්ජති. චිත්තෙ අසති නත්ථෙතන්ති ඛන්තිං රුචිං උප්පාදෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානා කාලඞ්කත්වා අසඤ්ඤභවෙ නිබ්බත්තන්ති. යො යස්ස ඉරියාපථො මනුස්සලොකෙ පණිහිතො අහොසි, සො තෙන ඉරියාපථෙන නිබ්බත්තිත්වා පඤ්ච කප්පසතානි ඨිතො වා නිසින්නො වා නිපන්නො වා හොති. එවරූපානම්පි සත්තානං පච්චයාහාරො ලබ්භති. තෙ හි යං ඣානං භාවෙත්වා නිබ්බත්තා, තදෙව නෙසං පච්චයො හොති. යථා ජියාවෙගෙන ඛිත්තසරො යාව ජියාවෙගො අත්ථි, තාව ගච්ඡති, එවං යාව ඣානපච්චයො අත්ථි,

තාව තිට්ඨන්ති. තස්මිං නිට්ඨිතෙ ඛීණවෙගො සරො විය පතන්ති. යෙ පන තෙ නෙරයිකා නෙව උට්ඨානඵලූපජීවී න පුඤ්ඤඵලූපජීවීති වුත්තා, තෙසං කො ආහාරොති ? තෙසං කම්මමෙව ආහාරො. කිං පඤ්ච ආහාරා අත්ථීති වෙ. පඤ්ච, න පඤ්චාති ඉදං න වත්තබ්බං. නනු පච්චයො ආහාරොති වුත්තමෙතං. තස්මා යෙන කම්මෙන තෙ නිරයෙ නිබ්බත්තා, තදෙව තෙසං ඨිතිපච්චයත්තා ආහාරො හොති. යං සන්ධාය ඉදං වුත්තං ''න ච තාව කාලඞ්කරොති, යාව න තං පාපකම්මං බ්‍යන්තී හොතී''ති (ම. නි. 3.250).

කබළීකාරං ආහාරං ආරබ්භ වෙත්ථ විවාදො න කාතබ්බො. මුඛෙ උප්පන්නො ඛෙළොපි හි තෙසං ආහාරකිච්චං සාධෙති. ඛෙළොපි හි නිරයෙ දුක්ඛවෙදනියො හුත්වා පච්චයො හොති, සග්ගෙ සුඛවෙදනියො. ඉති කාමභවෙ නිප්පරියායෙන චත්තාරො ආහාරා. රූපාරූපභවෙසු ඨපෙත්වා අසඤ්ඤං සෙසානං තයො. අසඤ්ඤානඤ්චෙව අවසෙසානඤ්ච පච්චයාහාරොති ඉමිනා ආහාරෙන ''සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා''ති එතං පඤ්හං කථෙත්වා ''අයං ඛො ආවුසො''ති එවං නියාතනම්පි ''අත්ථි ඛො ආවුසො''ති පුන උද්ධරණම්පි අකත්වා ''සබ්බෙ සත්තා සඞ්ඛාරට්ඨිතිකා''ති දුතියපඤ්හං විස්සජ්ජෙසි.

කස්මා පන න නියාතෙසි න උද්ධරිත්ථ? තත්ථ තත්ථ නියාතියමානෙපි උද්ධරියමානෙපි පරියාපුණිතුං වාචෙතුං දුක්ඛං හොති, තස්මා ද්වෙ එකාබද්ධෙ කත්වා විස්සජ්ජෙසි. ඉමස්මිම්පි විස්සජ්ජනෙ හෙට්ඨා වුත්තපච්චයොව අත්තනො ඵලස්ස සඞ්ඛරණතො සඞ්ඛාරොති වුත්තො. ඉති හෙට්ඨා ආහාරපච්චයො කථිතො, ඉධ සඞ්ඛාරපච්චයොති අයමෙත්ථ හෙට්ඨිමතො විසෙසො. ''හෙට්ඨා නිප්පරියායාහාරො ගහිතො, ඉධ පරියායාහාරොති එවං ගහිතෙ විසෙසො පාකටො භවෙය්‍ය, නො ච ගණ්හිංසූ'ති මහාසීවත්ථෙරො ආහ. ඉන්ද්‍රියබද්ධස්සපි හි අනින්ද්‍රියබද්ධස්සපි පච්චයො ලද්ධුං වට්ටති. විනා පච්චයෙන ධම්මො නාම නත්ථි. තත්ථ අනින්ද්‍රියබද්ධස්ස තිණරුක්ඛලතාදිනො පථවීරසො ආපොරසො ච පච්චයො හොති. දෙවෙ අවස්සන්තෙ හි තිණාදීනි මිලායන්ති, වස්සන්තෙ ච පන හරිතානි හොන්ති. ඉති තෙසං පථවීරසො ආපොරසො ච පච්චයො හොති. ඉන්ද්‍රියබද්ධස්ස අවිජ්ජා තණ්හා කම්මං ආහාරොති එවමාදයො පච්චයා, ඉති හෙට්ඨා පච්චයොයෙව ආහාරොති කථිතො, ඉධ සඞ්ඛාරොති. අයමෙවෙත්ථ විසෙසො.

අයං ඛො, ආවුසොති ආවුසො අම්හාකං සත්ථාරා මහාබොධිමණ්ඩෙ නිසීදිත්වා සයං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සච්ඡිකත්වා අයං එකධම්මො දෙසිතො. තත්ථ එකධම්මෙ තුම්හෙහි සබ්බෙහෙව සඞ්ගායිතබ්බං න විවදිතබ්බං. **යථයිදං බ්‍රහ්මචරියන්ති** යථා සඞ්ගායමානානං තුම්හාකං ඉදං සාසනබ්‍රහ්මචරියං අද්ධනියං අස්ස. එකෙන හි භික්ඛුනා ''අත්ථි, ඛො ආවුසො, එකො ධම්මො සම්මදක්ඛාතො. කතමො එකො ධම්මො? සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා. සබ්බෙ සත්තා සඞ්ඛාරට්ඨිතිකා''ති කථිතෙ තස්ස කථං සුත්වා අඤ්ඤො කථෙස්සති. තස්සපි අඤ්ඤොති එවං පරම්පරකථානියමෙන ඉදං බ්‍රහ්මචරියං චිරං තිට්ඨමානං සදෙවකස්ස ලොකස්ස අත්ථාය හිතාය භවිස්සතීති එකකවසෙන ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තත්ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

එකකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුකවණ්ණනා

304. ඉති එකකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි දුකවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ නාමරූපදුකෙ **නාමන්ති** චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා නිබ්බානඤ්ච. තත්ථ චත්තාරො ඛන්ධා නාමනට්ඨෙන **නාමං.** නාමනට්ඨෙනාති නාමකරණට්ඨෙන. යථා හි මහාජනසම්මතත්තා මහාසම්මතස්ස ''මහාසම්මතො''ති නාමං අහොසි, යථා මාතාපිතරො ''අයං තිස්සො නාම හොතු, ඵුස්සො නාම හොතූ''ති එවං පුත්තස්ස කිත්තිමනාමං කරොන්ති, යථා වා ''ධම්මකථිකො විනයධරො''ති ගුණතො නාමං ආගච්ඡති, න එවං වෙදනාදීනං. වෙදනාදයො හි මහාපථවීආදයො විය අත්තනො නාමං කරොන්තාව උප්පජ්ජන්ති. තෙසු උප්පන්නෙසු තෙසං නාමං උප්පන්නමෙව හොති. න හි වෙදනං උප්පන්නං ''ත්වං වෙදනා නාම හොහී''ති, කොචි භණති, න චස්සා යෙන කෙනචි කාරණෙන නාමග්ගහණකිච්චං අත්ථි, යථා පථවියා උප්පන්නාය ''ත්වං පථවී නාම හොහී''ති නාමග්ගහණකිච්චං නත්ථි, චක්කවාළසිනෙරුම්හි චන්දිමසූරියනක්ඛත්තෙසු උප්පන්නෙසු ''ත්වං චක්කවාළං නාම, ත්වං නක්ඛත්තං නාම හොහී''ති නාමග්ගහණකිච්චං නත්ථි, නාමං උප්පන්නමෙව හොති, ඔපපාතිකා පඤ්ඤත්ති නිපතති, එවං වෙදනාය උප්පන්නාය ''ත්වං වෙදනා නාම හොහී''ති නාමග්ගහණකිච්චං නත්ථි, තාය උප්පන්නාය වෙදනාති නාමං උප්පන්නමෙව හොති. සඤ්ඤාදීසුපි එසෙව නයො අතීතෙපි හි වෙදනා වෙදනායෙව. සඤ්ඤා. සඞ්ඛාරා. විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණමෙව. අනාගතෙපි. පච්චුප්පන්නෙපි. නිබ්බානං පන සදාපි නිබ්බානමෙවාති. නාමනට්ඨෙන නාමං. නමනට්ඨෙනාපි චෙත්ථ චත්තාරො ඛන්ධා නාමං. තෙ හි ආරම්මණාභිමුඛං නමන්ති. නාමනට්ඨෙන සබ්බම්පි නාමං. චත්තාරො හි ඛන්ධා ආරම්මණෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං නාමෙන්ති , නිබ්බානං ආරම්මණාධිපතිපච්චයතාය අත්තනි අනවජ්ජධම්මෙ නාමෙති.

රූපන්ති චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං, තං සබ්බම්පි රුප්පනට්ඨෙන **රූපං.** තස්ස විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

අවිජ්ජාති දුක්ඛාදීසු අඤ්ඤාණං. අයම්පි විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතායෙව. **භවතණ්හාති** භවපත්ථනා. යථාහ ''තත්ථ කතමා භවතණ්හා? යො භවෙසු භවච්ඡන්දො''තිආදි (ධ. ස. 1319).

භවදිට්ඨීති භවො වුච්චති සස්සතං, සස්සතවසෙන උප්පජ්ජනකදිට්ඨි. සා ''තත්ථ කතමා භවදිට්ඨි? 'භවිස්සති අත්තා ච ලොකො චා'ති යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගත''න්තිආදිනා (ධ. ස. 1320) නයෙන අභිධම්මෙ විත්ථාරිතා. **විභවදිට්ඨීති** විභවො වුච්චති උච්ඡෙදං, උච්ඡෙදවසෙන උප්පජ්ජනකදිට්ඨි. සාපි ''තත්ථ කතමා විභවදිට්ඨි? 'න භවිස්සති අත්තා ච ලොකො චා'ති (ධ. ස. 285). යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගත''න්තිආදිනා (ධ. ස. 1321) නයෙන තත්ථෙව විත්ථාරිතා.

අහිරිකන්ති ''යං න හිරීයති හිරීයිතබ්බෙනා''ති (ධ. ස. 1328) එවං විත්ථාරිතා නිල්ලජ්ජතා. **අනොත්තප්පන්ති** ''යං න ඔත්තප්පති ඔත්තප්පිතබ්බෙනා''ති (ධ. ස. 1329) එවං විත්ථාරිතො අභායනකආකාරො.

හිරී ච ඔත්තප්පඤ්චාති ''යං හිරීයති හිරීයිතබ්බෙන, ඔත්තප්පති ඔත්තප්පිතබ්බෙනා''ති (ධ. ස. 1330-31) එවං විත්ථාරිතානි හිරිඔත්තප්පානි. අපි චෙත්ථ අජ්ඣත්තසමුට්ඨානා **හිරී,** බහිද්ධාසමුට්ඨානං **ඔත්තප්පං.** අත්තාධිපතෙය්‍යා හිරී, ලොකාධිපතෙය්‍යං ඔත්තප්පං. ලජ්ජාසභාවසණ්ඨිතා හිරී, භයසභාවසණ්ඨිතං ඔත්තප්පං. විත්ථාරකථා පනෙත්ථ සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා.

දොවචස්සතාති දුක්ඛං වචො එතස්මිං විප්පටිකූලගාහිම්හි විපච්චනීකසාතෙ අනාදරෙ පුග්ගලෙති දුබ්බචො, තස්ස කම්මං දොවචස්සං, තස්ස භාවො **දොවචස්සතා.** විත්ථාරතො පනෙසා ''තත්ථ කතමා දොවචස්සතා? සහධම්මිකෙ වුච්චමානෙ දොවචස්සාය''න්ති (ධ. ස. 1332) අභිධම්මෙ ආගතා. සා අත්ථතො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො හොති. ''චතුන්නඤ්ච ඛන්ධානං එතෙනාකාරෙන පවත්තානං එතං අධිවචන''න්ති වදන්ති. **පාපමිත්තතාති** පාපා අස්සද්ධාදයො පුග්ගලා එතස්ස මිත්තාති පාපමිත්තො, තස්ස භාවො පාපමිත්තතා. විත්ථාරතො පනෙසා – ''තත්ථ කතමා පාපමිත්තතා? යෙ තෙ පුග්ගලා අස්සද්ධා දුස්සීලා අප්පස්සුතා මච්ඡරිනො දුප්පඤ්ඤා. යා තෙසං සෙවනා නිසෙවනා සංසෙවනා භජනා සංභජනා භත්ති සංභත්ති තංසම්පවඞ්කතා''ති (ධ. ස. 1333) එවං ආගතා. සාපි අත්ථතො දොවචස්සතා විය දට්ඨබ්බා.

සොවචස්සතා ච කල්‍යාණමිත්තතා ච වුත්තප්පටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බා. උභොපි පනෙතා ඉධ ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතා.

ආපත්තිකුසලතාති ''පඤ්චපි ආපත්තික්ඛන්ධා ආපත්තියො, සත්තපි ආපත්තික්ඛන්ධා ආපත්තියො. යා තාසං ආපත්තීනං ආපත්තිකුසලතා පඤ්ඤා පජානනා''ති (ධ. ස. 1336) එවං වුත්තො ආපත්තිකුසලභාවො.

ආපත්තිවුට්ඨානකුසලතාති ''යා තාහි ආපත්තීහි වුට්ඨානකුසලතා පඤ්ඤා පජානනා''ති (ධ. ස. 1337) එවං වුත්තා සහ කම්මවාචාය ආපත්තීහි වුට්ඨානපරිච්ඡෙදජානනා පඤ්ඤා.

සමාපත්තිකුසලතාති ''අත්ථි සවිතක්කසවිචාරා සමාපත්ති, අත්ථි අවිතක්කවිචාරමත්තා සමාපත්ති, අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරා සමාපත්ති. යා තාසං සමාපත්තීනං කුසලතා පඤ්ඤා පජානනා''ති (ධ. ස. 1338) එවං වුත්තා සහ පරිකම්මෙන අප්පනාපරිච්ඡෙදජානනා පඤ්ඤා. **සමාපත්තිවුට්ඨානකුසලතාති** ''යා තාහි සමාපත්තීහි වුට්ඨානකුසලතා පඤ්ඤා පජානනා''ති (ධ. ස. 1339) එවං වුත්තා යථාපරිච්ඡින්නසමයවසෙනෙව සමාපත්තිතො වුට්ඨානසමත්ථා ''එත්තකං ගතෙ සූරියෙ උට්ඨහිස්සාමී''ති වුට්ඨානකාලපරිච්ඡෙදකා පඤ්ඤා.

ධාතුකුසලතාති ''අට්ඨාරස ධාතුයො චක්ඛුධාතු…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණධාතු. යා තාසං ධාතූනං කුසලතා පඤ්ඤා පජානනා''ති (ධ. ස. 1340) එවං වුත්තා අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං සභාවපරිච්ඡෙදකා සවනධාරණසම්මසනපටිවෙධපඤ්ඤා. **මනසිකාරකුසලතාති** ''යා තාසං ධාතූනං මනසිකාරකුසලතා පඤ්ඤා පජානනා''ති (ධ. ස. 1341) එවං වුත්තා තාසංයෙව ධාතූනං සම්මසනපටිවෙධපච්චවෙක්ඛණපඤ්ඤා.

ආයතනකුසලතාති ''ද්වාදසායතනානි චක්ඛායතනං…පෙ…. ධම්මායතනං. යා තෙසං ආයතනානං ආයතනකුසලතා පඤ්ඤා පජානනා''ති (ධ. ස. 1342) එවං වුත්තා ද්වාදසන්නං ආයතනානං උග්ගහමනසිකාරපජානනා පඤ්ඤා. අපිච ධාතුකුසලතාපි උග්ගහමනසිකාරසවනසම්මසනපටිවෙධපච්චවෙක්ඛණෙසු වත්තති මනසිකාරකුසලතාපි ආයතනකුසලතාපි. අයං පනෙත්ථ විසෙසො, සවනඋග්ගහපච්චවෙක්ඛණා ලොකියා, පටිවෙධො ලොකුත්තරො, සම්මසනමනසිකාරා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා. **පටිච්චසමුප්පාදකුසලතාති** ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා…පෙ…. සමුදයො හොතීති යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා''ති (ධ. ස. 1343) එවං වුත්තා ද්වාදසන්නං පච්චයාකාරානං උග්ගහාදිවසෙන පවත්තා පඤ්ඤා.

ඨානකුසලතාති ''යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං හෙතුපච්චයා උප්පාදාය තං තං ඨානන්ති යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා''ති (ධ. ස. 1344) එවං වුත්තා ''චක්ඛුං වත්ථුං කත්වා රූපං ආරම්මණං කත්වා උප්පන්නස්ස චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස චක්ඛුරූපං (ධ. ස. අට්ඨ. 1344) ඨානඤ්චෙව කාරණඤ්චා''ති එවං ඨානපරිච්ඡින්දනසමත්ථා පඤ්ඤා. **අට්ඨානකුසලතාති** ''යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං න හෙතු න පච්චයා උප්පාදාය තං තං අට්ඨානන්ති යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා''ති (ධ. ස. 1345) එවං වුත්තා ''චක්ඛුං වත්ථුං කත්වා රූපං ආරම්මණං කත්වා

සොතවිඤ්ඤාණාදීනි නුප්පජ්ජන්ති, තස්මා තෙසං චක්ඛුරූපං න ඨානං න කාරණ''න්ති එවං අට්ඨානපරිච්ඡින්දනසමත්ථා පඤ්ඤා අපිච එතස්මිං දුකෙ ''කිත්තාවතා පන, භන්තෙ, ඨානාඨානකුසලො භික්ඛූති අලං වචනායාති. ඉධානන්ද, භික්ඛු අට්ඨානමෙතං අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො කඤ්චි සඞ්ඛාරං නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතීති පජානාති. ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති, යං පුථුජ්ජනො කඤ්චි සඞ්ඛාරං නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍යා''ති (ම. නි. 3.127) ඉමිනාපි සුත්තෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අජ්ජවන්ති ගොමුත්තවඞ්කතා චන්දවඞ්කතා නඞ්ගලකොටිවඞ්කතාති තයො අනජ්ජවා. එකච්චො හි භික්ඛු පඨමවයෙ එකවීසතියා අනෙසනාසු ඡසු ච අගොචරෙසු චරති, මජ්ඣිමපච්ඡිමවයෙසු ලජ්ජී කුක්කුච්චකො සික්ඛාකාමො හොති, අයං ගොමුත්තවඞ්කතා නාම. එකො පඨමවයෙපි පච්ඡිමවයෙපි චතුපාරිසුද්ධිසීලං පූරෙති, ලජ්ජී කුක්කුච්චකො සික්ඛාකාමො හොති, මජ්ඣිමවයෙ පුරිමසදිසො, අයං චන්දවඞ්කතා නාම. එකො පඨමවයෙපි මජ්ඣිමවයෙපි චතුපාරිසුද්ධිසීලං පූරෙති, ලජ්ජී කුක්කුච්චකො සික්ඛාකාමො හොති, පච්ඡිමවයෙ පුරිමසදිසො අයං නඞ්ගලකොටිවඞ්කතා නාම. එකො සබ්බමෙතං වඞ්කතං පහාය තීසුපි වයෙසු පෙසලො ලජ්ජී කුක්කුච්චකො සික්ඛාකාමො හොති. තස්ස යො සො උජුභාවො, ඉදං අජ්ජවං නාම. අභිධම්මෙපි වුත්තං – ''තත්ථ කතමො අජ්ජවො. යා අජ්ජවතා අජිම්හතා අවඞ්කතා අකුටිලතා, අයං වුච්චති අජ්ජවො''ති (ධ. ස. 1346). **ලජ්ජවන්ති** ''තත්ථ කතමො ලජ්ජවො? යො හිරීයති හිරීයිතබ්බෙන හිරීයති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා. අයං වුච්චති ලජ්ජවො''ති එවං වුත්තො ලජ්ජීභාවො.

ඛන්තීති ''තත්ථ කතමා ඛන්ති? යා ඛන්ති ඛමනතා අධිවාසනතා අචණ්ඩික්කං අනස්සුරොපො අත්තමනතා චිත්තස්සා''ති (ධ. ස. 1348) එවං වුත්තා අධිවාසනඛන්ති. **සොරච්චන්ති** ''තත්ථ කතමං සොරච්චං? යො කායිකො අවීතික්කමො, වාචසිකො අවීතික්කමො, කායිකවාචසිකො අවීතික්කමො. ඉදං වුච්චති සොරච්චං. සබ්බොපි සීලසංවරො සොරච්ච''න්ති (ධ. ස. 1349) එවං වුත්තො සුරතභාවො.

සාඛල්‍යන්ති ''තත්ථ කතමං සාඛල්‍යං? යා සා වාචා අණ්ඩකා කක්කසා පරකටුකා පරාභිසජ්ජනී කොධසාමන්තා අසමාධිසංවත්තනිකා, තථාරූපිං වාචං පහාය යා සා වාචා නෙළා කණ්ණසුඛා පෙමනීයා හදයඞ්ගමා පොරී බහුජනකන්තා බහුජනමනාපා, තථාරූපිං වාචං භාසිතා හොති. යා තත්ථ සණ්හවාචතා සඛිලවාචතා අඵරුසවාචතා. ඉදං වුච්චති සාඛල්‍ය''න්ති (ධ. ස. 1350) එවං වුත්තො සම්මොදකමුදුකභාවො. **පටිසන්ථාරොති** අයං ලොකසන්නිවාසො ආමිසෙන ධම්මෙන චාති ද්වීහි ඡිද්දො, තස්ස තං ඡිද්දං යථා න පඤ්ඤායති, එවං පීඨස්ස විය පච්චත්ථරණෙන ආමිසෙන ධම්මෙන ච පටිසන්ථරණං. අභිධම්මෙපි වුත්තං ''තත්ථ කතමො පටිසන්ථාරො ? ආමිසපටිසන්ථාරො ච ධම්මපටිසන්ථාරො ච. ඉධෙකච්චො පටිසන්ථාරකො හොති ආමිසපටිසන්ථාරෙන වා ධම්මපටිසන්ථාරෙන වා. අයං වුච්චති පටිසන්ථාරො''ති (ධ. ස. 1351). එත්ථ ච ආමිසෙන සඞ්ගහො ආමිසපටිසන්ථාරො නාම. තං කරොන්තෙන මාතාපිතූනං භික්ඛුගතිකස්ස වෙය්‍යාවච්චකරස්ස රඤ්ඤො චොරානඤ්ච අග්ගං අග්ගහෙත්වාපි දාතුං වට්ටති. ආමසිත්වා දින්නෙ හි රාජානො ච චොරා ච අනත්ථම්පි කරොන්ති ජීවිතක්ඛයම්පි පාපෙන්ති, අනාමසිත්වා දින්නෙ අත්තමනා හොන්ති. චොරනාගවත්ථුආදීනි චෙත්ථ වත්ථූනි කථෙතබ්බානි. තානි සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථායං (පාචි. අට්ඨ. 185-7) විත්ථාරිතානි. සක්කච්චං උද්දෙසදානං පාළිවණ්ණනා ධම්මකථාකථනන්ති එවං ධම්මෙන සඞ්ගහො ධම්මපටිසන්ථාරො නාම.

අවිහිංසාති කරුණාපි කරුණාපුබ්බභාගොපි. වුත්තම්පි චෙතං – ''තත්ථ කතමා අවිහිංසා? යා සත්තෙසු කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති, අයං වුච්චති අවිහිංසා''ති. **සොචෙය්‍යන්ති** මෙත්තාය ච මෙත්තාපුබ්බභාගස්ස ච වසෙන සුචිභාවො. වුත්තම්පි චෙතං – ''තත්ථ කතමං සොචෙය්‍යං? යා සත්තෙසු මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති, ඉදං වුච්චති සොචෙය්‍ය''න්ති.

මුට්ඨස්සච්චන්ති සතිවිප්පවාසො, යථාහ ''තත්ථ කතමං මුට්ඨස්සච්චං? යා අසති අනනුස්සති අප්පටිස්සති අස්සරණතා අධාරණතා පිලාපනතා සම්මුස්සනතා, ඉදං වුච්චති මුට්ඨස්සච්චං'' (ධ. ස. 1356). **අසම්පජඤ්ඤන්ති**, ''තත්ථ කතමං අසම්පජඤ්ඤං? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූල''න්ති එවං වුත්තා අවිජ්ජායෙව. **සති** සතියෙව. **සම්පජඤ්ඤං** ඤාණං.

ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතාති ''තත්ථ කතමා ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතා? ඉධෙකච්චො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොති''තිආදිනා (ධ. ස. 1352) නයෙන විත්ථාරිතො ඉන්ද්‍රියසංවරභෙදො. **භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතාති** ''තත්ථ කතමා භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතා? ඉධෙකච්චො අප්පටිසඞ්ඛා අයොනිසො ආහාරං ආහාරෙති දවාය මදාය මණ්ඩනාය විභූසනාය. යා තත්ථ අසන්තුට්ඨිතා අමත්තඤ්ඤුතා අප්පටිසඞ්ඛා භොජනෙ''ති එවං ආගතො භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුභාවො. අනන්තරදුකො වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බො.

පටිසඞ්ඛානබලන්ති ''තත්ථ කතමං පටිසඞ්ඛානබලං? යා පඤ්ඤා පජානනා''ති එවං විත්ථාරිතං අප්පටිසඞ්ඛාය අකම්පනඤාණං. **භාවනාබලන්ති** භාවෙන්තස්ස උප්පන්නං බලං. අත්ථතො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගසීසෙන සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා හොන්ති. වුත්තම්පි චෙතං – ''තත්ථ කතමං භාවනාබලං? යා කුසලානං ධම්මානං ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්මං, ඉදං වුච්චති භාවනාබලං. සත්තබොජ්ඣඞ්ගා භාවනාබල''න්ති.

සතිබලන්ති අස්සතියා අකම්පනවසෙන සතියෙව. **සමාධිබලන්ති** උද්ධච්චෙ අකම්පනවසෙන සමාධියෙව. **සමථො** සමාධි. **විපස්සනා** පඤ්ඤා. සමථොව තං ආකාරං ගහෙත්වා පුන පවත්තෙතබ්බස්ස සමථස්ස නිමිත්තවසෙන **සමථනිමිත්තං පග්ගාහනිමිත්තෙපි** එසෙව නයො. **පග්ගාහො** වීරියං. **අවික්ඛෙපො** එකග්ගතා. ඉමෙහි පන සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච පටිසඞ්ඛානබලඤ්ච භාවනාබලඤ්ච සතිබලඤ්ච සමාධිබලඤ්ච සමථො ච විපස්සනා ච සමථනිමිත්තඤ්ච පග්ගාහනිමිත්තඤ්ච පග්ගාහො ච අවික්ඛෙපො චාති ඡහි දුකෙහි පරතො සීලදිට්ඨිසම්පදාදුකෙන ච ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා ධම්මා කථිතා.

සීලවිපත්තීති ''තත්ථ කතමා සීලවිපත්ති? කායිකො වීතික්කමො...පෙ.... සබ්බම්පි දුස්සීල්‍යං සීලවිපත්තී''ති එවං වුත්තො සීලවිනාසකො අසංවරො. **දිට්ඨිවිපත්තීති** ''තත්ථ කතමා දිට්ඨිවිපත්ති? නත්ථි දින්නං නත්ථි යිට්ඨ''න්ති එවං ආගතා සම්මාදිට්ඨිවිනාසිකා මිච්ඡාදිට්ඨි.

සීලසම්පදාති ''තත්ථ කතමා සීලසම්පදා? කායිකො අවීතික්කමො''ති එවං පුබ්බෙ වුත්තසොරච්චමෙව සීලස්ස සම්පාදනතො පරිපූරණතො ''සීලසම්පදා''ති වුත්තං. එත්ථ ච ''සබ්බොපි සීලසංවරො සීලසම්පදා''ති ඉදං මානසිකපරියාදානත්ථං වුත්තං. **දිට්ඨිසම්පදාති** ''තත්ථ කතමා දිට්ඨිසම්පදා? අත්ථි දින්නං අත්ථි යිට්ඨං...පෙ.... සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තීති යා එවරූපා පඤ්ඤා පජානනා''ති එවං ආගතං දිට්ඨිපාරිපූරිභූතං ඤාණං.

සීලවිසුද්ධීති විසුද්ධිං පාපෙතුං සමත්ථං සීලං. අභිධම්මෙ පනායං ''තත්ථ කතමා සීලවිසුද්ධි? කායිකො අවීතික්කමො වාචසිකො අවීතික්කමො කායිකවාචසිකො අවීතික්කමො, අයං වුච්චති සීලවිසුද්ධී''ති එවං විභත්තා. **දිට්ඨිවිසුද්ධීති** විසුද්ධිං පාපෙතුං සමත්ථං දස්සනං. අභිධම්මෙ පනායං ''තත්ථ කතමා දිට්ඨිවිසුද්ධි? කම්මස්සකතඤාණං සච්චානුලොමිකඤාණං මග්ගසමඞ්ගිස්සඤාණං ඵලසමඞ්ගිස්සඤාණ''න්ති එවං වුත්තා. එත්ථ ච තිවිධං දුච්චරිතං අත්තනා කතම්පි පරෙන කතම්පි සකං නාම න හොති අත්ථභඤ්ජනතො. සුචරිතං සකං නාම අත්ථජනනතොති එවං ජානනං කම්මස්සකතඤාණං නාම. තස්මිං ඨත්වා බහුං වට්ටගාමිකම්මං ආයූහිත්වා සුඛතො සුඛෙනෙව අරහත්තං පත්තා ගණනපථං වීතිවත්තා. **විපස්සනාඤාණං** පන වචීසච්චඤ්ච අනුලොමෙති, පරමත්ථසච්චඤ්ච න විලොමෙතීති සච්චානුලොමිකං ඤාණන්ති වුත්තං.

''දිට්ඨිවිසුද්ධි ඛො පන යථාදිට්ඨිස්ස ච පධාන''න්ති එත්ථ **දිට්ඨිවිසුද්ධීති** ඤාණදස්සනං කථිතං. **යථාදිට්ඨිස්ස ච පධානන්ති** තංසම්පයුත්තමෙව වීරියං. අපි ච පුරිමපදෙන චතුමග්ගඤාණං. පච්ඡිමපදෙන තංසම්පයුත්තං වීරියං. **අභිධම්මෙ** පන ''දිට්ඨිවිසුද්ධි ඛො පනාති යා පඤ්ඤා පජානනා අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. යථාදිට්ඨිස්ස ච පධානන්ති යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො සම්මාවායාමො''ති එවං අයං දුකො විභත්තො.

''සංවෙගො ච සංවෙජනීයෙසු ඨානෙසූ''ති එත්ථ **''සංවෙගොති** ජාතිභයං ජරාභයං බ්‍යාධිභයං මරණභය''න්ති එවං ජාතිආදීනි භයතො දස්සනඤාණං. සංවෙජනීයං ඨානන්ති ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණං. එතානි හි චත්තාරි ජාති දුක්ඛා, ජරා දුක්ඛා, බ්‍යාධි දුක්ඛො, මරණං දුක්ඛන්ති එවං සංවෙගුප්පත්තිකාරණත්තා **සංවෙජනීයං ඨානන්ති** වුත්තානි. **සංවිග්ගස්ස ච යොනිසො පධානන්ති** එවං සංවෙගජාතස්ස උපායපධානං. ''ඉධ භික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙතී''ති එවං ආගතවීරියස්සෙතං අධිවචනං.

අසන්තුට්ඨිතා ච කුසලෙසු ධම්මෙසූති යා කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසන්තුට්ඨස්ස භිය්‍යොකම්‍යතා, තාය හි සමඞ්ගීභූතො පුග්ගලො සීලං පූරෙත්වා ඣානං උප්පාදෙති. ඣානං ලභිත්වා විපස්සනං ආරභති. ආරද්ධවිපස්සකො අරහත්තං අගහෙත්වා අන්තරා වොසානං නාපජ්ජති. **අප්පටිවානිතා ච පධානස්මින්ති** ''කුසලානං ධම්මානං භාවනාය සක්කච්චකිරියතා සාතච්චකිරියතා අට්ඨිතකිරියතා අනොලීනවුත්තිතා අනික්ඛිත්තඡන්දතා අනික්ඛිත්තධුරතා ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්ම''න්ති එවං වුත්තා රත්තින්දිවං ඡ කොට්ඨාසෙ කත්වා ජාගරියානුයොගවසෙන ආරද්ධෙ පධානස්මිං අරහත්තං අපත්වා අනිවත්තනතා.

විජ්ජාති තිස්සො විජ්ජා. **විමුත්තීති** ද්වෙ විමුත්තියො, චිත්තස්ස ච අධිමුත්ති, නිබ්බානඤ්ච. එත්ථ ච අට්ඨ සමාපත්තියො නීවරණාදීහි සුට්ඨු මුත්තත්තා අධිමුත්ති නාම. නිබ්බානං සබ්බසඞ්ඛතතො මුත්තත්තා විමුත්තීති වෙදිතබ්බං.

ඛයෙ ඤාණන්ති කිලෙසක්ඛයකරෙ අරියමග්ගෙ ඤාණං. **අනුප්පාදෙ ඤාණන්ති** පටිසන්ධිවසෙන අනුප්පාදභූතෙ තංතංමග්ගවජ්ඣකිලෙසානං වා අනුප්පාදපරියොසානෙ උප්පන්නෙ අරියඵලෙ ඤාණං. තෙනෙවාහ ''ඛයෙ ඤාණන්ති මග්ගසමඞ්ගිස්ස ඤාණං. අනුප්පාදෙ ඤාණන්ති ඵලසමඞ්ගිස්ස ඤාණ''න්ති. **ඉමෙ ඛො, ආවුසොති**ආදි එකකෙ වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති පඤ්චතිංසාය දුකානං වසෙන ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

දුකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිකවණ්ණනා

305. ඉති දුකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි තිකවසෙන දස්සෙතුං පුන ආරභි. තත්ථ ලුබ්භතීති **ලොභො.** අකුසලඤ්ච තං මූලඤ්ච, අකුසලානං වා මූලන්ති **අකුසලමූලං.** දුස්සතීති **දොසො.** මුය්හතීති **මොහො.** තෙසං පටිපක්ඛනයෙන අලොභාදයො වෙදිතබ්බා.

දුට්ඨු චරිතානි, විරූපානි වා චරිතානීති **දුච්චරිතානි.** කායෙන දුච්චරිතං, කායතො වා පවත්තං දුච්චරිතන්ති **කායදුච්චරිතං.** සෙසෙසුපි එසෙව නයො. සුට්ඨු චරිතානි, සුන්දරානි වා චරිතානීති **සුචරිතානි.** ද්වෙපි චෙතෙ තිකා පණ්ණත්තියා වා කම්මපථෙහි වා කථෙතබ්බා. පඤ්ඤත්තියා තාව කායද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදස්ස වීතික්කමො **කායදුච්චරිතං.** අවීතික්කමො **කායසුචරිතං.** වචීද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදස්ස වීතික්කමො **වචීදුච්චරිතං,** අවීතික්කමො **වචීසුචරිතං.** උභයත්ථ පඤ්ඤත්තස්ස සික්ඛාපදස්ස වීතික්කමොව **මනොදුච්චරිතං,** අවීතික්කමො **මනොසුචරිතං.** අයං පණ්ණත්තිකථා. පාණාතිපාතාදයො පන තිස්සො චෙතනා කායද්වාරෙපි වචීද්වාරෙපි උප්පන්නා **කායදුච්චරිතං.** චතස්සො මුසාවාදාදිචෙතනා **වචීදුච්චරිතං.** අභිජ්ඣා බ්‍යාපාදො මිච්ඡාදිට්ඨීති තයො චෙතනාසම්පයුත්තධම්මා **මනොදුච්චරිතං.** පාණාතිපාතාදීහි විරමන්තස්ස උප්පන්නා තිස්සො චෙතනාපි විරතියොපි කායසුචරිතං. මුසාවාදාදීහි විරමන්තස්ස චතස්සො චෙතනාපි විරතියොපි වචීසුචරිතං. අනභිජ්ඣා අබ්‍යාපාදො සම්මාදිට්ඨීති තයො චෙතනාසම්පයුත්තධම්මා මනොසුචරිතන්ති අයං කම්මපථකථා.

කාමපටිසංයුත්තො විතක්කො **කාමවිතක්කො.** බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො විතක්කො **බ්‍යාපාදවිතක්කො.** විහිංසාපටිසංයුත්තො විතක්කො **විහිංසාවිතක්කො.** තෙසු ද්වෙ සත්තෙසුපි සඞ්ඛාරෙසුපි උප්පජ්ජන්ති. කාමවිතක්කො හි පියෙ මනාපෙ සත්තෙ වා සඞ්ඛාරෙ වා විතක්කෙන්තස්ස උප්පජ්ජති. බ්‍යාපාදවිතක්කො අප්පියෙ අමනාපෙ සත්තෙ වා සඞ්ඛාරෙ වා කුජ්ඣිත්වා ඔලොකනකාලතො පට්ඨාය යාව විනාසනා උප්පජ්ජති. විහිංසාවිතක්කො සඞ්ඛාරෙසු නුප්පජ්ජති. සඞ්ඛාරො හි දුක්ඛාපෙතබ්බො නාම නත්ථි. ඉමෙ සත්තා හඤ්ඤන්තු වා උච්ඡිජ්ජන්තු වා විනස්සන්තු වා මා වා අහෙසුන්ති චින්තනකාලෙ පන සත්තෙසු උප්පජ්ජති.

නෙක්ඛම්මපටිසංයුත්තො විතක්කො **නෙක්ඛම්මවිතක්කො.** සො අසුභපුබ්බභාගෙ කාමාවචරො හොති. අසුභජ්ඣානෙ රූපාවචරො. තං ඣානං පාදකං කත්වා උප්පන්නමග්ගඵලකාලෙ ලොකුත්තරො. අබ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො විතක්කො **අබ්‍යාපාදවිතක්කො.** සො මෙත්තාපුබ්බභාගෙ කාමාවචරො හොති. මෙත්තාඣානෙ රූපාවචරො. තං ඣානං පාදකං කත්වා උප්පන්නමග්ගඵලකාලෙ ලොකුත්තරො. අවිහිංසාපටිසංයුත්තො විතක්කො **අවිහිංසාවිතක්කො.** සො කරුණාපුබ්බභාගෙ කාමාවචරො. කරුණාඣානෙ රූපාවචරො. තං ඣානං පාදකං කත්වා උප්පන්නමග්ගඵලකාලෙ ලොකුත්තරො. යදා අලොභො සීසං හොති, තදා ඉතරෙ ද්වෙ තදන්වායිකා භවන්ති. යදා මෙත්තා සීසං හොති, තදා ඉතරෙ ද්වෙ තදන්වායිකා භවන්ති. යදා කරුණා සීසං හොති, තදා ඉතරෙ ද්වෙ තදන්වායිකා භවන්තීති. කාමසඞ්කප්පාදයො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. දෙසනාමත්තමෙව හෙතං. අත්ථතො පන කාමවිතක්කාදීනඤ්ච කාමසඞ්කප්පාදීනඤ්ච නානාකරණං නත්ථි.

කාමපටිසංයුත්තා සඤ්ඤා **කාමසඤ්ඤා.** බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තා සඤ්ඤා **බ්‍යාපාදසඤ්ඤා.** විහිංසාපටිසංයුත්තා සඤ්ඤා **විහිංසාසඤ්ඤා.** තාසම්පි කාමවිතක්කාදීනං විය උප්පජ්ජනාකාරො වෙදිතබ්බො. තංසම්පයුත්තායෙව හි එතා. **නෙක්ඛම්මසඤ්ඤාදයොපි** නෙක්ඛම්මවිතක්කාදිසම්පයුත්තායෙව. තස්මා තාසම්පි තථෙව කාමාවචරාදිභාවො වෙදිතබ්බො.

කාමධාතුආදීසු ‘‘කාමපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො. අයං වුච්චති කාමධාතු. සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා කාමධාතූ’’ති අයං **කාමධාතු.** ‘‘බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො. අයං වුච්චති බ්‍යාපාදධාතු. දසසු ආඝාතවත්ථූසු චිත්තස්ස ආඝාතො පටිඝාතො අනත්තමනතා චිත්තස්සා’’ති අයං **බ්‍යාපාදධාතු.** ‘‘විහිංසා පටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො. අයං වුච්චති විහිංසාධාතු. ඉධෙකච්චො පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා රජ්ජුයා වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා සත්තෙ විහෙඨෙතී’’ති අයං **විහිංසාධාතු.** තත්ථ ද්වෙ කථා සබ්බසඞ්ගාහිකා ච අසම්භින්නා ච. තත්ථ කාමධාතුයා ගහිතාය ඉතරා ද්වෙ ගහිතාව හොන්ති, තතො පන නීහරිත්වා අයං බ්‍යාපාදධාතු අයං විහිංසාධාතූති දස්සෙතීති අයං සබ්බසඞ්ගාහිකකථා නාම. කාමධාතුං කථෙන්තො පන භගවා බ්‍යාපාදධාතුං බ්‍යාපාදධාතුට්ඨානෙ , විහිංසාධාතුං විහිංසාධාතුට්ඨානෙ ඨපෙත්වා අවසෙසං කාමධාතු නාමාති කථෙසීති අයං අසම්භින්නකථා නාම.

නෙක්ඛම්මධාතුආදීසු ‘‘නෙක්ඛම්මපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො සම්මාසඞ්කප්පො. අයං වුච්චති නෙක්ඛම්මධාතු. සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා නෙක්ඛම්මධාතූ’’ති අයං **නෙක්ඛම්මධාතු.** ‘‘අබ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො තක්කො…පෙ…. අයං වුච්චති අබ්‍යාපාදධාතු. යා සත්තෙසු මෙත්ති…පෙ…. මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති’’ති අයං **අබ්‍යාපාදධාතු.** ‘‘අවිහිංසාපටිසංයුත්තො තක්කො…පෙ…. අයං වුච්චති අවිහිංසාධාතු. යා සත්තෙසු කරුණා…පෙ…. කරුණාචෙතොවිමුත්තී’’ති අයං **අවිහිංසාධාතු.** ඉධාපි වුත්තනයෙනෙව ද්වෙ කථා වෙදිතබ්බා.

අපරාපි තිස්සො ධාතුයොති අඤ්ඤාපි සුඤ්ඤතට්ඨෙන තිස්සො ධාතුයො. තාසු ‘‘තත්ථ කතමා කාමධාතු? හෙට්ඨතො අවීචිනිරයං පරියන්තං කරිත්වා’’ති එවං විත්ථාරිතො කාමභවො **කාමධාතු** නාම. ‘‘හෙට්ඨතො බ්‍රහ්මලොකං පරියන්තං කරිත්වා ආකාසානඤ්චායතනූපගෙ දෙවෙ පරියන්තං කරිත්වා’’ති එවං විත්ථාරිතා පන රූපාරූපභවා ඉතරා

ද්වෙ ධාතුයො. ධාතුයා ආගතට්ඨානම්හි හි භවෙන පරිච්ඡින්දිතබ්බා. භවස්ස ආගතට්ඨානෙ ධාතුයා පරිච්ඡින්දිතබ්බා. ඉධ භවෙන පරිච්ඡෙදො කථිතො. රූපධාතුආදීසු රූපාරූපධාතුයො රූපාරූපභවායෙව. නිරොධධාතුයා නිබ්බානං කථිතං.

හීනාදීසු හීනා ධාතූති ද්වාදස අකුසලචිත්තුප්පාදා. අවසෙසා තෙභූමකධම්මා **මජ්ඣිමධාතු.** නව ලොකුත්තරධම්මා **පණීතධාතු.**

කාමතණ්හාති පඤ්චකාමගුණිකො රාගො. රූපාරූපභවෙසු පන රාගො ඣානනිකන්තිසස්සතදිට්ඨිසහගතො රාගො භවවසෙන පත්ථනා **භවතණ්හා.** උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො රාගො **විභවතණ්හා.** අපිච ඨපෙත්වා පච්ඡිමං තණ්හාද්වයං සෙසතණ්හා කාමතණ්හා නාම. යථාහ ''තත්ථ කතමා භවතණ්හා? භවදිට්ඨිසහගතො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො. අයං වුච්චති භවතණ්හා. තත්ථ කතමා විභවතණ්හා? උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො, අයං වුච්චති විභවතණ්හා. අවසෙසා තණ්හා කාමතණ්හා''ති. පුන කාමතණ්හාදීසු පඤ්චකාමගුණිකො රාගො කාමතණ්හා. රූපාරූපභවෙසු ඡන්දරාගො ඉතරා ද්වෙ තණ්හා. අභිධම්මෙ පනෙතා ''කාමධාතුපටිසංයුත්තො…පෙ…. අරූපධාතුපටිසංයුත්තො''ති එවං විත්ථාරිතා. ඉමිනා වාරෙන කිං දස්සෙති? සබ්බෙපි තෙභූමකා ධම්මා රජනීයට්ඨෙන තණ්හාවත්ථුකාති සබ්බතණ්හා කාමතණ්හාය පරියාදියිත්වා තතො නීහරිත්වා ඉතරා ද්වෙ තණ්හා දස්සෙති. රූපතණ්හාදීසු රූපභවෙ ඡන්දරාගො **රූපතණ්හා.** අරූපභවෙ ඡන්දරාගො **අරූපතණ්හා.** උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො රාගො **නිරොධතණ්හා.**

සංයොජනත්තිකෙ වට්ටස්මිං සංයොජයන්ති බන්ධන්තීති **සංයොජනානි.** සති රූපාදිභෙදෙ කායෙ දිට්ඨි, විජ්ජමානා වා කායෙ දිට්ඨීති **සක්කායදිට්ඨි.** විචිනන්තො එතාය කිච්ඡති, න සක්කොති සන්නිට්ඨානං කාතුන්ති **විචිකිච්ඡා.** සීලඤ්ච වතඤ්ච පරාමසතීති **සීලබ්බතපරාමාසො.** අත්ථතො පන ''රූපං අත්තතො සමනුපස්සතී''තිආදිනා නයෙන ආගතා වීසතිවත්ථුකා දිට්ඨි **සක්කායදිට්ඨි** නාම. ''සත්ථරි කඞ්ඛතී''තිආදිනා නයෙන ආගතා අට්ඨවත්ථුකා විමති **විචිකිච්ඡා** නාම. ''ඉධෙකච්චො සීලෙන සුද්ධි වතෙන සුද්ධි සීලබ්බතෙන සුද්ධීති සීලං පරාමසති, වතං පරාමසති, සීලබ්බතං පරාමසති. යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගත''න්තිආදිනා නයෙන ආගතො විපරියෙසග්ගාහො **සීලබ්බතපරාමාසො** නාම.

තයො ආසවාති එත්ථ චිරපාරිවාසියට්ඨෙන වා ආසවනට්ඨෙන වා **ආසවා.** තත්ථ ''පුරිමා, භික්ඛවෙ, කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය, ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නාහොසි, අථ පච්ඡා සමභවී''ති, ''පුරිමා , භික්ඛවෙ, කොටි න පඤ්ඤායති භවතණ්හාය භවදිට්ඨියා, ඉතො පුබ්බෙ භවදිට්ඨි නාහොසි, අථ පච්ඡා සමභවී''ති එවං තාව චිරපාරිවාසියට්ඨෙන ආසවා වෙදිතබ්බා. චක්ඛුතො රූපෙ සවති ආසවති සන්දති පවත්තති. සොතතො සද්දෙ. ඝානතො ගන්ධෙ. ජිව්හාතො රසෙ. කායතො ඵොට්ඨබ්බෙ. මනතො ධම්මෙ සවති ආසවති සන්දති පවත්තතීති එවං ආසවනට්ඨෙන ආසවාති වෙදිතබ්බා.

පාළියං පන කත්ථචි ද්වෙ ආසවා ආගතා ''දිට්ඨධම්මිකා ච ආසවා සම්පරායිකා ච ආසවා''ති, කත්ථචි ''තයොමෙ, භික්ඛවෙ, ආසවා. කාමාසවො භවාසවො අවිජ්ජාසවො''ති තයො. අභිධම්මෙ තෙයෙව දිට්ඨාසවෙන සද්ධිං චත්තාරො. නිබ්බෙධිකපරියායෙ ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආසවා නිරයගාමිනියා, අත්ථි ආසවා තිරච්ඡානයොනිගාමිනියා, අත්ථි ආසවා පෙත්තිවිසයගාමිනියා, අත්ථි ආසවා මනුස්සලොකගාමිනියා අත්ථි ආසවා දෙවලොකගාමිනියා''ති එවං පඤ්ච. ඡක්කනිපාතෙ ආහුනෙය්‍යසුත්තෙ ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආසවා සංවරා පහාතබ්බා, අත්ථි ආසවා පටිසෙවනා පහාතබ්බා, අත්ථි ආසවා පරිවජ්ජනා පහාතබ්බා, අත්ථි ආසවා අධිවාසනා පහාතබ්බා, අත්ථි ආසවා විනොදනා පහාතබ්බා, අත්ථි ආසවා භාවනා පහාතබ්බා''ති එවං ඡ. සබ්බාසවපරියායෙ තෙයෙව දස්සනාපහාතබ්බෙහි සද්ධිං සත්ත. ඉමස්මිං පන සඞ්ගීතිසුත්තෙ තයො. තත්ථ ''යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො''ති එවං වුත්තො පඤ්චකාමගුණිකො රාගො **කාමාසවො** නාම. ''යො භවෙසු භවච්ඡන්දො''ති එවං වුත්තො සස්සතදිට්ඨිසහගතො රාගො, භවවසෙන වා පත්ථනා **භවාසවො** නාම. ''දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණ''න්තිආදිනා නයෙන ආගතා අවිජ්ජා **අවිජ්ජාසවො** නාමාති. කාමභවාදයො කාමධාතුආදිවසෙන වුත්තායෙව.

කාමෙසනාදීසු ''තත්ථ කතමා කාමෙසනා? යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමජ්ඣොසානං, අයං වුච්චති කාමෙසනා''ති එවං වුත්තො කාමගවෙසනරාගො **කාමෙසනා** නාම. ''තත්ථ කතමා භවෙසනා? යො භවෙසු භවච්ඡන්දො භවජ්ඣොසානං, අයං වුච්චති භවෙසනා''ති එවං වුත්තො භවගවෙසනරාගො **භවෙසනා** නාම. ''තත්ථ කතමා බ්‍රහ්මචරියෙසනා? සස්සතො ලොකොති වා…පෙ…. නෙව හොති න නහොති තථාගතො පරම්මරණාති වා, යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං විපරියෙසග්ගාහො , අයං වුච්චති බ්‍රහ්මචරියෙසනා''ති එවං වුත්තා දිට්ඨිගතිකසම්මතස්ස බ්‍රහ්මචරියස්ස ගවෙසනදිට්ඨි **බ්‍රහ්මචරියෙසනා** නාම. න කෙවලඤ්ච භවරාගදිට්ඨියොව, තදෙකට්ඨං කම්මම්පි එසනායෙව. වුත්තඤ්හෙතං ''තත්ථ කතමා කාමෙසනා? කාමරාගො තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං, අයං වුච්චති කාමෙසනා. තත්ථ කතමා භවෙසනා? භවරාගො තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං, අයං වුච්චති භවෙසනා. තත්ථ කතමා බ්‍රහ්මචරියෙසනා? අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං, අයං වුච්චති බ්‍රහ්මචරියෙසනා''ති.

විධාසු ‘‘කථංවිධං සීලවන්තං වදන්ති, කථංවිධං පඤ්ඤවන්තං වදන්ති’’තිආදීසු (සං. නි. 1.95) ආකාරසණ්ඨානං විධා නාම. ‘‘එකවිධෙන ඤාණවත්ථු දුවිධෙන ඤාණවත්ථූ’’තිආදීසු (විභ. 751) කොට්ඨාසො. ‘‘සෙය්‍යොහමස්මීති විධා’’තිආදීසු (විභ. 920) මානො විධා නාම. ඉධ සො අධිප්පෙතො. මානො හි සෙය්‍යාදිවසෙන විදහනතො **විධාති** වුච්චති. **සෙය්‍යොහමස්මීති** ඉමිනා සෙය්‍යසදිසහීනානං වසෙන තයො මානා වුත්තා. සදිසහීනෙසුපි එසෙව නයො.

අයඤ්හි **මානො** නාම සෙය්‍යස්ස තිවිධො, සදිසස්ස තිවිධො, හීනස්ස තිවිධොති **නවවිධො** හොති. තත්ථ ‘‘සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොහමස්මී’’ති මානො රාජූනඤ්චෙව පබ්බජිතානඤ්ච උප්පජ්ජති.

රාජා හි රට්ඨෙන වා ධනවාහනෙහි වා ‘‘කො මයා සදිසො අත්ථී’’ති එතං මානං කරොති . පබ්බජිතොපි සීලධුතඞ්ගාදීහි ‘‘කො මයා සදිසො අත්ථී’’ති එතං මානං කරොති. ‘‘සෙය්‍යස්ස සදිසොහමස්මී’’ති මානොපි එතෙසංයෙව උප්පජ්ජති. රාජා හි රට්ඨෙන වා ධනවාහනෙහි වා අඤ්ඤරාජූහි සද්ධිං මය්හං කිං නානාකරණන්ති එතං මානං කරොති. පබ්බජිතොපි සීලධුතඞ්ගාදීහිපි අඤ්ඤෙන භික්ඛුනා මය්හං කිං නානාකරණන්ති එතං මානං කරොති. ‘‘සෙය්‍යස්ස හීනොහමස්මී’’ති මානොපි එතෙසංයෙව උප්පජ්ජති. යස්ස හි රඤ්ඤො රට්ඨං වා ධනවාහනාදීනි වා නාතිසම්පන්නානි හොන්ති, සො මය්හං රාජාති වොහාරමුඛමත්තමෙව, කිං රාජා නාම අහන්ති එතං මානං කරොති. පබ්බජිතොපි අප්පලාභසක්කාරො අහං ධම්මකථිකො බහුස්සුතො මහාථෙරොති කථාමත්තකමෙව, කිං ධම්මකථිකො නාමාහං කිං බහුස්සුතො කිං මහාථෙරො යස්ස මෙ ලාභසක්කාරො නත්ථීති එතං මානං කරොති.

‘‘සදිසස්ස සෙය්‍යොහමස්මී’’ති මානාදයො අමච්චාදීනං උප්පජ්ජන්ති. අමච්චො වා හි රට්ඨියො වා භොගයානවාහනාදීහි කො මයා සදිසො අඤ්ඤො රාජපුරිසො අත්ථීති වා මය්හං අඤ්ඤෙහි සද්ධිං කිං නානාකරණන්ති වා අමච්චොති නාමමෙව මය්හං, ඝාසච්ඡාදනමත්තම්පි මෙ නත්ථි, කිං අමච්චො නාමාහන්ති වා එතෙ මානෙ කරොති.

‘‘හීනස්ස සෙය්‍යොහමස්මී’’ති මානාදයො දාසාදීනං උප්පජ්ජන්ති. දාසො හි මාතිතො වා පිතිතො වා කො මයා සදිසො අඤ්ඤො දාසො නාම අත්ථි, අඤ්ඤෙ ජීවිතුං අසක්කොන්තා කුච්ඡිහෙතු දාසා ජාතා, අහං පන පවෙණිආගතත්තා සෙය්‍යොති වා පවෙණිආගතභාවෙන උභතොසුද්ධිකදාසත්තෙන අසුකදාසෙන නාම සද්ධිං කිං මය්හං නානාකරණන්ති වා කුච්ඡිවසෙනාහං දාසබ්‍යං උපගතො, මාතාපිතුකොටියා පන මෙ දාසට්ඨානං නත්ථි, කිං දාසො නාම අහන්ති වා එතෙ මානෙ කරොති. යථා ච දාසො, එවං පුක්කුසචණ්ඩාලාදයොපි එතෙ මානෙ කරොන්තියෙව.

එත්ථ ච සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති, ච සදිසස්ස සදිසොහමස්මීති ච හීනස්ස හීනොහමස්මීති ච ඉමෙ තයො මානා යාථාවමානා නාම අරහත්තමග්ගවජ්ඣා. සෙසා ඡ මානා අයාථාවමානා නාම පඨමමග්ගවජ්ඣා.

තයො අද්ධාති තයො කාලා. **අතීතො අද්ධාතිආදීසු** ද්වෙපරියායා සුත්තන්තපරියායො ච අභිධම්මපරියායො ච. සුත්තන්තපරියායෙන පටිසන්ධිතො පුබ්බෙ **අතීතො අද්ධා** නාම. චුතිතො පච්ඡා **අනාගතො අද්ධා** නාම. සහ චුතිපටිසන්ධීහි තදන්තරං **පච්චුප්පන්නො අද්ධා** නාම. අභිධම්මපරියායෙන තීසු ඛණෙසු භඞ්ගතො උද්ධං **අතීතො අද්ධා** නාම. උප්පාදතො පුබ්බෙ **අනාගතො අද්ධා** නාම. ඛණත්තයෙ **පච්චුප්පන්නො අද්ධා** නාම. අතීතාදිභෙදො ච නාම අයං ධම්මානං හොති, න කාලස්ස. අතීතාදිභෙදෙ පන ධම්මෙ උපාදාය ඉධ පරමත්ථතො අවිජ්ජමානොපි කාලො තෙනෙව වොහාරෙන වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

තයො අන්තාති තයො කොට්ඨාසා. ‘‘කායබන්ධනස්ස අන්තො ජීරතී’’තිආදීසු (චූළව. 278) හි අන්තොයෙව අන්තො. ‘‘එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා’’තිආදීසු (සං. නි. 2.51) පරභාගො අන්තො. ‘‘අන්තමිදං, භික්ඛවෙ, ජීවිකාන’’න්ති (සං. නි. 3.80) එත්ථ ලාමකභාවො අන්තො. ‘‘සක්කායො ඛො, ආවුසො, පඨමො අන්තො’’තිආදීසු (අ. නි. 6.61) කොට්ඨාසො අන්තො. ඉධ කොට්ඨාසො අධිප්පෙතො. **සක්කායොති** පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා. **සක්කායසමුදයොති** තෙසං නිබ්බත්තිකා පුරිමතණ්හා. **සක්කායනිරොධොති** උභින්නං අප්පවත්තිභූතං නිබ්බානං. මග්ගො පන නිරොධාධිගමස්ස උපායත්තා නිරොධෙ ගහිතෙ ගහිතොවාති වෙදිතබ්බො.

දුක්ඛදුක්ඛතාති දුක්ඛභූතා දුක්ඛතා. දුක්ඛවෙදනායෙතං නාමං. **සඞ්ඛාරදුක්ඛතාති** සඞ්ඛාරභාවෙන දුක්ඛතා. අදුක්ඛමසුඛාවෙදනායෙතං නාමං. සා හි සඞ්ඛතත්තා උප්පාදජරාභඞ්ගපීළිතා, තස්මා අඤ්ඤදුක්ඛසභාවවිරහතො සඞ්ඛාරදුක්ඛතාති වුත්තා. **විපරිණාමදුක්ඛතාති** විපරිණාමෙ දුක්ඛතා. සුඛවෙදනායෙතං නාමං. සුඛස්ස හි විපරිණාමෙ දුක්ඛං උප්පජ්ජති, තස්මා සුඛං විපරිණාමදුක්ඛතාති වුත්තං. අපිච ඨපෙත්වා දුක්ඛවෙදනං සුඛවෙදනඤ්ච සබ්බෙපි තෙභූමකා ධම්මා ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති වචනතො සඞ්ඛාරදුක්ඛතාති වෙදිතබ්බා.

මිච්ඡත්තනියතොති මිච්ඡාසභාවො හුත්වා නියතො. නියතමිච්ඡාදිට්ඨියා සද්ධිං ආනන්තරියකම්මස්සෙතං නාමං. සම්මාසභාවෙ නියතො **සම්මත්තනියතො.** චතුන්නං අරියමග්ගානමෙතං නාමං. න නියතොති **අනියතො.** අවසෙසානං ධම්මානමෙතං නාමං.

තයො තමාති ‘‘තමන්ධකාරො සම්මොහො අවිජ්ජොඝො මහාභයො’’ති වචනතො අවිජ්ජා තමො නාම. ඉධ පන අවිජ්ජාසීසෙන විචිකිච්ඡා වුත්තා. **ආරබ්භාති** ආගම්ම. **කඞ්ඛතීති** කඞ්ඛං උප්පාදෙති. **විචිකිච්ඡතීති** විචිනන්තො කිච්ඡං ආපජ්ජති, සන්නිට්ඨාතුං න සක්කොති. **නාධිමුච්චතීති** තත්ථ අධිමුච්චිතුං න සක්කොති. **න සම්පසීදතීති** තං ආරබ්භ පසාදං ආරොපෙතුං න සක්කොති.

අරක්ඛෙය්‍යානීති න රක්ඛිතබ්බානි. තීසු ද්වාරෙසු පච්චෙකං රක්ඛණකිච්චං නත්ථි, සබ්බානි සතියා එව රක්ඛිතානීති දීපෙති. **නත්ථි තථාගතස්සාති.** ‘‘ඉදං නාම මෙ සහසා උප්පන්නං කායදුච්චරිතං, ඉමාහං යථා මෙ පරො න ජානාති , තථා රක්ඛාමි, පටිච්ඡාදෙමී’’ති එවං රක්ඛිතබ්බං නත්ථි තථාගතස්ස කායදුච්චරිතං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. කිං පන සෙසඛීණාසවානං කායසමාචාරාදයො අපරිසුද්ධාති? නො අපරිසුද්ධා. න පන තථාගතස්ස විය පරිසුද්ධා. අප්පස්සුතඛීණාසවො හි කිඤ්චාපි ලොකවජ්ජං නාපජ්ජති, පණ්ණත්තියං පන අකොවිදත්තා විහාරකාරං කුටිකාරං සහගාරං සහසෙය්‍යන්ති එවරූපා කායද්වාරෙ ආපත්තියො ආපජ්ජති. සඤ්චරිත්තං පදසොධම්මං උත්තරිඡප්පඤ්චවාචං භූතාරොචනන්ති එවරූපා වචීද්වාරෙ ආපත්තියො ආපජ්ජති. උපනික්ඛිත්තසාදියනවසෙන මනොද්වාරෙ රූපියප්පටිග්ගාහණාපත්තිං ආපජ්ජති, ධම්මසෙනාපතිසදිසස්සාපි හි ඛීණාසවස්ස මනොද්වාරෙ සඋපාරම්භවසෙන මනොදුච්චරිතං උප්පජ්ජති එව.

චාතුමවත්ථුස්මිඤ්හි පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං පණාමිතකාලෙ තෙසං අත්ථාය චාතුමෙය්‍යකෙහි සක්‍යෙහි භගවති ඛමාපිතෙ ථෙරො භගවතා ‘‘කින්ති තෙ සාරිපුත්ත අහොසි මයා භික්ඛුසඞ්ඝෙ පණාමිතෙ’’ති පුට්ඨො අහං පරිසාය අබ්‍යත්තභාවෙන සත්ථාරා පණාමිතො. ඉතො දානි පට්ඨාය පරං න ඔවදිස්සාමීති චිත්තං උප්පාදෙත්වා ආහ ‘‘එවං ඛො මෙ, භන්තෙ, අහොසි භගවතා භික්ඛුසඞ්ඝො පණාමිතො, අප්පොස්සුක්කො දානි භගවා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං අනුයුත්තො විහරිස්සති, මයම්පි දානි අප්පොස්සුක්කා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං අනුයුත්තා විහරිස්සාමා’’ති.

අථස්ස තස්මිං මනොදුච්චරිතෙ උපාරම්භං ආරොපෙන්තො සත්ථා ආහ – ‘‘ආගමෙහි ත්වං, සාරිපුත්ත න ඛො තෙ, සාරිපුත්ත, පුනපි එවරූපං චිත්තං උප්පාදෙතබ්බ’’න්ති. එවං පරං න ඔවදිස්සාමි නානුසාසිස්සාමීති විතක්කිතමත්තම්පි ථෙරස්ස මනොදුච්චරිතං නාම ජාතං. භගවතො පන එත්තකං නාම නත්ථි, අනච්ඡරියඤ්චෙතං. සබ්බඤ්ඤුතං පත්තස්ස දුච්චරිතං න භවෙය්‍ය. බොධිසත්තභූමියං ඨිතස්ස ඡබ්බස්සානි පධානං අනුයුඤ්ජන්තස්සාපි පනස්ස නාහොසි. උදරච්ඡවියා පිට්ඨිකණ්ටකං අල්ලීනාය ‘‘කාලඞ්කතො සමණො ගොතමො’’ති දෙවතානං විමතියා උප්පජ්ජමානායපි ‘‘සිද්ධත්ථ කස්මා කිලමසි? සක්කා භොගෙ ච භුඤ්ජිතුං පුඤ්ඤානි ච කාතු’’න්ති මාරෙන පාපිමතා වුච්චමානස්ස ‘‘භොගෙ භුඤ්ජිස්සාමී’’ති විතක්කමත්තම්පි නුප්පජ්ජති. අථ නං මාරො බොධිසත්තකාලෙ ඡබ්බස්සානි බුද්ධකාලෙ එකං වස්සං අනුබන්ධිත්වා කිඤ්චි වජ්ජං අපස්සිත්වා ඉදං වත්වා පක්කාමි –

‘‘සත්තවස්සානි භගවන්තං, අනුබන්ධිං පදාපදං;
ඔතාරං නාධිගච්ඡිස්සං, සම්බුද්ධස්ස සතීමතො’’ති. (සු. නි. 448);

අපිච අට්ඨාරසන්නං බුද්ධධම්මානං වසෙනාපි භගවතො දුච්චරිතාභාවො වෙදිතබ්බො. **අට්ඨාරස බුද්ධධම්මා** නාම නත්ථි තථාගතස්ස කායදුච්චරිතං, නත්ථි වචීදුච්චරිතං, නත්ථි මනොදුච්චරිතං, අතීතෙ බුද්ධස්ස අප්පටිහතඤාණං, අනාගතෙ, පච්චුප්පන්නෙ බුද්ධස්ස අප්පටිහතඤාණං, සබ්බං කායකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවත්ති, සබ්බං වචීකම්මං, සබ්බං මනොකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවත්ති, නත්ථි ඡන්දස්ස හානි, නත්ථි වීරියස්ස හානි, නත්ථි සතියා හානි, නත්ථි දවා, නත්ථි රවා, නත්ථි චලිතං නත්ථි සහසා, නත්ථි අබ්‍යාවටො මනො, නත්ථි අකුසලචිත්තන්ති.

කිඤ්චනාති පලිබොධා. **රාගො කිඤ්චනන්ති** රාගො උප්පජ්ජමානො සත්තෙ බන්ධති පලිබුන්ධති තස්මා කිඤ්චනන්ති වුච්චති. ඉතරෙසුපි ද්වීසු එසෙව නයො.

අග්ගීති අනුදහනට්ඨෙන **අග්ගි. රාගග්ගීති** රාගො උප්පජ්ජමානො සත්තෙ අනුදහති ඣාපෙති, තස්මා අග්ගීති වුච්චති. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ වත්ථූනි එකා දහරභික්ඛුනී චිත්තලපබ්බතවිහාරෙ උපොසථාගාරං ගන්ත්වා ද්වාරපාලරූපකං ඔලොකයමානා ඨිතා. අථස්සා අන්තො රාගො උප්පන්නො. සා තෙනෙව ඣායිත්වා කාලමකාසි. භික්ඛුනියො ගච්ඡමානා ‘‘අයං දහරා ඨිතා, පක්කොසථ, න’’න්ති ආහංසු. එකා ගන්ත්වා කස්මා ඨිතාසීති හත්ථෙ ගණ්හි. ගහිතමත්තා පරිවත්තිත්වා පපතා. ඉදං තාව රාගස්ස අනුදහනතාය වත්ථු. දොසස්ස පන අනුදහනතාය **මනොපදොසිකා** දෙවා. මොහස්ස අනුදහනතාය **ඛිඩ්ඩාපදොසිකා** දෙවා දට්ඨබ්බා. මොහවසෙන හි තාසං සතිසම්මොසො හොති. තස්මා ඛිඩ්ඩාවසෙන ආහාරකාලං අතිවත්තිත්වා කාලඞ්කරොන්ති.

ආහුනෙය්‍යග්ගීතිආදීසු ආහුනං වුච්චති සක්කාරො, ආහුනං අරහන්තීති **ආහුනෙය්‍යා.** මාතාපිතරො හි පුත්තානං බහූපකාරතාය ආහුනං අරහන්ති. තෙසු විප්පටිපජ්ජමානා පුත්තා නිරයාදීසු නිබ්බත්තන්ති. තස්මා කිඤ්චාපි මාතාපිතරො නානුදහන්ති, අනුදහනස්ස පන පච්චයා හොන්ති. ඉති අනුදහනට්ඨෙන ආහුනෙය්‍යග්ගීති වුච්චන්ති. ස්වායමත්ථො මිත්තවින්දකවත්ථුනා දීපෙතබ්බො –

මිත්තවින්දකො හි මාතරා ‘‘තාත, අජ්ජ උපොසථිකො හුත්වා විහාරෙ සබ්බරත්තිං ධම්මස්සවනං සුණ, සහස්සං තෙ දස්සාමී’’ති වුත්තො ධනලොභෙන උපොසථං සමාදාය විහාරං ගන්ත්වා ඉදං ඨානං අකුතොභයන්ති සල්ලක්ඛෙත්වා ධම්මාසනස්ස හෙට්ඨා නිපන්නො සබ්බරත්තිං නිද්දායිත්වා ඝරං අගමාසි. මාතා පාතොව යාගුං පචිත්වා උපනාමෙසි. සො සහස්සං ගහෙත්වාව පිවි. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘ධනං සංහරිස්සාමී’’ති. සො නාවාය සමුද්දං පක්ඛන්දිතුකාමො අහොසි. අථ නං මාතා ‘‘තාත, ඉමස්මිං කුලෙ චත්තාලීසකොටිධනං අත්ථි, අලං ගමනෙනා’’ති නිවාරෙසි. සො තස්සා වචනං අනාදියිත්වා ගච්ඡති එව. මාතා පුරතො අට්ඨාසි. අථ නං කුජ්ඣිත්වා ‘‘අයං මය්හං පුරතො තිට්ඨතී’’ති පාදෙන පහරිත්වා පතිතං අන්තරං කත්වා අගමාසි.

මාතා උට්ඨහිත්වා ‘‘මාදිසාය මාතරි එවරූපං කම්මං කත්වා ගතස්ස තෙ ගතට්ඨානෙ සුඛං භවිස්සතීති එවංසඤ්ඤී නාම ත්වං පුත්තා’’ති ආහ. තස්ස නාවං ආරුය්හ ගච්ඡතො සත්තමෙ දිවසෙ නාවා අට්ඨාසි. අථ තෙ මනුස්සා ‘‘අද්ධා එත්ථ පාපපුරිසො අත්ථි සලාකං දෙථා’’ති ආහංසු. සලාකා දියයමානා තස්සෙව තික්ඛත්තුං පාපුණාති. තෙ තස්ස උළුම්පං දත්වා තං සමුද්දෙ පක්ඛිපිංසු. සො එකං දීපං ගන්ත්වා විමානපෙතීහි සද්ධිං සම්පත්තිං අනුභවන්තො තාහි ‘‘පුරතො පුරතො මා අගමාසී’’ති වුච්චමානොපි තද්දිගුණං තද්දිගුණං සම්පත්තිං පස්සන්තො අනුපුබ්බෙන ඛුරචක්කධරං එකං අද්දස. තස්ස තං චක්කං පදුමපුප්ඵං විය උපට්ඨාසි. සො තං ආහ – ‘‘අම්භො, ඉදං තයා පිළන්ධිතං පදුමං මය්හං දෙහී’’ති. ‘‘න ඉදං සාමි පදුමං, ඛුරචක්කං එත’’න්ති. සො ‘‘වඤ්චෙසි මං, ත්වං කිං මයා පදුමං අදිට්ඨපුබ්බ’’න්ති වත්වා ත්වං ලොහිතචන්දනං විලිම්පිත්වා පිළන්ධනං පදුමපුප්ඵං මය්හං න දාතුකාමොති ආහ. සො චින්තෙසි ‘‘අයම්පි මයා කතසදිසං කම්මං කත්වා තස්ස ඵලං අනුභවිතුකාමො’’ති. අථ නං ‘‘හන්ද රෙ’’ති වත්වා තස්ස මත්ථකෙ චක්කං පක්ඛිපි. තෙන වුත්තං –

‘‘චතුබ්භි අට්ඨජ්ඣගමා, අට්ඨාහිපි ච සොළස;
සොළසාහි ච බාත්තිංස, අත්‍රිච්ඡං චක්කමාසදො;
ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස, චක්කං භමති මත්ථකෙ’’ති. (ජා. 1.1.104).

ගහපතීති පන ගෙහසාමිකො වුච්චති. සො මාතුගාමස්ස සයනවත්ථාලඞ්කාරාදිඅනුප්පදානෙන බහූපකාරො. තං අතිචරන්තො මාතුගාමො නිරයාදීසු නිබ්බත්තති, තස්මා සොපි පුරිමනයෙනෙව අනුදහනට්ඨෙන ගහපතග්ගීති වුත්තො.

තත්ථ වත්ථු – කස්සපබුද්ධස්ස කාලෙ සොතාපන්නස්ස උපාසකස්ස භරියා අතිචාරිනී අහොසි . සො තං පච්චක්ඛතො දිස්වා ‘‘කස්මා ත්වං එවං කරොසී’’ති ආහ. සා ‘‘සචාහං එවරූපං කරොමි, අයං මෙ සුනඛො විලුප්පමානො ඛාදතූ’’ති වත්වා කාලඞ්කත්වා කණ්ණමුණ්ඩකදහෙ වෙමානිකපෙතී හුත්වා නිබ්බත්තා. දිවා සම්පත්තිං අනුභවති, රත්තිං දුක්ඛං. තදා බාරාණසීරාජා මිගවං චරන්තො අරඤ්ඤං පවිසිත්වා අනුපුබ්බෙන කණ්ණමුණ්ඩකදහං සම්පත්තො තාය සද්ධිං සම්පත්තිං අනුභවති. සා තං වඤ්චෙත්වා රත්තිං දුක්ඛං අනුභවති. සො ඤත්වා ‘‘කත්ථ නු ඛො ගච්ඡතී’’ති පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො ගන්ත්වා අවිදූරෙ ඨිතො කණ්ණමුණ්ඩකදහතො නික්ඛමිත්වා තං ‘‘පටපට’’න්ති ඛාදමානං එකං සුනඛං දිස්වා අසිනා ද්විධා ඡින්දි. ද්වෙ අහෙසුං. පුන ඡින්නෙ චත්තාරො. පුන ඡින්නෙ අට්ඨ. පුන ඡින්නෙ සොළස අහෙසුං. සා ‘‘කිං කරොසි සාමී’’ති ආහ. සො ‘‘කිං ඉද’’න්ති ආහ. සා ‘‘එවං අකත්වා ඛෙළපිණ්ඩං භූමියං නිට්ඨුභිත්වා පාදෙන සංසාහී’’ති ආහ. සො තථා අකාසි. සුනඛා අන්තරධායිංසු. තං දිවසං තස්සා කම්මං ඛීණං. රාජා විප්පටිසාරී හුත්වා ගන්තුං ආරද්ධො. සා ‘‘මය්හං, සාමි, කම්මං ඛීණං මා අගමා’’ති ආහ. රාජා අසුත්වාව ගතො.

දක්ඛිණෙය්‍යග්ගීති එත්ථ පන **දක්ඛිණා**ති චත්තාරො පච්චයා, භික්ඛුසඞ්ඝො දක්ඛිණෙය්‍යො. සො ගිහීනං තීසු සරණෙසු පඤ්චසු සීලෙසු දසසු සීලෙසු මාතාපිතුඋපට්ඨානෙ ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණඋපට්ඨානෙති එවමාදීසු කල්‍යාණධම්මෙසු නියොජනෙන බහූපකාරො, තස්මිං මිච්ඡාපටිපන්නා ගිහී භික්ඛුසඞ්ඝං අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා නිරයාදීසු නිබ්බත්තන්ති, තස්මා සොපි පුරිමනයෙනෙව අනුදහනට්ඨෙන දක්ඛිණෙය්‍යග්ගීති වුත්තො. ඉමස්ස පනත්ථස්ස විභාවනත්ථං විමානවත්ථුස්මිං රෙවතීවත්ථු විත්ථාරෙතබ්බං.

‘‘තිවිධෙන රූපසඞ්ගහො’’ති එත්ථ **තිවිධෙනා**ති තීහි කොට්ඨාසෙහි. **සඞ්ගහො**ති ජාතිසඤ්ජාතිකිරියගණනවසෙන චතුබ්බිධො සඞ්ගහො. තත්ථ සබ්බෙ ඛත්තියා ආගච්ඡන්තූතිආදිකො (ම. නි. 1.462) ජාතිසඞ්ගහො. සබ්බෙ කොසලකාතිආදිකො සඤ්ජාතිසඞ්ගහො. සබ්බෙ හත්ථාරොහාතිආදිකො කිරියසඞ්ගහො. චක්ඛායතනං කතමං ඛන්ධගණනං ගච්ඡතීති? චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධගණනං ගච්ඡතීති. හඤ්චි චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධෙන සඞ්ගහිතන්ති අයං ගණනසඞ්ගහො, සො ඉධ අධිප්පෙතො. තස්මා තිවිධෙන රූපසඞ්ගහොති තීහි කොට්ඨාසෙහි රූපගණනාති අත්ථො.

සනිදස්සනාදීසු අත්තානං ආරබ්භ පවත්තෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණසඞ්ඛාතෙන සහ නිදස්සනෙනාති **සනිදස්සනං.** චක්ඛුපටිහනනසමත්ථතො සහ පටිඝෙනාති **සප්පටිඝං.** තං අත්ථතො රූපායතනමෙව. චක්ඛුවිඤ්ඤාණසඞ්ඛාතං නාස්ස නිදස්සනන්ති **අනිදස්සනං.** සොතාදිපටිහනනසමත්ථතො සහ පටිඝෙනාති **සප්පටිඝං.** තං අත්ථතො චක්ඛායතනාදීනි නව ආයතනානි. වුත්තප්පකාරං නාස්ස නිදස්සනන්ති **අනිදස්සනං.** නාස්ස පටිඝොති **අප්පටිඝං.** තං අත්ථතො ඨපෙත්වා දසායතනානි අවසෙසං සුඛුමරූපං.

තයො සඞ්ඛාරාති සහජාතධම්මෙ චෙව සම්පරායෙ ඵලධම්මෙ ච සඞ්ඛරොන්ති රාසී කරොන්තීති සඞ්ඛාරා. අභිසඞ්ඛරොතීති අභිසඞ්ඛාරො. පුඤ්ඤො අභිසඞ්ඛාරො **පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො.**

''තත්ථ කතමො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො? කුසලා චෙතනා කාමාවචරා රූපාවචරා දානමයා සීලමයා භාවනාමයා''ති එවං වුත්තානං අට්ඨන්නං කාමාවචරකුසලමහාචිත්තචෙතනානං, පඤ්චන්නං රූපාවචරකුසලචෙතනානඤ්චෙතං අධිවචනං. එත්ථ ච දානසීලමයා අට්ඨෙව චෙතනා හොන්ති. භාවනාමයා තෙරසාපි. යථා හි පගුණං ධම්මං සජ්ඣායමානො එකං ද්වෙ අනුසන්ධිං ගතොපි න ජානාති, පච්ඡා ආවජ්ජන්තො ජානාති, එවමෙව කසිණපරිකම්මං කරොන්තස්ස පගුණජ්ඣානං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස ඤාණවිප්පයුත්තාපි භාවනා හොති. තෙන වුත්තං ''භාවනාමයා තෙරසාපී''ති.

තත්ථ දානමයාදීසු ''දානං ආරබ්භ දානමධිකිච්ච යා උප්පජ්ජති චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති දානමයො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො. සීලං ආරබ්භ, භාවනං ආරබ්භ, භාවනමධිකිච්ච යා උප්පජ්ජති චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති භාවනාමයො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො''ති අයං සඞ්ඛෙපදෙසනා.

චීවරාදීසු පන චතූසු පච්චයෙසු රූපාදීසු වා ඡසු ආරම්මණෙසු අන්නාදීසු වා දසසු දානවත්ථූසු තං තං දෙන්තස්ස තෙසං උප්පාදනතො පට්ඨාය පුබ්බභාගෙ, පරිච්චාගකාලෙ, පච්ඡා සොමනස්සචිත්තෙන අනුස්සරණෙ චාති තීසු කාලෙසු පවත්තා චෙතනා දානමයා නාම. සීලපූරණත්ථාය පන පබ්බජිස්සාමීති විහාරං ගච්ඡන්තස්ස, පබ්බජන්තස්ස මනොරථං මත්ථකං පාපෙත්වා පබ්බජිතො වතම්හි සාධු සාධූති ආවජ්ජන්තස්ස, පාතිමොක්ඛං සංවරන්තස්ස, චීවරාදයො පච්චයෙ පච්චවෙක්ඛන්තස්ස, ආපාථගතෙසු රූපාදීසු චක්ඛුද්වාරාදීනි සංවරන්තස්ස, ආජීවං සොධෙන්තස්ස ච පවත්තා චෙතනා සීලමයා නාම.

පටිසම්භිදායං වුත්තෙන විපස්සනාමග්ගෙන ''චක්ඛුං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො භාවෙන්තස්ස…පෙ…. මනං. රූපෙ. ධම්මෙ. චක්ඛුවිඤ්ඤාණං…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණං. චක්ඛුසම්ඵස්සං…පෙ…. මනොසම්ඵස්සං. චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙදනං…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජං වෙදනං. රූපසඤ්ඤං , ජරාමරණං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො භාවෙන්තස්ස පවත්තා චෙතනා භාවනාමයා නාමා''ති අයං විත්ථාරකථා.

අපුඤ්ඤො ච සො අභිසඞ්ඛාරො චාති **අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො.** ද්වාදසඅකුසලචිත්තසම්පයුත්තානං චෙතනානං එතං අධිවචනං. වුත්තම්පි චෙතං ''තත්ථ කතමො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො? අකුසලචෙතනා කාමාවචරා, අයං වුච්චති අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො''ති. ආනෙඤ්ජං නිච්චලං සන්තං විපාකභූතං අරූපමෙව අභිසඞ්ඛරොතීති **ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො.** චතුන්නං අරූපාවචරකුසලචෙතනානං එතං අධිවචනං. යථාහ ''තත්ථ කතමො ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො? කුසලචෙතනා අරූපාවචරා, අයං වුච්චති ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො''ති.

පුග්ගලත්තිකෙ සත්තවිධො පුරිසපුග්ගලො, තිස්සො සික්ඛා සික්ඛතීති **සෙක්ඛො.** ඛීණාසවො සික්ඛිතසික්ඛත්තා පුන න සික්ඛිස්සතීති **අසෙක්ඛො.** පුථුජ්ජනො සික්ඛාහි පරිබාහියත්තා **නෙවසෙක්ඛො නාසෙක්ඛො.**

ථෙරත්තිකෙ ජාතිමහල්ලකො ගිහී **ජාතිත්ථෙරො** නාම. ''චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, ථෙරකරණා ධම්මා. ඉධ, භික්ඛවෙ, ථෙරො සීලවා හොති, බහුස්සුතො හොති, චතුන්නං ඣානානං ලාභී හොති, ආසවානං ඛයා බහුස්සුතො හොති, චතුන්නං ඣානානං ලාභී හොති, ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරො ථෙරකරණා ධම්මා''ති (අ. නි. 4.22). එවං වුත්තෙසු ධම්මෙසු එකෙන වා අනෙකෙහි වා සමන්නාගතො **ධම්මත්ථෙරො** නාම. අඤ්ඤතරො ථෙරනාමකො භික්ඛූති එවං ථෙරනාමකො වා, යං වා පන මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතං සාමණෙරාදයො දිස්වා ථෙරො ථෙරොති වදන්ති, අයං **සම්මුතිථෙරො** නාම.

පුඤ්ඤකිරියවත්ථූසු දානමෙව **දානමයං.** පුඤ්ඤකිරියා ච සා තෙසං තෙසං ආනිසංසානං වත්ථු චාති **පුඤ්ඤකිරියවත්ථු.** ඉතරෙසුපි ද්වීසු එසෙව නයො. අත්ථතො පන පුබ්බෙ වුත්තදානමයචෙතනාදිවසෙනෙව සද්ධිං පුබ්බභාගඅපරභාගචෙතනාහි ඉමානි තීණි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි වෙදිතබ්බානි. එකමෙකඤ්චෙත්ථ පුබ්බභාගතො පට්ඨාය කායෙන කරොන්තස්ස කායකම්මං හොති. තදත්ථං වාචං නිච්ඡාරෙන්තස්ස වචීකම්මං. කායඞ්ගවාචඞ්ගං අචොපෙත්වා මනසා චින්තෙන්තස්ස මනොකම්මං. අන්නාදීනි දෙන්තස්ස චාපි අන්නදානාදීනි දෙමීති වා දානපාරමිං ආවජ්ජෙත්වා වා දානකාලෙ දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු හොති. වත්තසීසෙ ඨත්වා දදතො සීලමයං. ඛයතො වයතො සම්මසනං පට්ඨපෙත්වා දදතො භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු හොති.

අපරානිපි සත්ත පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි අපචිතිසහගතං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු, වෙය්‍යාවච්චසහගතං, පත්තානුප්පදානං, පත්තබ්භනුමොදනං, දෙසනාමයං, සවනමයං, දිට්ඨිජුගතං පුඤ්ඤකිරියවත්ථූති. තත්ථ මහල්ලකං දිස්වා පච්චුග්ගමනපත්තචීවරපටිග්ගහණඅභිවාදනමග්ගසම්පදානාදිවසෙන අපචිතිසහගතං වෙදිතබ්බං. වුඩ්ඪතරානං වත්තප්පටිපත්තිකරණවසෙන, ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨං භික්ඛුං දිස්වා පත්තං ගහෙත්වා ගාමෙ භික්ඛං සමාදපෙත්වා උපසංහරණවසෙන, ''ගච්ඡ භික්ඛූනං පත්තං ආහරා''ති සුත්වා වෙගෙන ගන්ත්වා පත්තාහරණාදිවසෙන ච වෙය්‍යාවච්චසහගතං වෙදිතබ්බං. චත්තාරො පච්චයෙ දත්වා සබ්බසත්තානං පත්ති හොතූති පවත්තනවසෙන

පත්තානුප්පදානං වෙදිතබ්බං. පරෙහි දින්නාය පත්තියා සාධු සුට්ඨූති අනුමොදනාවසෙන පත්තබ්භනුමොදනං වෙදිතබ්බං. එකො ‘‘එවං මං ‘ධම්මකථිකො’ති ජානිස්සන්තී’’ති ඉච්ඡාය ඨත්වා ලාභගරුකො හුත්වා දෙසෙති, තං න මහප්ඵලං. එකො අත්තනො පගුණධම්මං අපච්චාසීසමානො පරෙසං දෙසෙති, ඉදං දෙසනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු නාම. එකො සුණන්තො ‘‘ඉති මං ‘සද්ධො’ති ජානිස්සන්තී’’ති සුණාති, තං න මහප්ඵලං. එකො ‘‘එවං මෙ මහප්ඵලං භවිස්සතී’’ති හිතඵරණෙන මුදුචිත්තෙන ධම්මං සුණාති, ඉදං සවනමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු. දිට්ඨිජුගතං පන සබ්බෙසං නියමලක්ඛණං. යංකිඤ්චි පුඤ්ඤං කරොන්තස්ස හි දිට්ඨියා උජුභාවෙනෙව මහප්ඵලං හොති.

ඉති ඉමෙසං සත්තන්නං පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනං පුරිමෙහෙව තීහි සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. එත්ථ හි අපචිතිවෙය්‍යාවච්චානි සීලමයෙ. පත්තිදානපත්තබ්භනුමොදනානි දානමයෙ. දෙසනාසවනානි භාවනාමයෙ. දිට්ඨිජුගතං තීසුපි සඞ්ගහං ගච්ඡති.

චොදනාවත්ථූනීති චොදනාකාරණානි. **දිට්ඨෙනාති** මංසචක්ඛුනා වා දිබ්බචක්ඛුනා වා වීතික්කමං දිස්වා චොදෙති. **සුතෙනාති** පකතිසොතෙන වා දිබ්බසොතෙන වා පරස්ස සද්දං සුත්වා චොදෙති. **පරිසඞ්කාය වාති** දිට්ඨපරිසඞ්කිතෙන වා සුතපරිසඞ්කිතෙන වා මුතපරිසඞ්කිතෙන වා චොදෙති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන සමන්තපාසාදිකායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

කාමූපපත්තියොති කාමූපසෙවනා කාමප්පටිලාභා වා. **පච්චුපට්ඨිතකාමාති** නිබද්ධකාමා නිබද්ධාරම්මණා. **සෙය්‍යථාපි මනුස්සාති** යථා මනුස්සා. මනුස්සා හි නිබද්ධෙයෙව වත්ථුස්මිං වසං වත්තෙන්ති . යත්ථ පටිබද්ධචිත්තා හොන්ති, සතම්පි සහස්සම්පි දත්වා මාතුගාමං ආනෙත්වා නිබද්ධභොගං භුඤ්ජන්ති. **එකච්චෙ දෙවා** නාම චතුදෙවලොකවාසිනො. තෙපි නිබද්ධවත්ථුස්මිංයෙව වසං වත්තෙන්ති. **එකච්චෙ විනිපාතිකා** නාම නෙරයිකෙ ඨපෙත්වා අවසෙසා මච්ඡකච්ඡපාදයොපි හි නිබද්ධවත්ථුස්මිංයෙව වසං වත්තෙන්ති. මච්ඡො අත්තනො මච්ඡියා කච්ඡපො කච්ඡපියාති . **නිම්මිනිත්වා නිම්මිනිත්වාති** නීලපීතාදිවසෙන යාදිසං යාදිසං අත්තනො රූපං ඉච්ඡන්ති, තාදිසං තාදිසං නිම්මිනිත්වා ආයස්මතො අනුරුද්ධස්ස පුරතො මනාපකායිකා දෙවතා විය. **නිම්මානරතීති** එවං සයං නිම්මිතෙ නිම්මිතෙ නිම්මානෙ රති එතෙසන්ති නිම්මානරතී. **පරනිම්මිතකාමාති** පරෙහි නිම්මිතකාමා. තෙසඤ්හි මනං ඤත්වා පරෙ යථාරුචිතං කාමභොගං නිම්මිනන්ති, තෙ තත්ථ වසං වත්තෙන්ති. කථං පරස්ස මනං ජානන්තීති? පකතිසෙවනවසෙන. යථා හි කුසලො සූදො රඤ්ඤො භුඤ්ජන්තස්ස යං යං සො බහුං ගණ්හාති, තං තං තස්ස රුච්චතීති ජානාති, එවං පකතියා අභිරුචිතාරම්මණං ඤත්වා තාදිසකංයෙව නිම්මිනන්ති. තෙ තත්ථ වසං වත්තෙන්ති, මෙථුනං සෙවන්ති. කෙචි පන ථෙරා ‘‘හසිතමත්තෙන ඔලොකිතමත්තෙන ආලිඞ්ගිතමත්තෙන ච තෙසං කාමකිච්චං ඉජ්ඣතී’’ති වදන්ති, තං අට්ඨකථායං ‘‘එතං පන නත්ථී’’ති පටික්ඛිත්තං. න හි කායෙන අඵුසන්තස්ස ඵොට්ඨබ්බං කාමකිච්චං සාධෙති. ඡන්නම්පි හි කාමාවචරානං කාමා පාකතිකා එව. වුත්තම්පි චෙතං –

‘‘ඡ එතෙ කාමාවචරා, සබ්බකාමසමිද්ධිනො;
සබ්බෙසං එකසඞ්ඛාතං, ආයු භවති කිත්තක’’න්ති. (විභ. 1023);

සුඛූපපත්තියොති සුඛප්පටිලාභා. **උප්පාදෙත්වා උප්පාදෙත්වා සුඛං විහරන්තීති** තෙ හෙට්ඨා පඨමජ්ඣානසුඛං නිබ්බත්තෙත්වා උපරි විපාකජ්ඣානසුඛං අනුභවන්තීති අත්ථො. **සුඛෙන අභිසන්නාති** දුතියජ්ඣානසුඛෙන තින්තා. **පරිසන්නාති** සමන්තතො තින්තා. **පරිපූරාති** පරිපුණ්ණා. **පරිප්ඵුටාති** තස්සෙව වෙවචනං. ඉදම්පි විපාකජ්ඣානසුඛමෙව සන්ධාය වුත්තං. **අහොසුඛං අහොසුඛන්ති** තෙසං කිර භවලොභො මහා උප්පජ්ජති. තස්මා කදාචි කරහචි එවං උදානං උදානෙන්ති. **සන්තමෙවාති** පණීතමෙව. **තුසිතාති** තතො උත්තරිං සුඛස්ස අපත්ථනතො සන්තුට්ඨා හුත්වා. **සුඛං පටිවෙදෙන්තීති** තතියජ්ඣානසුඛං අනුභවන්ති.

සෙක්ඛා පඤ්ඤාති සත්ත අරියපඤ්ඤා. අරහතො පඤ්ඤා **අසෙක්ඛා.** අවසෙසා පඤ්ඤා **නෙවසෙක්ඛානාසෙක්ඛා.**

චින්තාමයාදීසු අයං විත්ථාරො – ‘‘තත්ථ කතමා චින්තාමයා පඤ්ඤා? යොගවිහිතෙසු වා කම්මායතනෙසු යොගවිහිතෙසු වා සිප්පායතනෙසු යොගවිහිතෙසු වා විජ්ජාට්ඨානෙසු කම්මස්සකතං වා සච්චානුලොමිකං වා රූපං අනිච්චන්ති වා…පෙ…. විඤ්ඤාණං අනිච්චන්ති වා යං එවරූපං අනුලොමිකං ඛන්තිං දිට්ඨිං රුචිං මුතිං පෙක්ඛං ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිං පරතො අසුත්වා පටිලභති, අයං වුච්චති **චින්තාමයා පඤ්ඤා.** තත්ථ කතමා සුතමයා පඤ්ඤා? යොගවිහිතෙසු වා කම්මායතනෙසු…පෙ…. ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිං පරතො සුත්වා පටිලභති, අයං වුච්චති **සුතමයා පඤ්ඤා.** (තත්ථ කතමා භාවනාමයා පඤ්ඤා?) සබ්බාපි සමාපන්නස්ස පඤ්ඤා **භාවනාමයා පඤ්ඤා**’’ති (විභ. 768-69).

සුතාවුධන්ති සුතමෙව ආවුධං. තං අත්ථතො තෙපිටකං බුද්ධවචනං. තඤ්හි නිස්සාය භික්ඛු පඤ්ඤාවුධං නිස්සාය සූරො යොධො අවිකම්පමානො මහාකන්තාරං විය සංසාරකන්තාරං අතික්කමති අවිහඤ්ඤමානො. තෙනෙව වුත්තං – ‘‘සුතාවුධො, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො අකුසලං පජහති, කුසලං භාවෙති, සාවජ්ජං පජහති, අනවජ්ජං භාවෙති, සුද්ධමත්තානං පරිහරතී’’ති (අ. නි. 7.67).

පවිවෙකාවුධන්ති ‘‘කායවිවෙකො චිත්තවිවෙකො උපධිවිවෙකො’’ති අයං තිවිධොපි විවෙකොව ආවුධං. තස්ස නානාකරණං කායවිවෙකො විවෙකට්ඨකායානං නෙක්ඛම්මාභිරතානං. චිත්තවිවෙකො ච පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං. උපධිවිවෙකො ච නිරුපධීනං පුග්ගලානං. ඉමස්මිඤ්හි තිවිධෙ විවෙකෙ අභිරතො, න කුතොචි භායති. තස්මා අයම්පි අවස්සයට්ඨෙන ආවුධන්ති වුත්තො. ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාව ආවුධං **පඤ්ඤාවුධං.** යස්ස සා අත්ථි, සො න කුතොචි භායති, න චස්ස කොචි භායති. තස්මා සාපි අවස්සයට්ඨෙනෙව ආවුධන්ති වුත්තා.

අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියන්ති ඉතො පුබ්බෙ අනඤ්ඤාතං අවිදිතං ධම්මං ජානිස්සාමීති පටිපන්නස්ස උප්පන්නං ඉන්ද්‍රියං. සොතාපත්තිමග්ගඤාණස්සෙතං අධිවචනං. **අඤ්ඤින්ද්‍රියන්**ති අඤ්ඤාභූතං ආජානනභූතං ඉන්ද්‍රියං. සොතාපත්තිඵලතො පට්ඨාය ඡසු ඨානෙසු ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. **අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියන්**ති අඤ්ඤාතාවීසු ජානනකිච්චපරියොසානප්පත්තෙසු ධම්මෙසු ඉන්ද්‍රියං. අරහත්තඵලඤාණස්සෙතං අධිවචනං.

මංසචක්ඛු චක්ඛුපසාදො. **දිබ්බචක්ඛු** ආලොකනිස්සිතං ඤාණං. **පඤ්ඤාචක්ඛු** ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤා.

අධිසීලසික්ඛාදීසු අධිසීලඤ්ච තං සික්ඛිතබ්බතො සික්ඛා චාති **අධිසීලසික්ඛා.** ඉතරස්මිං ද්වයෙපි එසෙව නයො. තත්ථ සීලං අධිසීලං, චිත්තං අධිචිත්තං, පඤ්ඤා අධිපඤ්ඤාති අයං පභෙදො වෙදිතබ්බො –

සීලං නාම පඤ්චසීලදසසීලානි, පාතිමොක්ඛසංවරො **අධිසීලං** නාම. අට්ඨ සමාපත්තියො චිත්තං, විපස්සනාපාදකජ්ඣානං **අධිචිත්තං.** කම්මස්සකතඤාණං පඤ්ඤා, විපස්සනාපඤ්ඤා **අධිපඤ්ඤා.** අනුප්පන්නෙපි හි බුද්ධුප්පාදෙ පවත්තනතො පඤ්චසීලදසසීලානි සීලමෙව, පාතිමොක්ඛසංවරසීලං බුද්ධුප්පාදෙයෙව පවත්තනතො අධිසීලං. චිත්තපඤ්ඤාසුපි එසෙව නයො. අපිච නිබ්බානං පත්ථයන්තෙන සමාදින්නං පඤ්චසීලම්පි දසසීලම්පි අධිසීලමෙව. සමාපන්නා අට්ඨ සමාපත්තියොපි අධිචිත්තමෙව. සබ්බං වා ලොකියං සීලමෙව, ලොකුත්තරං අධිසීලං. චිත්තපඤ්ඤාසුපි එසෙව නයො.

භාවනාසු ඛීණාසවස්ස පඤ්චද්වාරිකකායො **කායභාවනා** නාම. අට්ඨ සමාපත්තියො **චිත්තභාවනා** නාම. අරහත්තඵලපඤ්ඤා **පඤ්ඤාභාවනා** නාම. ඛීණාසවස්ස හි එකන්තෙනෙව පඤ්චද්වාරිකකායො සුභාවිතො හොති. අට්ඨ සමාපත්තියො චස්ස න අඤ්ඤෙසං විය දුබ්බලා, තස්සෙව ච පඤ්ඤා භාවිතා නාම හොති පඤ්ඤාවෙපුල්ලප්පත්තියා. තස්මා එවං වුත්තං.

අනුත්තරියෙසු විපස්සනා **දස්සනානුත්තරියං** මග්ගො **පටිපදානුත්තරියං.** ඵලං **විමුත්තානුත්තරියං.** ඵලං වා දස්සනානුත්තරියං. මග්ගො පටිපදානුත්තරියං. නිබ්බානං විමුත්තානුත්තරියං. නිබ්බානං වා දස්සනානුත්තරියං, තතො උත්තරිඤ්හි දට්ඨබ්බං නාම නත්ථි. මග්ගො පටිපදානුත්තරියං. ඵලං විමුත්තානුත්තරියං. **අනුත්තරියන්**ති උත්තමං ජෙට්ඨකං.

සමාධීසු පඨමජ්ඣානසමාධි **සවිතක්කසවිචාරො.** පඤ්චකනයෙන දුතියජ්ඣානසමාධි **අවිතක්කවිචාරමත්තො.** සෙසො **අවිතක්කඅවිචාරො.**

සුඤ්ඤතාදීසු තිවිධා කථා ආගමනතො, සගුණතො, ආරම්මණතොති. ආගමනතො නාම එකො භික්ඛු අනත්තතො අභිනිවිසිත්වා අනත්තතො දිස්වා අනත්තතො වුට්ඨාති, තස්ස විපස්සනා **සුඤ්ඤතා** නාම හොති. කස්මා? අසුඤ්ඤතත්තකාරකානං කිලෙසානං අභාවා. විපස්සනාගමනෙන මග්ගසමාධි සුඤ්ඤතො නාම හොති. මග්ගාගමනෙන ඵලසමාධි සුඤ්ඤතො නාම. අපරො අනිච්චතො අභිනිවිසිත්වා අනිච්චතො දිස්වා අනිච්චතො වුට්ඨාති. තස්ස විපස්සනා අනිමිත්තා නාම හොති. කස්මා? නිමිත්තකාරකකිලෙසාභාවා. විපස්සනාගමනෙන මග්ගසමාධි **අනිමිත්තො** නාම හොති. මග්ගාගමනෙන ඵලං අනිමිත්තං නාම. අපරො දුක්ඛතො අභිනිවිසිත්වා දුක්ඛතො දිස්වා දුක්ඛතො වුට්ඨාති, තස්ස විපස්සනා **අප්පණිහිතා** නාම හොති. කස්මා? පණිධිකාරකකිලෙසාභාවා. විපස්සනාගමනෙන මග්ගසමාධි අප්පණිහිතො නාම. මග්ගාගමනෙන ඵලං අප්පණිහිතං නාමාති අයං **ආගමනතො** කථා. මග්ගසමාධි පන රාගාදීහි සුඤ්ඤතත්තා සුඤ්ඤතො, රාගනිමිත්තාදීනං අභාවා අනිමිත්තො, රාගපණිධිආදීනං අභාවා අප්පණිහිතොති අයං **සගුණතො** කථා. නිබ්බානං රාගාදීහි සුඤ්ඤතත්තා රාගාදිනිමිත්තපණිධීනඤ්ච අභාවා සුඤ්ඤතඤ්චෙව අනිමිත්තඤ්ච අප්පණිහිතඤ්ච. තදාරම්මණො මග්ගසමාධි සුඤ්ඤතො අනිමිත්තො අප්පණිහිතො. අයං **ආරම්මණතො** කථා.

සොචෙය්‍යානීති සුචිභාවකරා සොචෙය්‍යප්පටිපදා ධම්මා. විත්ථාරො පනෙත්ථ ‘‘තත්ථ කතමං **කායසොචෙය්‍යං?** පාණාතිපාතා වෙරමණී’’තිආදිනා නයෙන වුත්තානං තිණ්ණං සුචරිතානං වසෙන වෙදිතබ්බො.

මොනෙය්‍යානීති මුනිභාවකරා මොනෙය්‍යප්පටිපදා ධම්මා. තෙසං විත්ථාරො ‘‘තත්ථ කතමං **කායමොනෙය්‍යං?** තිවිධකායදුච්චරිතස්ස පහානං කායමොනෙය්‍යං, තිවිධං කායසුචරිතං කායමොනෙය්‍යං, කායාරම්මණෙ ඤාණං කායමොනෙය්‍යං, කායපරිඤ්ඤා කායමොනෙය්‍යං, කායපරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො කායමොනෙය්‍යං, කායස්මිං ඡන්දරාගප්පහානං කායමොනෙය්‍යං, කායසඞ්ඛාරනිරොධා චතුත්ථජ්ඣානසමාපත්ති කායමොනෙය්‍යං. තත්ථ කතමං

වචීමොනෙය්‍යං? චතුබ්බිධවචීදුච්චරිතස්ස පහානං වචීමොනෙය්‍යං, චතුබ්බිධං වචීසුචරිතං වචීමොනෙය්‍යං, වාචාරම්මණෙ ඤාණං වචීමොනෙය්‍යං වාචාපරිඤ්ඤා වචීමොනෙය්‍යං පරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො, වාචාය ඡන්දරාගප්පහානං, වචීසඞ්ඛාරනිරොධා දුතියජ්ඣානසමාපත්ති වචීමොනෙය්‍යං. තත්ථ කතමං **මනොමොනෙය්‍යං?** තිවිධමනොදුච්චරිතස්ස පහානං මනොමොනෙය්‍යං , තිවිධං මනොසුචරිතං මනොමොනෙය්‍යං, මනාරම්මණෙ ඤාණං මනොමොනෙය්‍යං, මනොපරිඤ්ඤා මනොමොනෙය්‍යං. පරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො, මනස්මිං ඡන්දරාගප්පහානං , චිත්තසඞ්ඛාරනිරොධා සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති මනොමොනෙය්‍ය''න්ති (මහානි. 14).

කොසල්ලෙසු **ආයොති** වුඩ්ඪි. **අපායොති** අවුඩ්ඪි. තස්ස තස්ස කාරණං **උපායො.** තෙසං පජානනා කොසල්ලං. විත්ථාරො පන විභඞ්ගෙ වුත්තොයෙව.

වුත්තඤ්හෙතං – ''තත්ථ කතමං ආයකොසල්ලං? ඉමෙ ධම්මෙ මනසිකරොතො අනුප්පන්නා චෙව අකුසලා ධම්මා නුප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච අකුසලා ධම්මා නිරුජ්ඣන්ති. ඉමෙ වා පන මෙ ධම්මෙ මනසිකරොතො අනුප්පන්නා චෙව කුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච කුසලා ධම්මා භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තන්තීති, යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. සම්මාදිට්ඨි. ඉදං වුච්චති ආයකොසල්ලං. තත්ථ කතමං අපායකොසල්ලං? ඉමෙ ධම්මෙ මනසිකරොතො අනුප්පන්නා චෙව කුසලා ධම්මා න උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච කුසලා ධම්මා නිරුජ්ඣන්ති. ඉමෙ වා පන මෙ ධම්මෙ මනසිකරොතො අනුප්පන්නා චෙව අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච අකුසලා ධම්මා භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තන්තීති, යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. සම්මාදිට්ඨි. ඉදං වුච්චති අපායකොසල්ලං. සබ්බාපි තත්‍රුපායා පඤ්ඤා උපායකොසල්ල''න්ති (විභ. 771). ඉදං පන අච්චායිකකිච්චෙ වා භයෙ වා උප්පන්නෙ තස්ස තිකිච්ඡනත්ථං ඨානුප්පත්තියා කාරණජානනවසෙනෙව වෙදිතබ්බං.

මදාති මජ්ජනාකාරවසෙන පවත්තමානා. තෙසු ''අහං නිරොගො සට්ඨි වා සත්තති වා වස්සානි අතික්කන්තානි, න මෙ හරීතකීඛණ්ඩම්පි ඛාදිතපුබ්බං, ඉමෙ පනඤ්ඤෙ අසුකං නාම ඨානං රුජ්ජති, භෙසජ්ජං ඛාදාමාති විචරන්ති, කො අඤ්ඤො මාදිසො නිරොගො නාමා''ති එවං මානකරණං **ආරොග්‍යමදො.** ''මහල්ලකකාලෙ පුඤ්ඤං කරිස්සාම, දහරම්හ තාවා''ති යොබ්බනෙ ඨත්වා මානකරණං **යොබ්බනමදො.** ''චිරං ජීවිං, චිරං ජීවාමි, චිරං ජීවිස්සාමි; සුඛං ජීවිං, සුඛං ජීවාමි, සුඛං ජීවිස්සාමී''ති එවං මානකරණං **ජීවිතමදො.**

ආධිපතෙය්‍යෙසු අධිපතිතො ආගතං ආධිපතෙය්‍යං. ''එත්තකොම්හි සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා, න මෙ එතං පතිරූප''න්ති එවං අත්තානං අධිපතිං ජෙට්ඨකං කත්වා පාපස්ස අකරණං **අත්තාධිපතෙය්‍යං** නාම. ලොකං අධිපතිං කත්වා අකරණං **ලොකාධිපතෙය්‍යං** නාම. ලොකුත්තරධම්මං අධිපතිං කත්වා අකරණං **ධම්මාධිපතෙය්‍යං** නාම.

කථාවත්ථූනීති කථාකාරණානි. **අතීතං වා අද්ධානන්ති** අතීතං ධම්මං, අතීතක්ඛන්ධෙති අත්ථො. අපිච ''යං, භික්ඛවෙ, රූපං අතීතං නිරුද්ධං විපරිණතං, 'අහොසී'ති තස්ස සඞ්ඛා, 'අහොසී'ති තස්ස පඤ්ඤත්ති 'අහොසී'ති තස්ස සමඤ්ඤා, න තස්ස සඞ්ඛා 'අත්ථී'ති, න තස්ස සඞ්ඛා 'භවිස්සතී'ති (සං. නි. 3.62) එවං ආගතෙන නිරුත්තිපථසුත්තෙනපෙත්ථ අත්ථො දීපෙතබ්බො.

විජ්ජාති තමවිජ්ඣනට්ඨෙන විජ්ජා. විදිතකරණට්ඨෙනාපි විජ්ජා. පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණඤ්හි උප්පජ්ජමානං පුබ්බෙනිවාසං ඡාදෙත්වා ඨිතං තමං විජ්ඣති, පුබ්බෙනිවාසඤ්ච විදිතං කරොතීති විජ්ජා. චුතූපපාතඤාණං චුතිපටිසන්ධිච්ඡාදකං තමං විජ්ඣති, තඤ්ච විදිතං කරොතීති විජ්ජා. ආසවානං ඛයෙ ඤාණං චතුසච්චච්ඡාදකං තමං විජ්ඣති, චතුසච්චධම්මඤ්ච විදිතං කරොතීති විජ්ජා.

විහාරෙසු අට්ඨ සමාපත්තියො **දිබ්බො විහාරො.** චතස්සො අප්පමඤ්ඤා **බ්‍රහ්මා විහාරො.** ඵලසමාපත්ති **අරියො විහාරො.**

පාටිහාරියානි කෙවට්ටසුත්තෙ විත්ථාරිතානෙව.

''ඉමෙ ඛො, ආවුසො''තිආදීසු වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති සමසට්ඨියා තිකානං වසෙන අසීතිසතපඤ්හෙ කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

තිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුක්කවණ්ණනා

306. ඉති තිකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි චතුක්කවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ ''සතිපට්ඨානචතුක්කං'' පුබ්බෙ විත්ථාරිතමෙව.

සම්මප්පධානචතුක්කෙ **ඡන්දං ජනෙතීති** ‘‘යො ඡන්දො ඡන්දිකතා කත්තුකම්‍යතා කුසලො ධම්මච්ඡන්දො’’ති එවං වුත්තං කත්තුකම්‍යතං ජනෙති. **වායමතීති** වායාමං කරොති. **වීරියං ආරභතීති** වීරියං ජනෙති. **චිත්තං පග්ගණ්හාතීති** චිත්තං උපත්ථම්භෙති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො . විත්ථාරො පන සම්මප්පධානවිභඞ්ගෙ ආගතොයෙව.

ඉද්ධිපාදෙසු ඡන්දං නිස්සාය පවත්තො සමාධි **ඡන්දසමාධි.** පධානභූතා සඞ්ඛාරා **පධානසඞ්ඛාරා. සමන්නාගතන්ති** තෙහි ධම්මෙහි උපෙතං. ඉද්ධියා පාදං, ඉද්ධිභූතං වා පාදන්ති **ඉද්ධිපාදං** . සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන ඉද්ධිපාදවිභඞ්ගෙ ආගතො එව. විසුද්ධිමග්ගෙ පනස්ස අත්ථො දීපිතො. ඣානකථාපි විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතාව.

307. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරායාති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ සුඛවිහාරත්ථාය. ඉධ ඵලසමාපත්තිඣානානි, ඛීණාසවස්ස අපරභාගෙ නිබ්බත්තිතඣානානි ච කථිතානි.

ආලොකසඤ්ඤං මනසිකරොතීති දිවා වා රත්තිං වා සූරියචන්දපජ්ජොතමණිආදීනං ආලොකං ආලොකොති මනසිකරොති. **දිවාසඤ්ඤං අධිට්ඨාතීති** එවං මනසි කත්වා දිවාතිසඤ්ඤං ඨපෙති. **යථා දිවා තථා රත්තින්ති** යථා දිවා දිට්ඨො ආලොකො, තථෙව තං රත්තිං මනසිකරොති. **යථා රත්තිං තථා දිවාති** යථා රත්තිං ආලොකො දිට්ඨො, එවමෙව දිවා මනසිකරොති. **ඉති විවටෙන චෙතසාති** එවං අපිහිතෙන චිත්තෙන. **අපරියොනද්ධෙනාති** සමන්තතො අනද්ධෙන. **සප්පභාසන්ති** සඔභාසං. **ඤාණදස්සනපටිලාභායාති** ඤාණදස්සනපටිලාභත්ථාය. ඉමිනා කිං කථිතං? මිද්ධවිනොදනආලොකො කථිතො පරිකම්මආලොකො වා. ඉමිනා කිං කථිතං හොති? ඛීණාසවස්ස දිබ්බචක්ඛුඤාණං. තස්මිං වා ආගතෙපි අනාගතෙපි පාදකජ්ඣානසමාපත්තිමෙව සන්ධාය ‘‘සප්පභාසං චිත්තං භාවෙතී’’ති වුත්තං.

සතිසම්පජඤ්ඤායාති සත්තට්ඨානිකස්ස සතිසම්පජඤ්ඤස්ස අත්ථාය. **විදිතා වෙදනා උප්පජ්ජන්තීති**ආදීසු ඛීණාසවස්ස වත්ථු විදිතං හොති ආරම්මණං විදිතං වත්ථාරම්මණං විදිතං. වත්ථාරම්මණවිදිතතාය එවං වෙදනා උප්පජ්ජන්ති, එවං තිට්ඨන්ති, එවං නිරුජ්ඣන්ති. න කෙවලඤ්ච වෙදනා එව ඉධ වුත්තා සඤ්ඤාදයොපි , අවුත්තා චෙතනාදයොපි, විදිතා ච උප්පජ්ජන්ති චෙව තිට්ඨන්ති ච නිරුජ්ඣන්ති ච. අපි ච වෙදනාය උප්පාදො විදිතො හොති, උපට්ඨානං විදිතං හොති. අවිජ්ජාසමුදයා වෙදනාසමුදයො, තණ්හාසමුදයා කම්මසමුදයො, ඵස්සසමුදයා වෙදනායසමුදයො. නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි වෙදනාක්ඛන්ධස්ස සමුදයං පස්සති. එවං වෙදනාය උප්පාදො විදිතො හොති. කථං වෙදනාය උපට්ඨානං විදිතං හොති? අනිච්චතො මනසිකරොතො ඛයතුපට්ඨානං විදිතං හොති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො භයතුපට්ඨානං විදිතං හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤතුපට්ඨානං විදිතං හොති. එවං වෙදනාය උපට්ඨානං විදිතං හොති, ඛයතො භයතො සුඤ්ඤතො ජානාති. කථං වෙදනාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති? අවිජ්ජානිරොධා වෙදනානිරොධො....පෙ.... එවං වෙදනාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. ඉමිනාපි නයෙනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඉති රූපන්තිආදි වුත්තනයමෙව. **අයං ආවුසො සමාධිභාවනාති** අයං ආසවානං ඛයඤාණස්ස පාදකජ්ඣානසමාධිභාවනා.

308. **අප්පමඤ්ඤාති** පමාණං අගහෙත්වා අනවසෙසඵරණවසෙන අප්පමඤ්ඤාව. අනුපදවණ්ණනා පන භාවනාසමාධිවිධානඤ්ච එතාසං විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතමෙව. අරූපකථාපි විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතාව.

අපස්සෙනානීති අපස්සයානි. **සඞ්ඛායාති** ඤාණෙන ඤත්වා. **පටිසෙවතීති** ඤාණෙන ඤත්වා සෙවිතබ්බයුත්තකමෙව සෙවති. තස්ස ච විත්ථාරො ‘‘පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරං පරිභුඤ්ජතී’’තිආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො. **සඞ්ඛායෙකං අධිවාසෙතීති** ඤාණෙන ඤත්වා අධිවාසෙතබ්බයුත්තකමෙව අධිවාසෙති. විත්ථාරො පනෙත්ථ ‘‘පටිසඞ්ඛා යොනිසො ඛමො හොති සීතස්සා’’තිආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො. **පරිවජ්ජෙතීති** ඤාණෙන ඤත්වා පරිවජ්ජෙතුං යුත්තමෙව පරිවජ්ජෙති. තස්ස විත්ථාරො ‘‘පටිසඞ්ඛා යොනිසො චණ්ඩං හත්ථිං පරිවජ්ජෙතී’’තිආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො. **විනොදෙතීති** ඤාණෙන ඤත්වා විනොදෙතබ්බමෙව විනොදෙති, නුදති නීහරති අන්තො පවිසිතුං න දෙති. තස්ස විත්ථාරො ‘‘උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතී’’තිආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො.

අරියවංසචතුක්කවණ්ණනා

309. **අරියවංසාති** අරියානං වංසා. යථා හි ඛත්තියවංසො, බ්‍රාහ්මණවංසො, වෙස්සවංසො, සුද්දවංසො, සමණවංසො, කුලවංසො, රාජවංසො, එවං අයම්පි අට්ඨමො අරියවංසො අරියතන්ති අරියපවෙණී නාම හොති. සො ඛො පනායං අරියවංසො ඉමෙසං වංසානං මූලගන්ධාදීනං කාළානුසාරිතගන්ධාදයො විය අග්ගමක්ඛායති. කෙ පන තෙ අරියා යෙසං එතෙ වංසාති? අරියා වුච්චන්ති බුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා ච තථාගතසාවකා ච, එතෙසං අරියානං වංසාති **අරියවංසා.** ඉතො පුබ්බෙ හි සතසහස්සකප්පාධිකානං චතුන්නං අසඞ්ඛෙය්‍යානං මත්ථකෙ තණ්හඞ්කරො මෙධඞ්කරො සරණඞ්කරො දීපඞ්කරොති චත්තාරො බුද්ධා උප්පන්නා, තෙ අරියා, තෙසං අරියානං වංසාති අරියවංසා. තෙසං බුද්ධානං පරිනිබ්බානතො අපරභාගෙ අසඞ්ඛෙය්‍යං අතික්කමිත්වා කොණ්ඩඤ්ඤො නාම බුද්ධො

උප්පන්නො...පෙ.... ඉමස්මිං කප්පෙ කකුසන්ධො, කොණාගමනො, කස්සපො, අම්හාකං භගවා ගොතමොති චත්තාරො බුද්ධා උප්පන්නා. තෙසං අරියානං වංසාති අරියවංසා. අපිච අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං සබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානං අරියානං වංසාති අරියවංසා. තෙ ඛො පනෙතෙ **අග්ගඤ්ඤා** අග්ගාති ජානිතබ්බා. **රත්තඤ්ඤා** දීඝරත්තං පවත්තාති ජානිතබ්බා. **වංසඤ්ඤා** වංසාති ජානිතබ්බා.

පොරාණාති න අධුනුප්පත්තිකා. **අසංකිණ්ණා** අවිකිණ්ණා අනපනීතා. **අසංකිණ්ණපුබ්බා** අතීතබුද්ධෙහි න සංකිණ්ණපුබ්බා. ''කිං ඉමෙහී''ති න අපනීතපුබ්බා? **න සඞ්කීයන්තී**ති ඉදානිපි න අපනීයන්ති. **න සඞ්කීයිස්සන්තී**ති අනාගතබුද්ධෙහිපි න අපනීයිස්සන්ති, යෙ ලොකෙ විඤ්ඤූ සමණබ්‍රාහ්මණා, තෙහි අප්පටිකුට්ඨා, සමණෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි විඤ්ඤූහි අනින්දිතා අගරහිතා.

සන්තුට්ඨො හොතීති පච්චයසන්තොසවසෙන සන්තුට්ඨො හොති. **ඉතරීතරෙන චීවරෙනා**ති ථූලසුඛුමලූඛපණීතථිරජිණ්ණානං යෙන කෙනචි. අථ ඛො යථාලද්ධාදීනං ඉතරීතරෙන යෙන කෙනචි සන්තුට්ඨො හොතීති අත්ථො. චීවරස්මිඤ්හි තයො සන්තොසා – යථාලාභසන්තොසො, යථාබලසන්තොසො, යථාසාරුප්පසන්තොසොති. පිණ්ඩපාතාදීසුපි එසෙව නයො. තෙසං විත්ථාරකථා සාමඤ්ඤඵලෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. ඉමෙ තයො සන්තොසෙ සන්ධාය ''සන්තුට්ඨො හොති, ඉතරීතරෙන යථාලද්ධාදීසු යෙන කෙනචි චීවරෙන සන්තුට්ඨො හොතී''ති වුත්තං.

එත්ථ ච චීවරං ජානිතබ්බං, චීවරක්ඛෙත්තං ජානිතබ්බං, පංසුකූලං ජානිතබ්බං, චීවරසන්තොසො ජානිතබ්බො, චීවරපටිසංයුත්තානි ධුතඞ්ගානි ජානිතබ්බානි. තත්ථ **චීවරං ජානිතබ්බ**න්ති ඛොමාදීනි ඡ චීවරානි දුකූලාදීනි ඡ අනුලොමචීවරානි ජානිතබ්බානි. ඉමානි ද්වාදස කප්පියචීවරානි. කුසචීරං වාකචීරං ඵලකචීරං කෙසකම්බලං වාළකම්බලං පොත්ථකො චම්මං උලූකපක්ඛං රුක්ඛදුස්සං ලතාදුස්සං එරකදුස්සං කදලිදුස්සං වෙළුදුස්සන්ති එවමාදීනි පන අකප්පියචීවරානි. **චීවරක්ඛෙත්ත**න්ති ''සඞ්ඝතො වා ගණතො වා ඤාතිතො වා මිත්තතො වා අත්තනො වා ධනෙන පංසුකූලං වා''ති එවං උප්පජ්ජනතො ඡ ඛෙත්තානි, අට්ඨන්නඤ්ච මාතිකානං වසෙන **අට්ඨ ඛෙත්තානි** ජානිතබ්බානි. **පංසුකූල**න්ති සොසානිකං, පාපණිකං, රථියං සඞ්කාරකූටකං, සොත්ථියං, සිනානං, තිත්ථං, ගතපච්චාගතං, අග්ගිදඩ්ඪං, ගොඛායිතං උපචිකඛායිතං, උන්දූරඛායිතං, අන්තච්ඡින්නං, දසාච්ඡින්නං, ධජාහටං, ථූපං, සමණචීවරං, සාමුද්දියං, ආභිසෙකියං, පන්ථිකං, වාතාහටං, ඉද්ධිමයං, දෙවදත්තියන්ති තෙවීසති පංසුකූලානි වෙදිතබ්බානි.

එත්ථ ච **සොත්ථිය**න්ති ගබ්භමලහරණං. **ගතපච්චාගත**න්ති මතකසරීරං පාරුපිත්වා සුසානං නෙත්වා ආනීතචීවරං. **ධජාහට**න්ති ධජං උස්සාපෙත්වා තතො ආනීතං. **ථූප**න්ති වම්මිකෙ පූජිතචීවරං . **සාමුද්දිය**න්ති සමුද්දවීචීහි ථලං පාපිතං. **පන්ථික**න්ති පන්ථං ගච්ඡන්තෙහි චොරභයෙන පාසාණෙහි කොට්ටෙත්වා පාරුතචීවරං. **ඉද්ධිමය**න්ති එහිභික්ඛුචීවරං. සෙසං පාකටමෙව.

චීවරසන්තොසොති වීසති චීවරසන්තොසා, විතක්කසන්තොසො, ගමනසන්තොසො, පරියෙසනසන්තොසො, පටිලාභසන්තොසො, මත්තප්පටිග්ගහණසන්තොසො, ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො, යථාලාභසන්තොසො, යථාබලසන්තොසො, යථාසාරුප්පසන්තොසො, උදකසන්තොසො, ධොවනසන්තොසො, කරණසන්තොසො, පරිමාණසන්තොසො, සුත්තසන්තොසො, සිබ්බනසන්තොසො, රජනසන්තොසො, කප්පසන්තොසො, පරිභොගසන්තොසො, සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො, විස්සජ්ජනසන්තොසොති.

තත්ථ සාදකභික්ඛුනා තෙමාසං නිබද්ධවාසං වසිත්වා එකමාසමත්තං විතක්කෙතුං වට්ටති. සො හි පවාරෙත්වා චීවරමාසෙ චීවරං කරොති. පංසුකූලිකො අඩ්ඪමාසෙනෙව කරොති. ඉති මාසඩ්ඪමාසමත්තං විතක්කනං විතක්කසන්තොසො. විතක්කසන්තොසෙන පන සන්තුට්ඨෙන භික්ඛුනා පාචීනඛණ්ඩරාජිවාසිකපංසුකූලිකත්ථෙරසදිසෙන භවිතබ්බං.

ථෙරො කිර චෙතියපබ්බතවිහාරෙ චෙතියං වන්දිස්සාමීති ආගතො චෙතියං වන්දිත්වා චින්තෙසි ''මය්හං චීවරං ජිණ්ණං බහූනං වසනට්ඨානෙ ලභිස්සාමී''ති. සො මහාවිහාරං ගන්ත්වා සඞ්ඝත්ථෙරං දිස්වා වසනට්ඨානං පුච්ඡිත්වා තත්ථ වුත්ථො පුනදිවසෙ චීවරං ආදාය ආගන්ත්වා ථෙරං වන්දි. ථෙරො කිං ආවුසොති ආහ. ගාමද්වාරං, භන්තෙ, ගමිස්සාමීති. අහම්පාවුසො, ගමිස්සාමීති. සාධු, භන්තෙති ගච්ඡන්තො මහාබොධිද්වාරකොට්ඨකෙ ඨත්වා පුඤ්ඤවන්තානං වසනට්ඨානෙ මනාපං ලභිස්සාමීති චින්තෙත්වා අපරිසුද්ධො මෙ විතක්කොති තතොව පටිනිවත්ති. පුනදිවසෙ අම්බඞ්ගණසමීපතො, පුනදිවසෙ මහාචෙතියස්ස උත්තරද්වාරතො, තථෙව පටිනිවත්තිත්වා චතුත්ථදිවසෙ ථෙරස්ස සන්තිකං අගමාසි. ථෙරො ඉමස්ස භික්ඛුනො විතක්කො න පරිසුද්ධො භවිස්සතීති චීවරං ගහෙත්වා තෙන සද්ධිංයෙව පඤ්හං පුච්ඡමානො ගාමං පාවිසි. තඤ්ච රත්තිං එකො මනුස්සො උච්චාරපලිබුද්ධො සාටකෙයෙව වච්චං කත්වා තං සඞ්කාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඩෙසි. **පංසුකූලිකත්ථෙරො** තං නීලමක්ඛිකාහි සම්පරිකිණ්ණං දිස්වා අඤ්ජලිං පග්ගහෙසි. මහාථෙරො ''කිං, ආවුසො, සඞ්කාරට්ඨානස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හාසී''ති? ''නාහං, භන්තෙ, සඞ්කාරට්ඨානස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හාමි, මය්හං පිතු දසබලස්ස පග්ගණ්හාමි, පුණ්ණදාසියා සරීරං පාරුපිත්වා ඡඩ්ඩිතං පංසුකූලං තුම්බමත්තෙ පාණකෙ විධුනිත්වා සුසානතො ගණ්හන්තෙන දුක්කරං කතං, භන්තෙ''ති. මහාථෙරො

‘‘පරිසුද්ධො විතක්කො පංසුකූලිකස්සා’’ති චින්තෙසි. පංසුකූලිකත්ථෙරොපි තස්මිංයෙව ඨානෙ ඨිතො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා තීණි ඵලානි පත්තො තං සාටකං ගහෙත්වා චීවරං කත්වා පාරුපිත්වා පාචීනඛණ්ඩරාජිං ගන්ත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණි.

චීවරත්ථාය ගච්ඡන්තස්ස පන ‘‘කත්ථ ලභිස්සාමී’’ති අචින්තෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ගමනං **ගමනසන්තොසො** නාම.

පරියෙසන්තස්ස පන යෙන වා තෙන වා සද්ධිං අපරියෙසිත්වා ලජ්ජිං පෙසලං භික්ඛුං ගහෙත්වා පරියෙසනං **පරියෙසනසන්තොසො** නාම.

එවං පරියෙසන්තස්ස ආහරියමානං චීවරං දූරතො දිස්වා ‘‘එතං මනාපං භවිස්සති, එතං අමනාප’’න්ති එවං අවිතක්කෙත්වා ථූලසුඛුමාදීසු යථාලද්ධෙනෙව සන්තුස්සනං **පටිලාභසන්තොසො** නාම.

එවං ලද්ධං ගණ්හන්තස්සාපි ‘‘එත්තකං දුපට්ටස්ස භවිස්සති, එත්තකං එකපට්ටස්සා’’ති අත්තනො පහොනකමත්තෙනෙව සන්තුස්සනං **මත්තප්පටිග්ගහණසන්තොසො** නාම.

චීවරං පරියෙසන්තස්ස පන ‘‘අසුකස්ස ඝරද්වාරෙ මනාපං ලභිස්සාමී’’ති අචින්තෙත්වා ද්වාරපටිපාටියා චරණං **ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො** නාම.

ලූඛපණීතෙසු යෙන කෙනචි යාපෙතුං සක්කොන්තස්ස යථාලද්ධෙනෙව යාපනං **යථාලාභසන්තොසො** නාම.

අත්තනො ථාමං ජානිත්වා යෙන යාපෙතුං සක්කොති, තෙන යාපනං **යථාබලසන්තොසො** නාම.

මනාපං අඤ්ඤස්ස දත්වා අත්තනො යෙන කෙනචි යාපනං **යථාසාරුප්පසන්තොසො** නාම.

‘‘කත්ථ උදකං මනාපං, කත්ථ අමනාප’’න්ති අවිචාරෙත්වා යෙන කෙනචි ධොවනුපගෙන උදකෙන ධොවනං **උදකසන්තොසො** නාම. පණ්ඩුමත්තිකගෙරුකපූතිපණ්ණරසකිලිට්ඨානි පන උදකානි වජ්ජෙතුං වට්ටති.

ධොවන්තස්ස පන මුග්ගරාදීහි අපහරිත්වා හත්ථෙහි මද්දිත්වා ධොවනං **ධොවනසන්තොසො** නාම. තථා අසුජ්ඣන්තං පණ්ණානි පක්ඛිපිත්වා තාපිතඋදකෙනාපි ධොවිතුං වට්ටති.

එවං ධොවිත්වා කරොන්තස්ස ඉදං ථූලං, ඉදං සුඛුමන්ති අකොපෙත්වා පහොනකනීහාරෙනෙව කරණං **කරණසන්තොසො** නාම.

තිමණ්ඩලප්පටිච්ඡාදනමත්තස්සෙව කරණං **පරිමාණසන්තොසො** නාම.

චීවරකරණත්ථාය පන මනාපසුත්තං පරියෙසිස්සාමීති අවිචාරෙත්වා රථිකාදීසු වා දෙවට්ඨානෙ වා ආහරිත්වා පාදමූලෙ වා ඨපිතං යංකිඤ්චිදෙව සුත්තං ගහෙත්වා කරණං **සුත්තසන්තොසො** නාම.

කුසිබන්ධනකාලෙ පන අඞ්ගුලමත්තෙ සත්තවාරෙ න විජ්ඣිතබ්බං, එවං කරොන්තස්ස හි යො භික්ඛු සහායො න හොති, තස්ස වත්තභෙදොපි නත්ථි. තිවඞ්ගුලමත්තෙ පන සත්තවාරෙ විජ්ඣිතබ්බං, එවං කරොන්තස්ස මග්ගපටිපන්නෙනාපි සහායෙන භවිතබ්බං. යො න හොති, තස්ස වත්තභෙදො. අයං **සිබ්බනසන්තොසො** නාම.

රජන්තෙන පන කාළකච්ඡකාදීනි පරියෙසන්තෙන න රජිතබ්බං. සොමවක්කලාදීසු යං ලභති, තෙන රජිතබ්බං. අලභන්තෙන පන මනුස්සෙහි අරඤ්ඤෙ වාකං ගහෙත්වා ඡඩ්ඩිතරජනං වා භික්ඛූහි පචිත්වා ඡඩ්ඩිතකසටං වා ගහෙත්වා රජිතබ්බං, අයං **රජනසන්තොසො** නාම.

නීලකද්දමකාළසාමෙසු යංකිඤ්චි ගහෙත්වා හත්ථිපිට්ඨෙ නිසින්නස්ස පඤ්ඤායමානකප්පකරණං **කප්පසන්තොසො** නාම.

හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනමත්තවසෙන පරිභුඤ්ජනං **පරිභොගසන්තොසො** නාම.

දුස්සං පන ලභිත්වා සුත්තං වා සූචිං වා කාරකං වා අලභන්තෙන ඨපෙතුං වට්ටති, ලභන්තෙන න වට්ටති. කතම්පි සචෙ අන්තෙවාසිකාදීනං දාතුකාමො හොති, තෙ ච අසන්නිහිතා යාව ආගමනා ඨපෙතුං වට්ටති. ආගතමත්තෙසු දාතබ්බං. දාතුං අසක්කොන්තෙන අධිට්ඨාතබ්බං. අඤ්ඤස්මිං චීවරෙ සති පච්චත්ථරණම්පි අධිට්ඨාතුං වට්ටති.

අනධිට්ඨිතමෙව හි සන්නිධි හොති. අධිට්ඨිතං න හොතීති **මහාසීවත්ථෙරො** ආහ. අයං **සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො** නාම.

විස්සජ්ජන්තෙන පන න මුඛං ඔලොකෙත්වා දාතබ්බං. සාරණීයධම්මෙ ඨත්වා විස්සජ්ජිතබ්බන්ති අයං **විස්සජ්ජනසන්තොසො** නාම.

චීවරපටිසංයුත්තානි ධුතඞ්ගානි නාම පංසුකූලිකඞ්ගඤ්චෙව තෙචීවරිකඞ්ගඤ්ච. තෙසං විත්ථාරකථා **විසුද්ධිමග්ගතො** වෙදිතබ්බා. ඉති චීවරසන්තොසමහාඅරියවංසං පූරයමානො භික්ඛු ඉමානි ද්වෙ ධුතඞ්ගානි ගොපෙති. ඉමානි ගොපෙන්තො චීවරසන්තොසමහාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨො හොති.

වණ්ණවාදීති එකො සන්තුට්ඨො හොති, සන්තොසස්ස වණ්ණං න කථෙති, එකො න සන්තුට්ඨො හොති, සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති, එකො නෙව සන්තුට්ඨො හොති, න සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති, එකො සන්තුට්ඨො චෙව හොති, සන්තොසස්ස ච වණ්ණං කථෙති, තං දස්සෙතුං ‘‘ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියා ච වණ්ණවාදී’’ති වුත්තං.

අනෙසනන්ති දූතෙය්‍යපහිනගමනානුයොගප්පභෙදං නානප්පකාරං අනෙසනං. **අප්පතිරූපන්ති** අයුත්තං. **අලද්ධා චාති** අලභිත්වා. යථා එකච්චො ‘‘කථං නු ඛො චීවරං ලභිස්සාමී’’ති. පුඤ්ඤවන්තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං එකතො හුත්වා කොහඤ්ඤං කරොන්තො උත්තසති පරිතසති, සන්තුට්ඨො භික්ඛු එවං අලද්ධා චීවරං න පරිතසති. **ලද්ධා චාති** ධම්මෙන සමෙන ලභිත්වා. **අගධිතොති** විගතලොභගිද්ධො. **අමුච්ඡිතොති** අධිමත්තතණ්හාය මුච්ඡං අනාපන්නො. **අනජ්ඣාපන්නොති** තණ්හාය අනොත්ථතො අපරියොනද්ධො. **ආදීනවදස්සාවීති** අනෙසනාපත්තියඤ්ච ගෙධිතපරිභොගෙ ච ආදීනවං පස්සමානො. **නිස්සරණපඤ්ඤොති** ‘‘යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතාය’’ති වුත්තං නිස්සරණමෙව පජානන්තො.

ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියාති යෙන කෙනචි චීවරෙන සන්තුට්ඨියා. **නෙවත්තානුක්කංසෙතීති** ‘‘අහං පංසුකූලිකො මයා උපසම්පදමාළෙයෙව පංසුකූලිකඞ්ගං ගහිතං, කො මයා සදිසො අත්ථී’’ති අත්තුක්කංසනං න කරොති. **න පරං වම්භෙතීති** ‘‘ඉමෙ පනඤ්ඤෙ භික්ඛූ න පංසුකූලිකා’’ති වා ‘‘පංසුකූලිකඞ්ගමත්තම්පි එතෙසං නත්ථී’’ති වා එවං පරං න වම්භෙති. **යො හි තත්ථ දක්ඛොති** යො තස්මිං චීවරසන්තොසෙ, වණ්ණවාදාදීසු වා දක්ඛො ඡෙකො බ්‍යත්තො. **අනලසොති** සාතච්චකිරියාය ආලසියවිරහිතො. **සම්පජානො පටිස්සතොති** සම්පජානපඤ්ඤාය චෙව සතියා ච යුත්තො. **අරියවංසෙ ඨිතොති** අරියවංසෙ පතිට්ඨිතො.

ඉතරීතරෙන පිණ්ඩපාතෙනාති යෙන කෙනචි පිණ්ඩපාතෙන. එත්ථාපි පිණ්ඩපාතො ජානිතබ්බො. පිණ්ඩපාතක්ඛෙත්තං ජානිතබ්බං, පිණ්ඩපාතසන්තොසො ජානිතබ්බො, පිණ්ඩපාතපටිසංයුත්තං ධුතඞ්ගං ජානිතබ්බං. තත්ථ **පිණ්ඩපාතොති** ‘‘ඔදනො, කුම්මාසො, සත්තු, මච්ඡො, මංසං, ඛීරං, දධි, සප්පි, නවනීතං, තෙලං, මධු, ඵාණිතං, යාගු, ඛාදනීයං, සායනීයං, ලෙහනීය’’න්ති සොළස පිණ්ඩපාතා.

පිණ්ඩපාතක්ඛෙත්තන්ති සඞ්ඝභත්තං, උද්දෙසභත්තං, නිමන්තනං, සලාකභත්තං, පක්ඛිකං, උපොසථිකං, පාටිපදිකං, ආගන්තුකභත්තං, ගමිකභත්තං, ගිලානභත්තං, ගිලානුපට්ඨාකභත්තං, ධුරභත්තං, කුටිභත්තං, වාරභත්තං, විහාරභත්තන්ති පන්නරස පිණ්ඩපාතක්ඛෙත්තානි.

පිණ්ඩපාතසන්තොසොති පිණ්ඩපාතෙ විතක්කසන්තොසො, ගමනසන්තොසො, පරියෙසනසන්තොසො පටිලාභසන්තොසො, පටිග්ගහණසන්තොසො, මත්තප්පටිග්ගහණසන්තොසො, ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො, යථාලාභසන්තොසො, යථාබලසන්තොසො, යථාසාරුප්පසන්තොසො, උපකාරසන්තොසො, පරිමාණසන්තොසො, පරිභොගසන්තොසො, සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො, විස්සජ්ජනසන්තොසොති පන්නරස සන්තොසා.

තත්ථ සාදකො භික්ඛු මුඛං ධොවිත්වා විතක්කෙති. පිණ්ඩපාතිකෙන පන ගණෙන සද්ධිං චරතා සායං ථෙරුපට්ඨානකාලෙ ‘‘ස්වෙ කත්ථ පිණ්ඩාය චරිස්සාමාති අසුකගාමෙ, භන්තෙ’’ති, එත්තකං චින්තෙත්වා තතො පට්ඨාය න විතක්කෙතබ්බං. එකචාරිකෙන විතක්කමාළකෙ ඨත්වා විතක්කෙතබ්බං. තතො පරං විතක්කෙන්තො අරියවංසා චුතො හොති පරිබාහිරො. අයං **විතක්කසන්තොසො** නාම.

පිණ්ඩාය පවිසන්තෙන ‘‘කුහිං ලභිස්සාමී’’ති අචින්තෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙන ගන්තබ්බං. අයං **ගමනසන්තොසො** නාම.

පරියෙසන්තෙන යං වා තං වා අගහෙත්වා ලජ්ජිං පෙසලමෙව ගහෙත්වා පරියෙසිතබ්බං. අයං **පරියෙසනසන්තොසො** නාම.

දූරතොව ආහරියමානං දිස්වා ‘‘එතං මනාපං, එතං අමනාප’’න්ති චිත්තං න උප්පාදෙතබ්බං. අයං **පටිලාභසන්තොසො** නාම.

‘‘ඉමං මනාපං ගණ්හිස්සාමි, ඉමං අමනාපං න ගණ්හිස්සාමී’’ති අචින්තෙත්වා යංකිඤ්චි යාපනමත්තං ගහෙතබ්බමෙව, අයං **පටිග්ගහණසන්තොසො** නාම.

එත්ථ පන දෙය්‍යධම්මො බහු, දායකො අප්පං දාතුකාමො, අප්පං ගහෙතබ්බං. දෙය්‍යධම්මො බහු, දායකොපි බහුං දාතුකාමො, පමාණෙනෙව ගහෙතබ්බං. දෙය්‍යධම්මො න බහු, දායකොපි අප්පං දාතුකාමො, අප්පං ගහෙතබ්බං. දෙය්‍යධම්මො න බහු, දායකො පන බහුං දාතුකාමො, පමාණෙන ගහෙතබ්බං. පටිග්ගහණස්මිඤ්හි මත්තං අජානන්තො මනුස්සානං පසාදං මක්ඛෙති, සද්ධාදෙය්‍යං විනිපාතෙති, සාසනං න කරොති, විජාතමාතුයාපි චිත්තං ගහෙතුං න සක්කොති. ඉති මත්තං ජානිත්වාව පටිග්ගහෙතබ්බන්ති අයං **මත්තප්පටිග්ගහණසන්තොසො** නාම.

සද්ධකුලානියෙව අගන්ත්වා ද්වාරප්පටිපාටියා ගන්තබ්බං. අයං **ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො** නාම. **යථාලාභසන්තොසාදයො** චීවරෙ වුත්තනයා එව.

පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං අනුපාලෙස්සාමීති එවං උපකාරං ඤත්වා පරිභුඤ්ජනං **උපකාරසන්තොසො** නාම.

පත්තං පූරෙත්වා ආනීතං න පටිග්ගහෙතබ්බං, අනුපසම්පන්නෙ සති තෙන ගාහාපෙතබ්බං, අසති හරාපෙත්වා පටිග්ගහණමත්තං ගහෙතබ්බං. අයං **පරිමාණසන්තොසො** නාම.

‘‘ජිඝච්ඡාය පටිවිනොදනං ඉදමෙත්ථ නිස්සරණ’’න්ති එවං පරිභුඤ්ජනං **පරිභොගසන්තොසො** නාම.

නිදහිත්වා න පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති අයං **සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො** නාම.

මුඛං අනොලොකෙත්වා සාරණීයධම්මෙ ඨිතෙන විස්සජ්ජෙතබ්බං. අයං **විස්සජ්ජනසන්තොසො** නාම.

පිණ්ඩපාතපටිසංයුත්තානි පන පඤ්ච ධුතඞ්ගානි – පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං, සපදානචාරිකඞ්ගං, එකාසනිකඞ්ගං , පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගං, ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගන්ති. තෙසං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා. ඉති පිණ්ඩපාතසන්තොසමහාඅරියවංසං පූරයමානො භික්ඛු ඉමානි පඤ්ච ධුතඞ්ගානි ගොපෙති. ඉමානි ගොපෙන්තො පිණ්ඩපාතසන්තොසමහාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨො හොති. ‘‘වණ්ණවාදී’’තිආදීනි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

සෙනාසනෙනාති ඉධ සෙනාසනං ජානිතබ්බං, සෙනාසනක්ඛෙත්තං ජානිතබ්බං, සෙනාසනසන්තොසො ජානිතබ්බො, සෙනාසනපටිසංයුත්තං ධුතඞ්ගං ජානිතබ්බං. තත්ථ **සෙනාසනන්ති** මඤ්චො, පීඨං, භිසි, බිම්බොහනං, විහාරො, අඩ්ඪයොගො, පාසාදො, හම්මියං, ගුහා, ලෙණං, අට්ටො, මාළො , වෙළුගුම්බො, රුක්ඛමූලං, යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්තීති ඉමානි පන්නරස සෙනාසනානි.

සෙනාසනක්ඛෙත්තන්ති ‘‘සඞ්ඝතො වා ගණතො වා ඤාතිතො වා මිත්තතො වා අත්තනො වා ධනෙන පංසුකූලං වා’’ති ඡ ඛෙත්තානි.

සෙනාසනසන්තොසොති සෙනාසනෙ විතක්කසන්තොසාදයො පන්නරස සන්තොසා. තෙ පිණ්ඩපාතෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **සෙනාසනපටිසංයුත්තානි** පන පඤ්ච ධුතඞ්ගානි – ආරඤ්ඤිකඞ්ගං, රුක්ඛමූලිකඞ්ගං, අබ්භොකාසිකඞ්ගං, සොසානිකඞ්ගං, යථාසන්ථතිකඞ්ගන්ති. තෙසං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා. ඉති සෙනාසනසන්තොසමහාඅරියවංසං පූරයමානො භික්ඛු ඉමානි පඤ්ච ධුතඞ්ගානි ගොපෙති. ඉමානි ගොපෙන්තො සෙනාසනසන්තොසමහාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨො හොති.

ගිලානපච්චයො පන පිණ්ඩපාතෙයෙව පවිට්ඨො. තත්ථ යථාලාභයථාබලයථාසාරුප්පසන්තොසෙනෙව සන්තුස්සිතබ්බං. නෙසජ්ජිකඞ්ගං භාවනාරාමඅරියවංසං භජති. වුත්තම්පි චෙතං –

‘‘පඤ්ච සෙනාසනෙ වුත්තා, පඤ්ච ආහාරනිස්සිතා;
එකො වීරියසංයුත්තො, ද්වෙ ච චීවරනිස්සිතා’’ති.

ඉති ආයස්මා ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තත්ථෙරො පථවිං පත්ථරමානො විය සාගරකුච්ඡිං පූරයමානො විය ආකාසං විත්ථාරයමානො විය ච පඨමං චීවරසන්තොසං අරියවංසං කථෙත්වා චන්දං උට්ඨාපෙන්තො විය සූරියං උල්ලඞ්ඝෙන්තො විය ච දුතියං පිණ්ඩපාතසන්තොසං කථෙත්වා සිනෙරුං උක්ඛිපෙන්තො විය තතියං

සෙනාසනසන්තොසං අරියවංසං කථෙත්වා ඉදානි සහස්සනයප්පටිමණ්ඩිතං චතුත්ථං භාවනාරාමං අරියවංසං කථෙතුං **පුන චපරං ආවුසො භික්ඛු පහානාරාමො හොතීති** දෙසනං ආරභි.

තත්ථ ආරමනං ආරාමො, අභිරතීති අත්ථො. පඤ්චවිධෙ පහානෙ ආරාමො අස්සාති **පහානාරාමො.** කාමච්ඡන්දං පජහන්තො රමති, නෙක්ඛම්මං භාවෙන්තො රමති, බ්‍යාපාදං පජහන්තො රමති…පෙ…. සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො රමති, අරහත්තමග්ගං භාවෙන්තො රමතීති එවං පහානෙ රතොති **පහානරතො** . වුත්තනයෙනෙව භාවනාය ආරාමො අස්සාති **භාවනාරාමො.** භාවනාය රතොති **භාවනාරතො.**

ඉමෙසු පන චතූසු අරියවංසෙසු පුරිමෙහි තීහි තෙරසන්නං ධුතඞ්ගානං චතුපච්චයසන්තොසස්ස ච වසෙන සකලං විනයපිටකං කථිතං හොති. භාවනාරාමෙන අවසෙසං පිටකද්වයං. ඉමං පන භාවනාරාමතං අරියවංසං කථෙන්තෙන භික්ඛුනා පටිසම්භිදාමග්ගෙ නෙක්ඛම්මපාළියා කථෙතබ්බො. දීඝනිකායෙ දසුත්තරසුත්තන්තපරියායෙන කථෙතබ්බො. මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානසුත්තන්තපරියායෙන කථෙතබ්බො. අභිධම්මෙ නිද්දෙසපරියායෙන කථෙතබ්බො.

තත්ථ **පටිසම්භිදාමග්ගෙ නෙක්ඛම්මපාළියාති** සො නෙක්ඛම්මං භාවෙන්තො රමති, කාමච්ඡන්දං පජහන්තො රමති. අබ්‍යාපාදං බ්‍යාපාදං. ආලොකසඤ්ඤං, ථිනමිද්ධං. අවික්ඛෙපං උද්ධච්චං. ධම්මවවත්ථානං, විචිකිච්ඡං. ඤාණං, අවිජ්ජං. පාමොජ්ජං, අරතිං. පඨමං ඣානං, පඤ්ච නීවරණෙ. දුතියං ඣානං, විතක්කවිචාරෙ. තතියං ඣානං, පීතිං. චතුත්ථං ඣානං, සුඛදුක්ඛෙ. ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං භාවෙන්තො රමති, රූපසඤ්ඤං පටිඝසඤ්ඤං නානත්තසඤ්ඤං පජහන්තො රමති. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං…පෙ…. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං භාවෙන්තො රමති, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං පජහන්තො රමති.

අනිච්චානුපස්සනං භාවෙන්තො රමති, නිච්චසඤ්ඤං පජහන්තො රමති. දුක්ඛානුපස්සනං, සුඛසඤ්ඤං. අනත්තානුපස්සනං, අත්තසඤ්ඤං. නිබ්බිදානුපස්සනං, නන්දිං. විරාගානුපස්සනං, රාගං. නිරොධානුපස්සනං, සමුදයං. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනං, ආදානං. ඛයානුපස්සනං, ඝනසඤ්ඤං. වයානුපස්සනං, ආයූහනං. විපරිණාමානුපස්සනං, ධුවසඤ්ඤං. අනිමිත්තානුපස්සනං, නිමිත්තං. අප්පණිහිතානුපස්සනං, පණිධිං. සුඤ්ඤතානුපස්සනං අභිනිවෙසං. අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනං, සාරාදානාභිනිවෙසං. යථාභූතඤාණදස්සනං, සම්මොහාභිනිවෙසං. ආදීනවානුපස්සනං, ආලයාභිනිවෙසං. පටිසඞ්ඛානුපස්සනං, අප්පටිසඞ්ඛං. විවට්ටානුපස්සනං, සංයොගාභිනිවෙසං. සොතාපත්තිමග්ගං , දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ. සකදාගාමිමග්ගං, ඔළාරිකෙ කිලෙසෙ. අනාගාමිමග්ගං, අණුසහගතෙ කිලෙසෙ. අරහත්තමග්ගං භාවෙන්තො රමති, සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො රමතීති එවං **පටිසම්භිදාමග්ගෙ** නෙක්ඛම්මපාළියා කථෙතබ්බො.

දීඝනිකායෙ දසුත්තරසුත්තන්තපරියායෙනාති එකං ධම්මං භාවෙන්තො රමති, එකං ධම්මං පජහන්තො රමති… පෙ…. දස ධම්මෙ භාවෙන්තො රමති, දස ධම්මෙ පජහන්තො රමති. කතමං එකං ධම්මං භාවෙන්තො රමති? කායගතාසතිං සාතසහගතං. ඉමං එකං ධම්මං භාවෙන්තො රමති. කතමං එකං ධම්මං පජහන්තො රමති? අස්මිමානං. ඉමං එකං ධම්මං පජහන්තො රමති. කතමෙ ද්වෙ ධම්මෙ…පෙ…. කතමෙ දස ධම්මෙ භාවෙන්තො රමති? දස කසිණායතනානි. ඉමෙ දස ධම්මෙ භාවෙන්තො රමති. කතමෙ දස ධම්මෙ පජහන්තො රමති? දස මිච්ඡත්තෙ. ඉමෙ දස ධම්මෙ පජහන්තො රමති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු භාවනාරාමො හොතීති එවං දීඝනිකායෙ දසුත්තරසුත්තන්තපරියායෙන කථෙතබ්බො.

මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානසුත්තන්තපරියායෙනාති එකායනො, භික්ඛවෙ, මග්ගො සත්තානං විසුද්ධියා, සොකපරිදෙවානං සමතික්කමාය, දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමාය, ඤායස්ස අධිගමාය, නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය යදිදං චත්තාරො සතිපට්ඨානා. කතමෙ චත්තාරො? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති… වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී… චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී… ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී… ‘අත්ථි ධම්මා’ති වා පනස්ස සති පච්චුපට්ඨිතා හොති යාවදෙව ඤාණමත්තාය පටිස්සතිමත්තාය අනිස්සිතො ච විහරති න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති. එවම්පි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු භාවනාරාමො හොති භාවනාරතො, පහානාරාමො හොති පහානරතො. පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ගච්ඡන්තො වා ගච්ඡාමීති පජානාති…පෙ…. පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සෙය්‍යථාපි පස්සෙය්‍ය සරීරං සිවථිකාය ඡඩ්ඩිතං…පෙ…. පූතීනි චුණ්ණකජාතානි. සො ඉමමෙව කායං උපසංහරති, අයම්පි ඛො කායො එවංධම්මො එවංභාවී එවංඅනතීතොති. ඉති අජ්ඣත්තං වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති…පෙ…. එවම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු භාවනාරාමො හොතීති එවං මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානසුත්තන්තපරියායෙන කථෙතබ්බො.

අභිධම්මෙ නිද්දෙසපරියායෙනාති සබ්බෙපි සඞ්ඛතෙ අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඩතො…පෙ…. සංකිලෙසිකධම්මතො පස්සන්තො රමති. අයං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු භාවනාරාමො හොතීති එවං නිද්දෙසපරියායෙන කථෙතබ්බො.

නෙව අත්තානුක්කංසෙතීති අජ්ජ මෙ සට්ඨි වා සත්තති වා වස්සානි අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති විපස්සනාය කම්මං කරොන්තස්ස, කො මයා සදිසො අත්ථීති එවං අත්තුක්කංසනං න කරොති. **න පරං වම්භෙතීති** අනිච්චං දුක්ඛන්ති

විපස්සනාමත්තකම්පි නත්ථි, කිං ඉමෙ විස්සට්ඨකම්මට්ඨානා චරන්තීති එවං පරං වම්භනං න කරොති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

310. **පධානානී**ති උත්තමවීරියානි. **සංවරපධාන**න්ති චක්ඛාදීනි සංවරන්තස්ස උප්පන්නවීරියං. **පහානපධාන**න්ති කාමවිතක්කාදයො පජහන්තස්ස උප්පන්නවීරියං. **භාවනාපධාන**න්ති බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙන්තස්ස උප්පන්නවීරියං. **අනුරක්ඛණාපධාන**න්ති සමාධිනිමිත්තං අනුරක්ඛන්තස්ස උප්පන්නවීරියං.

විවෙකනිස්සිතන්තිආදීසු විවෙකො විරාගො නිරොධොති තීණිපි නිබ්බානස්ස නාමානි. නිබ්බානඤ්හි උපධිවිවෙකත්තා **විවෙකො.** තං ආගම්ම රාගාදයො විරජ්ජන්තීති **විරාගො.** නිරුජ්ඣන්තීති **නිරොධො.** තස්මා ‘‘විවෙකනිස්සිත’’න්තිආදීසු ආරම්මණවසෙන අධිගන්තබ්බවසෙන වා නිබ්බානනිස්සිතන්ති අත්ථො. **වොස්සග්ගපරිණාමි**න්ති එත්ථ ද්වෙ වොස්සග්ගා පරිච්චාගවොස්සග්ගො ච පක්ඛන්දනවොස්සග්ගො ච. තත්ථ විපස්සනා තදඞ්ගවසෙන කිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච පරිච්චජතීති පරිච්චාගවොස්සග්ගො. මග්ගො ආරම්මණවසෙන නිබ්බානං පක්ඛන්දතීති පක්ඛන්දනවොස්සග්ගො. තස්මා වොස්සග්ගපරිණාමින්ති යථා භාවියමානො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො වොස්සග්ගත්ථාය පරිණමති, විපස්සනාභාවඤ්ච මග්ගභාවඤ්ච පාපුණාති, එවං භාවෙතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

භද්දකන්ති භද්දකං. **සමාධිනිමිත්තං** වුච්චති අට්ඨිකසඤ්ඤාදිවසෙන අධිගතො සමාධියෙව. **අනුරක්ඛතී**ති සමාධිපරිබන්ධකධම්මෙ රාගදොසමොහෙ සොධෙන්තො රක්ඛති. එත්ථ ච අට්ඨිකසඤ්ඤාදිකා පඤ්චෙව සඤ්ඤා වුත්තා. ඉමස්මිං පන ඨානෙ දසපි අසුභානි විත්ථාරෙත්වා කථෙතබ්බානි. තෙසං විත්ථාරො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තොයෙව.

ධම්මෙ ඤාණන්ති එකපටිවෙධවසෙන චතුසච්චධම්මෙ ඤාණං චතුසච්චබ්භන්තරෙ නිරොධසච්චෙ ධම්මෙ ඤාණඤ්ච . යථාහ – ‘‘තත්ථ කතමං ධම්මෙ ඤාණං? චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු ඤාණ’’න්ති (විභ. 796). **අන්වයෙ ඤාණ**න්ති චත්තාරි සච්චානි පච්චක්ඛතො දිස්වා යථා ඉදානි, එවං අතීතෙපි අනාගතෙපි ඉමෙව පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චං, අයමෙව තණ්හා සමුදයසච්චං, අයමෙව නිරොධො නිරොධසච්චං, අයමෙව මග්ගො මග්ගසච්චන්ති එවං තස්ස ඤාණස්ස අනුගතියං ඤාණං. තෙනාහ – ‘‘සො ඉමිනා ධම්මෙන ඤාතෙන දිට්ඨෙන පත්තෙන විදිතෙන පරියොගාළ්හෙන අතීතානාගතෙන නයං නෙතී’’ති. **පරියෙ ඤාණ**න්ති පරෙසං චිත්තපරිච්ඡෙදෙ ඤාණං. යථාහ – ‘‘තත්ථ කතමං පරියෙ ඤාණං? ඉධ භික්ඛු පරසත්තානං පරපුග්ගලානං චෙතසා චෙතො පරිච්ච ජානාතී’’ති (විභ. 796) විත්ථාරෙතබ්බං. ඨපෙත්වා පන ඉමානි තීණි ඤාණානි අවසෙසං **සම්මුතිඤාණං** නාම. යථාහ – ‘‘තත්ථ කතමං සම්මුතිඤාණං? ඨපෙත්වා ධම්මෙ ඤාණං ඨපෙත්වා අන්වයෙ ඤාණං ඨපෙත්වා පරිච්ඡෙදෙ ඤාණං අවසෙසං සම්මුතිඤාණ’’න්ති (විභ. 796).

දුක්ඛෙ ඤාණාදීහි අරහත්තං පාපෙත්වා එකස්ස භික්ඛුනො නිග්ගමනං චතුසච්චකම්මට්ඨානං කථිතං. තත්ථ ද්වෙ සච්චානි වට්ටං, ද්වෙ විවට්ටං, වට්ටෙ අභිනිවෙසො හොති, නො විවට්ටෙ. ද්වීසු සච්චෙසු ආචරියසන්තිකෙ පරියත්තිං උග්ගහෙත්වා කම්මං කරොති, ද්වීසු සච්චෙසු ‘‘නිරොධසච්චං නාම ඉට්ඨං කන්තං මනාපං, මග්ගසච්චං නාම ඉට්ඨං කන්තං මනාප’’න්ති සවනවසෙන කම්මං කරොති. ද්වීසු සච්චෙසු උග්ගහපරිපුච්ඡාසවනධාරණසම්මසනපටිවෙධො වට්ටති, ද්වීසු සවනපටිවෙධො වට්ටති. තීණි කිච්චවසෙන පටිවිජ්ඣති, එකං ආරම්මණවසෙන. ද්වෙ සච්චානි දුද්දසත්තා ගම්භීරානි, ද්වෙ ගම්භීරත්තා දුද්දසානි.

සොතාපත්තියඞ්ගාදිචතුක්කවණ්ණනා

311. **සොතාපත්තියඞ්ගානී**ති සොතාපත්තියා අඞ්ගානි, සොතාපත්තිමග්ගස්ස පටිලාභකාරණානීති අත්ථො. **සප්පුරිසසංසෙවො**ති බුද්ධාදීනං සප්පුරිසානං උපසඞ්කමිත්වා සෙවනං. **සද්ධම්මස්සවන**න්ති සප්පායස්ස තෙපිටකධම්මස්ස සවනං. **යොනිසොමනසිකාරො**ති අනිච්චාදිවසෙන මනසිකාරො. **ධම්මානුධම්මප්පටිපත්තී**ති ලොකුත්තරධම්මස්ස අනුධම්මභූතාය පුබ්බභාගපටිපත්තියා පටිපජ්ජනං.

අවෙච්චප්පසාදෙනාති අචලප්පසාදෙන. ‘‘ඉතිපි සො භගවා’’තිආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතානි. ඵලධාතුආහාරචතුක්කානි උත්තානත්ථානෙව. අපිචෙත්ථ ලූඛපණීතවත්ථුවසෙන ඔළාරිකසුඛුමතා වෙදිතබ්බා.

විඤ්ඤාණට්ඨිතියොති විඤ්ඤාණං එතාසු තිට්ඨතීති විඤ්ඤාණට්ඨිතියො. ආරම්මණට්ඨිතිවසෙනෙතං වුත්තං. **රූපූපාය**න්ති රූපං උපගතං හුත්වා. පඤ්චවොකාරභවස්මිඤ්හි අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං රූපක්ඛන්ධං නිස්සාය තිට්ඨති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **රූපාරම්මණ**න්ති රූපක්ඛන්ධගොචරං රූපපතිට්ඨිතං හුත්වා. **නන්දූපසෙචන**න්ති ලොභසහගතං සම්පයුත්තනන්දියාව උපසිත්තං හුත්වා. ඉතරං උපනිස්සයකොටියා. **වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජතී**ති සට්ඨිපි සත්තතිපි වස්සානි එවං පවත්තමානං වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජති. **වෙදනූපායාදීසුපි** එසෙව නයො. ඉමෙහි පන තීහි පදෙහි චතුවොකාරභවෙ අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං වුත්තං. තස්ස යාවතායුකං පවත්තනවසෙන වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජනා වෙදිතබ්බා. චතුක්කවසෙන පන දෙසනාය ආගතත්තා විඤ්ඤාණූපායන්ති න වුත්තං. එවං

වුච්චමානෙ ච ‘‘කතමං නු ඛො එත්ථ කම්මවිඤ්ඤාණං, කතමං විපාකවිඤ්ඤාණ’’න්ති සම්මොහො භවෙය්‍ය, තස්මාපි න වුත්තං. **අගතිගමනානි** විත්ථාරිතානෙව.

චීවරහෙතූති තත්ථ මනාපං චීවරං ලභිස්සාමීති චීවරකාරණා උප්පජ්ජති. **ඉති භවාභවහෙතූ**ති එත්ථ **ඉතී**ති නිදස්සනත්ථෙ නිපාතො. යථා චීවරාදිහෙතු, එවං භවාභවහෙතුපීති අත්ථො. **භවාභවො**ති චෙත්ථ පණීතපණීතතරානි තෙලමධුඵාණිතාදීනි අධිප්පෙතානි. ඉමෙසං පන චතුන්නං තණ්හුප්පාදානං පහානත්ථාය පටිපාටියාව චත්තාරො අරියවංසා දෙසිතාති වෙදිතබ්බා. **පටිපදාචතුක්කං** හෙට්ඨා වුත්තමෙව. අක්ඛමාදීසු පධානකරණකාලෙ සීතාදීනි න ඛමතීති **අක්ඛමා.** ඛමතීති **ඛමා.** ඉන්ද්‍රියදමනං **දමා.** ‘‘උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතී’’තිආදිනා නයෙන විතක්කසමනං **සමා.**

ධම්මපදානීති ධම්මකොට්ඨාසානි. අනභිජ්ඣා ධම්මපදං නාම අලොභො වා අලොභසීසෙන අධිගතජ්ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානානි වා. අබ්‍යාපාදො ධම්මපදං නාම අකොපො වා මෙත්තාසීසෙන අධිගතජ්ඣානාදීනි වා. සම්මාසති ධම්මපදං නාම සුප්පට්ඨිතසති වා සතිසීසෙන අධිගතජ්ඣානාදීනි වා. සම්මාසමාධි ධම්මපදං නාම සමාපත්ති වා අට්ඨසමාපත්තිවසෙන අධිගතජ්ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානානි වා. දසාසුභවසෙන වා අධිගතජ්ඣානාදීනි අනභිජ්ඣා ධම්මපදං. චතුබ්‍රහ්මවිහාරවසෙන අධිගතානි අබ්‍යාපාදො ධම්මපදං. දසානුස්සතිආහාරෙපටිකූලසඤ්ඤාවසෙන අධිගතානි සම්මාසති ධම්මපදං. දසකසිණආනාපානවසෙන අධිගතානි සම්මාසමාධි ධම්මපදන්ති.

ධම්මසමාදානෙසු පඨමං අචෙලකපටිපදා. දුතියං තිබ්බකිලෙසස්ස අරහත්තං ගහෙතුං අසක්කොන්තස්ස අස්සුමුඛස්සාපි රුදතො පරිසුද්ධබ්‍රහ්මචරියචරණං. තතියං කාමෙසු පාතබ්‍යතා. චතුත්ථං චත්තාරො පච්චයෙ අලභමානස්සාපි ඣානවිපස්සනාවසෙන සුඛසමඞ්ගිනො සාසනබ්‍රහ්මචරියං.

ධම්මක්ඛන්ධාති එත්ථ ගුණට්ඨෙන ඛන්ධට්ඨෙන. **සීලක්ඛන්ධො**ති සීලගුණො. එත්ථ ච ඵලසීලං අධිප්පෙතං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. ඉති චතූසුපි ඨානෙසු ඵලමෙව වුත්තං.

බලානීති උපත්ථම්භනට්ඨෙන අකම්පියට්ඨෙන ච බලානි. තෙසං පටිපක්ඛෙහි කොසජ්ජාදීහි අකම්පනියතා වෙදිතබ්බා. සබ්බානිපි සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙන ලොකියලොකුත්තරානෙව කථිතානි.

අධිට්ඨානානීති එත්ථ **අධී**ති උපසග්ගමත්තං. අත්ථතො පන තෙන වා තිට්ඨන්ති, තත්ථ වා තිට්ඨන්ති, ඨානමෙව වා තංතංගුණාධිකානං පුරිසානං අධිට්ඨානං, පඤ්ඤාව අධිට්ඨානං **පඤ්ඤාධිට්ඨානං.** එත්ථ ච පඨමෙන අග්ගඵලපඤ්ඤා. දුතියෙන වචීසච්චං. තතියෙන ආමිසපරිච්චාගො. චතුත්ථෙන කිලෙසූපසමො කථිතොති වෙදිතබ්බො. පඨමෙන ච කම්මස්සකතපඤ්ඤං විපස්සනාපඤ්ඤං වා ආදිං කත්වා ඵලපඤ්ඤා කථිතා. දුතියෙන වචීසච්චං ආදිං කත්වා පරමත්ථසච්චං නිබ්බානං. තතියෙන ආමිසපරිච්චාගං ආදිං කත්වා අග්ගමග්ගෙන කිලෙසපරිච්චාගො. චතුත්ථෙන සමාපත්තිවික්ඛම්භිතෙ කිලෙසෙ ආදිං කත්වා අග්ගමග්ගෙන කිලෙසවූපසමො. පඤ්ඤාධිට්ඨානෙන වා එකෙන අරහත්තඵලපඤ්ඤා කථිතා. සෙසෙහි පරමත්ථසච්චං. සච්චාධිට්ඨානෙන වා එකෙන පරමත්ථසච්චං කථිතං. සෙසෙහි අරහත්තපඤ්ඤාති **මූසිකාභයත්ථෙරො** ආහ.

පඤ්හබ්‍යාකරණාදිචතුක්කවණ්ණනා

312. **පඤ්හබ්‍යාකරණානි** මහාපදෙසකථාය විත්ථාරිතානෙව.

කණ්හන්ති කාළකං දසඅකුසලකම්මපථකම්මං. **කණ්හවිපාකන්ති** අපායෙ නිබ්බත්තනතො කාළකවිපාකං. **සුක්කන්ති** පණ්ඩරං කුසලකම්මපථකම්මං. **සුක්කවිපාකන්ති** සග්ගෙ නිබ්බත්තනතො පණ්ඩරවිපාකං. **කණ්හසුක්කන්ති** මිස්සකකම්මං. **කණ්හසුක්කවිපාකන්ති** සුඛදුක්ඛවිපාකං. මිස්සකකම්මඤ්හි කත්වා අකුසලෙන තිරච්ඡානයොනියං මඞ්ගලහත්ථිට්ඨානාදීසු උප්පන්නො කුසලෙන පවත්තෙ සුඛං වෙදයති. කුසලෙන රාජකුලෙපි නිබ්බත්තො අකුසලෙන පවත්තෙ දුක්ඛං වෙදයති. **අකණ්හඅසුක්කන්ති** කම්මක්ඛයකරං චතුමග්ගඤාණං අධිප්පෙතං. තඤ්හි යදි කණ්හං භවෙය්‍ය, කණ්හවිපාකං දදෙය්‍ය. යදි සුක්කං භවෙය්‍ය, සුක්කවිපාකං දදෙය්‍ය. උභයවිපාකස්ස පන අදානතො අකණ්හාසුක්කවිපාකත්තා අකණ්හං අසුක්කන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො.

සච්ඡිකරණීයාති පච්චක්ඛකරණෙන චෙව පටිලාභෙන ච සච්ඡිකාතබ්බා. **චක්ඛුනා**ති දිබ්බචක්ඛුනා. **කායෙනා**ති සහජාතනාමකායෙන. **පඤ්ඤාය**ාති අරහත්තඵලඤාණෙන.

ඔඝාති වට්ටස්මිං සත්තෙ ඔහනන්ති ඔසීදාපෙන්තීති ඔඝා. තත්ථ පඤ්චකාමගුණිකො රාගො **කාමොඝො.** රූපාරූපභවෙසු ඡන්දරාගො **භවොඝො.** තථා ඣානනිකන්ති සස්සතදිට්ඨිසහගතො ච රාගො. ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො **දිට්ඨොඝො.**

වට්ටස්මිං යොජෙන්තීති **යොගා.** තෙ ඔඝා විය වෙදිතබ්බා.

විසංයොජෙන්තීති **විසඤ්ඤොගා.** තත්ථ අසුභජ්ඣානං කාමයොගවිසංයොගො. තං පාදකං කත්වා අධිගතො අනාගාමිමග්ගො එකන්තෙනෙව **කාමයොගවිසඤ්ඤොගො** නාම. අරහත්තමග්ගො **භවයොගවිසඤ්ඤොගො** නාම. සොතාපත්තිමග්ගො **දිට්ඨියොගවිසඤ්ඤොගො** නාම. අරහත්තමග්ගො **අවිජ්ජායොගවිසඤ්ඤොගො** නාම.

ගන්ථනවසෙන **ගන්ථා.** වට්ටස්මිං නාමකායඤ්චෙව රූපකායඤ්ච ගන්ථති බන්ධති පලිබුන්ධතීති **කායගන්ථො. ඉදංසච්චාභිනිවෙසොති** ඉදමෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤන්ති එවං පවත්තො දිට්ඨාභිනිවෙසො.

උපාදානානීති ආදානග්ගහණානි. කාමොති රාගො, සොයෙව ගහණට්ඨෙන උපාදානන්ති **කාමුපාදානං.** දිට්ඨීති මිච්ඡාදිට්ඨි, සාපි ගහණට්ඨෙන උපාදානන්ති **දිට්ඨුපාදානං.** ඉමිනා සුද්ධීති එවං සීලවතානං ගහණං **සීලබ්බතුපාදානං.** අත්තාති එතෙන වදන්ති චෙව උපාදියන්ති චාති **අත්තවාදුපාදානං.**

යොනියොති කොට්ඨාසා. අණ්ඩෙ ජාතාති **අණ්ඩජා.** ජලාබුම්හි ජාතාති **ජලාබුජා.** සංසෙදෙ ජාතාති **සංසෙදජා.** සයනස්මිං පූතිමච්ඡාදීසු ච නිබ්බත්තානමෙතං අධිවචනං. වෙගෙන ආගන්ත්වා උපපතිතා වියාති **ඔපපාතිකා.** තත්ථ දෙවමනුස්සෙසු සංසෙදජඔපපාතිකානං අයං විසෙසො. සංසෙදජා මන්දා දහරා හුත්වා නිබ්බත්තන්ති. ඔපපාතිකා සොළසවස්සුද්දෙසිකා හුත්වා. මනුස්සෙසු හි භුම්මදෙවෙසු ච ඉමා චතස්සොපි යොනියො ලබ්භන්ති. තථා තිරච්ඡානෙසු සුපණ්ණනාගාදීසු. වුත්තඤ්හෙතං – ''තත්ථ, භික්ඛවෙ, අණ්ඩජා සුපණ්ණා අණ්ඩජෙව නාගෙ හරන්ති, න ජලාබුජෙ න සංසෙදජෙ න ඔපපාතිකෙ''ති (සං. නි. 3.393). චාතුමහාරාජිකතො පට්ඨාය උපරිදෙවා ඔපපාතිකායෙව . තථා නෙරයිකා. පෙතෙසු චතස්සොපි ලබ්භන්ති. **ගබ්භාවක්කන්තියො** සම්පසාදනීයෙ කථිතා එව.

අත්තභාවපටිලාභෙසු පඨමො ඛිඩ්ඩාපදොසිකවසෙන වෙදිතබ්බො. දුතියො ඔරබ්භිකාදීහි ඝාතියමානඋරබ්භාදිවසෙන. තතියො මනොපදොසිකාවසෙන. චතුත්ථො චාතුමහාරාජිකෙ උපාදාය උපරිසෙසදෙවතාවසෙන. තෙ හි දෙවා නෙව අත්තසඤ්චෙතනාය මරන්ති, න පරසඤ්චෙතනාය.

දක්ඛිණාවිසුද්ධාදිචතුක්කවණ්ණනා

313. **දක්ඛිණාවිසුද්ධියොති** දානසඞ්ඛාතා දක්ඛිණා විසුජ්ඣන්ති මහප්ඵලා හොන්ති එතාහීති **දක්ඛිණාවිසුද්ධියො.**

දායකතො විසුජ්ඣති, නො පටිග්ගාහකතොති යත්ථ දායකො සීලවා හොති, ධම්මෙනුප්පන්නං දෙය්‍යධම්මං දෙති, පටිග්ගාහකො දුස්සීලො. අයං දක්ඛිණා වෙස්සන්තරමහාරාජස්ස දක්ඛිණාසදිසා. **පටිග්ගාහකතො විසුජ්ඣති, නො දායකතොති** යත්ථ පටිග්ගාහකො සීලවා හොති, දායකො දුස්සීලො, අධම්මෙනුප්පන්නං දෙති, අයං දක්ඛිණා චොරඝාතකස්ස දක්ඛිණාසදිසා. **නෙව දායකතො විසුජ්ඣති, නො පටිග්ගාහකතොති** යත්ථ උභොපි දුස්සීලා දෙය්‍යධම්මොපි අධම්මෙන නිබ්බත්තො. විපරියායෙන චතුත්ථා වෙදිතබ්බා.

සඞ්ගහවත්ථූනීති සඞ්ගහකාරණානි. තානි හෙට්ඨා විභත්තානෙව.

අනරියවොහාරාති අනරියානං ලාමකානං වොහාරා.

අරියවොහාරාති අරියානං සප්පුරිසානං වොහාරා.

දිට්ඨවාදිතාති දිට්ඨං මයාති එවං වාදිතා. එත්ථ ච තංතංසමුට්ඨාපකචෙතනාවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අත්තන්තපාදිචතුක්කවණ්ණනා

314. **අත්තන්තපාදීසු** පඨමො අචෙලකො. දුතියො ඔරබ්භිකාදීසු අඤ්ඤතරො. තතියො යඤ්ඤයාජකො. චතුත්ථො සාසනෙ සම්මාපටිපන්නො.

අත්තහිතාය පටිපන්නාදීසු පඨමො යො සයං සීලාදිසම්පන්නො, පරං සීලාදීසු න සමාදපෙති ආයස්මා වක්කලිත්ථෙරො විය. දුතියො යො අත්තනා න සීලාදිසම්පන්නො, පරං සීලාදීසු සමාදපෙති ආයස්මා උපනන්දො විය. තතියො යො නෙවත්තනා සීලාදිසම්පන්නො, පරං සීලාදීසු න සමාදපෙති දෙවදත්තො විය. චතුත්ථො යො අත්තනා ච සීලාදිසම්පන්නො පරඤ්ච සීලාදීසු සමාදපෙති ආයස්මා මහාකස්සපො විය.

තමාදීසු **තමොති** අන්ධකාරභූතො. **තමපරායණොති** තමමෙව පරං අයනං ගති අස්සාති තමපරායණො. එවං සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච පඨමො නීචෙ චණ්ඩාලාදිකුලෙ දුජ්ජීවිතෙ හීනත්තභාවෙ නිබ්බත්තිත්වා

තීණි දුච්චරිතානි පරිපූරෙති. දුතියො තථාවිධො හුත්වා තීණි සුචරිතානි පරිපූරෙති. තතියො උළාරෙ ඛත්තියකුලෙ බහුඅන්නපානෙ සම්පන්නත්තභාවෙ නිබ්බත්තිත්වා තීණි දුච්චරිතානි පරිපූරෙති. චතුත්ථො තාදිසොව හුත්වා තීණි සුචරිතානි පරිපූරෙති.

සමණමචලොති සමණඅචලො. ම-කාරො පදසන්ධිමත්තං. සො සොතාපන්නො වෙදිතබ්බො. සොතාපන්නො හි චතූහි වාතෙහි ඉන්දඛීලො විය පරප්පවාදෙහි අකම්පියො. අචලසද්ධාය සමන්නාගතොති **සමණමචලො.** වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘කතමො ච පුග්ගලො සමණමචලො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා’’ති (පු. ප. 190) විත්ථාරො. රාගදොසානං පන තනුභූතත්තා සකදාගාමී **සමණපදුමො** නාම. තෙනාහ – ‘‘කතමො පන පුග්ගලො සමණපදුමො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො සමණපදුමො’’ති (පු. ප. 190). රාගදොසානං අභාවා ඛිප්පමෙව පුප්ඵිස්සතීති අනාගාමී **සමණපුණ්ඩරීකො** නාම. තෙනාහ – ‘‘කතමො ච පුග්ගලො සමණපුණ්ඩරීකො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං… පෙ.… අයං වුච්චති පුග්ගලො සමණපුණ්ඩරීකො’’ති (පු. ප. 190). අරහා පන සබ්බෙසම්පි ගන්ථකාරකිලෙසානං අභාවා සමණෙසු **සමණසුඛුමාලො** නාම. තෙනාහ – ‘‘කතමො ච පුග්ගලො සමණෙසු සමණසුඛුමාලො? ඉධෙකච්චො ආසවානං ඛයා…පෙ.… උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති පුග්ගලො සමණෙසු සමණසුඛුමාලො’’ති.

‘‘ඉමෙ ඛො , ආවුසො’’තිආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති සමපඤ්ඤාසාය චතුක්කානං වසෙන ද්වෙපඤ්ඤසතානි කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

චතුක්කවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චකවණ්ණනා

315. ඉති චතුක්කවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි පඤ්චකවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ පඤ්චසු ඛන්ධෙසු **රූපක්ඛන්ධො** ලොකියො. සෙසා **ලොකියලොකුත්තරා. උපාදානක්ඛන්ධා** ලොකියාව. විත්ථාරතො පන ඛන්ධකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා. **කාමගුණා** හෙට්ඨා විත්ථාරිතාව.

සුකතදුක්කටාදීහි ගන්තබ්බාති **ගතියො. නිරයොති** නිරස්සාදො. සහොකාසෙන ඛන්ධා කථිතා. තතො පරෙසු තීසු නිබ්බත්තා ඛන්ධාව වුත්තා. චතුත්ථෙ ඔකාසොපි.

ආවාසෙ මච්ඡරියං **ආවාසමච්ඡරියං.** තෙන සමන්නාගතො භික්ඛු ආගන්තුකං දිස්වා ‘‘එත්ථ චෙතියස්ස වා සඞ්ඝස්ස වා පරික්ඛාරො ඨපිතො’’තිආදීනි වත්වා සඞ්ඝිකම්පි ආවාසං නිවාරෙති. සො කාලඞ්කත්වා පෙතො වා අජගරො වා හුත්වා නිබ්බත්තති. කුලෙ මච්ඡරියං **කුලමච්ඡරියං.** තෙන සමන්නාගතො භික්ඛු තෙහි කාරණෙහි අත්තනො උපට්ඨාකකුලෙ අඤ්ඤෙසං පවෙසනම්පි නිවාරෙති. ලාභෙ මච්ඡරියං **ලාභමච්ඡරියං.** තෙන සමන්නාගතො භික්ඛු සඞ්ඝිකම්පි ලාභං මච්ඡරායන්තො යථා අඤ්ඤෙ න ලභන්ති, එවං කරොති. වණ්ණෙ මච්ඡරියං **වණ්ණමච්ඡරියං. වණ්ණොති** චෙත්ථ සරීරවණ්ණොපි ගුණවණ්ණොපි වෙදිතබ්බො. පරියත්තිධම්මෙ මච්ඡරියං **ධම්මමච්ඡරියං.** තෙන සමන්නාගතො භික්ඛු ‘‘ඉමං ධම්මං පරියාපුණිත්වා එසො මං අභිභවිස්සතී’’ති අඤ්ඤස්ස න දෙති. යො පන ධම්මානුග්ගහෙන වා පුග්ගලානුග්ගහෙන වා න දෙති, න තං මච්ඡරියං.

චිත්තං නිවාරෙන්ති පරියොනන්ධන්තීති **නීවරණානි.** කාමච්ඡන්දො නීවරණපත්තො අරහත්තමග්ගවජ්ඣො. කාමරාගානුසයො කාමරාගසංයොජනපත්තො අනාගාමිමග්ගවජ්ඣො. ථීනං චිත්තගෙලඤ්ඤං . මිද්ධං ඛන්ධත්තයගෙලඤ්ඤං. උභයම්පි අරහත්තමග්ගවජ්ඣං. තථා උද්ධච්චං. කුක්කුච්චං අනාගාමිමග්ගවජ්ඣං. විචිකිච්ඡා පඨමමග්ගවජ්ඣා.

සංයොජනානීති බන්ධනානි. තෙහි පන බද්ධෙසු පුග්ගලෙසු රූපාරූපභවෙ නිබ්බත්තා සොතාපන්නසකදාගාමිනො අන්තොබද්ධා බහිසයිතා නාම. තෙසඤ්හි කාමභවෙ බන්ධනං. කාමභවෙ අනාගාමිනො බහිබද්ධා අන්තොසයිතා නාම. තෙසඤ්හි රූපාරූපභවෙ බන්ධනං. කාමභවෙ සොතාපන්නසකදාගාමිනො අන්තොබද්ධා අන්තොසයිතා නාම. රූපාරූපභවෙ අනාගාමිනො බහිබද්ධා බහිසයිතා නාම. ඛීණාසවො සබ්බත්ථ අබන්ධනො.

සික්ඛිතබ්බං පදං **සික්ඛාපදං,** සික්ඛාකොට්ඨාසොති අත්ථො. සික්ඛාය වා පදං සික්ඛාපදං, අධිචිත්තඅධිපඤ්ඤාසික්ඛාය අධිගමුපායොති අත්ථො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පන සික්ඛාපදකථා විභඞ්ගප්පකරණෙ සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ ආගතා එව.

අභබ්බට්ඨානාදිපඤ්චකවණ්ණනා

316. ''අභබ්බො, ආවුසො, ඛීණාසවො භික්ඛු සඤ්චිච්ච පාණ''න්තිආදි දෙසනාසීසමෙව, සොතාපන්නාදයොපි පන අභබ්බා. පුථුජ්ජනඛීණාසවානං නින්දාපසංසත්ථම්පි එවං වුත්තං. පුථුජ්ජනො නාම ගාරය්හො, මාතුඝාතාදීනිපි කරොති . ඛීණාසවො පන පාසංසො, කුන්ථකිපිල්ලිකඝාතාදීනිපි න කරොතීති.

බ්‍යසනෙසු ව්‍යසස්සතීති බ්‍යසනං, හිතසුඛං ඛිපති විද්ධංසෙතීති අත්ථො. ඤාතීනං බ්‍යසනං **ඤාතිබ්‍යසනං,** චොරරොගභයාදීහි ඤාතිවිනාසොති අත්ථො. භොගානං බ්‍යසනං **භොගබ්‍යසනං,** රාජචොරාදිවසෙන භොගවිනාසොති අත්ථො. රොගො එව බ්‍යසනං **රොගබ්‍යසනං.** රොගො හි ආරොග්‍යං බ්‍යසති විනාසෙතීති බ්‍යසනං, සීලස්ස බ්‍යසනං **සීලබ්‍යසනං.** දුස්සීල්‍යස්සෙතං නාමං. සම්මාදිට්ඨිං විනාසයමානා උප්පන්නා දිට්ඨි එව බ්‍යසනං **දිට්ඨිබ්‍යසනං.** එත්ථ ච ඤාතිබ්‍යසනාදීනි තීණි නෙව අකුසලානි න තිලක්ඛණාහතානි. සීලදිට්ඨිබ්‍යසනද්වයං අකුසලං තිලක්ඛණාහතං. තෙනෙව ''නාවුසො, සත්තා ඤාතිබ්‍යසනහෙතු වා''තිආදිමාහ.

ඤාතිසම්පදාති ඤාතීනං සම්පදා පාරිපූරී බහුභාවො. **භොගසම්පදායපි** එසෙව නයො. ආරොග්‍යස්ස සම්පදා **ආරොග්‍යසම්පදා.** පාරිපූරී දීඝරත්තං අරොගතා. **සීලදිට්ඨිසම්පදාසුපි** එසෙව නයො . ඉධාපි ඤාතිසම්පදාදයො නො කුසලා, න තිලක්ඛණාහතා. සීලදිට්ඨිසම්පදා කුසලා, තිලක්ඛණාහතා. තෙනෙව ''නාවුසො, සත්තා ඤාතිසම්පදාහෙතු වා''තිආදිමාහ.

සීලවිපත්තිසීලසම්පත්තිකථා මහාපරිනිබ්බානෙ විත්ථාරිතාව.

චොදකෙනාති වත්ථුසංසන්දස්සනා, ආපත්තිසංසන්දස්සනා, සංවාසප්පටික්ඛෙපො, සාමීචිප්පටික්ඛෙපොති චතූහි චොදනාවත්ථූහි චොදයමානෙන. **කාලෙන වක්ඛාමි නො අකාලෙනාති** එත්ථ චුදිතකස්ස කාලො කථිතො, න චොදකස්ස. පරං චොදෙන්තෙන හි පරිසමජ්ඣෙ වා උපොසථපවාරණග්ගෙ වා ආසනසාලාභොජනසාලාදීසු වා න චොදෙතබ්බං. දිවාට්ඨානෙ නිසින්නකාලෙ ''කරොතායස්මා ඔකාසං, අහං ආයස්මන්තං වත්තුකාමො''ති එවං ඔකාසං කාරෙත්වා චොදෙතබ්බං. පුග්ගලං පන උපපරික්ඛිත්වා යො ලොලපුග්ගලො අභූතං වත්වා භික්ඛූනං අයසං ආරොපෙති, සො ඔකාසකම්මං විනාපි චොදෙතබ්බො. **භූතෙනාති** තච්ඡෙන සභාවෙන. **සණ්හෙනාති** මට්ඨෙන මුදුකෙන. **අත්ථසඤ්හිතෙනාති** අත්ථකාමතාය හිතකාමතාය උපෙතෙන.

පධානියඞ්ගපඤ්චකවණ්ණනා

317. **පධානියඞ්ගානීති** පධානං වුච්චති පදහනං, පධානමස්ස අත්ථීති පධානියො, පධානියස්ස භික්ඛුනො අඞ්ගානි **පධානියඞ්ගානි. සද්ධොති** සද්ධාය සමන්නාගතො. සද්ධා පනෙසා ආගමනසද්ධා, අධිගමනසද්ධා, ඔකප්පනසද්ධා, පසාදසද්ධාති චතුබ්බිධා. තත්ථ සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං සද්ධා අභිනීහාරතො ආගතත්තා **ආගමනසද්ධා** නාම. අරියසාවකානං පටිවෙධෙන අධිගතත්තා **අධිගමනසද්ධා** නාම. බුද්ධො ධම්මො සඞ්ඝොති වුත්තෙ අචලභාවෙන ඔකප්පනං **ඔකප්පනසද්ධා** නාම. පසාදුප්පත්ති **පසාදසද්ධා** නාම. ඉධ ඔකප්පනසද්ධා අධිප්පෙතා. **බොධින්ති** චතුත්ථමග්ගඤාණං. තං සුප්පටිවිද්ධං තථාගතෙනාති සද්දහති. දෙසනාසීසමෙව චෙතං, ඉමිනා පන අඞ්ගෙන තීසුපි රතනෙසු සද්ධා අධිප්පෙතා. යස්ස හි බුද්ධාදීසු පසාදො බලවා, තස්ස පධානවීරියං ඉජ්ඣති. **අප්පාබාධොති** අරොගො. **අප්පාතඞ්කොති** නිද්දුක්ඛො. **සමවෙපාකිනියාති** සමවිපාචනියා. **ගහණියාති** කම්මජතෙජොධාතුයා. **නාතිසීතාය නාච්චුණ්හායාති** අතිසීතගහණිකො සීතභීරු හොති, අච්චුණ්හගහණිකො උණ්හභීරු හොති, තෙසං පධානං න ඉජ්ඣති. මජ්ඣිමගහණිකස්ස ඉජ්ඣති. තෙනාහ – ''මජ්ඣිමාය පධානක්ඛමායා''ති. **යථාභූතං අත්තානං ආවිකත්තාති** යථාභූතං අත්තනො අගුණං පකාසෙතා. **උදයත්ථගාමිනියාති** උදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච ගන්තුං පරිච්ඡින්දිතුං සමත්ථාය, එතෙන පඤ්ඤාසලක්ඛණපරිග්ගාහකං උදයබ්බයඤාණං වුත්තං . **අරියායාති** පරිසුද්ධාය. **නිබ්බෙධිකායාති** අනිබ්බිද්ධපුබ්බෙ ලොභක්ඛන්ධාදයො නිබ්බිජ්ඣිතුං සමත්ථාය. **සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනියාති** තදඞ්ගවසෙන කිලෙසානං පහීනත්තා යං යං දුක්ඛං ඛීයති, තස්ස තස්ස දුක්ඛස්ස ඛයගාමිනියා. ඉති සබ්බෙහි ඉමෙහි පදෙහි විපස්සනාපඤ්ඤාව කථිතා. දුප්පඤ්ඤස්ස හි පධානං න ඉජ්ඣති.

සුද්ධාවාසාදිපඤ්චකවණ්ණනා

318. **සුද්ධාවාසාති** සුද්ධා ඉධ ආවසිංසු ආවසන්ති ආවසිස්සන්ති වාති සුද්ධාවාසා. සුද්ධාති කිලෙසමලරහිතා අනාගාමිඛීණාසවා. **අවිහාතිආදීසු** යං වත්තබ්බං, තං මහාපදානෙ වුත්තමෙව.

අනාගාමීසු ආයුනො මජ්ඣං අනතික්කමිත්වා අන්තරාව කිලෙසපරිනිබ්බානං අරහත්තං පත්තො **අන්තරාපරිනිබ්බායී** නාම. මජ්ඣං උපහච්ච අතික්කමිත්වා පත්තො **උපහච්චපරිනිබ්බායී** නාම. අසඞ්ඛාරෙන අප්පයොගෙන අකිලමන්තො සුඛෙන පත්තො **අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී** නාම. සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන කිලමන්තො දුක්ඛෙන පත්තො **සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී** නාම. ඉමෙ චත්තාරො පඤ්චසුපි සුද්ධාවාසෙසු ලබ්භන්ති. **උද්ධංසොතොඅකනිට්ඨගාමීති** එත්ථ පන චතුක්කං වෙදිතබ්බං. යො හි අවිහාතො පට්ඨාය චත්තාරො දෙවලොකෙ සොධෙත්වා අකනිට්ඨං ගන්ත්වා පරිනිබ්බායති, අයං උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී නාම. යො අවිහාතො දුතියං වා

තතියං වා චතුත්ථං වා දෙවලොකං ගන්ත්වා පරිනිබ්බායති, අයං උද්ධංසොතො න අකනිට්ඨගාමී නාම. යො කාමභවතො අකනිට්ඨෙසු නිබ්බත්තිත්වා පරිනිබ්බායති, අයං න උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී නාම. යො හෙට්ඨා චතූසු දෙවලොකෙසු තත්ථ තත්ථෙව නිබ්බත්තිත්වා පරිනිබ්බායති, අයං න උද්ධංසොතො න අකනිට්ඨගාමී නාමාති.

චෙතොඛිලපඤ්චකවණ්ණනා

319. **චෙතොඛිලාති** චිත්තස්ස ථද්ධභාවා. **සත්ථරි කඞ්ඛතීති** සත්ථු සරීරෙ වා ගුණෙ වා කඞ්ඛති. සරීරෙ කඞ්ඛමානො ''ද්වත්තිංසමහාපුරිසවරලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං නාම සරීරං අත්ථි නු ඛො නත්ථී''ති කඞ්ඛති. ගුණෙ කඞ්ඛමානො ''අතීතානාගතපච්චුප්පන්නජානනසමත්ථං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අත්ථි නු ඛො නත්ථී''ති කඞ්ඛති. **ආතප්පායාති** වීරියකරණත්ථාය. **අනුයොගායාති** පුනප්පුනං යොගාය. සාතච්චායාති **සතතකිරියාය. පධානායාති** පදහනත්ථාය. **අයං පඨමො චෙතොඛිලොති** අයං සත්ථරි විචිකිච්ඡාසඞ්ඛාතො පඨමො චිත්තස්ස ථද්ධභාවො. **ධම්මෙති** පරියත්තිධම්මෙ ච පටිවෙධධම්මෙ ච. පරියත්තිධම්මෙ කඞ්ඛමානො ''තෙපිටකං බුද්ධවචනං චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානීති වදන්ති, අත්ථි නු ඛො එතං නත්ථී''ති කඞ්ඛති. පටිවෙධධම්මෙ කඞ්ඛමානො ''විපස්සනානිස්සන්දො මග්ගො නාම, මග්ගනිස්සන්දො ඵලං නාම, සබ්බසඞ්ඛාරපටිනිස්සග්ගො නිබ්බානං නාමාති වදන්ති, තං අත්ථි නු ඛො නත්ථී''ති කඞ්ඛති. **සඞ්ඝෙ කඞ්ඛතීති** ''උජුප්පටිපන්නොතිආදීනං පදානං වසෙන එවරූපං පටිපදං පටිපන්නො චත්තාරො මග්ගට්ඨා චත්තාරො ඵලට්ඨාති අට්ඨන්නං පුග්ගලානං සමූහභූතො සඞ්ඝො නාම අත්ථි නු ඛො නත්ථී''ති කඞ්ඛති. **සික්ඛාය කඞ්ඛමානො** ''අධිසීලසික්ඛා නාම, අධිචිත්තඅධිපඤ්ඤාසික්ඛා නාමාති වදන්ති , සා අත්ථි නු ඛො නත්ථී''ති කඞ්ඛති. **අයං පඤ්චමොති** අයං සබ්‍රහ්මචාරීසු කොපසඞ්ඛාතො පඤ්චමො චිත්තස්ස ථද්ධභාවො කචවරභාවො ඛාණුකභාවො.

චෙතසොවිනිබන්ධාදිපඤ්චකවණ්ණනා

320. **චෙතසොවිනිබන්ධාති** චිත්තං බන්ධිත්වා මුට්ඨියං කත්වා විය ගණ්හන්තීති චෙතසොවිනිබන්ධා. **කාමෙති** වත්ථුකාමෙපි කිලෙසකාමෙපි. **කායෙති** අත්තනො කායෙ. **රූපෙති** බහිද්ධාරූපෙ. **යාවදත්ථන්ති** යත්තකං ඉච්ඡති, තත්තකං. **උදරාවදෙහකන්ති** උදරපූරං. තඤ්හි උදරං අවදෙහනතො ''උදරාවදෙහක''න්ති වුච්චති. **සෙය්‍යසුඛන්ති** මඤ්චපීඨසුඛං. **පස්සසුඛන්ති** යථා සම්පරිවත්තකං සයන්තස්ස දක්ඛිණපස්සවාමපස්සානං සුඛං හොති, එවං උප්පන්නං සුඛං. **මිද්ධසුඛන්ති** නිද්දාසුඛං. **අනුයුත්තොති** යුත්තප්පයුත්තො විහරති. **පණිධායාති** පත්ථයිත්වා. **බ්‍රහ්මචරියෙනාති** මෙථුනවිරතිබ්‍රහ්මචරියෙන. **දෙවො වා භවිස්සාමීති** මහෙසක්ඛදෙවො වා භවිස්සාමි. **දෙවඤ්ඤතරො වාති** අප්පෙසක්ඛදෙවෙසු වා අඤ්ඤතරො.

ඉන්ද්‍රියෙසු පඨමපඤ්චකෙ ලොකියානෙව කථිතානි. දුතියපඤ්චකෙ පඨමදුතියචතුත්ථානි ලොකියානි, තතියපඤ්චමානි ලොකියලොකුත්තරානි. තතියපඤ්චකෙ සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙන ලොකියලොකුත්තරානි.

නිස්සරණියපඤ්චකවණ්ණනා

321. **නිස්සරණියාති** නිස්සටා විසඤ්ඤුත්තා. ධාතුයොති අත්තසුඤ්ඤසභාවා. **කාමෙ මනසිකරොතොති** කාමෙ මනසිකරොන්තස්ස, අසුභජ්ඣානතො වුට්ඨාය අගදං ගහෙත්වා විසං වීමංසන්තො විය වීමංසනත්ථං කාමාභිමුඛං චිත්තං පෙසෙන්තස්සාති අත්ථො. **න පක්ඛන්දතීති** න පවිසති. **න පසීදතීති** පසාදං නාපජ්ජති. **න සන්තිට්ඨතීති** න පතිට්ඨති. **න විමුච්චතීති** නාධිමුච්චති. යථා පන කුක්කුටපත්තං වා න්හාරුදද්දුලං වා අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තං පතිලීයති පතිකුටති පතිවත්තති න සම්පසාරියති; එවං පතිලීයති න පසාරියති. **නෙක්ඛම්මං ඛො පනාති** ඉධ නෙක්ඛම්මං නාම දසසු අසුභෙසු පඨමජ්ඣානං, තදස්ස මනසිකරොතො චිත්තං පක්ඛන්දති. **තස්ස තං චිත්තන්ති** තස්ස තං අසුභජ්ඣානචිත්තං. **සුගතන්ති** ගොචරෙ ගතත්තා සුට්ඨු ගතං. **සුභාවිතන්ති** අහානභාගියත්තා සුට්ඨු භාවිතං. **සුවුට්ඨිතන්ති** කාමතො සුට්ඨු වුට්ඨිතං. **සුවිමුත්තන්ති** කාමෙහි සුට්ඨු විමුත්තං. කාමපච්චයා ආසවා නාම කාමහෙතුකා චත්තාරො ආසවා. **විඝාතාති** දුක්ඛා. **පරිළාහාති** කාමරාගපරිළාහා. **න සො තං වෙදනං වෙදෙතීති** සො තං කාමවෙදනං විඝාතපරිළාහවෙදනඤ්ච න වෙදයති. **ඉදමක්ඛාතං කාමානං නිස්සරණන්ති** ඉදං අසුභජ්ඣානං කාමෙහි නිස්සටත්තා කාමානං නිස්සරණන්ති අක්ඛාතං. යො පන තං ඣානං පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො තතියං මග්ගං පත්වා අනාගාමිඵලෙන නිබ්බානං දිස්වා පුන කාමා නාම නත්ථීති ජානාති, තස්ස චිත්තං අච්චන්තනිස්සරණමෙව. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

අයං පන විසෙසො, දුතියවාරෙ මෙත්තාඣානානි බ්‍යාපාදස්ස නිස්සරණං නාම. තතියවාරෙ කරුණාඣානානි විහිංසාය නිස්සරණං නාම. චතුත්ථවාරෙ අරූපජ්ඣානානි රූපානං නිස්සරණං නාම. අච්චන්තනිස්සරණෙ චෙත්ථ අරහත්තඵලං යොජෙතබ්බං.

පඤ්චමවාරෙ **සක්කායං මනසිකරොතොති** සුද්ධසඞ්ඛාරෙ පරිග්ගණ්හිත්වා අරහත්තං පත්තස්ස සුක්ඛවිපස්සකස්ස ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨාය වීමංසනත්ථං පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධාභිමුඛං චිත්තං පෙසෙන්තස්ස.

ඉදමක්ඛාතං සක්කායනිස්සරණන්ති ඉදං අරහත්තමග්ගෙන ච ඵලෙන ච නිබ්බානං දිස්වා ඨිතස්ස භික්ඛුනො පුන සක්කායො නත්ථීති උප්පන්නං අරහත්තඵලසමාපත්තිචිත්තං සක්කායස්ස නිස්සරණන්ති අක්ඛාතං.

විමුත්තායතනපඤ්චකවණ්ණනා

322. **විමුත්තායතනානී**ති විමුච්චනකාරණානි. **අත්ථපටිසංවෙදිනො**ති පාළිඅත්ථං ජානන්තස්ස. **ධම්මපටිසංවෙදිනො**ති පාළිං ජානන්තස්ස. **පාමොජ්ජ**න්ති තරුණපීති. **පීතී**ති තුට්ඨාකාරභූතා බලවපීති. **කායො**ති නාමකායො පටිපස්සම්භති. **සුඛං වෙදයතී**ති සුඛං පටිලභති. **චිත්තං සමාධියතී**ති අරහත්තඵලසමාධිනා සමාධියති. අයඤ්හි තං ධම්මං සුණන්තො ආගතාගතට්ඨානෙ ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලානි ජානාති, තස්ස එවං ජානතො පීති උප්පජ්ජති. සො තස්සා පීතියා අන්තරා ඔසක්කිතුං න දෙන්තො උපචාරකම්මට්ඨානිකො හුත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති. තං සන්ධාය වුත්තං – ''චිත්තං සමාධියතී''ති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො . අයං පන විසෙසො, **සමාධිනිමිත්ත**න්ති අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු අඤ්ඤතරො සමාධියෙව සමාධිනිමිත්තං. **සුග්ගහිතං හොතී**තිආදීසු ආචරියසන්තිකෙ කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හන්තෙන සුට්ඨු ගහිතං හොති. **සුට්ඨු මනසිකත**න්ති සුට්ඨු උපධාරිතං. **සුප්පටිවිද්ධං පඤ්ඤායා**ති පඤ්ඤාය සුට්ඨු පච්චක්ඛං කතං. **තස්මිං ධම්මෙ**ති තස්මිං කම්මට්ඨානපාළිධම්මෙ.

විමුත්තිපරිපාචනීයාති විමුත්ති වුච්චති අරහත්තං, තං පරිපාචෙන්තීති **විමුත්තිපරිපාචනීයා. අනිච්චසඤ්ඤා**ති අනිච්චානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. **අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤා**ති දුක්ඛානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. **දුක්ඛෙ අනත්තසඤ්ඤා**ති අනත්තානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. **පහානසඤ්ඤා**ති පහානානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. **විරාගසඤ්ඤා**ති විරාගානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා.

''ඉමෙ ඛො ආවුසො''තිආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති ඡබ්බීසතියා පඤ්චකානං වසෙන තිංසසතපඤ්හෙ කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

පඤ්චකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡක්කවණ්ණනා

323. ඉති පඤ්චකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි ඡක්කවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ **අජ්ඣත්තිකානී**ති අජ්ඣත්තජ්ඣත්තිකානි. **බාහිරානී**ති තතො අජ්ඣත්තජ්ඣත්තතො බහිභූතානි. විත්ථාරතො පන ආයතනකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** කථිතාව. **විඤ්ඤාණකායා**ති විඤ්ඤාණසමූහා. **චක්ඛුවිඤ්ඤාණ**න්ති චක්ඛුපසාදනිස්සිතං කුසලාකුසලවිපාකවිඤ්ඤාණං. එස නයො සබ්බත්ථ. **චක්ඛුසම්ඵස්සො**ති චක්ඛුනිස්සිතො සම්ඵස්සො. **සොතසම්ඵස්සාදීසු**පි එසෙව නයො. **මනොසම්ඵස්සො**ති ඉමෙ දස සම්ඵස්සෙ ඨපෙත්වා සෙසො සබ්බො මනොසම්ඵස්සො නාම. වෙදනාඡක්කම්පි එතෙනෙව නයෙන වෙදිතබ්බං. **රූපසඤ්ඤා**ති රූපං ආරම්මණං කත්වා උප්පන්නා සඤ්ඤා. එතෙනුපායෙන සෙසාපි වෙදිතබ්බා. චෙතනාඡක්කෙපි එසෙව නයො. තථා තණ්හාඡක්කෙ.

අගාරවොති ගාරවවිරහිතො. **අප්පතිස්සො**ති අප්පතිස්සයො අනීචවුත්ති. එත්ථ පන යො භික්ඛු සත්ථරි ධරමානෙ තීසු කාලෙසු උපට්ඨානං න යාති. සත්ථරි අනුපාහනෙ චඞ්කමන්තෙ සඋපාහනො චඞ්කමති, නීචෙ චඞ්කමන්තෙ උච්චෙ චඞ්කමති, හෙට්ඨා වසන්තෙ උපරි වසති, සත්ථුදස්සනට්ඨානෙ උභො අංසෙ පාරුපති, ඡත්තං ධාරෙති, උපාහනං ධාරෙති, නහායති, උච්චාරං වා පස්සාවං වා කරොති. පරිනිබ්බුතෙ පන චෙතියං වන්දිතුං න ගච්ඡති, චෙතියස්ස පඤ්ඤායනට්ඨානෙ සත්ථුදස්සනට්ඨානෙ වුත්තං සබ්බං කරොති, අයං **සත්ථරි අගාරවො** නාම. යො පන ධම්මස්සවනෙ සංඝුට්ඨෙ සක්කච්චං න ගච්ඡති, සක්කච්චං ධම්මං න සුණාති, සමුල්ලපන්තො නිසීදති, සක්කච්චං න ගණ්හාති, න වාචෙති, අයං **ධම්මෙ අගාරවො** නාම. යො පන ථෙරෙන භික්ඛුනා අනජ්ඣිට්ඨො ධම්මං දෙසෙති, නිසීදති, පඤ්හං කථෙති, වුඩ්ඪෙ භික්ඛූ ඝට්ටෙන්තො ගච්ඡති, තිට්ඨති, නිසීදති, දුස්සපල්ලත්ථිකං වා හත්ථපල්ලත්ථිකං වා කරොති, සඞ්ඝමජ්ඣෙ උභො අංසෙ පාරුපති, ඡත්තුපාහනං ධාරෙති, අයං **සඞ්ඝෙ අගාරවො** නාම. එකභික්ඛුස්මිම්පි හි අගාරවෙ කතෙ සඞ්ඝෙ අගාරවො කතොව හොති. තිස්සො සික්ඛා පන අපූරයමානොව **සික්ඛාය අගාරවො** නාම. අප්පමාදලක්ඛණං අනනුබ්රූහයමානො **අප්පමාදෙ අගාරවො** නාම. දුවිධම්පි **පටිසන්ථාරං** අකරොන්තො **පටිසන්ථාරෙ අගාරවො** නාම. ඡ ගාරවා වුත්තප්පටිපක්ඛවසෙන වෙදිතබ්බා.

සොමනස්සූපවිචාරාති සොමනස්සසම්පයුත්තා විචාරා. **සොමනස්සට්ඨානිය**න්ති සොමනස්සකාරණභූතං. **උපවිචරතී**ති විතක්කෙන විතක්කෙත්වා විචාරෙන පරිච්ඡින්දති. එස නයො සබ්බත්ථ. **දොමනස්සූපවිචාරා**පි එවමෙව වෙදිතබ්බා. තථා **උපෙක්ඛූපවිචාරා. සාරණීයධම්මා** හෙට්ඨා විත්ථාරිතා. **දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො**ති ඉමිනා පන පදෙන කොසම්බකසුත්තෙ පඨමමග්ගො කථිතො. ඉධ චත්තාරොපි මග්ගා.

විවාදමූලඡක්කවණ්ණනා

325. **විවාදමූලානීති** විවාදස්ස මූලානි. **කොධනොති** කුජ්ඣනලක්ඛණෙන කොධෙන සමන්නාගතො. **උපනාහීති** වෙරඅප්පටිනිස්සග්ගලක්ඛණෙන උපනාහෙන සමන්නාගතො. **අහිතාය දුක්ඛාය දෙවමනුස්සානන්ති** ද්වින්නං භික්ඛූනං විවාදො කථං දෙවමනුස්සානං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තති. කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ විය ද්වීසු භික්ඛූසු විවාදං ආපන්නෙසු තස්මිං විහාරෙ තෙසං අන්තෙවාසිකා විවදන්ති. තෙසං ඔවාදං ගණ්හන්තො භික්ඛුනිසඞ්ඝො විවදති. තතො තෙසං උපට්ඨාකා විවදන්ති. අථ මනුස්සානං ආරක්ඛදෙවතා ද්වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. තත්ථ ධම්මවාදීනං ආරක්ඛදෙවතා ධම්මවාදිනියො හොන්ති අධම්මවාදීනං අධම්මවාදිනියො. තතො ආරක්ඛදෙවතානං මිත්තා භුම්මා දෙවතා භිජ්ජන්ති. එවං පරම්පරා යාව බ්‍රහ්මලොකා ඨපෙත්වා අරියසාවකෙ සබ්බෙ දෙවමනුස්සා ද්වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. ධම්මවාදීහි පන අධම්මවාදිනොව බහුතරා හොන්ති. තතො ''යං බහුකෙහි ගහිතං, තං තච්ඡ''න්ති ධම්මං විස්සජ්ජෙත්වා බහුතරාව අධම්මං ගණ්හන්ති. තෙ අධම්මං පුරක්ඛත්වා වදන්තා අපායෙසු නිබ්බත්තන්ති. එවං ද්වින්නං භික්ඛූනං විවාදො දෙවමනුස්සානං අහිතාය දුක්ඛාය හොති.

අජ්ඣත්තං වාති තුම්හාකං අබ්භන්තරපරිසාය. **බහිද්ධා වාති** පරෙසං පරිසාය.

මක්ඛීති පරෙසං ගුණමක්ඛනලක්ඛණෙන මක්ඛෙන සමන්නාගතො. **පළාසීති** යුගග්ගාහලක්ඛණෙන පළාසෙන සමන්නාගතො. **ඉස්සුකීති** පරසක්කාරාදීනි ඉස්සායනලක්ඛණාය ඉස්සාය සමන්නාගතො. **මච්ඡරීති** ආවාසමච්ඡරියාදීහි සමන්නාගතො. **සඨොති** කෙරාටිකො. **මායාවීති** කතපාපපටිච්ඡාදකො. **පාපිච්ඡොති** අසන්තසම්භාවනිච්ඡකො දුස්සීලො. **මිච්ඡාදිට්ඨීති** නත්ථිකවාදී අහෙතුකවාදී අකිරියවාදී. **සන්දිට්ඨිපරාමාසීති** සයං දිට්ඨිමෙව පරාමසති. **ආධානග්ගාහීති** දළ්හග්ගාහී. **දුප්පටිනිස්සග්ගීති** න සක්කා හොති ගහිතං විස්සජ්ජාපෙතුං.

පථවීධාතූති පතිට්ඨාධාතු. **ආපොධාතූති** ආබන්ධනධාතු. **තෙජොධාතූති** පරිපාචනධාතු. **වායොධාතූති** විත්ථම්භනධාතු. **ආකාසධාතූති** අසම්ඵුට්ඨධාතු. **විඤ්ඤාණධාතූති** විජානනධාතු.

නිස්සරණියඡක්කවණ්ණනා

326. **නිස්සරණියා ධාතුයොති** නිස්සටධාතුයොව. **පරියාදාය තිට්ඨතීති** පරියාදියිත්වා භාපෙත්වා තිට්ඨති. **'මා හෙවන්තිස්ස වචනීයො'**ති යස්මා අභූතං බ්‍යාකරණං බ්‍යාකරොති, තස්මා මා එවං භණීති වත්තබ්බො. **යදිදං මෙත්තාචෙතොවිමුත්තීති** යා අයං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති, ඉදං නිස්සරණං බ්‍යාපාදස්ස, බ්‍යාපාදතො නිස්සටාති අත්ථො. යො පන මෙත්තාය තිකචතුක්කජ්ඣානතො වුට්ඨිතො සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා තතියමග්ගං පත්වා ''පුන බ්‍යාපාදො නත්ථී''ති තතියඵලෙන නිබ්බානං පස්සති, තස්ස චිත්තං අච්චන්තං නිස්සරණං බ්‍යාපාදස්ස. එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අනිමිත්තා චෙතොවිමුත්තීති අරහත්තඵලසමාපත්ති. සා හි රාගනිමිත්තාදීනඤ්චෙව රූපනිමිත්තාදීනඤ්ච නිච්චනිමිත්තාදීනඤ්ච අභාවා ''අනිමිත්තා''ති වුත්තා. **නිමිත්තානුසාරීති** වුත්තප්පභෙදං නිමිත්තං අනුසරතීති නිමිත්තානුසාරී.

අස්මීති අස්මිමානො. **අයමහමස්මීති** පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අයං නාම අහං අස්මීති එත්තාවතා අරහත්තං බ්‍යාකතං හොති. **විචිකිච්ඡාකථංකථාසල්ලන්ති** විචිකිච්ඡාභූතං කථංකථාසල්ලං. **'මා හෙවන්තිස්ස වචනීයො'**ති සචෙ තෙ පඨමමග්ගවජ්ඣා විචිකිච්ඡා උප්පජ්ජති, අරහත්තබ්‍යාකරණං මිච්ඡා හොති, තස්මා මා අභූතං භණීති වාරෙතබ්බො. **අස්මිමානසමුග්ඝාතොති** අරහත්තමග්ගො. අරහත්තමග්ගඵලවසෙන හි නිබ්බානෙ දිට්ඨෙ පුන අස්මිමානො නත්ථීති අරහත්තමග්ගො අස්මිමානසමුග්ඝාතොති වුත්තො.

අනුත්තරියාදිඡක්කවණ්ණනා

327. **අනුත්තරියානීති** අනුත්තරානි ජෙට්ඨකානි. දස්සනෙසු අනුත්තරියං **දස්සනානුත්තරියං.** සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ හත්ථිරතනාදීනං දස්සනං න දස්සනානුත්තරියං, නිවිට්ඨසද්ධස්ස පන නිවිට්ඨපෙමවසෙන දසබලස්ස වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස වා කසිණාසුභනිමිත්තාදීනං වා අඤ්ඤතරස්ස දස්සනං **දස්සනානුත්තරියං** නාම. ඛත්තියාදීනං ගුණකථාසවනං න සවනානුත්තරියං, නිවිට්ඨසද්ධස්ස පන නිවිට්ඨපෙමවසෙන තිණ්ණං වා රතනානං ගුණකථාසවනං තෙපිටකබුද්ධවචනසවනං වා **සවනානුත්තරියං** නාම. මණිරතනාදිලාභො න ලාභානුත්තරියං, සත්තවිධඅරියධනලාභො පන **ලාභානුත්තරියං** නාම. හත්ථිසිප්පාදිසික්ඛනං න සික්ඛානුත්තරියං, සික්ඛත්තයපූරණං පන **සික්ඛානුත්තරියං** නාම. ඛත්තියාදීනං පාරිචරියා න පාරිචරියානුත්තරියං, තිණ්ණං පන රතනානං පාරිචරියා **පාරිචරියානුත්තරියං** නාම. ඛත්තියාදීනං ගුණානුස්සරණං නානුස්සතානුත්තරියං, තිණ්ණං පන රතනානං ගුණානුස්සරණං **අනුස්සතානුත්තරියං** නාම.

අනුස්සතියොව **අනුස්සතිට්ඨානානි** නාම. **බුද්ධානුස්සතීති** බුද්ධස්ස ගුණානුස්සරණං. එවං අනුස්සරතො හි පීති උප්පජ්ජති. සො තං පීතිං ඛයතො වයතො පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති. උපචාරකම්මට්ඨානං නාමෙතං ගිහීනම්පි ලබ්භති, එස නයො සබ්බත්ථ. විත්ථාරකථා පනෙත්ථ විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

සතතවිහාරඡක්කවණ්ණනා

328. **සතතවිහාරා**ති ඛීණාසවස්ස නිච්චවිහාරා. **චක්ඛුනා රූපං දිස්වා**ති චක්ඛුද්වාරාරම්මණෙ ආපාථගතෙ තං රූපං චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිස්වා ජවනක්ඛණෙ ඉට්ඨෙ අරජ්ජන්තො **නෙව සුමනො හොති,** අනිට්ඨෙ අදුස්සන්තො **න දුම්මනො.** අසමපෙක්ඛනෙ මොහං අනුප්පාදෙන්තො **උපෙක්ඛකො විහරති** මජ්ඣත්තො, සතියා යුත්තත්තා **සතො,** සම්පජඤ්ඤෙන යුත්තත්තා **සම්පජානො.** සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. ඉති ඡසුපි ද්වාරෙසු උපෙක්ඛකො විහරතීති ඉමිනා ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා කථිතා. **සම්පජානො**ති වචනතො පන චත්තාරි ඤාණසම්පයුත්තචිත්තානි ලබ්භන්ති. **සතතවිහාරා**ති වචනතො අට්ඨපි මහාචිත්තානි ලබ්භන්ති **අරජ්ජන්තො අදුස්සන්තො**ති වචනතො දසපි චිත්තානි ලබ්භන්ති. සොමනස්සං කථං ලබ්භතීති චෙ ආසෙවනතො ලබ්භති.

අභිජාතිඡක්කවණ්ණනා

329. **අභිජාතියො**ති ජාතියො. **කණ්හාභිජාතිකො සමානො**ති කණ්හෙ නීචකුලෙ ජාතො හුත්වා. **කණ්හං ධම්මං අභිජායතී**ති කාළකං දසදුස්සීල්‍යධම්මං පසවති කරොති. සො තං අභිජායිත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති. **සුක්කං ධම්ම**න්ති අහං පුබ්බෙපි පුඤ්ඤානං අකතත්තා නීචකුලෙ නිබ්බත්තො. ඉදානි පුඤ්ඤං කරොමීති පුඤ්ඤසඞ්ඛාතං පණ්ඩරං ධම්මං අභිජායති. සො තෙන සග්ගෙ නිබ්බත්තති. **අකණ්හං අසුක්කං නිබ්බාන**න්ති නිබ්බානඤ්හි සචෙ කණ්හං භවෙය්‍ය, කණ්හවිපාකං දදෙය්‍ය. සචෙ සුක්කං, සුක්කවිපාකං දදෙය්‍ය. ද්වින්නම්පි අප්පදානතො පන ''අකණ්හං අසුක්ක''න්ති වුත්තං. නිබ්බානඤ්ච නාම ඉමස්මිං අත්ථෙ අරහත්තං අධිප්පෙතං. තඤ්හි කිලෙසනිබ්බානන්තෙ ජාතත්තා නිබ්බානං නාම. තං එස අභිජායති පසවති කරොති. **සුක්කාභිජාතිකො සමානො**ති සුක්කෙ උච්චකුලෙ ජාතො හුත්වා. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

නිබ්බෙධභාගියඡක්කවණ්ණනා

නිබ්බෙධභාගියාති නිබ්බෙධො වුච්චති නිබ්බානං, තං භජන්ති උපගච්ඡන්තීති **නිබ්බෙධභාගියා.** අනිච්චසඤ්ඤාදයො පඤ්චකෙ වුත්තා. නිරොධානුපස්සනාඤාණෙ සඤ්ඤා **නිරොධසඤ්ඤා** නාම.

''ඉමෙ ඛො, ආවුසො''තිආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති ද්වාවීසතියා ඡක්කානං වසෙන බාත්තිංසසතපඤ්හෙ කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

ඡක්කවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තකවණ්ණනා

330. ඉති ඡක්කවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි සත්තකවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි.

තත්ථ සම්පත්තිපටිලාභට්ඨෙන සද්ධාව ධනං **සද්ධාධනං.** එස නයො සබ්බත්ථ. **පඤ්ඤාධනං** පනෙත්ථ සබ්බසෙට්ඨං. පඤ්ඤාය හි ඨත්වා තීණි සුචරිතානි පඤ්චසීලානි දසසීලානි පූරෙත්වා සග්ගූපගා හොන්ති, සාවකපාරමීඤාණං, පච්චෙකබොධිඤාණං, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්ච පටිවිජ්ඣන්ති. ඉමාසං සම්පත්තීනං පටිලාභකාරණතො පඤ්ඤා ''ධන''න්ති වුත්තා. සත්තපි චෙතානි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානෙව කථිතානි. **බොජ්ඣඞ්ග**කථා කථිතාව.

සමාධිපරික්ඛාරාති සමාධිපරිවාරා. සම්මාදිට්ඨාදීනි වුත්තත්ථානෙව. ඉමෙපි සත්ත පරික්ඛාරා ලොකියලොකුත්තරාව කථිතා.

අසතං ධම්මා අසන්තා වා ධම්මා ලාමකා ධම්මාති **අසද්ධම්මා.** විපරියායෙන **සද්ධම්මා** වෙදිතබ්බා. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. **සද්ධම්මෙසු** පන සද්ධාදයො සබ්බෙපි විපස්සකස්සෙව කථිතා. තෙසුපි පඤ්ඤා ලොකියලොකුත්තරා. අයං විසෙසො.

සප්පුරිසානං ධම්මාති **සප්පුරිසධම්මා.** තත්ථ සුත්තගෙය්‍යාදිකං ධම්මං ජානාතීති **ධම්මඤ්ඤූ.** තස්ස තස්සෙව භාසිතස්ස අත්ථං ජානාතීති **අත්ථඤ්ඤූ.** ''එත්තකොම්හි සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤායා''ති එවං අත්තානං ජානාතීති **අත්තඤ්ඤූ.** පටිග්ගහණපරිභොගෙසු මත්තං ජානාතීති **මත්තඤ්ඤූ.** අයං කාලො උද්දෙසස්ස, අයං කාලො පරිපුච්ඡාය, අයං කාලො යොගස්ස අධිගමායාති එවං කාලං ජානාතීති **කාලඤ්ඤූ.** එත්ථ ච පඤ්ච වස්සානි උද්දෙසස්ස කාලො. දස පරිපුච්ඡාය. ඉදං අතිසම්බාධං. දස වස්සානි පන උද්දෙසස්ස කාලො. වීසති පරිපුච්ඡාය. තතො පරං යොගෙ කම්මං කාතබ්බං. අට්ඨවිධං පරිසං ජානාතීති **පරිසඤ්ඤූ.** සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බං පුග්ගලං ජානාතීති **පුග්ගලඤ්ඤූ.**

331. නිද්දසවත්ථූනීති නිද්දසාදිවත්ථූනි. නිද්දසො භික්ඛු, නිබ්බීසො, නිත්තිංසො, නිච්චත්තාලීසො, නිප්පඤ්ඤාසො භික්ඛූති එවං වචනකාරණානි. අයං කිර පඤ්හො තිත්ථියසමයෙ උප්පන්නො. තිත්ථියා හි දසවස්සකාලෙ මතං නිගණ්ඨං නිද්දසොති වදන්ති. සො කිර පුන දසවස්සො න හොති. න කෙවලඤ්ච දසවස්සොව. නවවස්සොපි…පෙ…. එකවස්සොපි න හොති. එතෙනෙව නයෙන වීසතිවස්සාදිකාලෙපි මතං නිබ්බීසො, නිත්තිංසො, නිච්චත්තාලීසො, නිප්පඤ්ඤාසොති වදන්ති. ආයස්මා ආනන්දො ගාමෙ විචරන්තො තං කථං සුත්වා විහාරං ගන්ත්වා භගවතො ආරොචෙසි. භගවා ආහ –

> ‘‘න ඉදං, ආනන්ද, තිත්ථියානං අධිවචනං මම සාසනෙ ඛීණාසවස්සෙතං අධිවචනං. ඛීණාසවො හි දසවස්සකාලෙ පරිනිබ්බුතො පුන දසවස්සො න හොති. න කෙවලඤ්ච දසවස්සොව, නවවස්සොපි…පෙ…. එකවස්සොපි. න කෙවලඤ්ච එකවස්සොව, දසමාසිකොපි…පෙ…. එකමාසිකොපි. එකදිවසිකොපි. එකමුහුත්තොපි න හොති එව. කස්මා? පුන පටිසන්ධියා අභාවා. නිබ්බීසාදීසුපි එසෙව නයො. ඉති භගවා මම සාසනෙ ඛීණාසවස්සෙතං අධිවචන’’න්ති –

වත්වා යෙහි කාරණෙහි සො නිද්දසො හොති, තානි දස්සෙතුං සත්ත නිද්දසවත්ථූනි දෙසෙති. ථෙරොපි තමෙව දෙසනං උද්ධරිත්වා සත්ත නිද්දසවත්ථූනි **ඉධාවුසො, භික්ඛු, සික්ඛාසමාදානෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉධා**ති ඉමස්මිං සාසනෙ. **සික්ඛාසමාදානෙ තිබ්බච්ඡන්දො හොතී**ති සික්ඛත්තයපූරණෙ බහලච්ඡන්දො හොති. **ආයතිඤ්ච සික්ඛාසමාදානෙ අවිගතපෙමොති** අනාගතෙ පුනදිවසාදීසුපි සික්ඛාපූරණෙ අවිගතපෙමෙන සමන්නාගතො හොති. **ධම්මනිසන්තියා**ති ධම්මනිසාමනාය. විපස්සනායෙතං අධිවචනං. **ඉච්ඡාවිනයෙ**ති තණ්හාවිනයනෙ. **පටිසල්ලානෙ**ති එකීභාවෙ. **වීරියාරම්භෙ**ති කායිකචෙතසිකස්ස වීරියස්ස පූරණෙ. **සතිනෙපක්කෙ**ති සතියඤ්චෙව නෙපක්කභාවෙ ච. **දිට්ඨිපටිවෙධෙ**ති මග්ගදස්සනෙ. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සඤ්ඤාසු අසුභානුපස්සනාඤාණෙ සඤ්ඤා **අසුභසඤ්ඤා.** ආදීනවානුපස්සනාඤාණෙ සඤ්ඤා **ආදීනවසඤ්ඤා** නාම. සෙසා හෙට්ඨා වුත්තා එව. බලසත්තකවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තකපුග්ගලසත්තකානි වුත්තනයානෙව . අප්පහීනට්ඨෙන අනුසයන්තීති **අනුසයා.** ථාමගතො කාමරාගො කාමරාගානුසයො. එස නයො සබ්බත්ථ. සංයොජනසත්තකං උත්තානත්ථමෙව.

අධිකරණසමථසත්තකවණ්ණනා

අධිකරණසමථෙසු අධිකරණානි සමෙන්ති වූපසමෙන්තීති **අධිකරණසමථා. උප්පන්නුප්පන්නානන්ති** උප්පන්නානං උප්පන්නානං. **අධිකරණානන්ති** විවාදාධිකරණං අනුවාදාධිකරණං ආපත්තාධිකරණං කිච්චාධිකරණන්ති ඉමෙසං චතුන්නං. **සමථාය වූපසමායා**ති සමථත්ථඤ්චෙව වූපසමනත්ථඤ්ච. **සම්මුඛාවිනයො දාතබ්බො…පෙ…. තිණවත්ථාරකොති** ඉමෙ සත්ත සමථා දාතබ්බා.

තත්‍රායං විනිච්ඡයනයො. අධිකරණෙසු තාව ධම්මොති වා අධම්මොති වා අට්ඨාරසහි වත්ථූහි විවදන්තානං භික්ඛූනං යො විවාදො, ඉදං **විවාදාධිකරණං** නාම. සීලවිපත්තියා වා ආචාරදිට්ඨිආජීවවිපත්තියා වා අනුවදන්තානං අනුවාදො උපවදනා චෙව චොදනා ච, ඉදං **අනුවාදාධිකරණං** නාම. මාතිකාය ආගතා පඤ්ච, විභඞ්ගෙ ද්වෙති සත්තපි ආපත්තික්ඛන්ධා, ඉදං **ආපත්තාධිකරණං** නාම. සඞ්ඝස්ස අපලොකනාදීනං චතුන්නං කම්මානං කරණං, ඉදං **කිච්චාධිකරණං** නාම.

තත්ථ විවාදාධිකරණං ද්වීහි සමථෙහි සම්මති සම්මුඛාවිනයෙන ච යෙභුය්‍යසිකාය ච. සම්මුඛාවිනයෙනෙව සම්මමානං යස්මිං විහාරෙ උප්පන්නං තස්මිංයෙව වා අඤ්ඤත්ථ වූපසමෙතුං ගච්ඡන්තානං අන්තරාමග්ගෙ වා යත්ථ ගන්ත්වා සඞ්ඝස්ස නිය්‍යාතිතං තත්ථ සඞ්ඝෙන වා සඞ්ඝෙ වූපසමෙතුං අසක්කොන්තෙ තත්ථෙව උබ්බාහිකාය සම්මතපුග්ගලෙහි වා විනිච්ඡිතං සම්මති. එවං සම්මමානෙ ච පනෙතස්මිං යා සඞ්ඝසම්මුඛතා ධම්මසම්මුඛතා විනයසම්මුඛතා පුග්ගලසම්මුඛතා, අයං **සම්මුඛාවිනයො** නාම.

තත්ථ ච කාරකසඞ්ඝස්ස සඞ්ඝසාමග්ගිවසෙන සම්මුඛීභාවො **සඞ්ඝසම්මුඛතා.** සමෙතබ්බස්ස වත්ථුනො භූතතා **ධම්මසම්මුඛතා.** යථා තං සමෙතබ්බං, තථෙව සම්මනං **විනයසම්මුඛතා.** යො ච විවදති, යෙන ච විවදති, තෙසං උභින්නං අත්ථපච්චත්ථිකානං සම්මුඛීභාවො **පුග්ගලසම්මුඛතා.** උබ්බාහිකාය වූපසමෙ පනෙත්ථ සඞ්ඝසම්මුඛතා පරිහායති. එවං තාව සම්මුඛාවිනයෙනෙව සම්මති.

සචෙ පනෙවම්පි න සම්මති, අථ නං උබ්බාහිකාය සම්මතා භික්ඛූ ‘‘න මයං සක්කොම වූපසමෙතු’’න්ති සඞ්ඝස්සෙව නිය්‍යාතෙන්ති, තතො සඞ්ඝො පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං භික්ඛුං සලාකග්ගාහාපකං සම්මන්නති. තෙන ගුළ්හකවිවටකසකණ්ණජප්පකෙසු තීසු සලාකග්ගාහෙසු අඤ්ඤතරවසෙන සලාකං ගාහාපෙත්වා සන්නිපතිතපරිසාය ධම්මවාදීනං යෙභුය්‍යතාය යථා තෙ ධම්මවාදිනො වදන්ති, එවං වූපසන්තං අධිකරණං සම්මුඛාවිනයෙන ච යෙභුය්‍යසිකාය ච වූපසන්තං හොති.

තත්ථ සම්මුඛාවිනයො වුත්තනයො එව. යං පන යෙභුය්‍යසිකාකම්මස්ස කරණං, අයං **යෙභුය්‍යසිකා** නාම. එවං විවාදාධිකරණං ද්වීහි සමථෙහි සම්මති. **අනුවාදාධිකරණං** චතූහි සමථෙහි සම්මති – සම්මුඛාවිනයෙන ච සතිවිනයෙන ච අමූළ්හවිනයෙන ච තස්සපාපියසිකාය ච. **සම්මුඛාවිනයෙනෙව** සම්මමානං යො ච අනුවදති, යඤ්ච අනුවදති, තෙසං වචනං සුත්වා සචෙ කාචි ආපත්ති නත්ථි, උභො ඛමාපෙත්වා, සචෙ අත්ථි, අයං නාමෙත්ථ ආපත්තීති එවං විනිච්ඡිතං වූපසම්මති. තත්ථ සම්මුඛාවිනයලක්ඛණං වුත්තනයමෙව. යදා පන ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො අමූලිකාය සීලවිපත්තියා අනුද්ධංසිතස්ස සතිවිනයං යාචමානස්ස සඞ්ඝො ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන සතිවිනයං දෙති, තදා සම්මුඛාවිනයෙන ච සතිවිනයෙන ච වූපසන්තං හොති. දින්නෙ පන සතිවිනයෙ පුන තස්මිං පුග්ගලෙ කස්සචි අනුවාදො න රුහති.

යදා උම්මත්තකො භික්ඛු උම්මාදවසෙන අස්සාමණකෙ අජ්ඣාචාරෙ ''සරතායස්මා එවරූපිං ආපත්ති''න්ති භික්ඛූහි චොදියමානො ''උම්මත්තකෙන මෙ , ආවුසො, එතං කතං, නාහං තං සරාමී''ති භණන්තොපි භික්ඛූහි චොදියමානොව පුන අචොදනත්ථාය අමූළ්හවිනයං යාචති, සඞ්ඝො චස්ස ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන අමූළ්හවිනයං දෙති, තදා සම්මුඛාවිනයෙන ච අමූළ්හවිනයෙන ච වූපසන්තං හොති. දින්නෙ පන අමූළ්හවිනයෙ පුන තස්මිං පුග්ගලෙ කස්සචි තප්පච්චයා අනුවාදො න රුහති.

යදා පන පාරාජිකෙන වා පාරාජිකසාමන්තෙන වා චොදියමානස්ස අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරතො පාපුස්සන්නතාය පාපියස්ස පුග්ගලස්ස ''සචායං අච්ඡින්නමූලො භවිස්සති, සම්මා වත්තිත්වා ඔසාරණං ලභිස්සති. සචෙ ඡින්නමූලො අයමෙවස්ස නාසනා භවිස්සතී''ති මඤ්ඤමානො සඞ්ඝො ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන තස්සපාපියසිකං කරොති, තදා සම්මුඛාවිනයෙන ච තස්සපාපියසිකාය ච වූපසන්තං හොතීති. එවං අනුවාදාධිකරණං චතූහි සමථෙහි සම්මති. **ආපත්තාධිකරණං** තීහි සමථෙහි සම්මති සම්මුඛාවිනයෙන ච පටිඤ්ඤාතකරණෙන ච තිණවත්ථාරකෙන ච. තස්ස සම්මුඛාවිනයෙනෙව වූපසමො නත්ථි. යදා පන එකස්ස වා භික්ඛුනො සන්තිකෙ සඞ්ඝගණමජ්ඣෙසු වා භික්ඛු ලහුකං ආපත්තිං දෙසෙති, තදා **ආපත්තාධිකරණං** සම්මුඛාවිනයෙන ච පටිඤ්ඤාතකරණෙන ච වූපසම්මති.

තත්ථ සම්මුඛාවිනයෙ තාව යො ච දෙසෙති, යස්ස ච දෙසෙති, තෙසං සම්මුඛීභාවො පුග්ගලසම්මුඛතා. සෙසං වුත්තනයමෙව.

පුග්ගලස්ස ගණස්ස ච දෙසනාකාලෙ සඞ්ඝසම්මුඛතා පරිහායති. යා පනෙත්ථ අහං, භන්තෙ, ඉත්ථන්නාමං ආපත්තිං ආපන්නොති ච ආම, පස්සාමීති ච පටිඤ්ඤා, තාය පටිඤ්ඤාය ''ආයතිං සංවරෙය්‍යාසී''ති කරණං, තං **පටිඤ්ඤාතකරණං** නාම. සඞ්ඝාදිසෙසෙ හි පරිවාසාදියාචනා පටිඤ්ඤා. පරිවාසාදීනං දානං පටිඤ්ඤාතකරණං නාම. ද්වෙ පක්ඛජාතා පන භණ්ඩනකාරකා භික්ඛූ බහුං අස්සාමණකං අජ්ඣාචරිත්වා පුන ලජ්ජිධම්මෙ උප්පන්නෙ සචෙ මයං ඉමාහි ආපත්තීහි අඤ්ඤමඤ්ඤං කාරෙස්සාම, සියාපි තං අධිකරණං කක්ඛළත්තාය සංවත්තෙය්‍යාති අඤ්ඤමඤ්ඤං ආපත්තියා කාරාපනෙ දොසං දිස්වා යදා තිණවත්ථාරකකම්මං කරොන්ති, තදා ආපත්තාධිකරණං සම්මුඛාවිනයෙන ච තිණවත්ථාරකෙන ච සම්මති.

තත්ථ හි යත්තකා හත්ථපාසූපගතා ''න මෙතං ඛමතී''ති එවං දිට්ඨාවිකම්මං අකත්වා නිද්දම්පි ඔක්කන්තා හොන්ති, සබ්බෙසං ඨපෙත්වා ථුල්ලවජ්ජඤ්ච ගිහිපටිසංයුත්තඤ්ච සබ්බාපත්තියො වුට්ඨහන්ති, එවං ආපත්තාධිකරණං තීහි සමථෙහි සම්මති. **කිච්චාධිකරණං** එකෙන සමථෙන සම්මති සම්මුඛාවිනයෙනෙව. ඉමානි චත්තාරි අධිකරණානි යථානුරූපං ඉමෙහි සත්තහි සමථෙහි සම්මන්ති. තෙන වුත්තං – උප්පන්නුප්පන්නානං අධිකරණානං සමථාය වූපසමාය සම්මුඛාවිනයො දාතබ්බො…පෙ…. තිණවත්ථාරකොති. අයමෙත්ථ විනිච්ඡයනයො. විත්ථාරො පන සමථක්ඛන්ධකෙ ආගතොයෙව. විනිච්ඡයොපිස්ස සමන්තපාසාදිකායං වුත්තො.

''ඉමෙ ඛො, ආවුසො''තිආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති චුද්දසන්නං සත්තකානං වසෙන අට්ඨනවුති පඤ්හෙ කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

සත්තකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨකවණ්ණනා

333. ඉති සත්තකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි අට්ඨකවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ **මිච්ඡත්තා**ති අයාථාවා මිච්ඡාසභාවා. **සම්මත්තා**ති යාථාවා සම්මාසභාවා.

334. **කුසීතවත්ථූනී**ති කුසීතස්ස අලසස්ස වත්ථූනි පතිට්ඨා කොසජ්ජකාරණානීති අත්ථො. **කම්මං කත්තබ්බං හොතී**ති චීවරවිචාරණාදිකම්මං කාතබ්බං හොති. **න වීරියං ආරභතී**ති දුවිධම්පි වීරියං නාරභති. **අප්පත්තස්සා**ති ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලධම්මස්ස අප්පත්තස්ස පත්තියා. **අනධිගතස්සා**ති තස්සෙව අනධිගතස්ස අධිගමත්ථාය. **අසච්ඡිකතස්සා**ති තස්සෙව අපච්චක්ඛකතස්ස සච්ඡිකරණත්ථාය. **ඉදං පඨම**න්ති ඉදං හන්දාහං නිපජ්ජාමීති එවං ඔසීදනං පඨමං කුසීතවත්ථු. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. ''මාසාචිතං මඤ්ඤෙ''ති එත්ථ පන **මාසාචිතං** නාම

තින්තමාසො. යථා තින්තමාසො ගරුකො හොති, එවං ගරුකොති අධිප්පායො. **ගිලානා වුට්ඨිතො හොතීති** ගිලානො හුත්වා පච්ඡා වුට්ඨිතො හොති.

335. **ආරම්භවත්ථූනීති** වීරියකාරණානි. තෙසම්පි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

336. **දානවත්ථූනීති** දානකාරණානි. **ආසජ්ජ දානං දෙතීති** පත්වා දානං දෙති. ආගතං දිස්වාව මුහුත්තංයෙව නිසීදාපෙත්වා සක්කාරං කත්වා දානං දෙති, දස්සාමි දස්සාමීති න කිලමෙති. ඉති එත්ථ ආසාදනං දානකාරණං නාම හොති. **භයා දානං දෙතීති**ආදීසුපි භයාදීනි දානකාරණානීති වෙදිතබ්බානි. තත්ථ **භයං** නාම අයං අදායකො අකාරකොති ගරහාභයං වා අපායභයං වා. **අදාසි මෙති** මය්හං පුබ්බෙ එස ඉදං නාම අදාසීති දෙති. **දස්සති මෙති** අනාගතෙ ඉදං නාම දස්සතීති දෙති. **සාහු දානන්ති** දානං නාම සාධු සුන්දරං, බුද්ධාදීහි පණ්ඩිතෙහි පසත්ථන්ති දෙති. **චිත්තාලඞ්කාරචිත්තපරික්ඛාරත්ථං දානං දෙතීති** සමථවිපස්සනාචිත්තස්ස අලඞ්කාරත්ථඤ්චෙව පරිවාරත්ථඤ්ච දෙති. දානඤ්හි චිත්තං මුදුකං කරොති. යෙන ලද්ධං හොති, සොපි ලද්ධං මෙති මුදුචිත්තො හොති, යෙන දින්නං, සොපි දින්නං මයාති මුදුචිත්තො හොති, ඉති උභින්නම්පි චිත්තං මුදුකං කරොති, තෙනෙව ''අදන්තදමනං දාන''න්ති වුච්චති. යථාහ –

> ''අදන්තදමනං දානං, අදානං දන්තදූසකං;
> දානෙන පියවාචාය, උන්නමන්ති නමන්ති වා''ති.

ඉමෙසු පන අට්ඨසු දානෙසු චිත්තාලඞ්කාරදානමෙව උත්තමං.

337. **දානූපපත්තියොති** දානපච්චයා උපපත්තියො. **දහතීති** ඨපෙති. **අධිට්ඨාතීති** තස්සෙව වෙවචනං. **භාවෙතීති** වඩ්ඪෙති. **හීනෙ විමුත්තන්ති** හීනෙසු පඤ්චකාමගුණෙසු විමුත්තං. **උත්තරි අභාවිතන්ති** තතො උත්තරි මග්ගඵලත්ථාය අභාවිතං. **තත්‍රූපපත්තියා සංවත්තතීති** යං පත්ථෙත්වා කුසලං කතං, තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තනත්ථාය සංවත්තති.

වීතරාගස්සාති මග්ගෙන වා සමුච්ඡින්නරාගස්ස සමාපත්තියා වා වික්ඛම්භිතරාගස්ස. දානමත්තෙනෙව හි බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිතුං න සක්කා. දානං පන සමාධිවිපස්සනාචිත්තස්ස අලඞ්කාරො පරිවාරො හොති. තතො දානෙන මුදුචිත්තො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති. තෙන වුත්තං ''වීතරාගස්ස නො සරාගස්සා''ති.

ඛත්තියානං පරිසා **ඛත්තියපරිසා,** සමූහොති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ.

ලොකස්ස ධම්මා **ලොකධම්මා.** එතෙහි මුත්තො නාම නත්ථි, බුද්ධානම්පි හොන්තියෙව. වුත්තම්පි චෙතං – ''අට්ඨිමෙ, භික්ඛවෙ, ලොකධම්මා ලොකං අනුපරිවත්තන්ති, ලොකො ච අට්ඨ ලොකධම්මෙ අනුපරිවත්තතී''ති (අ. නි. 8.5). **ලාභො අලාභොති** ලාභෙ ආගතෙ අලාභො ආගතො එවාති වෙදිතබ්බො. **යසාදීසුපි** එසෙව නයො.

338. අභිභායතනවිමොක්ඛකථා හෙට්ඨා කථිතා එව.

''ඉමෙ ඛො, ආවුසො''තිආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති එකාදසන්නං අට්ඨකානං වසෙන අට්ඨාසීති පඤ්හෙ කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

අට්ඨකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවකවණ්ණනා

340. ඉති අට්ඨකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි නවකවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ **ආඝාතවත්ථූනීති** ආඝාතකාරණානි. **ආඝාතං බන්ධතීති** කොපං බන්ධති කරොති උප්පාදෙති.

තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති තං අනත්ථචරණං මා අහොසීති එතස්මිං පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා, කෙන කාරණෙන සක්කා ලද්ධුං ? පරො නාම පරස්ස අත්තනො චිත්තරුචියා අනත්ථං කරොතීති එවං චින්තෙත්වා ආඝාතං පටිවිනොදෙති. අථ වා සචාහං පටිකොපං කරෙය්‍යං, තං කොපකරණං එත්ථ පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා, කෙන කාරණෙන ලද්ධබ්බන්ති අත්ථො. කුතො ලාභාතිපි පාඨො, සචාහං එත්ථ කොපං කරෙය්‍යං, තස්මිං මෙ කොපකරණෙ කුතො ලාභා, ලාභා නාම කෙ සියුන්ති අත්ථො. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථෙ **තන්ති** නිපාතමත්තමෙව හොති.

341. **සත්තාවාසාති** සත්තානං ආවාසා, වසනට්ඨානානීති අත්ථො. තත්ථ සුද්ධාවාසාපි සත්තාවාසොව, අසබ්බකාලිකත්තා පන න ගහිතා. සුද්ධාවාසා හි බුද්ධානං ඛන්ධාවාරසදිසා. අසඞ්ඛෙය්‍යාකප්පෙ බුද්ධෙසු

අනිබ්බත්තන්තෙසු තං ඨානං සුඤ්ඤං හොතීති අසබ්බකාලිකත්තා න ගහිතා. සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

342. අක්ඛණෙසු **ධම්මො ච දෙසියතීති** චතුසච්චධම්මො දෙසියති. **ඔපසමිකොති** කිලෙසූපසමකරො. **පරිනිබ්බානිකොති** කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බානාවහො. **සම්බොධගාමීති** චතුමග්ගඤාණපටිවෙධගාමී. **අඤ්ඤතරන්ති** අසඤ්ඤභවං වා අරූපභවං වා.

343. **අනුපුබ්බවිහාරාති** අනුපටිපාටියා සමාපජ්ජිතබ්බවිහාරා.

344. **අනුපුබ්බනිරොධාති** අනුපටිපාටියා නිරොධා.

‘‘ඉමෙ, ඛො ආවුසො’’තිආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති ඡන්නං නවකානං වසෙන චතුපණ්ණාස පඤ්හෙ කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

නවකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දසකවණ්ණනා

345. ඉති නවකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි දසකවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ **නාථකරණාති** ‘‘සනාථා, භික්ඛවෙ, විහරථ මා අනාථා, දස ඉමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා නාථකරණා’’ති (අ. නි. 10.18) එවං අක්ඛාතා අත්තනො පතිට්ඨාකරා ධම්මා.

කල්‍යාණමිත්තොතිආදීසු සීලාදිගුණසම්පන්නා කල්‍යාණා අස්ස මිත්තාති **කල්‍යාණමිත්තො.** තෙ චස්ස ඨානනිසජ්ජාදීසු සහ අයනතො සහායාති **කල්‍යාණසහායො.** චිත්තෙන චෙව කායෙන ච කල්‍යාණමිත්තෙසු එව සම්පවඞ්කො ඔනතොති **කල්‍යාණසම්පවඞ්කො. සුවචො හොතීති** සුඛෙන වත්තබ්බො හොති සුඛෙන අනුසාසිතබ්බො. **ඛමොති** ගාළ්හෙන ඵරුසෙන කක්ඛළෙන වුච්චමානො ඛමති, න කුප්පති. **පදක්ඛිණග්ගාහී අනුසාසනින්ති** යථා එකච්චො ඔවදියමානො වාමතො ගණ්හාති, පටිප්ඵරති වා අසුණන්තො වා ගච්ඡති, එවං අකත්වා ‘‘ඔවදථ, භන්තෙ , අනුසාසථ, තුම්හෙසු අනොවදන්තෙසු කො අඤ්ඤො ඔවදිස්සතී’’ති පදක්ඛිණං ගණ්හාති.

උච්චාවචානීති උච්චානි ච අවචානි ච. **කිං කරණීයානීති** කිං කරොමීති එවං වත්වා කත්තබ්බකම්මානි. තත්ථ **උච්චකම්මානි** නාම චීවරස්ස කරණං රජනං චෙතියෙ සුධාකම්මං උපොසථාගාරචෙතියඝරබොධියඝරෙසු කත්තබ්බන්ති එවමාදි. **අවචකම්මං** නාම පාදධොවනමක්ඛනාදිඛුද්දකකම්මං. **තත්‍රුපායායාති** තත්‍රුපගමනියා. **අලං කාතුන්ති** කාතුං සමත්ථො හොති. **අලං සංවිධාතුන්ති** විචාරෙතුං සමත්ථො.

ධම්මෙ අස්ස කාමො සිනෙහොති **ධම්මකාමො,** තෙපිටකං බුද්ධවචනං පියායතීති අත්ථො. **පියසමුදාහාරොති** පරස්මිං කථෙන්තෙ සක්කච්චං සුණාති, සයඤ්ච පරෙසං දෙසෙතුකාමො හොතීති අත්ථො. ‘‘අභිධම්මෙ අභිවිනයෙ’’ති එත්ථ ධම්මො අභිධම්මො, විනයො අභිවිනයොති චතුක්කං වෙදිතබ්බං. තත්ථ **ධම්මොති** සුත්තන්තපිටකං. **අභිධම්මොති** සත්ත පකරණානි. **විනයොති** උභතොවිභඞ්ගා. **අභිවිනයොති** ඛන්ධකපරිවාරා. අථ වා සුත්තන්තපිටකම්පි අභිධම්මපිටකම්පි **ධම්මො** එව. මග්ගඵලානි **අභිධම්මො.** සකලං විනයපිටකං **විනයො.** කිලෙසවූපසමකාරණං **අභිවිනයො.** ඉති සබ්බස්මිම්පි එත්ථ ධම්මෙ අභිධම්මෙ විනයෙ අභිවිනයෙ ච. **උළාරපාමොජ්ජොති** බහුලපාමොජ්ජො හොතීති අත්ථො.

කුසලෙසු ධම්මෙසූති කාරණත්ථෙ භුම්මං, චතුභූමකකුසලධම්මකාරණා, තෙසං අධිගමත්ථාය අනික්ඛිත්තධුරො හොතීති අත්ථො.

346. කසිණදසකෙ සකලට්ඨෙන **කසිණානි.** තදාරම්මණානං ධම්මානං ඛෙත්තට්ඨෙන වා අධිට්ඨානට්ඨෙන වා **ආයතනානි. උද්ධන්ති** උපරි ගගනතලාභිමුඛං. **අධොති** හෙට්ඨා භූමිතලාභිමුඛං. **තිරියන්ති** ඛෙත්තමණ්ඩලමිව සමන්තා පරිච්ඡින්දිත්වා. එකච්චො හි උද්ධමෙව කසිණං වඩ්ඪෙති, එකච්චො අධො, එකච්චො සමන්තතො. තෙන තෙන වා කාරණෙන එවං පසාරෙති ආලොකමිව රූපදස්සනකාමො. තෙන වුත්තං ‘‘පථවීකසිණමෙකො සඤ්ජානාති උද්ධං අධො තිරිය’’න්ති. **අද්වයන්ති** ඉදං පන එකස්ස අඤ්ඤභාවානුපගමනත්ථං වුත්තං. යථා හි උදකං පවිට්ඨස්ස සබ්බදිසාසු උදකමෙව හොති, න අඤ්ඤං, එවමෙව පථවීකසිණං පථවීකසිණමෙව හොති , නත්ථි තස්ස අඤ්ඤො කසිණසම්භෙදොති. එස නයො සබ්බත්ථ. **අප්පමාණන්ති** ඉදං තස්ස තස්ස ඵරණඅප්පමාණවසෙන වුත්තං. තඤ්හි චෙතසා ඵරන්තො සකලමෙව ඵරති, න ‘‘අයමස්ස ආදි, ඉදං මජ්ඣ’’න්ති පමාණං ගණ්හාතීති. **විඤ්ඤාණකසිණන්ති** චෙත්ථ කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ පවත්තවිඤ්ඤාණං. තත්ථ කසිණවසෙන කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ කසිණුග්ඝාටිමාකාසවසෙන තත්ථ පවත්තවිඤ්ඤාණෙ උද්ධං අධො තිරියතා වෙදිතබ්බා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. කම්මට්ඨානභාවනානයෙන පනෙතානි පථවීකසිණාදීනි විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තානෙව.

අකුසලකම්මපථදසකවණ්ණනා

347. කම්මපථෙසු කම්මානෙව සුගතිදුග්ගතීනං පථභූතත්තා **කම්මපථා** නාම. තෙසු පාණාතිපාතො අදින්නාදානං මුසාවාදාදයො ච චත්තාරො බ්‍රහ්මජාලෙ විත්ථාරිතා එව. **කාමෙසුමිච්ඡාචාරොති** එත්ථ පන **කාමෙසූති** මෙථුනසමාචාරෙසු මෙථුනවත්ථූසු වා. **මිච්ඡාචාරොති** එකන්තනින්දිතො ලාමකාචාරො. ලක්ඛණතො පන අසද්ධම්මාධිප්පායෙන කායද්වාරප්පවත්තා අගමනීයට්ඨානවීතික්කමචෙතනා **කාමෙසුමිච්ඡාචාරො.**

තත්ථ **අගමනීයට්ඨානං** නාම පුරිසානං තාව මාතුරක්ඛිතා, පිතුරක්ඛිතා, මාතාපිතුරක්ඛිතා, භාතුරක්ඛිතා, භගිනිරක්ඛිතා, ඤාතිරක්ඛිතා, ගොත්තරක්ඛිතා, ධම්මරක්ඛිතා, සාරක්ඛා, සපරිදණ්ඩාති මාතුරක්ඛිතාදයො දස. ධනක්කීතා, ඡන්දවාසිනී, භොගවාසිනී, පටවාසිනී, ඔදපත්තකිනී, ඔභතචුම්බටා, දාසී ච භරියා ච, කම්මකාරී ච භරියා ච, ධජාහටා, මුහුත්තිකාති එතා ධනක්කීතාදයො දසාති වීසති. ඉත්ථීසු පන ද්වින්නං සාරක්ඛසපරිදණ්ඩානං දසන්නඤ්ච ධනක්කීතාදීනන්ති ද්වාදසන්නං ඉත්ථීනං අඤ්ඤෙ පුරිසා. ඉදං අගමනීයට්ඨානං නාම. සො පනෙස මිච්ඡාචාරො සීලාදිගුණරහිතෙ අගමනීයට්ඨානෙ අප්පසාවජ්ජො. සීලාදිගුණසම්පන්නෙ මහාසාවජ්ජො. තස්ස චත්තාරො සම්භාරා අගමනීයවත්ථු, තස්මිං සෙවනචිත්තං, සෙවනප්පයොගො, මග්ගෙනමග්ගප්පටිපත්තිඅධිවාසනන්ති. එකො පයොගො සාහත්ථිකො එව.

අභිජ්ඣායතීති **අභිජ්ඣා,** පරභණ්ඩාභිමුඛී හුත්වා තන්නින්නතාය පවත්තතීති අත්ථො. සා ''අහො වත ඉදං මමස්සා''ති එවං පරභණ්ඩාභිජ්ඣායනලක්ඛණා අදින්නාදානං විය අප්පසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ච. තස්සා ද්වෙ සම්භාරා පරභණ්ඩං, අත්තනො පරිණාමනඤ්ච. පරභණ්ඩවත්ථුකෙ හි ලොභෙ උප්පන්නෙපි න තාව කම්මපථභෙදො හොති, යාව ''අහො වතීදං මමස්සා''ති අත්තනො න පරිණාමෙති.

හිතසුඛං බ්‍යාපාදයතීති **බ්‍යාපාදො.** සො පරං විනාසාය මනොපදොසලක්ඛණො ඵරුසාවාචා විය අප්පසාවජ්ජො මහාසාවජ්ජො ච. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා පරසත්තො ච, තස්ස විනාසචින්තා ච. පරසත්තවත්ථුකෙ හි කොධෙ උප්පන්නෙපි න තාව කම්මපථභෙදො හොති, යාව ''අහො වතායං උච්ඡිජ්ජෙය්‍ය විනස්සෙය්‍යා''ති තස්ස විනාසං න චින්තෙති.

යථාභුච්චගහණාභාවෙන මිච්ඡා පස්සතීති **මිච්ඡාදිට්ඨි.** සා ''නත්ථි දින්න''න්තිආදිනා නයෙන විපරීතදස්සනලක්ඛණා. සම්ඵප්පලාපො විය අප්පසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ච. අපිච අනියතා අප්පසාවජ්ජා, නියතා මහාසාවජ්ජා. තස්සා ද්වෙ සම්භාරා වත්ථුනො ච ගහිතාකාරවිපරීතතා, යථා ච තං ගණ්හාති, තථාභාවෙන තස්සූපට්ඨානන්ති.

ඉමෙසං පන දසන්නං අකුසලකම්මපථානං ධම්මතො කොට්ඨාසතො ආරම්මණතො වෙදනාතො මූලතොති පඤ්චහාකාරෙහි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **ධම්මතොති** එතෙසු හි පටිපාටියා සත්ත චෙතනාධම්මාව හොන්ති. අභිජ්ඣාදයො තයො චෙතනාසම්පයුත්තා.

කොට්ඨාසතොති පටිපාටියා සත්ත, මිච්ඡාදිට්ඨි චාති ඉමෙ අට්ඨ කම්මපථා එව හොන්ති, නො මූලානි. අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදා කම්මපථා චෙව මූලානි ච. අභිජ්ඣා හි මූලං පත්වා ලොභො අකුසලමූලං හොති. බ්‍යාපාදො දොසො අකුසලමූලං හොති.

ආරම්මණතොති පාණාතිපාතො ජීවිතින්ද්‍රියාරම්මණතො සඞ්ඛාරාරම්මණො හොති. අදින්නාදානං සත්තාරම්මණං වා සඞ්ඛාරාරම්මණං වා, මිච්ඡාචාරො ඵොට්ඨබ්බවසෙන සඞ්ඛාරාරම්මණො. ''සත්තාරම්මණො''තිපි එකෙ. මුසාවාදො සත්තාරම්මණො වා සඞ්ඛාරාරම්මණො වා, තථා පිසුණවාචා. ඵරුසවාචා සත්තාරම්මණාව. සම්ඵප්පලාපො දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතවසෙන සත්තාරම්මණො වා සඞ්ඛාරාරම්මණො වා. තථා අභිජ්ඣා. බ්‍යාපාදො සත්තාරම්මණොව. මිච්ඡාදිට්ඨි තෙභූමකධම්මවසෙන සඞ්ඛාරාරම්මණා.

වෙදනාතොති පාණාතිපාතො දුක්ඛවෙදනො හොති. කිඤ්චාපි හි රාජානො චොරං දිස්වා හසමානාපි ''ගච්ඡථ නං ඝාතෙථා''ති වදන්ති, සන්නිට්ඨාපකචෙතනා පන දුක්ඛසම්පයුත්තාව හොති. අදින්නාදානං තිවෙදනං. මිච්ඡාචාරො සුඛමජ්ඣත්තවසෙන ද්විවෙදනො. සන්නිට්ඨාපකචිත්තෙ පන මජ්ඣත්තවෙදනො න හොති. මුසාවාදො තිවෙදනො. තථා පිසුණවාචා. ඵරුසවාචා දුක්ඛවෙදනා. සම්ඵප්පලාපො තිවෙදනො. අභිජ්ඣා සුඛමජ්ඣත්තවසෙන ද්විවෙදනා තථා මිච්ඡාදිට්ඨි. බ්‍යාපාදො දුක්ඛවෙදනො.

මූලතොති පාණාතිපාතො දොසමොහවසෙන ද්විමූලකො හොති. අදින්නාදානං දොසමොහවසෙන වා ලොභමොහවසෙන වා. මිච්ඡාචාරො ලොභමොහවසෙන. මුසාවාදො දොසමොහවසෙන වා ලොභමොහවසෙන වා

තථා පිසුණවාචා සම්ඵප්පලාපො ච. ඵරුසවාචා දොසමොහවසෙන. අභිජ්ඣා මොහවසෙන එකමූලා. තථා බ්‍යාපාදො. මිච්ඡාදිට්ඨි ලොභමොහවසෙන ද්විමූලාති.

කුසලකම්මපථදසකවණ්ණනා

පාණාතිපාතා වෙරමණීආදීනි සමාදානසම්පත්තසමුච්ඡෙදවිරතිවසෙන වෙදිතබ්බානි.

ධම්මතො පන එතෙසුපි පටිපාටියා සත්ත චෙතනාපි වත්තන්ති විරතියොපි. අන්තෙ තයො චෙතනාසම්පයුත්තාව.

කොට්ඨාසතොති පටිපාටියා සත්ත කම්මපථා එව, නො මූලානි. අන්තෙ තයො කම්මපථා චෙව මූලානි ච. අනභිජ්ඣා හි මූලං පත්වා අලොභො කුසලමූලං හොති. අබ්‍යාපාදො අදොසො කුසලමූලං. සම්මාදිට්ඨි අමොහො කුසලමූලං.

ආරම්මණතොති පාණාතිපාතාදීනං ආරම්මණානෙව එතෙසං ආරම්මණානි. වීතික්කමිතබ්බතොයෙව හි වෙරමණී නාම හොති. යථා පන නිබ්බානාරම්මණො අරියමග්ගො කිලෙසෙ පජහති, එවං ජීවිතින්ද්‍රියාදිආරම්මණාපෙතෙ කම්මපථා පාණාතිපාතාදීනි දුස්සීල්‍යානි පජහන්තීති වෙදිතබ්බා.

වෙදනාතොති සබ්බෙ සුඛවෙදනා හොන්ති මජ්ඣත්තවෙදනා වා. කුසලං පත්වා හි දුක්ඛවෙදනා නාම නත්ථි.

මූලතොති පටිපාටියා සත්ත ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන විරමන්තස්ස අලොභඅදොසඅමොහවසෙන තිමූලානි හොන්ති, ඤාණවිප්පයුත්තචිත්තෙන විරමන්තස්ස ද්විමූලානි. අනභිජ්ඣා ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන විරමන්තස්ස ද්විමූලා, ඤාණවිප්පයුත්තචිත්තෙන එකමූලා. අලොභො පන අත්තනාව අත්තනො මූලං න හොති. අබ්‍යාපාදෙපි එසෙව නයො. සම්මාදිට්ඨි අලොභාදොසවසෙන ද්විමූලා එවාති.

අරියවාසදසකවණ්ණනා

348. **අරියවාසාති** අරියා එව වසිංසු වසන්ති වසිස්සන්ති එතෙසූති අරියවාසා. **පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනොති** පඤ්චහි අඞ්ගෙහි විප්පයුත්තොව හුත්වා ඛීණාසවො අවසි වසති වසිස්සතීති තස්මා අයං පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනතා, අරියස්ස වාසත්තා අරියවාසොති වුත්තො. එස නයො සබ්බත්ථ.

එවං ඛො, ආවුසො, භික්ඛු ඡළඞ්ගසමන්නාගතො හොතීති ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය සමන්නාගතො හොති. ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා නාම කෙති? ඤාණාදයො. ''ඤාණ''න්ති වුත්තෙ කිරියතො චත්තාරි ඤාණසම්පයුත්තචිත්තානි ලබ්භන්ති. ''සතතවිහාරො''ති වුත්තෙ අට්ඨ මහාචිත්තානි. ''රජ්ජනදුස්සනං නත්ථී''ති වුත්තෙ දස චිත්තානි ලබ්භන්ති. සොමනස්සං ආසෙවනවසෙන ලබ්භති.

සතාරක්ඛෙන චෙතසාති ඛීණාසවස්ස හි තීසු ද්වාරෙසු සබ්බකාලං සති ආරක්ඛකිච්චං සාධෙති . තෙනෙවස්ස ''චරතො ච තිට්ඨතො ච සුත්තස්ස ච ජාගරස්ස ච සතතං සමිතං ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං හොතී''ති වුච්චති.

පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානන්ති බහූනං සමණබ්‍රාහ්මණානං. එත්ථ ච **සමණාති** පබ්බජ්ජූපගතා. **බ්‍රාහ්මණාති** භොවාදිනො. **පුථුපච්චෙකසච්චානීති** බහූනි පාටෙක්කසච්චානි, ඉදමෙව දස්සනං සච්චං, ඉදමෙව දස්සනං සච්චන්ති එවං පාටියෙක්කං ගහිතානි බහූනි සච්චානීති අත්ථො. **නුන්නානීති** නිහතානි. **පණුන්නානීති** සුට්ඨු නිහතානි. **චත්තානීති** විස්සට්ඨානි. **වන්තානීති** වමිතානි. **මුත්තානීති** ඡින්නබන්ධනානි කතානි. **පහීනානීති** පජහිතානි. **පටිනිස්සට්ඨානීති** යථා න පුන චිත්තං ආරුහන්ති, එවං පටිනිස්සජ්ජිතානි. සබ්බානෙව තානි ගහිතග්ගහණස්ස විස්සට්ඨභාවවෙවචනානි.

සමවයසට්ඨෙසනොති එත්ථ **අවයාති** අනූනා. **සට්ඨාති** විස්සට්ඨා. සම්මා අවයා සට්ඨා එසනා අස්සාති **සමවයසට්ඨෙසනො.** සම්මා විස්සට්ඨසබ්බඑසනොති අත්ථො. **රාගා චිත්තං විමුත්තන්ති**ආදීහි මග්ගස්ස කිච්චනිප්ඵත්ති කථිතා.

රාගො මෙ පහීනොතිආදීහි පච්චවෙක්ඛණාය ඵලං කථිතං.

අසෙක්ඛධම්මදසකවණ්ණනා

අසෙක්ඛා සම්මාදිට්ඨීතිආදයො සබ්බෙපි ඵලසම්පයුත්තධම්මා එව. එත්ථ ච සම්මාදිට්ඨි, සම්මාඤාණන්ති ද්වීසු ඨානෙසු පඤ්ඤාව කථිතා. **සම්මාවිමුත්තීති** ඉමිනා පදෙන වුත්තාවසෙසා. ඵලසමාපත්තිධම්මා සඞ්ගහිතාති වෙදිතබ්බා.

‘‘ඉමෙ ඛො, ආවුසො’’තිආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති ඡන්නං දසකානං වසෙන සමසට්ඨි පඤ්හෙ කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

දසකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්හසමොධානවණ්ණනා

349. ඉධ පන ඨත්වා පඤ්හා සමොධානෙතබ්බා. ඉමස්මිඤ්හි සුත්තෙ එකකවසෙන ද්වෙ පඤ්හා කථිතා. දුකවසෙන සත්තති. තිකවසෙන අසීතිසතං. චතුක්කවසෙන ද්වෙසතානි. පඤ්චකවසෙන තිංසසතං. ඡක්කවසෙන ඡාත්තිංසසතං. සත්තකවසෙන අට්ඨනවුති. අට්ඨකවසෙන අට්ඨාසීති. නවකවසෙන චතුපණ්ණාස. දසකවසෙන සමසට්ඨීති එවං සහස්සං චුද්දස පඤ්හා කථිතා.

ඉමඤ්හි සුත්තන්තං ඨපෙත්වා තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ අඤ්ඤො සුත්තන්තො එවං බහුපඤ්හපටිමණ්ඩිතො නත්ථි. භගවා ඉමං සුත්තන්තං ආදිතො පට්ඨාය සකලං සුත්වා චින්තෙසි – ‘‘ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො බුද්ධබලං දීපෙත්වා අප්පටිවත්තියං සීහනාදං නදති. සාවකභාසිතොති වුත්තෙ ඔකප්පනා න හොති, ජිනභාසිතොති වුත්තෙ හොති, තස්මා ජිනභාසිතං කත්වා දෙවමනුස්සානං ඔකප්පනං ඉමස්මිං සුත්තන්තෙ උප්පාදෙස්සාමී’’ති. තතො වුට්ඨාය සාධුකාරං අදාසි. තෙන වුත්තං ‘‘අථ ඛො භගවා වුට්ඨහිත්වා ආයස්මන්තං සාරිපුත්තං ආමන්තෙසි, සාධු, සාධු, සාරිපුත්ත, සාධු ඛො ත්වං සාරිපුත්ත, භික්ඛූනං සඞ්ගීතිපරියායං අභාසී’’ති.

තත්ථ **සඞ්ගීතිපරියායන්**ති සාමග්ගියා කාරණං. ඉදං වුත්තං හොති – ‘‘සාධු, ඛො ත්වං, සාරිපුත්ත, මම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සංසන්දිත්වා භික්ඛූනං සාමග්ගිරසං අභාසී’’ති. **සමනුඤ්ඤො සත්ථා අහොසීති** අනුමොදනෙන සමනුඤ්ඤො අහොසි. එත්තකෙන අයං සුත්තන්තො ජිනභාසිතො නාම ජාතො. දෙසනාපරියොසානෙ ඉමං සුත්තන්තං මනසිකරොන්තා තෙ භික්ඛූ අරහත්තං පාපුණිංසූති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

සඞ්ගීතිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. දසුත්තරසුත්තවණ්ණනා

350. **එවං මෙ සුතන්ති** දසුත්තරසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා – **ආවුසො භික්ඛවෙති** සාවකානං ආලපනමෙතං. බුද්ධා හි පරිසං ආමන්තයමානා ‘භික්ඛවෙ’ති වදන්ති. සාවකා සත්ථාරං උච්චට්ඨානෙ ඨපෙස්සාමාති සත්ථු ආලපනෙන අනාලපිත්වා ආවුසොති ආලපන්ති. **තෙ භික්ඛූති** තෙ ධම්මසෙනාපතිං පරිවාරෙත්වා නිසින්නා භික්ඛූ. කෙ පන තෙ භික්ඛූති? අනිබද්ධවාසා දිසාගමනීයා භික්ඛූ. බුද්ධකාලෙ ද්වෙ වාරෙ භික්ඛූ සන්නිපතන්ති – උපකට්ඨවස්සූපනායිකකාලෙ ච පවාරණකාලෙ ච. උපකට්ඨවස්සූපනායිකාය දසපි වීසතිපි තිංසම්පි චත්තාලීසම්පි පඤ්ඤාසම්පි භික්ඛූ වග්ගා වග්ගා කම්මට්ඨානත්ථාය ආගච්ඡන්ති. භගවා තෙහි සද්ධිං සම්මොදිත්වා කස්මා, භික්ඛවෙ, උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය විචරථාති පුච්ඡති. අථ තෙ ‘‘භගවා කම්මට්ඨානත්ථං ආගතම්හ, කම්මට්ඨානං නො දෙථා’’ති යාචන්ති.

සත්ථා තෙසං චරියවසෙන රාගචරිතස්ස අසුභකම්මට්ඨානං දෙති. දොසචරිතස්ස මෙත්තාකම්මට්ඨානං, මොහචරිතස්ස උද්දෙසො පරිපුච්ඡා – ‘කාලෙන ධම්මස්සවනං, කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා, ඉදං තුය්හං සප්පාය’න්ති ආචික්ඛති. විතක්කචරිතස්ස ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං දෙති. සද්ධාචරිතස්ස පසාදනීයසුත්තන්තෙ බුද්ධසුබොධිං ධම්මසුධම්මතං සඞ්ඝසුප්පටිපත්තිඤ්ච පකාසෙති. ඤාණචරිතස්ස අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තෙ ගම්භීරෙ සුත්තන්තෙ කථෙති. තෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සචෙ සප්පායං හොති, තත්ථෙව වසන්ති. නො චෙ හොති, සප්පායං සෙනාසනං පුච්ඡිත්වා ගච්ඡන්ති. තෙ තත්ථ වසන්තා තෙමාසිකං පටිපදං ගහෙත්වා ඝටෙත්වා වායමන්තා සොතාපන්නාපි හොන්ති සකදාගාමිනොපි අනාගාමිනොපි අරහන්තොපි.

තතො වුත්ථවස්සා පවාරෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘භගවා අහං තුම්හාකං සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්තො…පෙ.… අහං අග්ගඵලං අරහත්ත’’න්ති පටිලද්ධගුණං ආරොචෙන්ති. තත්ථ ඉමෙ භික්ඛූ උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය ආගතා. එවං ආගන්ත්වා ගච්ඡන්තෙ පන භික්ඛූ භගවා අග්ගසාවකානං සන්තිකං පෙසෙති, යථාහ ‘‘අපලොකෙථ පන, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ’’ති. භික්ඛූ ච වදන්ති ‘‘කිං නු ඛො මයං, භන්තෙ, අපලොකෙම සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ’’ති (සං. නි. 3.2). අථ නෙ භගවා තෙසං දස්සනෙ උය්‍යොජෙසි. ‘‘සෙවථ, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ; භජථ, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ. පණ්ඩිතා භික්ඛූ අනුග්ගාහකා සබ්‍රහ්මචාරීනං. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ජනෙතා එවං සාරිපුත්තො. සෙය්‍යථාපි ජාතස්ස ආපාදෙතා එවං මොග්ගල්ලානො. සාරිපුත්තො, භික්ඛවෙ, සොතාපත්තිඵලෙ විනෙති, මොග්ගල්ලානො උත්තමත්ථෙ’’ති (ම. නි. 3.371).

තදාපි භගවා ඉමෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා තෙසං භික්ඛූනං ආසයං උපපරික්ඛන්තො ‘‘ඉමෙ භික්ඛූ සාවකවිනෙය්‍යා’’ති අද්දස. **සාවකවිනෙය්‍යා** නාම යෙ බුද්ධානම්පි ධම්මදෙසනාය බුජ්ඣන්ති සාවකානම්පි. **බුද්ධවිනෙය්‍යා** පන සාවකා බොධෙතුං න සක්කොන්ති. සාවකවිනෙය්‍යභාවං පන එතෙසං ඤත්වා කතරස්ස භික්ඛුනො දෙසනාය බුජ්ඣිස්සන්තීති ඔලොකෙන්තො සාරිපුත්තස්සාති දිස්වා ථෙරස්ස සන්තිකං පෙසෙසි. ථෙරො තෙ භික්ඛූ පුච්ඡි ‘‘සත්ථු සන්තිකං ගතත්ථ ආවුසො’’ති. ‘‘ආම, ගතම්හ සත්ථාරා පන අම්හෙ තුම්හාකං සන්තිකං පෙසිතා’’ති. තතො ථෙරො ‘‘ඉමෙ භික්ඛූ මය්හං දෙසනාය බුජ්ඣිස්සන්ති, කීදිසී නු ඛො තෙසං දෙසනා වට්ටතී’’ති චින්තෙන්තො ‘‘ඉමෙ භික්ඛූ සමග්ගාරාමා, සාමග්ගිරසස්ස දීපිකා නෙසං දෙසනා වට්ටතී’’ති සන්නිට්ඨානං කත්වා තථාරූපං දෙසනං දෙසෙතුකාමො **දසුත්තරං පවක්ඛාමීති**ආදිමාහ. තත්ථ දසධා මාතිකං ඨපෙත්වා විභත්තොති දසුත්තරො, එකකතො පට්ඨාය යාව දසකා ගතොතිපි දසුත්තරො, එකෙකස්මිං පබ්බෙ දස දස පඤ්හා විසෙසිතාතිපි දසුත්තරො, තං **දසුත්තරං. පවක්ඛාමීති** කථෙස්සාමි. **ධම්මන්ති** සුත්තං. **නිබ්බානපත්තියාති** නිබ්බානපටිලාභත්ථාය. **දුක්ඛස්සන්තකිරියායාති** සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස පරියන්තකරණත්ථං. **සබ්බගන්ථප්පමොචනන්ති** අභිජ්ඣාකායගන්ථාදීනං සබ්බගන්ථානං පමොචනං.

ඉති ථෙරො දෙසනං උච්චං කරොන්තො භික්ඛූනං තත්ථ පෙමං ජනෙන්තො එවමෙතං උග්ගහෙතබ්බං පරියාපුණිතබ්බං ධාරෙතබ්බං වාචෙතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්තීති චතූහි පදෙහි වණ්ණං කථෙසි, ‘‘එකායනො අයං, භික්ඛවෙ, මග්ගො’’තිආදිනා නයෙන තෙසං තෙසං සුත්තානං භගවා විය.

එකධම්මවණ්ණනා

351. (ක) තත්ථ **බහුකාරොති** බහූපකාරො.

(ඛ) **භාවෙතබ්බොති** වඩ්ඪෙතබ්බො.

(ග) **පරිඤ්ඤෙය්‍යොති** තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිතබ්බො.

(ඝ) **පහාතබ්බොති** පහානානුපස්සනාය පජහිතබ්බො.

(ඞ) **හානභාගියොති** අපායගාමිපරිහානාය සංවත්තනකො.

(ච) **විසෙසභාගියොති** විසෙසගාමිවිසෙසාය සංවත්තනකො.

(ඡ) **දුප්පටිවිජ්ඣොති** දුප්පච්චක්ඛකරො.

(ජ) **උප්පාදෙතබ්බොති** නිප්ඵාදෙතබ්බො.

(ඣ) **අභිඤ්ඤෙය්‍යොති** ඤාතපරිඤ්ඤාය අභිජානිතබ්බො.

(ඤ) **සච්ඡිකාතබ්බොති** පච්චක්ඛං කාතබ්බො.

එවං සබ්බත්ථ මාතිකාසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉති ආයස්මා සාරිපුත්තො යථා නාම දක්ඛො වෙළුකාරො සම්මුඛීභූතං වෙළුං ඡෙත්වා නිග්ගණ්ඨිං කත්වා දසධා ඛණ්ඩෙ කත්වා එකමෙකං ඛණ්ඩං හීරං හීරං කරොන්තො ඵාලෙති, එවමෙව තෙසං භික්ඛූනං සප්පායං දෙසනං උපපරික්ඛිත්වා දසධා මාතිකං ඨපෙත්වා එකෙකකොට්ඨාසෙ එකෙකපදං විභජන්තො ‘‘කතමො එකො ධම්මො බහුකාරො, අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූති’’තිආදිනා නයෙන දෙසනං විත්ථාරෙතුං ආරද්ධො.

තත්ථ **අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූති** සබ්බත්ථකං උපකාරකං අප්පමාදං කථෙසි. අයඤ්හි අප්පමාදො නාම සීලපූරණෙ, ඉන්ද්‍රියසංවරෙ, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාය, ජාගරියානුයොගෙ, සත්තසු සද්ධම්මෙසු, විපස්සනාගබ්භං ගණ්හාපනෙ, අත්ථපටිසම්භිදාදීසු, සීලක්ඛන්ධාදිපඤ්චධම්මක්ඛන්ධෙසු, ඨානාට්ඨානෙසු, මහාවිහාරසමාපත්තියං, අරියසච්චෙසු, සතිපට්ඨානාදීසු, බොධිපක්ඛියෙසු, විපස්සනාඤාණාදීසු අට්ඨසු විජ්ජාසූති සබ්බෙසු අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලෙසු ධම්මෙසු බහූපකාරො.

තෙනෙව නං භගවා ‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා…පෙ…. තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායති. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යෙ කෙචි කුසලා ධම්මා, සබ්බෙතෙ අප්පමාදමූලකා අප්පමාදසමොසරණා, අප්පමාදො තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායතී’’තිආදිනා (සං. නි. 5.139) නයෙන හත්ථිපදාදීහි ඔපම්මෙහි ඔපමෙන්තො **සංයුත්තනිකායෙ අප්පමාදවග්ගෙ** නානප්පකාරං ථොමෙති. තං සබ්බං එකපදෙනෙව සඞ්ගහෙත්වා ථෙරො අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූති ආහ. **ධම්මපදෙ** අප්පමාදවග්ගෙනාපිස්ස බහූපකාරතා දීපෙතබ්බා. අසොකවත්ථුනාපි දීපෙතබ්බා –

(ක) අසොකරාජා හි නිග්‍රොධසාමණෙරස්ස ‘‘අප්පමාදො අමතපද’’න්ති ගාථං සුත්වා එව ‘‘තිට්ඨ, තාත, මය්හං තයා තෙපිටකං බුද්ධවචනං කථිත’’න්ති සාමණෙරෙ පසීදිත්වා චතුරාසීතිවිහාරසහස්සානි කාරෙසි. ඉති ථාමසම්පන්නෙන භික්ඛුනා අප්පමාදස්ස බහූපකාරතා තීහි පිටකෙහි දීපෙත්වා කථෙතබ්බා. යංකිඤ්චි සුත්තං වා ගාථං වා අප්පමාදදීපනත්ථං ආහරන්තො ‘‘අට්ඨානෙ ඨත්වා ආහරසි, අතිත්ථෙන පක්ඛන්දො’’ති න වත්තබ්බො. ධම්මකථිකස්සෙවෙත්ථ ථාමො ච බලඤ්ච පමාණං.

(ඛ) **කායගතාසතීති** ආනාපානං චතුඉරියාපථො සතිසම්පජඤ්ඤං ද්වත්තිංසාකාරො චතුධාතුවවත්ථානං දස අසුභා නව සිවථිකා චුණ්ණිකමනසිකාරො කෙසාදීසු චත්තාරි රූපජ්ඣානානීති එත්ථ උප්පන්නසතියා එතං අධිවචනං. **සාතසහගතාති** ඨපෙත්වා චතුත්ථජ්ඣානං අඤ්ඤත්ථ සාතසහගතා හොති සුඛසම්පයුත්තා, තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

(ග) **සාසවො උපාදානියොති** ආසවානඤ්චෙව උපාදානානඤ්ච පච්චයභූතො. ඉති තෙභූමකධම්මමෙව නියමෙති.

(ඝ) **අස්මිමානොති** රූපාදීසු අස්මීති මානො.

(ඞ) **අයොනිසො මනසිකාරොති** අනිච්චෙ නිච්චන්තිආදිනා නයෙන පවත්තො උප්පථමනසිකාරො.

(ච) විපරියායෙන **යොනිසො මනසිකාරො** වෙදිතබ්බො.

(ඡ) **ආනන්තරිකො චෙතොසමාධීති** අඤ්ඤත්ථ මග්ගානන්තරං ඵලං ආනන්තරිකො චෙතොසමාධි නාම . ඉධ පන විපස්සනානන්තරො මග්ගො විපස්සනාය වා අනන්තරත්තා අත්තනො වා අනන්තරං ඵලදායකත්තා ආනන්තරිකො චෙතොසමාධීති අධිප්පෙතො.

(ජ) **අකුප්පං ඤාණන්ති** අඤ්ඤත්ථ ඵලපඤ්ඤා අකුප්පඤාණං නාම. ඉධ පච්චවෙක්ඛණපඤ්ඤා අධිප්පෙතා.

(ඣ) **ආහාරට්ඨිතිකාති** පච්චයට්ඨිතිකා. **අයං එකො ධම්මොති** යෙන පච්චයෙන තිට්ඨන්ති, අයං එකො ධම්මො ඤාතපරිඤ්ඤාය අභිඤ්ඤෙය්‍යො.

(ඞ) **අකුප්පා චෙතොවිමුත්තීති** අරහත්තඵලවිමුත්ති.

ඉමස්මිං වාරෙ අභිඤ්ඤාය ඤාතපරිඤ්ඤා කථිතා. පරිඤ්ඤාය තීරණපරිඤ්ඤා. පහාතබ්බසච්ඡිකාතබ්බෙහි පහානපරිඤ්ඤා. **දුප්පටිවිජ්ඣොති** එත්ථ පන මග්ගො කථිතො. **සච්ඡිකාතබ්බොති** ඵලං කථිතං, මග්ගො එකස්මිංයෙව පදෙ ලබ්භති. ඵලං පන අනෙකෙසුපි ලබ්භතියෙව.

භූතාති සභාවතො විජ්ජමානා. **තච්ඡාති** යාථාවා. **තථාති** යථා වුත්තා තථාසභාවා. **අවිතථාති** යථා වුත්තා න තථා න හොන්ති. **අනඤ්ඤථාති** වුත්තප්පකාරතො න අඤ්ඤථා. **සම්මා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධාති** තථාගතෙන බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා හෙතුනා කාරණෙන සයමෙව අභිසම්බුද්ධා ඤාතා විදිතා සච්ඡිකතා. ඉමිනා ථෙරො ''ඉමෙ ධම්මා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා, අහං පන තුම්හාකං රඤ්ඤො ලෙඛවාචකසදිසො''ති ජිනසුත්තං දස්සෙන්තො ඔකප්පනං ජනෙසි.

එකධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වෙධම්මවණ්ණනා

352. (ක) **ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා බහුකාරාති** ඉමෙ ද්වෙ සතිසම්පජඤ්ඤා ධම්මා සීලපූරණාදීසු අප්පමාදො විය සබ්බත්ථ උපකාරකා හිතාවහා.

(ඛ) **සමථො ච විපස්සනා චාති** ඉමෙ ද්වෙ සඞ්ගීතිසුත්තෙ ලොකියලොකුත්තරා කථිතා. ඉමස්මිං දසුත්තරසුත්තෙ පුබ්බභාගා කථිතා.

(ඡ) **සත්තානං සංකිලෙසාය සත්තානං විසුද්ධියාති** අයොනිසො මනසිකාරො හෙතු චෙව පච්චයො ච සත්තානං සංකිලෙසාය, යොනිසො මනසිකාරො විසුද්ධියා. තථා දොවචස්සතා පාපමිත්තතා සංකිලෙසාය; සොවචස්සතා කල්‍යාණමිත්තතා විසුද්ධියා. තථා තීණි අකුසලමූලානි; තීණි කුසලමූලානි. චත්තාරො යොගා චත්තාරො විසංයොගා. පඤ්ච චෙතොඛිලා පඤ්චින්ද්‍රියානි. ඡ අගාරවා ඡ ගාරවා. සත්ත අසද්ධම්මා සත්ත සද්ධම්මා. අට්ඨ කුසීතවත්ථූනි අට්ඨ ආරම්භවත්ථූනි. නව ආඝාතවත්ථූනි නව ආඝාතප්පටිවිනයා. දස අකුසලකම්මපථා දස කුසලකම්මපථාති එවං පභෙදා ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා දුප්පටිවිජ්ඣාති වෙදිතබ්බා.

(ඣ) **සඞ්ඛතා ධාතූති** පච්චයෙහි කතා පඤ්චක්ඛන්ධා. අසඞ්ඛතා ධාතූති පච්චයෙහි අකතං නිබ්බානං.

(ඞ) **විජ්ජා ච විමුත්ති චාති** එත්ථ **විජ්ජාති** තිස්සො විජ්ජා. **විමුත්තීති** අරහත්තඵලං.

ඉමස්මිං වාරෙ අභිඤ්ඤාදීනි එකකසදිසානෙව, උප්පාදෙතබ්බපදෙ පන මග්ගො කථිතො, සච්ඡිකාතබ්බපදෙ ඵලං.

ද්වෙධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තයොධම්මවණ්ණනා

353. (ඡ) **කාමානමෙතං නිස්සරණං යදිදං නෙක්ඛම්මන්ති** එත්ථ **නෙක්ඛම්මන්ති** අනාගාමිමග්ගො අධිප්පෙතො. සො හි සබ්බසො කාමානං නිස්සරණං. **රූපානං නිස්සරණං යදිදං ආරුප්පන්ති** එත්ථ ආරුප්පෙපි අරහත්තමග්ගො. පුන උප්පත්තිනිවාරණතො සබ්බසො රූපානං නිස්සරණං නාම. **නිරොධො තස්ස නිස්සරණන්ති** ඉධ අරහත්තඵලං නිරොධොති අධිප්පෙතං. අරහත්තඵලෙන හි නිබ්බානෙ දිට්ඨෙ පුන ආයතිං සබ්බසඞ්ඛාරා න හොන්තීති අරහත්තං සඞ්ඛතනිරොධස්ස පච්චයත්තා නිරොධොති වුත්තං.

(ජ) **අතීතංසෙ ඤාණන්ති** අතීතංසාරම්මණං ඤාණං ඉතරෙසුපි එසෙව නයො.

ඉමස්මිම්පි වාරෙ අභිඤ්ඤාදයො එකකසදිසාව. දුප්පටිවිජ්ඣපදෙ පන මග්ගො කථිතො, සච්ඡිකාතබ්බෙ ඵලං.

තයොධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චත්තාරොධම්මවණ්ණනා

354. (ක) **චත්තාරි චක්කානීති** එත්ථ **චක්කං** නාම දාරුචක්කං, රතනචක්කං, ධම්මචක්කං, ඉරියාපථචක්කං, සම්පත්තිචක්කන්ති පඤ්චවිධං. තත්ථ ''යං පනිදං සම්ම, රථකාර, චක්කං ඡහි මාසෙහි නිට්ඨිතං, ඡාරත්තූනෙහී''ති (අ. නි. 3.15) ඉදං දාරුචක්කං. ''පිතරා පවත්තිතං චක්කං අනුප්පවත්තෙතී''ති (අ. නි. 5.132) ඉදං රතනචක්කං.

‘‘පවත්තිතං චක්ක’’න්ති (ම. නි. 2.399) ඉදං ධම්මචක්කං. ‘‘චතුචක්කං නවද්වාර’’න්ති (සං. නි. 1.29) ඉදං ඉරියාපථචක්කං. ‘‘චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, චක්කානි, යෙහි සමන්නාගතානං දෙවමනුස්සානං චතුචක්කං පවත්තතී’’ති (අ. නි. 4.31) ඉදං සම්පත්තිචක්කං. ඉධාපි එතදෙව අධිප්පෙතං.

පතිරූපදෙසවාසොති යත්ථ චතස්සො පරිසා සන්දිස්සන්ති, එවරූපෙ අනුච්ඡවිකෙ දෙසෙ වාසො. **සප්පුරිසූපනිස්සයොති** බුද්ධාදීනං සප්පුරිසානං අවස්සයනං සෙවනං භජනං. **අත්තසම්මාපණිධීති** අත්තනො සම්මා ඨපනං, සචෙ පන පුබ්බෙ අස්සද්ධාදීහි සමන්නාගතො හොති, තානි පහාය සද්ධාදීසු පතිට්ඨාපනං. **පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතාති** පුබ්බෙ උපචිතකුසලතා. ඉදමෙවෙත්ථ පමාණං. යෙන හි ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන කුසලං කතං හොති, තදෙව කුසලං තං පුරිසං පතිරූපදෙසෙ උපනෙති, සප්පුරිසෙ භජාපෙසි . සො එව ච පුග්ගලො අත්තානං සම්මා ඨපෙති. චතූසු ආහාරෙසු පඨමො ලොකියොව. සෙසා පන තයො සඞ්ගීතිසුත්තෙ ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතා. ඉධ පුබ්බභාගෙ ලොකියා.

(ච) **කාමයොගවිසංයොගාදයො** අනාගාමිමග්ගාදිවසෙන වෙදිතබ්බා.

(ඡ) **හානභාගියාදීසු** පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභී කාමසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති **හානභාගියො** සමාධි. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති **ඨිතිභාගියො** සමාධි. විතක්කසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති **විසෙසභාගියො** සමාධි. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසඤ්හිතො **නිබ්බෙධභාගියො** සමාධීති ඉමිනා නයෙන සබ්බසමාපත්තියො විත්ථාරෙත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො. විසුද්ධිමග්ගෙ පනස්ස විනිච්ඡයකථා කථිතාව.

ඉමස්මිම්පි වාරෙ අභිඤ්ඤාදීනි එකකසදිසානෙව. අභිඤ්ඤාපදෙ පනෙත්ථ මග්ගො කථිතො. සච්ඡිකාතබ්බපදෙ ඵලං.

චත්තාරොධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චධම්මවණ්ණනා

355. (ඛ) පීතිඵරණතාදීසු පීතිං ඵරමානා උප්පජ්ජතීති ද්වීසු ඣානෙසු පඤ්ඤා **පීතිඵරණතා** නාම. සුඛං ඵරමානං උප්පජ්ජතීති තීසු ඣානෙසු පඤ්ඤා **සුඛඵරණතා** නාම. පරෙසං චෙතො ඵරමානා උප්පජ්ජතීති චෙතොපරියපඤ්ඤා **චෙතොඵරණතා** නාම. ආලොකඵරණෙ උප්පජ්ජතීති දිබ්බචක්ඛුපඤ්ඤා **ආලොකඵරණතා** නාම. පච්චවෙක්ඛණඤාණං **පච්චවෙක්ඛණනිමිත්තං** නාම. වුත්තම්පි චෙතං ‘‘ද්වීසු ඣානෙසු පඤ්ඤා පීතිඵරණතා, තීසු ඣානෙසු පඤ්ඤා සුඛඵරණතා. පරචිත්තෙ පඤ්ඤා චෙතොඵරණතා, දිබ්බචක්ඛු ආලොකඵරණතා. තම්හා තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨිතස්ස පච්චවෙක්ඛණඤාණං පච්චවෙක්ඛණනිමිත්ත’’න්ති (විභ. 804).

තත්ථ පීතිඵරණතා සුඛඵරණතා ද්වෙ පාදා විය. චෙතොඵරණතා ආලොකඵරණතා ද්වෙ හත්ථා විය. අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං මජ්ඣිමකායො විය . පච්චවෙක්ඛණනිමිත්තං සීසං විය. ඉති ආයස්මා සාරිපුත්තත්ථෙරො පඤ්චඞ්ගිකං සම්මාසමාධිං අඞ්ගපච්චඞ්ගසම්පන්නං පුරිසං කත්වා දස්සෙසි.

(ජ) **අයං සමාධි පච්චුප්පන්නසුඛො චෙ වාති** ආදීසු අරහත්තඵලසමාධි අධිප්පෙතො. සො හි අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ සුඛත්තා **පච්චුප්පන්නසුඛො.** පුරිමො පුරිමො පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස සමාධිසුඛස්ස පච්චයත්තා ආයතිං **සුඛවිපාකො.**

කිලෙසෙහි ආරකත්තා **අරියො.** කාමාමිසවට්ටාමිසලොකාමිසානං අභාවා **නිරාමිසො.** බුද්ධාදීහි මහාපුරිසෙහි සෙවිතත්තා **අකාපුරිසසෙවිතො.** අඞ්ගසන්තතාය ආරම්මණසන්තතාය සබ්බකිලෙසදරථසන්තතාය ච **සන්තො.** අතප්පනීයට්ඨෙන **පණීතො.** කිලෙසපටිප්පස්සද්ධියා ලද්ධත්තා කිලෙසපටිප්පස්සද්ධිභාවං වා ලද්ධත්තා **පටිප්පස්සද්ධලද්ධො.** පටිප්පස්සද්ධං පටිප්පස්සද්ධීති හි ඉදං අත්ථතො එකං. පටිප්පස්සද්ධකිලෙසෙන වා අරහතා ලද්ධත්තා පටිප්පස්සද්ධලද්ධො. එකොදිභාවෙන අධිගතත්තා එකොදිභාවමෙව වා අධිගතත්තා **එකොදිභාවාධිගතො.** අප්පගුණසාසවසමාධි විය සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන චිත්තෙන පච්චනීකධම්මෙ නිග්ගය්හ කිලෙසෙ වාරෙත්වා අනධිගතත්තා **නසසඞ්ඛාරනිග්ගය්හවාරිතගතො.** තඤ්ච සමාධිං සමාපජ්ජන්තො තතො වා වුට්ඨහන්තො සතිවෙපුල්ලපත්තත්තා. **සතොව සමාපජ්ජති සතො වුට්ඨහති.** යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙන වා සතො සමාපජ්ජති සතො වුට්ඨහති. තස්මා යදෙත්ථ ‘‘අයං සමාධි පච්චුප්පන්නසුඛො චෙව ආයතිඤ්ච සුඛවිපාකො’’ති එවං පච්චවෙක්ඛමානස්ස පච්චත්තංයෙව අපරප්පච්චයං ඤාණං උප්පජ්ජති, තං එකමඞ්ගං. එස නයො සෙසෙසුපි. එවමිමෙහි පඤ්චහි පච්චවෙක්ඛණඤාණෙහි අයං සමාධි ‘‘පඤ්චඤාණිකො සම්මාසමාධී’’ති වුත්තො.

ඉමස්මිං වාරෙ විසෙසභාගියපදෙ මග්ගො කථිතො. සච්ඡිකාතබ්බපදෙ ඵලං. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

ඡධම්මවණ්ණනා

356. ඡක්කෙසු සබ්බං උත්තානත්ථමෙව. දුප්පටිවිජ්ඣපදෙ පනෙත්ථ මග්ගො කථිතො. සෙසං පුරිමසදිසං.

සත්තධම්මවණ්ණනා

357. (ඤ) **සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨා හොන්තීති** හෙතුනා නයෙන විපස්සනාඤාණෙන සුදිට්ඨා හොන්ති. **කාමාති** වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච, ද්වෙපි සපරිළාහට්ඨෙන අඞ්ගාරකාසු විය සුදිට්ඨා හොන්ති. **විවෙකනින්නන්ති** නිබ්බානනින්නං. **පොණං පබ්භාරන්ති** නින්නස්සෙතං වෙවචනං. **බ්‍යන්තීභූතන්ති** නියතිභූතං. නිත්තණ්හන්ති අත්ථො. කුතො? සබ්බසො ආසවට්ඨානීයෙහි ධම්මෙහි තෙභූමකධම්මෙහීති අත්ථො. ඉධ භාවෙතබ්බපදෙ මග්ගො කථිතො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

අට්ඨධම්මවණ්ණනා

358. (ක) **ආදිබ්‍රහ්මචරියිකාය පඤ්ඤායාති** සික්ඛත්තයසඞ්ගහස්ස මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතාය පුබ්බභාගෙ තරුණසමථවිපස්සනාපඤ්ඤාය . අට්ඨඞ්ගිකස්ස වා මග්ගස්ස ආදිභූතාය සම්මාදිට්ඨිපඤ්ඤාය. **තිබ්බන්ති** බලවං. **හිරොත්තප්පන්ති** හිරී ච ඔත්තප්පඤ්ච. **පෙමන්ති** ගෙහස්සිතපෙමං. **ගාරවොති** ගරුචිත්තභාවො. ගරුභාවනීයඤ්හි උපනිස්සාය විහරතො කිලෙසා නුප්පජ්ජන්ති ඔවාදානුසාසනිං ලභති. තස්මා තං නිස්සාය විහාරො පඤ්ඤාපටිලාභස්ස පච්චයො හොති.

(ඞ) අක්ඛණෙසු යස්මා පෙතා අසුරානං ආවාහනං ගච්ඡන්ති, විවාහනං ගච්ඡන්ති, තස්මා පෙත්තිවිසයෙනෙව අසුරකායො ගහිතොති වෙදිතබ්බො.

(ජ) **අප්පිච්ඡස්සාති** එත්ථ පච්චයඅප්පිච්ඡො, අධිගමඅප්පිච්ඡො, පරියත්තිඅප්පිච්ඡො, ධුතඞ්ගඅප්පිච්ඡොති චත්තාරො අප්පිච්ඡා. තත්ථ පච්චයඅප්පිච්ඡො බහුං දෙන්තෙ අප්පං ගණ්හාති, අප්පං දෙන්තෙ අප්පතරං වා ගණ්හාති, න වා ගණ්හාති, න අනවසෙසගාහී හොති. අධිගමඅප්පිච්ඡො මජ්ඣන්තිකත්ථෙරො විය අත්තනො අධිගමං අඤ්ඤෙසං ජානිතුං න දෙති. පරියත්තිඅප්පිච්ඡො තෙපිටකොපි සමානො න බහුස්සුතභාවං ජානාපෙතුකාමො හොති සාකෙතතිස්සත්ථෙරො විය. ධුතඞ්ගඅප්පිච්ඡො ධුතඞ්ගපරිහරණභාවං අඤ්ඤෙසං ජානිතුං න දෙති ද්වෙභාතිකත්ථෙරෙසු ජෙට්ඨකත්ථෙරො විය. වත්ථු විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතං. **අයං ධම්මොති** එවං සන්තගුණනිගූහනෙන ච පච්චයපටිග්ගහණෙ මත්තඤ්ඤුතාය ච අප්පිච්ඡස්ස පුග්ගලස්ස අයං නවලොකුත්තරධම්මො සම්පජ්ජති, නො මහිච්ඡස්ස. එවං සබ්බත්ථ යොජෙතබ්බං.

සන්තුට්ඨස්සාති චතූසු පච්චයෙසු තීහි සන්තොසෙහි සන්තුට්ඨස්ස. **පවිවිත්තස්සාති** කායචිත්තඋපධිවිවෙකෙහි විවිත්තස්ස. තත්ථ **කායවිවෙකො** නාම ගණසඞ්ගණිකං විනොදෙත්වා අට්ඨආරම්භවත්ථුවසෙන එකීභාවො. එකීභාවමත්තෙන පන කම්මං න නිප්ඵජ්ජතීති කසිණපරිකම්මං කත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙති, අයං **චිත්තවිවෙකො** නාම. සමාපත්තිමත්තෙනෙව කම්මං න නිප්ඵජ්ජතීති ඣානං පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණාති, අයං **උපධිවිවෙකො** නාම. තෙනාහ භගවා – ''කායවිවෙකො ච විවෙකට්ඨකායානං නෙක්ඛම්මාභිරතානං. චිත්තවිවෙකො ච පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං. උපධිවිවෙකො ච නිරූපධීනං පුග්ගලානං විසඞ්ඛාරගතාන''න්ති (මහානි. 49).

සඞ්ගණිකාරාමස්සාති ගණසඞ්ගණිකාය චෙව කිලෙසසඞ්ගණිකාය ච රතස්ස. **ආරද්ධවීරියස්සාති** කායිකචෙතසිකවීරියවසෙන ආරද්ධවීරියස්ස. **උපට්ඨිතසතිස්සාති** චතුසතිපට්ඨානවසෙන උපට්ඨිතසතිස්ස. **සමාහිතස්සාති** එකග්ගචිත්තස්ස. **පඤ්ඤවතොති** කම්මස්සකතපඤ්ඤාය පඤ්ඤවතො. **නිප්පපඤ්චස්සාති** විගතමානතණ්හාදිට්ඨිපපඤ්චස්ස.

ඉධ භාවෙතබ්බපදෙ මග්ගො කථිතො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

නවධම්මවණ්ණනා

359. (ඛ) **සීලවිසුද්ධීති** විසුද්ධිං පාපෙතුං සමත්ථං චතුපාරිසුද්ධිසීලං. **පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගන්ති** පරිසුද්ධභාවස්ස පධානඞ්ගං. **චිත්තවිසුද්ධීති** විපස්සනාය පදට්ඨානභූතා අට්ඨ පගුණසමාපත්තියො. **දිට්ඨිවිසුද්ධීති** සපච්චයනාමරූපදස්සනං. **කඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධීති** පච්චයාකාරඤාණං. අද්ධත්තයෙපි හි පච්චයවසෙනෙව ධම්මා පවත්තන්තීති පස්සතො කඞ්ඛං විතරති. **මග්ගාමග්ගඤාණදස්සනවිසුද්ධීති** ඔභාසාදයො න මග්ගො, වීථිප්පටිපන්නං උදයබ්බයඤාණං මග්ගොති එවං මග්ගාමග්ගෙ ඤාණං. **පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධීති** රථවිනීතෙ වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා කථිතා, ඉධ තරුණවිපස්සනා. **ඤාණදස්සනවිසුද්ධීති** රථවිනීතෙ මග්ගො කථිතො, ඉධ වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා. එතා පන සත්තපි විසුද්ධියො විත්ථාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතා. **පඤ්ඤාති** අරහත්තඵලපඤ්ඤා. **විමුත්තිපි** අරහත්තඵලවිමුත්තියෙව.

(ඡ) **ධාතුනානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති ඵස්සනානත්තන්ති** චක්ඛාදිධාතුනානත්තං පටිච්ච චක්ඛුසම්ඵස්සාදිනානත්තං උප්පජ්ජතීති අත්ථො. **ඵස්සනානත්තං පටිච්චාති** චක්ඛුසම්ඵස්සාදිනානත්තං පටිච්ච . **වෙදනානානත්තන්ති** චක්ඛුසම්ඵස්සජාදිවෙදනානානත්තං. **සඤ්ඤානානත්තං පටිච්චාති** කාමසඤ්ඤාදිනානත්තං පටිච්ච. **සඞ්කප්පනානත්තන්ති** කාමසඞ්කප්පාදිනානත්තං. **සඞ්කප්පනානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති ඡන්දනානත්තන්ති** සඞ්කප්පනානත්තතාය රූපෙ ඡන්දො සද්දෙ ඡන්දොති එවං ඡන්දනානත්තං උප්පජ්ජති. **පරිළාහනානත්තන්ති** ඡන්දනානත්තතාය රූපපරිළාහො සද්දපරිළාහොති එවං පරිළාහනානත්තං උප්පජ්ජති. **පරියෙසනානානත්තන්ති** පරිළාහනානත්තතාය රූපපරියෙසනාදිනානත්තං උප්පජ්ජති. **ලාභනානත්තන්ති** පරියෙසනානානත්තතාය රූපපටිලාභාදිනානත්තං උප්පජ්ජති.

(ජ) සඤ්ඤාසු **මරණසඤ්ඤාති** මරණානුපස්සනාඤාණෙ සඤ්ඤා. **ආහාරෙපටිකූලසඤ්ඤාති** ආහාරං පරිග්ගණ්හන්තස්ස උප්පන්නසඤ්ඤා. **සබ්බලොකෙඅනභිරතිසඤ්ඤාති** සබ්බස්මිං වට්ටෙ උක්කණ්ඨන්තස්ස උප්පන්නසඤ්ඤා. සෙසා හෙට්ඨා කථිතා එව. ඉධ බහුකාරපදෙ මග්ගො කථිතො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

දසධම්මවණ්ණනා

360. (ක) **නිජ්ජරවත්ථූනීති** නිජ්ජරකාරණානි. **මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජිණ්ණා හොතීති** අයං හෙට්ඨා විපස්සනායපි නිජ්ජිණ්ණා එව පහීනා. කස්මා පුන ගහිතාති අසමුච්ඡින්නත්තා. විපස්සනාය හි කිඤ්චාපි ජිණ්ණා, න පන සමුච්ඡින්නා, මග්ගො පන උප්පජ්ජිත්වා තං සමුච්ඡින්දති, න පුන වුට්ඨාතුං දෙති. තස්මා පුන ගහිතා. එවං සබ්බපදෙසු නයො නෙතබ්බො.

එත්ථ ච සම්මාදිට්ඨිපච්චයා චතුසට්ඨි ධම්මා භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. කතමෙ චතුසට්ඨි? සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං පරිපූරෙති, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං පරිපූරෙති, අනුස්සරණට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං පරිපූරෙති, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං පරිපූරෙති, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං පරිපූරෙති, විජානනට්ඨෙන මනින්ද්‍රියං, අභිනන්දනට්ඨෙන සොමනස්සින්ද්‍රියං, පවත්තසන්තතිඅධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ජීවිතින්ද්‍රියං පරිපූරෙති…පෙ…. අරහත්තඵලක්ඛණෙ අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං, පවත්තසන්තතිඅධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ජීවිතින්ද්‍රියං පරිපූරෙතීති එවං චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු අට්ඨ අට්ඨ හුත්වා චතුසට්ඨි ධම්මා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. ඉධ අභිඤ්ඤෙය්‍යපදෙ මග්ගො කථිතො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

ඉධ ඨත්වා පඤ්හා සමොධානෙතබ්බා. දසකෙ සතං පඤ්හා කථිතා. එකකෙ ච නවකෙ ච සතං , දුකෙ ච අට්ඨකෙ ච සතං, තිකෙ ච සත්තකෙ ච සතං, චතුක්කෙ ච ඡක්කෙ ච සතං, පඤ්චකෙ පඤ්ඤාසාති අඩ්ඪඡට්ඨානි පඤ්හසතානි කථිතානි හොන්ති.

''ඉදමවොච ආයස්මා සාරිපුත්තො, අත්තමනා තෙ භික්ඛූ ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස භාසිතං අභිනන්දු''න්ති සාධු, සාධූති අභිනන්දන්තා සිරසා සම්පටිච්ඡිංසු. තාය ච පන අත්තමනතාය ඉමමෙව සුත්තං ආවජ්ජමානා පඤ්චසතාපි තෙ භික්ඛූ සහ පටිසම්භිදාහි අග්ගඵලෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

දසුත්තරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච පාථිකවග්ගස්ස වණ්ණනාති.

පාථිකවග්ගට්ඨකථා නිට්ඨිතා.

නිගමනකථා

එත්තාවතා ච –

ආයාචිතො **සුමඞ්ගල, පරිවෙණනිවාසිනා** ථිරගුණෙන;
දාඨානාගසඞ්ඝත්ථෙරෙන, ථෙරවංසන්වයෙන.

දීඝාගමවරස්ස දසබල, ගුණගණපරිදීපනස්ස අට්ඨකථං;
යං ආරභිං **සුමඞ්ගල, විලාසිනිං** නාම නාමෙන.

සා හි මහාට්ඨකථාය, සාරමාදාය නිට්ඨිතා;
එසා එකාසීතිපමාණාය, පාළියා භාණවාරෙහි.

එකූනසට්ඨිමත්තො, **විසුද්ධිමග්ගොපි** භාණවාරෙහි;
අත්ථප්පකාසනත්ථාය, ආගමානං කතො යස්මා.

තස්මා තෙන සහා’යං, අට්ඨකථා භාණවාරගණනාය;
සුපරිමිතපරිච්ඡින්නං, චත්තාලීසසතං හොති.

සබ්බං චත්තාලීසාධිකසත, පරිමාණං භාණවාරතො එවං;
සමයං පකාසයන්තිං, මහාවිහාරෙ නිවාසිනං.

මූලකට්ඨකථාසාර, මාදාය මයා ඉමං කරොන්තෙන;
යං පුඤ්ඤමුපචිතං තෙන, හොතු සබ්බො සුඛී ලොකොති.

පරමවිසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවීරියපටිමණ්ඩිතෙන සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදිගුණසමුදයසමුදිතෙන සකසමයසමයන්තරගහනජ්ඣොගාහණසමත්ථෙන පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියසමන්නාගතෙන තිපිටකපරියත්තිප්පභෙදෙ සාට්ඨකථෙ සත්ථුසාසනෙ අප්පටිහතඤාණප්පභාවෙන මහාවෙය්‍යාකරණෙන කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිග්ගතමධුරොදාරවචනලාවණ්ණයුත්තෙන යුත්තමුත්තවාදිනා වාදීවරෙන මහාකවිනා පභින්නපටිසම්භිදාපරිවාරෙ ඡළභිඤ්ඤාදිප්පභෙදගුණපටිමණ්ඩිතෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ සුප්පතිට්ඨිතබුද්ධීනං ථෙරවංසප්පදීපානං ථෙරානං මහාවිහාරවාසීනං වංසාලඞ්කාරභූතෙන විපුලවිසුද්ධබුද්ධිනා **බුද්ධඝොසොති** ගරූහි ගහිතනාමධෙය්‍යෙන ථෙරෙන කතා අයං **සුමඞ්ගලවිලාසිනී** නාම දීඝනිකායට්ඨකථා –

තාව තිට්ඨතු ලොකස්මිං, ලොකනිත්ථරණෙසිනං;
දස්සෙන්තී කුලපුත්තානං, නයං දිට්ඨිවිසුද්ධියා.

යාව බුද්ධොති නාමම්පි, සුද්ධචිත්තස්ස තාදිනො;
ලොකම්හි ලොකජෙට්ඨස්ස, පවත්තති මහෙසිනොති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනී නාම

දීඝනිකායට්ඨකථා නිට්ඨිතා.